

NOU

Norges offentlige utredninger **2000: 6**

Lillehammer-saken

Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter.

Rapport fra et granskingsutvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 20. november 1998.

Avgitt til Justis- og politidepartementet den 1. mars 2000.

Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltning

Oslo 2000

Til Justis- og politidepartementet

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon av 20. november 1998 et offentlig utvalg til å granske omstendighetene rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973, mulig medvirkning til drapet fra norske myndigheter eller enkeltpersoners side, om det foreligger andre kritikkverdige forhold og om opplysninger ble holdt tilbake overfor Justisdepartementet i 1990 og 1993.

Oslo den 1. mars 2000

Gullow Gjeseth Leder
Janne Kristiansen

Svein Grønnern
Tora Aasland

Tove Strand
Willy Haugli
Peter Andreas Blom
John Ståle Stamnes
Knut Jan Nielsen
Lene Orsten

Forkortelser

BL:	Borgarting lagmannsrett
FAD:	Forbruker- og administrasjonsdepartementet, nå AAD, Arbeids- og administrasjons departementet
FD:	Forsvarsdepartementet
FO/E	Forsvarets overkommando, Etterretningsstaben
FST	Forsvarsstaben
GP:	Gudbrandsdal politidistrikt
HP:	Hamar politidistrikt
JD:	Justisdepartementet
LH:	Lillehammer-utvalget
OP:	Oslo politidistrikt
OS:	Oslo statsadvokatembeter
OVS:	Overvåkingssentralen
POT:	Politiets overvåkingstjeneste
SMK:	Statsministerens kontor

UD: Utenriksdepartementet

UDI: Utlendingsdirektoratet

Kapittel 1

Sammendrag

1.1 Hovedpunkter i Lillehammer-saken

Den marokkanske statsborgeren Ahmed Bouchikhi ble drept på Lillehammer av agenter tilknyttet den israelske etterretningstjenesten Mossad 21. juli 1973. Saken vil i det følgende bli omtalt som Lillehammer-saken. Lillehammer-saken har to faser. Første fase knytter seg til etterforskningen av drapet i perioden 1973 til 1977. Nye opplysninger i saken i 1989/90 førte til gjenopptakelse av etterforskningen og innledning av annen fase.

Bouchikhi ble født 13. april 1943 og kom til Norge første gang i juli 1965. Fra juli 1972 bodde han på Lillehammer hvor han arbeidet som servitør ved Skogly Badesanatorium. Bouchikhi etterlot seg ektefelle og to barn i Norge. Han hadde ett barn fra et tidligere forhold og ventet barn med sin norske ektefelle da han ble drept. Etterforskningen i 1973 avdekket at en gruppe på ca 15 personer hadde vært sendt fra Israel til Norge for å utføre drapet. Det har vært alminnelig antatt at målet for operasjonen var Ali Hassan Salameh, den antatte lederen for den såkalte München-massakeren som fant sted året før. Etterforskningen ga grunn til å anta at Mossad tok feil person, og at Bouchikhi ble drept ved en feiltakelse.

Drapet ble delvis oppklart etter at norsk politi pågrep seks personer som ble tiltalt for drapet. En av disse ble frifunnet ved Eidsivating lagmannsretts dom 1. februar 1974. De øvrige fem, tre menn og to kvinner, ble dømt for ulike grader av medvirkning. Ved Lillehammer forhørsretts beslutning 31. juli 1973 ble ytterligere åtte personer begjært pågrepet og deretter etterlyst av politiet. Etterlysningene i saken førte imidlertid ikke frem, og disse ble trukket tilbake 14. februar 1977.

På begynnelsen av 1990-tallet fremkom nye opplysninger i Lillehammer-saken som knyttet israeleren Mike Harari til drapet på Bouchikhi. Dette medførte at Riksadvokaten i 1989 og 1993 foretok nye undersøkelser i saken uten at disse på dette tidspunktet førte til ny etterforskning mot Harari. Samtidig ble spørsmålet om Hararis rolle i Lillehammer-saken tatt opp av stortingsrepresentant Paul Chaffey (SV) i Stortingets spørretime i juni 1990 og i brev til Justisministeren i mai 1993. Videre hadde Justisdepartementet i 1990 og 1993 bedt Riksadvokaten gi opplysninger om Hararis tilknytning til drapet, men fikk på bakgrunn av disse opplysningene ikke sannsynliggjort noen direkte forbindelse mellom Harari og Lillehammer-saken. Justisministerens svar i Stortinget var avgitt etter innhenting av disse opplysningene fra Riksadvokaten.

Spekulasjoner og påstander i media om mulig norsk medvirkning i forbindelse med drapsaksjonen, medførte at Riksadvokaten sluttet seg til at det ble iverksatt ny etterforskning av Lillehammer-saken i januar 1996. Denne ledet frem til at statsadvokaten i Oslo i juni 1998 siktet Harari for medvirkning til drapet på Bouchikhi. Oslo forhørsrett besluttet 29. juni 1998 pågripelse av Harari. Siktelsen ble imidlertid henlagt av setteriksadvokat Henry John Mæland i juli 1999 på grunn av bevisets stilling. Etter 18. oktober 1999 ble beslutningen om å henlegge saken endelig, fordi det ikke lenger er mulig å omgjøre denne. Se § 75 annet ledd i straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25.

Tidligere riksadvokat Georg Fredrik Rieber-Mohn og nåværende riksadvokat Tor-Aksel Busch ble 13. november 1997 anmeldt for å ha unnlatt å åpne ny etterforskning av Lillehammer-saken, samt for å ha holdt tilbake opplysninger overfor Justisdepartementet. Setteriksadvokat Jon Karlsrud som behandlet anmeldelsen, henla anmeldelsen som intet straffbart forhold i januar 1998.

1.2 Utvalgets vurderinger

Med hensyn til de faktiske forhold rundt drapsaksjonen på Lillehammer ble det alt i forbindelse med domfellelsene av de pågrepne kjent at israelske myndigheter stod bak drapet. Ut fra utvalgets undersøkelser må det kunne legges til grunn at lederen for gruppen som reiste til Norge og gjennomførte drapet het Mike Josef Harari. Alt i 1973 var både etterforskningsledelsen, Justisdepartementets ledelse og Utenriksdepartementet kjent med at lederen for aksjonen kunne være Yosuf Harrar, ansatt i det israelske "Ministry of Defence". Overvåkingssjefen i 1973, Gunnar Haarstad, kjente til at navnet var Mike Harari, en person som angivelig var ansatt i det israelske forsvarsministerium og hadde en ledende stilling i etterretningstjenesten.

Det har ikke vært mulig for utvalget å finne sikre opplysninger om alle faktiske forhold rundt det som skjedde i 1973. For eksempel vet man ikke hvilke personer som gjennomførte selve drapet på Ahmed Bouchikhi ved å skyte ham. Det har heller ikke vært mulig å finne sikker dokumentasjon for det nærmere drapsmotiv og hvilken rolle personen Kemal Benamane hadde. Denne personen reiste til Norge og snakket med Bouchikhi kort tid før drapet og mye kan tyde på at medlemmene av den israelske gruppen som gjennomførte drapet fulgte etter Benamane. Helt sikker avklaring på alle forhold rundt drapsaksjonen i 1973 kan man etter utvalgets vurdering ikke få så lenge det er begrenset hvilken informasjon som gis fra de aktuelle land. Israelske myndigheter har overfor utvalget ikke villet svare på nærmere spørsmål som eventuelt kan bidra til sakens oppklaring. En åpenhet fra israelske myndigheter hadde også vært ønskelig som ledd i en ytterligere kontroll fra utvalgets side når det gjelder spørsmålet om medvirkning til drapet fra norsk side.

Utvalget har gjennom sine undersøkelser ikke funnet dekning for noen av de påstander og spekulasjoner som har vært fremsatt om medvirkning før, under eller etter drapsaksjonen fra norske myndigheter eller borgeres side. Spekulasjoner om medvirkning fra norsk side forut for drapet kan ha sammenheng med det samarbeidsforhold som var i 1973 mellom norske og israelske tjenester og at enkelte av de personer som er kjent fra saken har vært i Norge tidligere. Eksempelvis har utvalgets undersøkelser vist at den israelske sjefen for Mossad i 1973, Zvi Zamir, hadde vært israelsk forsvarsattache til Norge med bopel i London en kortere periode fra 1966. Videre har Mike Harari og hans ektefelle vært på besøk i Norge i 1962 på samme tid som den daværende israelske statsminister Ben Gurion var på statsbesøk her. Noe nærmere som knytter disse forhold til spekulasjoner om medvirkning til drap fra norsk side har utvalget imidlertid ikke funnet. Når det gjelder påstandene om norsk medvirkning under og etter drapsaksjonen, har utvalget i sine undersøkelser tatt utgangspunkt i spekulasjoner knyttet til Politiets overvåkingstjeneste og Forsvarets etterretningstjeneste. Utvalget har ikke funnet grunnlag for noen av de spekulasjoner som har vært fremsatt. Utvalget har heller ikke funnet grunnlag for påstander om annen medvirkning til drapet. Dette gjelder for eksempel

påstander om at personer tilknyttet Arbeiderpartiet eller en såkalt "fjerde tjeneste" bisto israelerne på Lillehammer. Den sikkerhetsansvarlige ved den israelske ambassaden i Oslo ble utvist etter drapet og utvalget anser det for sannsynlig en eller flere personer tilknyttet ambassaden ytet bistand til den israelske gruppen som utførte drapet. Det kan heller ikke sees bort fra muligheten for at gruppen fikk bistand fra utenlandske enkeltpersoner bosatt i Norge eller med nærmere tilknytning til Norge, men noen sikker dokumentasjon for dette har utvalget ikke funnet.

Utvalget har sett nærmere på den oppfølging Lillehammer-saken fikk under sin første fase. Utvalgets undersøkelser viser at etterforskningen fra starten av ble foretatt på ordinær måte og bærer preg av godt politiarbeid. Det er heller ikke noe som tyder på at politiet unnlot å undersøke spor som kunne ha avdekket en eventuell norsk medvirkning til drapsaksjonen. Utvalget har imidlertid merknader når det gjelder etterforskningen av sakens forgreninger til utlandet. Norske myndigheter hadde enkelte opplysninger om de involverte i drapssaken som unnslett, og det synes klart at det ble søkt å unngå publisitet om saken. Utvalgets undersøkelser tilsier at man ikke fullt ut fulgte opp etterforskningen utenlands mot i alle fall to av de involverte som man ikke fikk pågrepet, herunder hovedmannen Mike Harari. Norske myndigheter ble åpenbart satt under press. Fra israelsk side ble det fremmet ønsker om at sakens forgreninger til utlandet ikke ble fulgt opp. Disse ønskene ble videreformidlet til påtalemyndigheten. Påtalemyndighetens avveininger skjer ikke isolert fra oppfatningene i samfunnet ellers. Når etterforskningen ikke ble fulgt opp fullt ut utenlands, må dette forstås på bakgrunn av det nære forhold som var mellom Norge - Israel og andre vesteuropeiske land.

Etterlysningene internasjonalt ble trukket tilbake i 1977. Ut fra det tilgjengelige materiale synes det som om man på tidspunktet for denne beslutningen ikke lenger hadde den fulle oversikt over alle opplysninger i saken og det var sannsynligvis heller ikke noen aktuell problemstilling å foreta aktive skritt i etterforskningen.

Når det gjelder Lillehammer-sakens annen fase, var det etter utvalgets vurdering gode grunner som tilsa at etterforskningen kunne ha fortsatt både i 1989 - 1990 og i 1993. Når dette ikke ble gjort, har det etter utvalgets oppfatning dels sammenheng med det ukorrekte resultat av undersøkelser som ble foretatt fra påtalemyndighetens side, noe som skyldes at undersøkelsene var mangelfulle. Saken var omfattende og vanskelig tilgjengelig. Undersøkelsene var likevel så klart mangelfulle at det må antas å skyldes manglende nødvendig prioritering i alle ledd. Videre har det sammenheng med at utvalget vurderer behovet for å etterforske saken nærmere annerledes enn hva Riksadvokaten gjorde. Etter utvalgets oppfatning var saken så spesiell, både på grunn av forholdet til en fremmed stat og på grunn av den offentlige oppmerksomhet rundt de tiltakende spekulasjonene om norsk medvirkning, at det uansett var grunn til å søke saken bedre opplyst. Det var således på sin plass når førstestatsadvokaten i Oslo startet etterforskning med tanke på mulig norsk medvirkning i 1996. Utvalget har ikke vesentlige merknader til hvordan denne etterforskningen ble gjennomført.

Utvalget finner at den informasjon som ble gitt fra Riksadvokatembet i 1989 og 1993 til Justisdepartementet var mangelfull og førte til feilaktige oppfatninger av hvilken rolle Mike Harari hadde i Lillehammer-saken. Etter utvalgets vurdering er det grunn til å kritisere dette, idet opplysninger fra Riksadvokatembetet til bruk for Justisministeren må forutsettes ikke å være mangelfulle når det skal avgis svar i Stortinget. Utvalget har ikke funnet holdepunkter

for at det fra Riksadvokatembetets side under sakens annen fase bevisst ble søkt tildekket opplysninger om Mike Harari eller mulig norsk medvirkning. Setteriksadvokat Jon Karlsrud har ikke funnet noe straffbart forhold fra Riksadvokatens side.

Et annet forhold utvalget finner uheldig, er den arkivpraksis som tidligere ble fulgt ved Liaisonkontoret (E-13) i Forsvarets Overkommando, Etterretningstjenesten (FO/E). Ved E-13 ble det i 1973 tydeligvis ikke ført den nødvendige oversikt og journalføring over inngående og utgående korrespondanse. Utvalget har merket seg at alt arkiv og journalmateriale ved E-13 fra før 1995 er opplyst å være makulert. Det har således ikke vært mulig for utvalget å foreta noen nærmere kontroll av virksomheten ved kontoret i 1973. Det finnes heller ingen dokumentasjon for den makulering som ble foretatt. Utvalget finner grunn til å reise kritikk på dette punktet. Ved å sikre seg slik dokumentasjon, ville man kunne ha unngått unødige spekulasjoner og usikkerhet omkring historikk av betydning for ettertiden.

Endelig bemerkes at Lillehammer-saken er det eneste kjente terror-drap på norsk territorium etter krigen. Med den vekt som legges på forebygging av terror-anslag i norsk trusselvurdering, mener utvalget det kan være grunn til å studere Lillehammer-saken nøye for å hindre mulige terrorhandlinger i fremtiden.

Utvalgets rapport er enstemmig.

Kapittel 2

Utvalgets sammensetning og mandat**2.1 Utvalgets sammensetning**

Utvalget av 1998 for gransking av Lillehammer-saken ble oppnevnt ved kgl. res av 20. november 1998. Utvalget fikk ved oppnevningen følgende sammensetning:

- Generalmajor Gullow Gjeseth, leder
- Advokat Janne Kristiansen
- Fylkesmann Tora Aasland
- Politimester Willy Haugli
- Generalsekretær Svein Grønnern
- Direktør Tove Strand

Utvalgets sekretariat har bestått av hovedsekretæren, byrettsdommer Peter Blom, rådgiverne, politiførstebetjentene John Ståle Stamnes og Knut Jan Nielsen, og førstekonsulent Lene Orsten.

2.2 Utvalgets mandat

Utvalget fikk ved oppnevningen følgende mandat:

«Gransking – mandat*Gjenstand for gransking*

Formålet med granskingen er å finne frem til de faktiske forhold i Lillehammer-saken. Den skal ikke ha en strafferettslig forfølgning for øye.

Granskingen skal ta sikte på å klarlegge om det fra noen norske myndigheter eller personer er gitt bistand forut for, i forbindelse med, eller etter drapet på Ahmed Bouchikhi, eller om det fra noen slike myndigheter eller personer er utøvd kritikkverdige forhold i forbindelse med etterforskningen av drapet og den senere straffesaksbehandling.

Videre bør granskingen ta sikte på å avklare om opplysninger urettmessig ble holdt tilbake for Justisdepartementet i forbindelse med henvendelsene i 1990 og 1993 som ble rettet til riksadvokatembetet på bakgrunn av spørsmål fra stortingsrepresentant Paul Chaffey.

Granskingen skal ikke rette seg mot domstolenes behandling av straffesaken. Det forutsettes at granskingen ikke griper inn i den etterforskning som ble iverksatt mot Mike Harari i juni 1998.

Utvalgets fullmakter og arbeidsform

Utvalget skal ikke kunne motta instruksjer fra andre enn Kongen i statsråd. Det bestemmer selv sin arbeidsmåte, og kan herunder anta medhjelpere til å bistå seg i forbindelse med undersøkelsene.

Utvalget gis adgang til å inspisere arkiver og registre som kan ha betydning for undersøkelsen hos offentlige myndigheter, herunder

politiet, etterretningstjenesten, påtalemyndigheten og departementene. Utvalget kan kreve å få seg forelagt alle opplysninger som er nødvendige for at det skal kunne gjennomføre undersøkelsen.

Utvalget kan innkalle enhver embets- og tjenestemann ved institusjoner nevnt i punkt 2 annet ledd til avhør.

Rundskriv 4. mars 1975 fra Justisdepartementet om regler for granskingskommisjoner, gjelder så langt det passer.

Fritak for taushetsplikt

Nåværende og tidligere embets- og tjenestemenn fritas for instruksbestemt taushetsplikt ovenfor utvalget for forhold som er av betydning for undersøkelsen.

Taushetsplikten etter forvaltningsloven § 13, straffeprosessloven § 61 a og politiloven § 24 er ikke til hinder for at nåværende og tidligere embets- og tjenestemenn forklarer seg for utvalget, jfr. forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 4, straffeprosessloven § 61 c første ledd nr. 4 og politiloven § 24 første ledd.

Sikkerhetsklarering

Granskingsutvalgets medlemmer og eventuelle medhjelpere sikkerhetsklareres av Justisdepartementet og autoriseres av vedkommende departement eller institusjon til å få innsyn i dokumenter i den grad det er nødvendig for å gjennomføre undersøkelsene.

Taushetsplikt

Granskingsutvalgets medlemmer og eventuelle medhjelpere plikter å bevare taushet om forhold de blir kjent med i denne egenskap, med mindre det gjelder bruk av opplysninger for å oppnå det formål de er innhentet for.

Avlevering av rapporten

Det tas sikte på at den endelige rapport skal kunne fremlegges for offentligheten. Den må derfor formuleres slik at den ikke gir opplysninger som kan skade rikets sikkerhet, person- eller kildevern.

Kommisjonen skal avgi sin rapport til Justisministeren innen 1. mars 2000.»¹

2.3 Forståelsen av mandatet

Utvalget har under sitt arbeid basert seg på en vid forståelse av mandatet som gir mulighet for å behandle flest mulig problemstillinger. Dette for å være sikker på at alt som kan tenkes å ha betydning for saken er blitt undersøkt. Etter mandatet skal utvalget ikke granske domstolenes behandling av straffesaken og heller ikke ha noen strafferettslig forføyning for øye. Dette er lagt til grunn under utvalgets arbeid. Videre er granskingen i mandatet forutsatt ikke å skulle gripe inn i den etterforskning som ble iverksatt mot Mike Harari i juni 1998. Etter beslutning fra setteriksadvokat Henry John Mæland ble etterforskningen mot Harari innstilt med endelig virkning 18. oktober 1999. Utvalget

1. Kgl. res. av 20.11.98.

har fra dette tidspunkt basert seg på at påtalemyndighetens etterforskning fra 1996 i sin helhet faller inn under utvalgets mandat. Dette gjelder også den del av etterforskningen som omfattet Harari, likevel slik at utvalget ikke har vurdert det påtalemessige utfall denne etterforskningen fikk.² Justisdepartementet har i skriv av 3. november 1999 ikke hatt innvendinger mot en slik forståelse av mandatet. Setteriksadvokatens konklusjon om å innstille etterforskningen mot Harari ble truffet lenge etter at utvalget var blitt oppnevnt og hadde startet sitt arbeide. Utvalget har i samsvar med mandatet ikke grepet inn i denne etterforskningen på noen måte og heller ikke sett det som sin oppgave å overprøve det endelige påtalemessige utfall etterforskningen fikk.

Denne forståelsen av mandatet har likevel ikke vært til hinder for at utvalget har vurdert flere av de beslutninger som er truffet av påtalemyndigheten under etterforskningen av saken fra 1973 og helt frem til og med 1998. Eksempelvis gjelder dette beslutningen fra politimesteren i Gudbrandsdal om å trekke etterlysningene internasjonalt i mars 1977, Riksadvokatens beslutninger om å innstille sine undersøkelser i 1989 og 1993, samt førstestatsadvokatens beslutning om å trekke etterlysningen internasjonalt av Harari i desember 1998. Utvalget er klar over at slike påtalemessige vurderinger normalt ikke vil bli gjenstand for overprøving fra andre offentlige myndigheters side. Etter mandatet skal utvalget imidlertid klarlegge om det er utøvd krittikkverdige forhold i forbindelse med etterforskningen av drapet og den senere straffesakbehandling. Så langt det har vært nødvendig for å oppfylle denne delen av mandatet har utvalget vurdert alle påtalemessige beslutninger tatt fra 1973 til og med 1998.

2. LH-utvalget, perm 1, jnr. 170/99, LH-utvalget til JD, 19.10.99.

Kapittel 3

Utvalgets virksomhet**3.1 Utvalgets arbeidsmåte**

3.1.1 Generell beskrivelse av utvalgets arbeidsmåte

Lillehammer-saken faller tidsmessig i to hoveddeler. Den første hoveddelen omhandler det som skjedde under opptakten til drapet på Bouchikhi i juli 1973, gjennomføringen av drapet, gjerningsmennenes flukt fra drapsstedet, samt politiets etterforskning i 1973 som ledet frem til domfellelsene i 1974. Utvalget har gjennom sin gransking søkt å klarlegge både det faktiske hendelsesforløp og hvorvidt det har funnet sted noen form for norsk medvirkning eller blitt utvist andre kritikkverdige forhold fra norsk side i forbindelse med drapet. Denne første delen av utvalgets gransking har vært komplisert og tidkrevende på grunn av de over 25 år som har gått siden drapet fant sted. Flere sentrale aktører har falt bort, blant annet Gunnar Haarstad, overvåkingsjefen i 1973 og Laurits Jensen Dorenfeldt, riksadvokat i 1973.

Den andre hoveddelen av utvalgets arbeid har omhandlet kommunikasjonen mellom Politiets overvåkingstjeneste, førstestatsadvokaten i Oslo, Riksadvokaten, Justisdepartementet og Stortinget. Denne del av saksforholdet er av nyere dato og har blitt godt belyst gjennom dokumentene knyttet til saken, samt ved intervjuer med sentrale personer.

Utvalget har benyttet seg av et omfattende kildemateriale. Utvalget har under sitt arbeid fått innhentet samtykke til offentliggjøring av enkelte sentrale dokumenter som angår saken. Disse er sammen med utvalgets eget arkiv overlevert Justisdepartementet. Annen åpen dokumentasjon finnes i de arkiver det er vist til i notene. Utvalget har ikke hatt ansvar for avgradering av gradert materiale. Slikt materiale er sendt i retur til den myndighet det tilhører.

Sekretariatets medlemmer har vært avgitt på full tid for granskingsarbeidet. Arbeidet har i hovedsak vært lagt opp slik at sekretariatet i samarbeid med utvalgets medlemmer har gjennomgått det aktuelle arkivmaterialet. Dokumentmaterialet er gjennomgått i utvalgets møter. I tillegg har utvalget avholdt ordinære utvalgsmøter hos Politiets overvåkingstjeneste og Forsvarets Overkommando/Etterretningsstaben for undersøkelser i arkivene.

Store deler av det skriftlige kildegrunlaget i Lillehammer-saken er fremdeles gradert. Samtlige medlemmer av utvalget og sekretariatet er derfor blitt sikkerhetsklarert av Justisdepartementet for «strengt hemmelig» etter gjeldende regler.

3.1.2 Reise- og møtevirksomhet

Det har vært foretatt reiser utenlands til København, Stockholm, Roma, London, Haag, Amsterdam, Lyon, Tel Aviv og Paris. Innen Norge har det vært foretatt reiser til Bergen, Trondheim, Hamar, Vestoppland (Gjøvik) og Gudbrandsdal (Lillehammer) politidistrikter. Utvalget har på disse reisene hatt samtaler med myndigheter og enkeltpersoner. Videre har man mottatt relevant dokumentmateriale. Arkiver ved aktuelle norske ambassader i utlandet er blitt undersøkt.

Utvalget har i løpet av sin virksomhet avholdt 30 ordinære utvalgsmøter hvor alle medlemmene har vært innkalt. I tillegg har det vært avholdt en rekke møter mellom sekretariatet og enkelte av utvalgets medlemmer underveis i arbeidet.

3.1.3 Analysearbeid

Utvalget har foretatt selvstendige analyser av opplysninger i saken med hensyn til telefonnumre, registreringsnumre for biler, leiligheter og hotellregistreringer. Slike opplysninger er sammenholdt med påstander om mulige forbindelser til norske borgere.

3.2 Undersøkelsenes omfang

3.2.1 Primærkilder ved arkiver i Norge og i utlandet

3.2.1.1 Gudbrandsdal og Hamar politidistrikter

Utvalget har gjennomgått straffesaksdokumentene tilhørende Gudbrandsdal politidistrikt fra etterforskningen i 1973. Disse saksdokumentene, som utgjør anslagsvis 3000- 4000 sider, er dokumentført etter tradisjonelt mønster for politiets straffesaker. Dokumentene omfatter oversikt over mottatte meldinger og disposisjoner som er truffet, åstedsundersøkelser, opplysninger om Bouchikhi, 112 vitneforklaringer, opplysninger om motorkjøretøyer, opplysninger om hver enkelt av de 14 etterlyste personene, diverse personopplysninger om andre aktuelle personer knyttet til saken, samt dokumenter med referanser til drapene i Paris og Roma i 1972 og 1973. I tillegg omfatter dokumentene 117 rapporter som gir opplysninger av mer perifer interesse (såkalte 0-dokumenter), en mappe fra undersøkelser og opplysninger innsamlet i Paris og en mappe med ulike beslag.

Videre har utvalget innhentet deler av vaktprotokollene fra juli og august 1973 ved Gudbrandsdal og Hamar politidistrikter. Den originale vaktprotokoll fra Gudbrandsdal politidistrikt i juli 1973 har det imidlertid ikke vært mulig å finne. Det som forefinnes er bare en utskrift av vaktjournalen for 21. juli 1973 kl. 22.50.³ Det har således ikke vært mulig for utvalget å kontrollere hva som ellers har innkommet av meldinger til politikammeret i tiden rett forut for drapet. Heller ikke de beslag som ble foretatt i 1973 er lenger komplette. Blant annet mangler en del brev som ble beslaglagt hos Bouchikhi.⁴

Utvalget har videre intervjuet etterforskningsledelsen som i 1973 besto av statsadvokat Håkon Wiker, politiavdelingssjef Rolf Harry Jahrmann og politiførstebetjent Magnhild Aanestad. I tillegg er 4 tjenestemenn som deltok i etterforskningen fra Gudbrandsdal politidistrikt og Kriminalpolitisenralen intervjuet, samt 6 personer som var tilknyttet Overvåkingssentralen i 1973.

De vanlige straffesaksdokumentene knyttet til etterforskningen i 1973 ble 24. juli 1973 gradert hemmelige etter sikkerhetsinstruksen.⁵ En betydelig del av dokumentene ble imidlertid avgradert 3. november 1973. I forbindelse med utvalgets arbeid er dokumentene avgradert i sin helhet.

3. GP, 1973, 2091/73, dok. II/1, vaktjournal Gudbrandsdal politidistrikt, 21.07.73.

4. LH-utvalget, perm 8, uten jnr., notat vedr. undersøkelser i arkivet hos Gudbrandsdal politidistrikt, 19.01.00.

5. GP, 1973, 2091/73, mappe «Tilh. Dan Ærbel», taushetserklæring undertegnet av tjenestemennene, 24.07.73.

3.2.1.2 Oslo statsadvokatembeter

Dokumenter tilhørende Oslo statsadvokatembeter fra etterforskningen som ble innledet i 1996, er gjennomgått av utvalget. Disse omfatter undersøkelser omkring Forsvarets etterretningstjeneste, undersøkelser knyttet til dokumenter hos Politiets overvåkingstjeneste, samt undersøkelser omkring enkeltpersoner slik som blant annet Mike Harari, Israel Krupp, Victor Ostrovsky, Hans Otto Meyer m.fl.. Videre inneholder disse dokumentene analyse- og oversiktsrapporter knyttet til faktaopplysninger i tiden 17. juli til 25. juli 1973, telefonnumre funnet i saken og andre opplysninger av nyere dato, samt undersøkelser av opplysninger gitt av Synnøve Gaustad. Flere av saksdokumentene er graderte etter sikkerhetsinstruksen, da etterforskningen blant annet omfattet personer tilknyttet Forsvarets etterretnings- og sikkerhetstjeneste. Utvalget har i samråd med statsadvokaten fått avgradert en del av dette materialet og innhentet de nødvendige samtykker til offentliggjøring. Dette gjelder blant annet utdrag av en del av de sentrale vitneforklaringene.

I tillegg har utvalget undersøkt statsadvokatens arkiv, herunder journalene fra 1973 og første halvår av 1974, samt enkelte øvrige journaler og korrespondanse, blant annet oversendelsespåtegninger, av både eldre og nyere dato.

Utvalget har videre mottatt forklaring fra førstestatsadvokat Lasse Qvigstad og Håkon Wiker, statsadvokaten i 1973.

3.2.1.3 Riksadvokatembetet

Hos Riksadvokaten er saksmappene «Lillehammer-saken» (1973 - 1975), «Mike Harari» (1989 - 1997), «Setteriksadvokat» (1993 - 1998) og «Erstatningsmappe» (1997 - 1999) undersøkt. Videre har utvalget gjennomgått saksmapper på tilgrensende emner. Arkivnøkkelene og samtlige journaler er gjennomgått for tidsperioden 1973 til 1998.

Setteriksadvokat Karlsruks dokumenter er i sin helhet undersøkt av utvalget. Disse omfatter blant annet forklaringene fra tidligere riksadvokat Rieber-Mohn og nåværende riksadvokat Busch, samt setteriksadvokatens beslutning av 27. januar 1998 om å henlegge anmeldelsene mot Rieber-Mohn og Busch. Utvalget har videre mottatt forklaring fra Rieber-Mohn, Busch og Karlsruks.

3.2.1.4 Kriminalpolitisen

Ved Kriminalpolitisen er gjenpart av straffesaksdokumentene fra 1973 gjennomgått. Videre er teleksjournalen for perioden 1973 til 1974 og telegrammer fra diverse sambandsstasjoner til Interpol Oslo for perioden 7. juli til 19. juli 1973 undersøkt. Hemmeligjournalen for perioden 1973 til 1999 og brevjournalen for 1973 og 1989 er også gjennomgått. Brevjournalene inneholdt lite av relevans for Lillehammer-saken.

3.2.1.5 Politiets overvåkingstjeneste

Politiets overvåkingstjeneste (POT) ble på et tidlig tidspunkt trukket inn i etterforskningen. Foruten å bistå med formidling av forespørsler gjennom samarbeidende tjenester, stilte POT også sitt sambandsutstyr til disposisjon for Gudbrandsdal politikammer. Utvalget har hatt full tilgang til overvåkingstjenestens arkiv. Overvåkingstjenestens sakarkiv på Lillehammer-saken er gjennomgått, og vesentlige deler av disse dokumentene er i dag avgradert. I

tillegg har utvalget undersøkt andre relevante saker i emnearkivet og personarkivet fra 1973 og første halvår av 1974. For samme tidsrom er også relevante journaler, arkivnøkler, periodiske rapporter om POTs virksomhet, referater fra lokale og landsdekkende konferanser, samt arkivmateriale vedrørende telefonkontroller gjennomgått. Herunder har utvalget fått bekreftet fra Telenor at selskapet ikke har oppbevart registreringer av kontrollerte telefonnumre fra 1973/74.⁶ Utvalget har videre kontrollert en rekke navn, både norske og utenlandske, som kunne ha tilknytning til saken i 1973 opp mot eksisterende registre hos Overvåkingssentralen.

I tillegg er Overvåkingssentralens arkiver av nyere dato kontrollert mot den korrespondanse som har vært knyttet til saken i de senere år. Protokoller og arkivene for Kontrollutvalget for overvåkings- og sikkerhetstjenesten er også kontrollert med henblikk på mulig aktuelt materiale for årene 1973 og 1974.

Utvalget har ikke hatt anledning til å gjennomgå sambandsjournalene ved Overvåkingssentralen for 1973/74, da disse ikke har vært mulig å finne. Fra Overvåkingssentralen er det opplyst at protokollene sannsynligvis må være makulert, men noen dokumentasjon for slik makulering forefinnes ikke. Sakene skal etter det opplyste også ha blitt ført fortløpende ut og inn av A-journalene som er kontrollert av utvalget.⁷

Utvalget har hatt samtaler med de tidligere overvåkingssjefene Jostein Erstad og Ellen Holager Andenæs. I tillegg er tilsammen 9 embets- og tjenestemenn tilknyttet Overvåkingssentralen og lokale ledd i perioden 1973 til 1999 intervjuet.

3.2.1.6 Justisdepartementet

Utvalget har gjennomgått relevante deler av arkivene i de ulike avdelinger i Justisdepartementet, slik som Politiavdelingen, Rednings- og beredskap-savdelingen, Sivilavdelingen, Lovavdelingen, Kriminalomsorgsavdelingen, herunder Trondheim kretsfengsel og Utlendingsavdelingen, herunder Utlendingsdirektoratet.

Sakdokumentene i Justisdepartementet refererer seg blant annet til departementets interne referater fra møter vedrørende Lillehammer-saken, benådningsspørsmål, utvisnings- og utleveringss spørsmål, spørsmål om erstatning, politianmeldelse av Riksadvokaten, samt avgraderingss spørsmål og svar til Stortinget helt frem til opprettelsen av granskingsutvalget av 1998.

Utvalget har videre mottatt forklaringer fra de tidligere justisministrene Petter Mørch Koren (KrF), Inger Louise Valle (AP), Else Bugge Fougner (H) og Grete Faremo (AP), tidligere statssekretærer, samt tidligere og nåværende embets- og tjenestemenn.

3.2.1.7 Utenriksdepartementet

Utvalget har i Utenriksdepartementets arkiv foretatt undersøkelser i arkivnøkkelen og journalen for 1973 og første halvår av 1974. Departementets mappe på Lillehammer-saken er i sin helhet gjennomgått. Det samme gjelder arkivmateriale som belyser det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Israel, Storbritannia, Frankrike og Italia i 1970-80. Enkelte emner av mer tilg-

6. LH-utvalget, perm 1, jnr. 168/99, advokatene i Telenor til LH-utvalget, 12.10.99.

7. LH-utvalget, perm 8, uten jnr., internt notat om arkivundersøkelser hos OVS, 19.01.00.

rensende karakter er gjennomgått, som f.eks. tungtvann, atomenergi, m.v. Ulike emner vedrørende etterretnings- og overvåkingstjenesten, herunder arkivet til det tidligere embetsmannsutvalget for nasjonal håndtering av krisesituasjoner er gjennomgått. Også arkivene ved ambassadene i København, Stockholm, London, Haag, Roma og Tel Aviv er kontrollert for det aktuelle tidsrom.

3.2.1.8 Forsvarsdepartementet

Forsvarsdepartementets journaler for perioden 1973 til første halvår 1974 er gjennomgått. Videre er saker på aktuelle emner kontrollert, både for nevnte periode og de senere år.

3.2.1.9 Statsministerens kontor, Riksarkivet og Stortinget

Utvalget har gjennomgått alle relevante regjeringsnotater, dagsordener, protokoller og referater fra regjeringskonferanser. Aktuelle deler av dette materialet er gjennomgått. Det samme gjelder protokollene fra møter i Regjeringens sikkerhetsutvalg, samt journal over graderte saker ved statsministerens kontor. Deler av dette materialet, herunder regjeringsprotokollene er gjennomgått i Riksarkivet.

Fra Stortingets arkiv har utvalget fått innhentet referater fra møtene i Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13. august 1973 og 5. februar 1974. Disse er i forbindelse med utvalgets arbeid avgradert og tillatt gjort offentlig tilgjengelige.⁸ Utvalget har fått opplyst fra Stortingets administrasjon at det ikke finnes andre dokumenter i Stortingets arkiv som angår Lillehammer-saken i perioden juli 1973 til juli 1974.⁹

3.2.1.10 Forsvarets Overkommando, Huseby

Ved Forsvarets Overkommandos bortsettingsarkiv på Huseby er relevante deler av overkommandoens graderte arkivmateriale gjennomgått. Her fantes imidlertid ikke noe av interesse for Lillehammer-saken.

Sikkerhetsstabens arkiv for perioden 1973-1974 befant seg også på Huseby. Gradert materiale i disse arkivene er undersøkt, men inneholdt ikke informasjon av relevans for saken.

3.2.1.11 Forsvarets Overkommando, Etterretningsstab

Ved Etterretningsstabens arkiv er journaler for tiden 1973 og første halvår av 1974 undersøkt. Det samme gjelder saksmapper på relevante emner for tilsvarende periode. Det er imidlertid lite arkivmateriale som fortsatt eksisterer fra avdeling E-13, spesiell innsamling (Liaisongruppa) og E-14, okkupasjonsberedskapen (Stay Behind). FO/E har ved oversendelse av 28. januar 2000 opplyst at liaisonleddet mottok dokumenter fra samarbeidende parter. Dokumentene ble fordelt til de ulike ledd i organisasjonen. Dokumentene ble også registrert i egen journal som ble oppbevart så lenge det var behov for eventuelt å etterspørre vedkommende dokument og deretter makulert. Alt journalmateriale ved E-13 fra den aktuelle perioden er således makulert. Ved E-14

8. LH-utvalget, perm 2, jnr. 24/00, brev fra Stortingets administrasjon til LH-utvalget, 20.1.00.

9. LH-utvalget, perm 1, jnr. 174/99, Stortingets presidentskap til LH-utvalget, 14.10.99.

eksisterer fortsatt journalene og også en del av dokumentmaterialet fra den aktuelle periode.¹⁰

Utvalget har videre mottatt forklaringer fra sjefen for etterretningstjenesten i 1973, general Reidar Torp, sjefen for E-13, Trond Johansen, samt 8 tjenestemenn tilknyttet Forsvarets etterretningstjeneste i tillegg til dem som ble avhørt i forbindelse med etterforskningen i 1996.

3.2.1.12 Nygaard Haug utvalget, 1993-1994

Nygaard Haug utvalget ble oppnevnt ved kgl. res. 16. april 1993. Utvalget undersøkte påstander om ulike former for ulovlig virksomhet rettet mot norske borgere fra Forsvarets etterretningstjenestes side. Utvalget avga sin rapport til Forsvarsdepartementet 30. juni 1994. Lillehammer-saken ble ikke direkte undersøkt eller vurdert av Nygaard Haug utvalget. Under utvalgets arbeid ble det foretatt avhør av en rekke personer. Både Lund-kommisjonen og Lillehammer-utvalget har hatt tilgang til referatene.

3.2.1.13 Statsadvokat Edward Dahls etterforskning, 1993-1995

Riksadvokaten iverksatte 3. juni 1993 etterforskning under ledelse av førstestatsadvokat Edward Dahl som settestatsadvokat for å etterforske påstander om ulovlig overvåking av Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas. Etterforskningen ble avsluttet 30. mai 1995.¹¹ Påtalemessig ble de delene av saken som spesielt gjaldt Ramm og Setsaas henlagt dels etter bevisets stilling og dels fordi intet straffbart forhold ble funnet bevist. I tilknytning til saken fremkom blant annet enkelte påstander om Lillehammer-saken, uten at etterforskningen førte frem til konklusjoner i den forbindelse. I mellomtiden var Lund-kommisjonen oppnevnt, og materialet fra Dahls etterforskning ble stillet til kommisjonens rådighet slik at denne kunne fortsette undersøkelsene.

Lillehammer-utvalget har hatt tilgang til saksdokumentene fra Dahls etterforskning. Dahl har videre gitt utvalget en orientering om det arbeid som ble utført.

3.2.1.14 Opplysninger fra utenlandske myndigheter og enkeltpersoner

Via utenriksstjenesten har utvalget henvendt seg til ansvarlige myndigheter i Israel, Marokko, USA, Italia, Frankrike, Storbritannia og Danmark med anmodning om informasjon under henvisning til utvalgets mandat. Israelske myndigheter har i skriv av 25. oktober 1999 kategorisk fastslått at verken norske borgere eller norske myndigheter var involvert i saken. Ytterligere kommentarer er ikke gitt i det israelske svaret på utvalgets henvendelse med anmodning om møte med rette myndigheter.¹² Utvalget har også tatt kontakt med Dan Ærbel og Sylvia Rafael for informasjon om saken. Etter å ha hatt noe tid til å områ seg, har de imidlertid gitt uttrykk for at de ikke er villige til å svare på nærmere spørsmål fra utvalget.¹³

Fra myndighetene i Marokko og USA har utvalget ikke fått svar på sine henvendelser innen fristen.

10. LH-utvalget, perm 7a, grad.jnr. 33, oversendelse fra FO/E til LH-utvalget, 28.1.00.

11. I Dokument nr. 15 (1995-96), s. 44, er dateringen feilaktig angitt til 10.06.93.

12. LH-utvalget, perm 7a, jnr. 26/99, UD til LH-utvalget, 27.10.99.

13. LH-utvalget, perm 5, jnr. 23, notat av 31.1.00 og jnr. 30, notat av 10.2.00.

Italienske myndigheter har gitt utvalget adgang til å gjennomgå straffesaksdokumentene fra drapet på Wael Adel Zwaiter 16. oktober 1972 i Roma.¹⁴ Herunder er dokumentene vedrørende den italienske påtalemyndighetens etterforskning mot de pågrepne i Lillehammer-saken gjennomgått.

Franske myndigheter har svart på utvalgets henvendelse med å oversende kopi av beslutningen om å henlegge saken i anledning drapet på blant annet Al Kubaisi.¹⁵

Britiske myndigheter har ikke imøtekommet utvalgets ønske om opplysninger i saken under henvisning til at utvalgets arbeid ikke faller inn under den aktuelle britiske lovgivning.¹⁶

Utvalget har hatt møte med danske myndigheter i sakens anledning og fått dokumentert den kommunikasjon som var mellom Norge og Danmark om saken i 1973/74.¹⁷

Utvalget har også hatt kontakt med enkeltpersoner i utlandet for intervjuer og innhenting av opplysninger. Utvalget har ut fra en samlet vurdering funnet det mest korrekt ikke å benytte seg av de kanaler norske myndigheter har med samarbeidende tjenester i utlandet. Dette blant annet fordi utvalgets arbeid ikke har hatt noen strafferettslige forføyninger for øye og fordi utvalgets henvendelser utenlands via utenriktjenesten uansett må forutsettes å ha blitt utførlig behandlet av de ansvarlige myndigheter.

Med bistand fra den norske ambassaden i Bonn har utvalget rettet henvendelse til Stasi-Unterlagen-Gesetz for å få informasjon om Kemal Benamane. Utvalget har fått bekreftet at man til tross for omfattende arkivundersøkelser i Stasi-arkivene ikke har funnet henvisninger til Benamane.¹⁸

3.2.2 Sekundærkilder

3.2.2.1 Lund-kommisjonen, 1994-1996

Stortingets kommisjon for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere ble oppnevnt ved Stortingets beslutning 1. februar 1994. Kommisjonens leder var høyesterettsdommer Ketil Lund. Rapporten ble avgitt til Stortingets presidentskap 28. mars 1996.¹⁹ Lund-kommisjonens mandat var meget vidt, idet alle forhold skulle granskes knyttet til påstander om at Politiets overvåkingstjeneste, Forsvarets sikkerhetstjeneste, Forsvarets etterretningstjeneste, eller personer knyttet til disse tjenester, har vært engasjert i ulovlig eller irregulær overvåking av norske borgere i perioden 1945 til 1996.

Påstander om at norske myndigheter eller personer medvirket i forbindelse med drapsaksjonen på Lillehammer i 1973 er behandlet i Lund-kommisjonens rapport pkt. 13.10. Under granskingen fant kommisjonen ikke støtte for de påstander som ble undersøkt. Dette gjaldt blant annet påstander om at Trond Johansen, leder for Forsvarets etterretningstjenestes liaisongruppe, var israelsk agent og bisto Mossad i forbindelse med aksjonen. Med hensyn til påstandene om at Politiets overvåkingstjeneste, okkupasjonsberedskapen (Stay Behind) eller personer med tilknytning til denne medvirket i forbindelse

14. LH-utvalget, perm 7a, jnr. 32/99, internt notat, 07.12.99.

15. LH-utvalget, perm 5b, jnr. 12/00, brev fra fransk UD til den norske amb. i Paris, 18.1.00 med vedlegg.

16. LH-utvalget, perm 2, jnr. 15/00, britiske ambassade i Oslo til LH-utvalget, 05.01.00.

17. LH-utvalget, perm 1, jnr. 122/99, norske ambassade i København til LH-utvalget, 03.09.99.

18. LH-utvalget, perm 2, jnr. 4/00, norske ambassade i Berlin til LH-utvalget, 04.01.00.

19. Dokument nr. 15 (1995-96).

med drapet, fant kommisjonen ved sine undersøkelser heller ikke belegg for dette.

Alle påstander om mulig norsk medvirkning i Lillehammer-saken ble imidlertid ikke undersøkt av Lund-kommisjonen. Oslo statsadvokatembeter iverksatte i januar 1996 videre etterforskning med sikte på å klarlegge nettopp påstandene om at det fra norsk side ble medvirket til drapet. I samråd med Stortinget stilte Lund-kommisjonen opplysninger om aktuelle vitner og foretatte undersøkelser til rådighet for påtalemyndighetens etterforskning. Påtalemyndigheten fikk imidlertid ikke innsyn i kommisjonens arkivalia.²⁰

Lillehammer-utvalget har som tidligere nevnt hatt tilgang til etterforskningsdokumentene fra 1996. Utvalget har via Justisdepartementet henvendt seg til Stortinget med anmodning om innsyn også i Lund-kommisjonens arkivalia.²¹ Stortingets administrasjon har i brev av 29. januar 1999 redegjort nærmere for de særlige regler som gjelder for tilgang til Lund-kommisjonens arkiv.²² Siden reglene bare åpner for innsyn i arkivet under helt spesielle omstendigheter, har utvalget ikke funnet det hensiktsmessig å forfølge denne saken videre. Utvalget har imidlertid vært i kontakt med Lund-kommisjonens leder og fått informasjon fra enkelte av kommisjonens medlemmer om de deler av arbeidet som har hatt relevans for Lillehammer-saken.

3.2.2.2 *Medieoppslag*

Lillehammer-saken har blitt utførlig omtalt i dagspressen både i tilknytning til drapsetterforskningen i 1973 og ved gjenopptakelse av saken fra slutten av 1980-tallet. Utvalget har gjennomgått et betydelig antall avisoppslag for perioden 1973 til 1999. Både utenlandske aviser, landsdekkende aviser og lokale aviser fra Gudbrandsdalsområdet er undersøkt. Medieoppslagene er preget av at det alt på et tidlig tidspunkt ble framsatt spekulasjoner om mulig norsk medvirkning til drapsaksjonen. Se nærmere under kapittel 6. Utvalget har intervjuet journalistene Vegard Bye, Dag Christensen, Kristian Hosar, Alf R. Jakobsen, Finn Sjøe, Kjetil Stormark, Bertel Thomsen og Geir Øvrevik. Samtlige av disse har arbeidet med Lillehammer-saken.

3.2.2.3 *Litteratur*

Lillehammer-saken har blitt omtalt i stor grad både i norsk og internasjonal litteratur. Helt fra 1974 og frem til i dag har det blitt utgitt bøker som helt eller delvis omhandler saken. I mange av bøkene fremsettes de samme påstander og spekulasjoner som er fremkommet i media.

Litteraturen har ikke utgjort noen primærkilde for utvalgets vurderinger av de faktiske forhold i Lillehammer-saken. En rekke bøker som omhandler saken er likevel lest, og utvalget har hatt kontakt med enkelte forfattere for å få utfyllende opplysninger og bakgrunnsinformasjon. Hensynet til kildevernet har medført begrensninger med hensyn til hvilke opplysninger forfatterne har kunnet gi om sine kilder.

Utvalget har vært i kontakt med forfatterne Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas som har skrevet adskillig om Lillehammer-saken, både publisert og ikke publisert materiale.²³ Til tross for gjentatte henvendelser har forfatterne fastholdt at de ikke ønsker å bidra med ytterligere opplysninger i

20. Dokument nr. 15 (1995-96), s. 494.

21. LH-utvalget, perm 1, jnr. 2/99, JD til Stortinget, 15.01.99.

22. LH-utvalget, perm 1, jnr. 27/99, Stortinget til JD, 29.01.99.

saken.²⁴ Forfatterne har blant annet påberopt seg at nyhetsverdien av boken de arbeider med om Lillehammer-saken vil miste sin salgsverdi dersom utvalget fikk fremlagt aktuelle opplysninger, noe som også ville være illojalt i forhold til deres kreditorer. Utvalget har vurdert om det skulle kreve pliktig forklaring avgitt for retten etter reglene i domstolslovens § 43, men er kommet til at det ikke vil være hensiktsmessig.

Når det gjelder utvalgets vurderinger med hensyn til eventuell norsk medvirkning i drapsaksjonen, har påstander fremsatt i litteraturen blitt vurdert på lik linje med de øvrige spekulasjoner i saken. For øvrig vises det til litteraturlisten i eget vedlegg.

3.2.3 Muntlige kilder

Utvalget har sett det som sentralt å supplere det skriftlige kildematerialet med intervjuer av personer som helt eller delvis har hatt tilknytning til Lillehammer-saken. Utvelgelsen av informanter er i hovedsak gjort på bakgrunn av de skriftlige kildene og ut fra behovet for å få utdypet og supplert opplysninger som har kommet til uttrykk her. Det har vært en målsetting å intervjuer så mange personer som mulig med direkte kjennskap til saken, i tillegg til personer som har kunnet bidra med informasjon av mer generell historisk og politisk karakter.

Rent konkret er det foretatt intervjuer av personer tilknyttet etterforskningsledelsen i 1973, samt personer involvert under gjenopptakelsen av Lillehammer-saken på 1990-tallet. Videre er flere gjenlevende statsråder og statssekretærer i Justisdepartementet, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet for perioden 1973 til 1999 kontaktet. Så langt utvalget har funnet det hensiktsmessig, har også øvrige representanter tilknyttet det politiske miljøet, tidligere medarbeidere ved Forsvarets Overkommando/Etterrettingsstaben, Politiets overvåkingstjeneste, samt enkelte journalister og forfattere blitt intervjuet. Utvalget har også mottatt direkte henvendelser fra enkeltpersoner som mener å ha hatt informasjon om Lillehammer-saken. Videre har utvalget lagt til grunn en del vitneforklaringer som er avgitt i forbindelse med andre undersøkelser.

Utvalget har under sitt arbeid utarbeidet skriftlige referater fra samtaler med totalt 65 personer både i Norge og i utlandet, enkelte flere ganger. Av disse er 55 personer intervjuet i møter hvor hele utvalget har vært innkalt. De skriftlige referatene fra intervjuene er godkjent av intervjuobjektene. Fem av kildene har forklart seg under forutsetning av at deres identitet ikke gjøres offentlig kjent. Utvalget har ikke benyttet seg av anonyme vitner i den forstand at identiteten har vært ukjent for utvalget. I enkelte tilfeller har utvalget kun notert seg at vedkommende ikke har hatt opplysninger av betydning for saken.

3.2.4 Kildevurderinger

Som det fremgår av ovenstående, har utvalget under sitt arbeid gjennomgått betydelige mengder primærkildemateriale. Bredden i kildetilfanget har vært forholdsvis stor, da utvalget har sett det som sentralt å undersøke så mange

23. LH-utvalget, perm 1, jnr. 154/99, LH-utvalget til Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas, 04.10.99.

24. LH-utvalget, perm 1, jnr. 141/99, Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas til LH-utvalget, 23.09.99; jnr. 165/99, Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas til LH-utvalget, 11.10.99.

tenkelige aspekter ved Lillehammer-saken som mulig. Primærkildene fremstår i hovedsak som helhetlige. Spesielt med hensyn til saksdokumentene tilknyttet straffesaken i 1973 og gjenopptakelsen av etterforskningen på 1990-tallet, har det ikke vært vesentlige mangler eller hull i materialet.

Overvåkingssentralens arkiv fremstår også som meget fullstendig selv om utvalget ikke har funnet sambandsjournalene fra perioden 1967 til 1980. De største manglene i den skriftlige del av primærkildene foreligger i arkivene til avdelingene E-13 (Liaisongruppa) og E-14 (Stay Behind) i Forsvarets Overkommando, Etterretningsstabens, jamfør egen redegjørelse derfra referert foran. Dette gjør at det ikke har vært mulig for utvalget alene ut fra de skriftlige primærkilder hos Forsvarets Overkommando å trekke helt sikre slutninger i alle henseender. Utvalgets konklusjoner når det gjelder etterretningstjenesten er således trukket på bakgrunn av det totale kildemateriale som har vært tilgjengelig. Kildematerialets begrensninger tatt i betraktning, mener utvalget likevel å ha hatt tilstrekkelig kildetilfang til å oppfylle mandatet.

Når det gjelder de muntlige kildene, er det forbundet enkelte problemer til bruk av disse. Lillehammer-saken ligger mer enn 25 år tilbake i tid, noe som kan medføre feilerindring. Mange har hatt vanskelig for å huske enkeltheter i saksforholdet, og dette kan ha blitt forsterket av det faktum at flere av informantene har forholdsvis høy alder. Ved å supplere de skriftlige kildene med informantenes opplysninger og vurderinger, har utvalget forsøkt å motvirke skjevheter i det skriftlige materialet.

3.2.5 Problemstillinger knyttet til offentliggjøring

Utvalgets rapport er i mandatet forutsatt å skulle være offentlig. Dette innebærer at de opplysninger som fremkommer i rapporten må være ugraderte. Utvalget har ikke selvstendig kompetanse til å foreta avgradering av kildemateriale som tilhører andre myndigheter. Det er derfor innhentet samtykke fra de berørte myndigheter for å få avgradert dokumenter. Blant annet kan det nevnes at Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974 har blitt avgradert i sin helhet. Videre har utvalget innhentet samtykke fra canadiske myndigheter til offentliggjøring av den tidligere Mossad-agenten Victor Ostrovskys rettslige forklaring om Lillehammer-saken.²⁵ Utvalget har hatt full tilgang til straffesaksdokumentene knyttet til etterforskningen i 1973. Det samme gjelder dokumentene knyttet til gjenopptakelsen av etterforskningen på 1990-tallet som fortsatt til dels er graderte, idet disse blant annet omfatter navn på personer tilknyttet Forsvarets etterretningstjeneste og Politiets overvåkingstjeneste. Under etterforskningen i 1996 ble det innhentet opplysninger fra omkring 70 personer. Utvalget har intervjuet flere av disse, mens andre personer er tilskrevet med forespørsel om samtykke til at deres tidligere gitte forklaringer kan benyttes ved utarbeidelsen av utvalgets rapport. Når det gjelder spørsmålet om å gjøre resten av materialet offentlig tilgjengelig, er dette noe påtalemyndigheten i tilfelle må avgjøre i lys av straffeprosessloven og påtaleinstruksens bestemmelser.

Utvalget har ikke sett det som sin oppgave å få alt kildematerialet offentliggjort. Det ville i en del tilfeller heller ikke være praktisk mulig, blant annet med hensyn til opplysninger innhentet fra samarbeidende tjenester. Selv om

25. LH-utvalget, perm 2, jnr. 20/00, Department of Justice Canada til LH-utvalget, 12.01.00; GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-16-4, Victor Ostrovskys vitneforklaring i Ottawa Court House, 11.02.97.

det fortsatt eksisterer gradert materiale og materiale som ikke kan offentliggjøres av hensyn til person- eller kildevern, så gjelder dette i hovedsak enkeltheter og detaljer som ikke har hatt betydning for helheten i de saksforhold utvalget har undersøkt.

Utvalget har lagt vekt på å utferdige et noteapparat med opplysninger om alle vesentlige bakgrunnsopplysninger og kilder, slik at innholdet i rapporten i ettertid skal kunne etterprøves.

Kapittel 4

Historikk

4.1 Norges forhold til Israel og Midtøsten-konflikten, 1945 - 1980

Dette avsnittet vil gi en kortfattet redegjørelse for Norges forhold til Israel fra statens opprettelse i 1948 og frem til 1980-årene. Hovedvekten blir lagt på Arbeiderpartiets, fagbevegelsens og kristenfolkets holdninger til Israel. Ved å gi en historisk beskrivelse av de politiske og religiøse forbindelsene mellom Norge og Israel på tidspunktet forut for og etter drapet på Ahmed Bouchikhi, søker avsnittet å bidra til økt helhetsforståelse omkring Lillehammer-sakens utenrikspolitiske såvel som innenrikspolitiske dimensjon.

4.1.1 Norge og Palestina-spørsmålet, 1945-1948

Konflikten mellom jøder og palestinere i Midtøsten har røtter langt tilbake i historien. Storbritannia overtok Palestina som et mandatområde under Folkeforbundet etter at det ottomanske riket brøt sammen under første verdenskrig.²⁶

Det såkalte jødeproblemet i Europa var blitt akutt som en følge av nazistenes forsøk på å utrydde jødene under annen verdenskrig. Norges offisielle holdning til Palestina-spørsmålet og Israel endret seg dramatisk i perioden fra 1945 til 1948. Endringene hadde blant annet sammenheng med utviklingen i Palestina og utsiktene til de jødiske flyktningene i Europa, og Norges standpunkt var således nært knyttet til utviklingen internasjonalt.²⁷

Arbeiderpartiet hadde regjeringsmakt etter krigen. Partiets løsning på jødeproblemet var i perioden fra krigens slutt og frem til høsten 1946 assimilering av jødene i de respektive europeiske land. Arbeiderpartiet satset altså på en ikke-sionistisk løsning det første etterkrigsåret, og betraktet i 1945 opprettelsen av en egen jødisk stat som verken mulig eller rettferdig. Dette står i klar motsetning til partiets senere engasjement til fordel for Israel.²⁸

Utover i 1946 ble assimileringstanken skjøvet i bakgrunnen. Ledende Arbeiderparti-politikere som statsminister Einar Gerhardsen, utenriksminister Halvard Lange og partisekretær Haakon Lie, hevdet nå at opprettelse av jødiske kolonier i Afrika eller Sør-Amerika var løsningen på jødeproblemet. Dette synet ble opprettholdt frem til høsten 1947.²⁹

Embetsmennene i Utenriksdepartementet gikk imidlertid på tvers av Arbeiderpartiet i dette spørsmålet. De fryktet at en koloniseringsløsning kunne føre til at norsk utenrikspolitikk ble skadelidende, og ønsket å føre en politikk som også tok hensyn til araberlandene. Fra et nesten felles utgangspunkt i 1947, var det i mai 1949 oppstått en dyp uenighet mellom embetsverket i Utenriksdepartementet på den ene siden og den politiske ledelse på den annen. Generelt kan det hevdes at utenriksminister Halvard Lange og den nor-

26. Olsen 1998, *Seksdagerskrigen – et vendepunkt?*, s. 1.

27. Waage 1989, *Da staten Israel ble til*, s. 265.

28. Waage 1989, *Da staten Israel ble til*, s. 257.

29. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 18, 258.

ske regjering var langt mer imøtekommende overfor Israel enn det som var tilfellet på embetsmannsnivå i Utenriksdepartementet.³⁰

Under den ekstraordinære generalforsamlingen 29. november 1947, vedtok FN å dele det gamle britiske mandatområdet i en jødisk og en arabisk stat. For første gang sluttet Arbeiderpartiet seg nå samlet opp om en pro-israelsk løsning på Palestina-spørsmålet, noe som markerte at det innad i partiet var foregått en utvikling i klar pro-israelsk retning.³¹

4.1.2 Båndene til Israel styrkes, 1948-1956

Staten Israel ble opprettet 14. mai 1948 og ble opptatt som medlem av FN i 1949. Den nye jødiske staten ble møtt med stadig større begeistring både på grasrota i Norge, på Stortinget og i pressen. Dette står i motsetning til de første etterkrigsårene, da Arbeiderparti-regjeringen som nevnt hadde ønsket andre løsninger for de gjenlevende europeiske jødene. I løpet av 1948 snudde imidlertid stemningen. I 1949 var Norge blitt en pådriver for å få den nye jødiske staten anerkjent og opptatt som medlem av FN, og Norge markerte seg som det mest pro-israelske av de tre nordiske land. Gjennom hele 1950-tallet var det svært tette forbindelser mellom de norske og israelske sosialdemokratiske regjeringspartiene. Båndene til Israel var spesielt sterke i Arbeiderpartiet, i fagbevegelsen og hos kristenfolket. Norges forhold til Israel var på mange måter et helt spesielt fenomen, da Norge ikke hadde noen egeninteresser å ivareta i Israel.³²

Historikeren Hilde Henriksen Waage karakteriserer holdningsendringen i Arbeiderpartiet med hensyn til synet på Israel som en religiøs omvendelse. En flyulykke på Hurum i november 1949 bidro i følge Waage mer enn noen annen enkeltbegivenhet til det sterke Israel-engasjementet i Arbeiderpartiet i 1950-årene. Et fly med 27 jødiske barn på vei til en mellomstasjon i Norge før de skulle videre til sine nye hjem i Israel, styrtet på grunn av dårlig vær på Hurum. Flyulykken var den største i Norge til da, og bare én jødisk gutt overlevde. Ulykken gjorde et enormt inntrykk på det norske folk. Arbeiderpartiets partisekretær Haakon Lie var blitt en varm Israel-venn, noe som blant annet hadde sin bakgrunn i hans kontakt med jødiske organisasjoner i USA under krigen.³³ Lie gikk etter ulykken i bresjen for en innsamlingsaksjon som hadde som formål å bygge opp en norsk landsby i Israel, kalt «Moshav Norge». Lie hadde stor innflytelse på Israel-engasjementet i den norske arbeiderbevegelsen. Han har i samtale med utvalget påpekt at han var en meget nær venn av Israels statsminister Golda Meir, og det kan synes som om hans sterke posisjon i 1950-årene medførte at han i stor grad kunne styre hele partiapparatet i pro-israelsk retning.³⁴

Årsakene til den enorme beundringen for Israel var imidlertid flere. Først og fremst hadde det utgangspunkt i medlidenhet med jødene etter utryd-

30. Waage 1989, *Da staten Israel ble til*, s. 259-261, 266, 269.

31. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 18; Waage 1989, *Da staten Israel ble til*, s. 261.

32. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 9, 18, 371-374, 388; Waage 1989, *Da staten Israel ble til*, s. 261-265; Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 385; Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 367-377; LH-utvalget, perm 4, jnr. 26/99, intervju med Haakon Lie, 08.09.99.

33. LH-utvalget, perm 4, jnr. 26/99, intervju med Haakon Lie, 08.09.99.

34. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 393-394; LH-utvalget, perm 4, jnr. 26/99, intervju med Haakon Lie, 08.09.99.

delsene under annen verdenskrig. Israel var dessuten bygd på demokratiske og sosialistiske prinsipper, ledet av et sterkt arbeiderparti. For arbeiderbevegelsen og Arbeiderpartiet fremsto derfor Israel som et sosialistisk drømme-paradis, og forholdet til Israel ble på mange måter nærmest et trosspørsmål. For kristenfolket og mange på borgerlig side i politikken representerte den nye jødiske staten oppfyllelsen av de gammeltestamentlige profetier. Det arabiske regimet ble i motsetning til det israelske betegnet som autoritært og føydalt. Generelt sett omfattet entusiasmen for Israel hele det partipolitiske miljøet og hele det norske folk, og det fantes knapt kritiske røster overfor Israels politikk. Selv salg av norsk militærutstyr til Israel var langt på vei akseptabelt for de norske Israel-vennene. Frem til 1956 ble striden mellom Israel og de arabiske nabolandene i stor grad ensidig fremstilt som en strid mellom det gode og det onde.³⁵

I 1940- og 1950-årene var utenriksminister Halvard Langes rolle avgjørende for utformingen av norsk Midtøsten-politikk. Lange måtte imidlertid forholde seg til sterke meninger innenfor arbeiderbevegelsen, internt i Utenriksdepartementet og i norske skipsfartskretser. I tillegg måtte hensynet til norsk sikkerhetspolitikk og Norges nære allierte i NATO til enhver tid veies mot Midtøsten-spørsmål. Lange var aldri blant de fremste Israel-vennene i Norge. Han betraktet tvert imot det sterke Israel-engasjementet som et problem.³⁶

Embetsmennene i Utenriksdepartementet delte Langes holdning til den nye statsdannelsen. Mange av dem beklaget opprettelsen av staten Israel og så dens eksistens som en trussel mot fred og stabilitet i området. I det meste av etterkrigstiden finner vi gjennomgående en mindre positiv holdning til Israel i Utenriksdepartementet enn innenfor regjeringen, på Stortinget og i opinionen. I tillegg var mange av de offiserene som etter hvert deltok i FNs fredsbevarende styrker i Midtøsten skeptiske. Felles for embetsmennene og offiserene var at de gjennomgående hadde mer omfattende kunnskaper om problemene enn folk flest i Norge.³⁷

4.1.3 Suez-krisen, 1956

I 1940- og 1950-årene var Norge en av verdens ledende skipsfartsnasjoner og den nest største brukeren av Suez-kanalen. Fri og uhindret passasje gjennom Suez-kanalen var viktig for norske redere, som hadde økonomiske interesser å ivareta. Norske myndigheter måtte derfor føre en Midtøsten-politikk som også tok hensyn til deres interesser. Det oppsto etter hvert et interessefellesskap og et tett «elitesamarbeid» mellom ledelsen i Utenriksdepartementet og topplederne i Norges Rederforbund.³⁸

Den såkalte Suez-krisen i 1956 var et resultat av Egypts nasjonalisering av Suez-kanalen. Dette medførte et britisk-fransk-israelsk angrep på Egypt 29. oktober 1956. Til tross for Norges nære forhold til både Israel og Storbritannia, markerte Norge motstand mot den militære intervensjonen både i FN og NATO. Norge deltok med personell i FNs fredsbevarende styrke i området,

35. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 10, 377, 388; Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 385-386.

36. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 12, 393.

37. Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 386.

38. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 11, 377-387.

og bidro aktivt for å finne løsninger på de mange problemene som fulgte i kjølvannet av krigen.³⁹

Suez-krisen bidro ikke i vesentlig grad til at Norge modifiserte sin pro-israelske profil. Israel-støtten i Norge var like varm og sterk etter seksdagerskrigen som i årene før. I Utenriksdepartementet utviklet det seg imidlertid etter 1956 en stigende misnøye over Israels steile politikk.⁴⁰

4.1.4 Økt nyansering i synet på Israel, 1960-tallet

Også på 1960-tallet dominerte den pro-israelske stemningen som hadde utviklet seg fra slutten av 1940-årene. Seksdagerskrigen i 1967 demonstrerte på ny den sterke norske sympatien for Israel. På kort sikt synes det som om Israels seier på slagmarken bidro til en mer Israel-vennlig opinion i Norge. Holdningen var imidlertid ikke like entydig som tidligere. Mens Utenriksdepartementet tidligere hadde stått nærmest alene i sin noe mer kritiske holdning til Israel, ble også opinionen etter seksdagerskrigen mer nyansert og skeptisk i sitt syn. På lengre sikt synes det imidlertid som om seksdagerskrigen bygget opp under forestillingen om Israel som en uforsonlig okkupasjonsmakt. Det offisielle Norge inntok derimot en nøytral holdning til partene under seksdagerskrigen. Mens myndighetene i hovedsak var opptatt av spørsmålet om Israels sikkerhet, vektla Utenriksdepartementet i større grad de folkerettslige prinsipper i denne saken.⁴¹

Fra slutten av 1950-tallet oppsto spørsmålet om salg av våpen til Midtøsten og tungtvann til Israel. Problemstillingen var vanskelig for Norge. Frem til 1963 avholdt Norge seg fra å selge våpen til Midtøsten. Utenriksdepartementet søkte i hele perioden å unngå våpensalg til regionen, men en slik politikk var det ikke enighet om verken i regjeringen eller på Stortinget. Det var også grupper innenfor Arbeiderpartiet som gikk aktivt inn for våpensalg til Israel. Til tross for bekymring i regjeringen og Utenriksdepartementet, ble det i 1963 levert seks motortorpedobåter uten armering til Israel. Presset for å gjennomføre salget kom i første rekke fra industrien og pro-israelske grupper i Arbeiderpartiet og de borgerlige partier.⁴²

I 1959 ble det besluttet å selge 20 tonn tungtvann til Israel for igangsetting av atomreaktorer. Regjeringen var bekymret for at Israel skulle utnytte tungtvannet militært, og det ble derfor inngått en avtale som forpliktet Israel til å anvende det kun til sivile formål. Det er senere blitt kjent at det norske tungtvannet, til tross for avtalen, sannsynligvis ble brukt til fremstilling av atomvåpen.⁴³

4.1.5 Palestinernes sak får økt oppmerksomhet, 1970- og 1980-tallet

Seksdagerskrigen medførte at både Utenriksdepartementet og deler av det politiske miljøet i Norge til dels endret sitt syn på palestinerne. Palestinerne fikk økt oppmerksomhet, og ble ikke lenger bare betraktet som et arabisk fly-

39. Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 386-388.

40. Waage 1996, *Norge – Israels beste venn*, s. 377-387; Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 389.

41. Olsen 1998, *Seksdagerskrigen – et vendepunkt?*, s. 126-129; Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 377.

42. Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 390.

43. Eriksen og Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering*, s. 391.

ktningeproblem. Norge ga for første gang offisielt uttrykk for en slik holdning i FN i 1970. Samtidig foregikk det en forsiktig utbygging av forbindelsene med den palestinske frigjøringsorganisasjonen PLO som var blitt opprettet i 1964.

Flertallet støttet imidlertid fremdeles Israel. Opprettelsen av organisasjonen Israels venner i 1974, i kjølvannet av oktoberkrigen året før, er illustrerende for dette. Det samme er utenriksminister Sven Strays (H) fastholdelse av den Israel-vennlige linjen tidlig på 1980-tallet. Det fremstår imidlertid som klart at den pro-israelske stemningen på 1970- og 1980-tallet ikke lenger var fullt så entydig som tidligere.⁴⁴

Høsten 1974 vedtok FN en resolusjon som bekreftet det palestinske folks rettigheter, og PLO fikk observatørstatus i FN. Disse ytre begivenhetene medførte fra begynnelsen av 1970-årene sterkere forståelse for palestinerne sak også i Norge. Den norske holdningen overfor palestinerne var imidlertid delt. På den ene siden økte forståelsen for deres vanskelige sosiale situasjon. PLO ble på den annen side lenge forbundet med ekstremisme og terrorisme og møtt med skepsis.⁴⁵ Det faktum at Norge ble en oljenasjon på 1970-tallet økte imidlertid behovet for kontakt med produsentlandene også i den arabiske verden.⁴⁶

Norge deltok med militære styrker i FNs fredsbevarende UNIFIL-styrke allerede fra opprettelsen i 1978. Det norske UNIFIL-engasjementet forsterket holdningsendringen til Israel. Mange norske soldater kom hjem med et negativt inntrykk av israelerne og deres støttespillere. Dette ble en utfordring også i det politiske forholdet til Israel. Statsminister Odvar Nordli (AP) påpekte ved flere anledninger at Norge måtte vurdere å trekke styrken tilbake dersom ikke situasjonen bedret seg. Regjeringen gikk imidlertid aldri til et slikt skritt.⁴⁷

Endringen i synet på Israel kom også til uttrykk i arbeiderbevegelsen. I Arbeiderpartiet vokste det frem en ny generasjon som ikke hadde det samme forhold til jødernes lidelser under annen verdenskrig, men som tvert imot var opprørt over den urett som ble begått mot palestinerne.

Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) uttalte seg i 1971 svært kritisk overfor Israel, og hevdet i en resolusjon at staten burde oppløses og vike for en ny demokratisk stat der jøder, muslimer og kristne fikk like rettigheter. Dette markerte et klart brudd med arbeiderbevegelsens tradisjonelle syn.⁴⁸

De nye strømningene påvirket også Arbeiderpartiets holdning til Israel. Det var Arbeiderpartiet som fra omkring 1980 drev igjennom en mer dyptgripende revurdering av forholdet til PLO, med krav om selvbestemmelse for palestinerne. På partiets landsmøte våren 1981 ble det besluttet å utdype kontakten med PLO. Da Knut Frydenlund (AP) kom tilbake som utenriksminister i 1986, gikk han inn for en mer PLO-vennlig politikk. Dette markerte et vendepunkt i den norske offisielle linjen. I årene som fulgt ble Norges forhold til israelerne og palestinerne mer likevektige. Samtidig ble Norges forhold til Israel mer komplisert, noe som blant annet ble forsterket av den såkalte tungtvannssaken som blusset opp i 1987.⁴⁹

44. Olsen 1998, *Seksdagerskrigen – et vendepunkt?*, s. 130-131; Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 377-380.

45. Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 377-378.

46. Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 377.

47. Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 379.

48. Olsen 1998, *Seksdagerskrigen – et vendepunkt?*, s. 130; Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 378-379.

49. Tamnes 1997, *Oljealder*, s. 380.

4.1.6 Oppsummering

Norges holdning til Israel har i hovedsak vært preget av stor sympati og sterk beundring helt fra statens opprettelse i 1948 og frem til begynnelsen av 1980-årene. Årsakene til dette er flere. For det første har det sammenheng med medlidenhet med jødene etter utryddelsene under annen verdenskrig. For kristenfolket fremsto videre opprettelsen av staten Israel som en oppfyllelse av Bibelens profetier. For Arbeiderpartiet og norsk arbeiderbevegelse representerte dessuten Israel en sosialistisk mønsterstat, og det utviklet seg i løpet av 1950-tallet svært tette forbindelser mellom de norske og israelske sosialdemokratiske regjeringspartier. Partisekretær i Arbeiderpartiet, Haakon Lie, var kanskje en av de aller største Israel-sympatisørene, og etter flyulykken på Hurum i 1949 gikk han i bresjen for en storstilt innsamlingsaksjon til det israelske folk. Først etter seksdagerskrigen i 1967 og videre utover på 1970- og 1980-tallet synes det som om holdningen til Israel ble mer nyansert, både innad i Arbeiderpartiet, på Stortinget og i opinionen. Samtidig ble det rettet økt oppmerksomhet mot palestinerne sak.

På tidspunktet for drapet på Ahmed Bouchikhi på Lillehammer sommeren 1973, kan altså Norges forhold til Israel fremdeles karakteriseres som svært godt. Det tette og nære forholdet som ble utviklet mellom Norge og Israel i de tidlige etterkrigsårene lå fast. Samtidig er det altså vist at Norge fra begynnelsen av 1970-årene utviklet et noe mer nyansert syn på konflikten i Midtøsten, og at den massive støtten til Israel ikke lenger var like fremtredende som tidligere.

4.2 Lillehammer-sakens første fase, 1973-1977

4.2.1 Innledning

Første fase av Lillehammer-saken begynte med at marokkaneren Ahmed Bouchikhi ble skutt ned og drept av to gjerningsmenn på åpen gate i Lillehammer 21. juli 1973 omkring klokken 22.40. Bouchikhi var fast bosatt i Lillehammer, og han var på drapstidspunktet på vei hjem fra en kinoforestilling sammen med sin norske ektefelle. Ektefellen ble vitne til drapshandlingen. Bouchikhi ble truffet av 13 skudd fra pistol kaliber 22 med døden til følge.⁵⁰

Gudbrandsdal politikammer, med bistand fra Kriminalpolitisen, iverksatte umiddelbart drapsetterforskning.⁵¹ Etterforskningen og foretatte pågripelser viste etter kort tid at en rekke personer var involvert i drapet og at disse hadde tilknytning til de israelske hemmelige tjenester, heretter kalt Mossad.

Israelske myndigheter har aldri offisielt erkjent at Israel sto bak drapet på Lillehammer i 1973. De israelske regjeringers politikk har vært ikke å kommentere forhold knyttet til landets hemmelige tjenester.⁵² Det må imidlertid likevel anses som klarlagt at Mossad sto bak drapsaksjonen og at denne hadde sitt utspring i den langvarige konflikten mellom israelere og palestinere i Midtøsten.⁵³ Situasjonen i Midtøsten var tilspisset etter seksdagerskrigen i 1967. En rekke personer på begge sider i konflikten ble drept gjennom ulike terroraksjoner. Etter at elleve israelere ble drept av den palestinske terroror-

50. GP, 1973, 2091/73, dok. IV/17, rettsmedisinsk institutt til Kripos, 31.08.73.

51. Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, dok. II.

52. Se bl.a. UD, 1995, jnr. 03337, amb. Tel Aviv til UD, 03.03.95; GP, 1996, 2091/73, dok. IV/5-1, Ministry of Justice (Israel) til Qvigstad, 11.11.96.

ganasasjonen Black September under de olympiske leker i München i september 1972, skjerpet Israel kampen mot terrorisme. Flere palestinere ble følgelig drept i årene 1972 til 1973. Den antatte lederen for den såkalte München-massakeren, Ali Hassan Salameh, også kalt «The Red Prince», var et viktig mål for Mossad. Salameh ble drept i Beirut i januar 1979.⁵⁴

4.2.2 Etterforskningen og pågrepene

Gudbrandsdal politikammer mottok melding om drapet lørdag 21. juli 1973 kl. 22.50.⁵⁵ De tilstøtende politidistriktene ble i løpet av de nærmeste timene etter drapsmeldingen varslet for at veisperringer skulle settes opp. Gudbrandsdal politikammer mottok videre bistand fra Kriminalpolitisen (Kripos). Etterforskere fra Kripos ankom Lillehammer samme natt og startet avhør av vitner.⁵⁶ Konstituert politimester Herleiv Kjell Nævdal og politiførstebetjent Magnhild Aanestad ledet det daglige arbeidet på Lillehammer. Gudbrandsdal politikammer hadde formelt ledelsen av etterforskningen, men på grunn av sakens omfang ble det også etablert en etterforskningsstab hos Kripos i Oslo. Statsadvokat Håkon Wiker og politiavdelingssjef Rolf Harry Jahrmann hadde ansvaret for etterforskningen herfra. Overvåkingstjenesten var representert med personell under de daglige paroler som ble avholdt i løpet av etterforskningen.⁵⁷ Etter ordre fra Wiker ble saken gradert hemmelig etter sikkerhetsinstruksen 24. juli 1973.⁵⁸ Ved Lillehammer forhørsretts kjennelse av 6. september 1973 ble de oppnevnte forsvarere pålagt forbud mot å meddele opplysninger fra etterforskningen eller de siktede til noen.⁵⁹ Graderingen ble i hovedsak opphevet 3. november 1973.⁶⁰

De konkrete forberedelsene til drapsaksjonen på Lillehammer og gjennomføringen av denne er nærmere beskrevet i Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974 (se vedlegg) og statsadvokat Wikers redegjørelse til lagmannen hvor det er gitt sammendrag av de tiltaltes forklaringer (se vedlegg). Det vises til disse fremstillingene.

For oversiktens skyld nevnes kort at Dan Ærbel reiste til Stockholm 10. juli 1973, i følge hans egen forklaring etter å ha mottatt en forespørsel i Israel 8. juli 1973. Han reiste sammen med Gustav Pistauer og Jean Luc Sevenier (Francois). De dro fra Stockholm til Oslo 17. juli. Zvi Steinberg ankom Oslo fra Amsterdam 18. juli. Samme dag reiste en gruppe bestående av Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer, Jonatan Ingleby (James), Raoul

53. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen, 20.12.73; GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73; OS, 1999, jnr. 93/3648, Qvigstads innstilling om henleggelse av siktelsen mot Harari, 25.01.99; UD, 1973, jnr. 035610, internt notat vedr. israelsk politisk motivering, 17.12.73; *Arbeiderbladet*, 15.09.72.

54. Se bl.a. *Washington Post Foreign Service*, 24.11.93; Black og Morris 1991, *Israel's Secret Wars*, s. 277, 419; OVS, personmappe 16902/13, Ali Hassan Salameh.

55. GP, 1973, 2091/73, dok. II/1, vaktjournal Gudbrandsdal politikammer, 21.07.73.

56. GP, 1973, 2091/73, dok. II/2, vaktjournal Kripos, 21.07.73.

57. LH-utvalget, perm 4, jnr, 1/99, intervju med Rolf Harry Jahrmann, 14.04.99; jnr. 18/99, intervju med Magnhild Aanestad Hillestad, 29.06.99; OVS, 1976, jnr. 1323/76, internt Haarstad-notat, 10.03.76; JD, 1976, sivilavdelingen, jnr.36/76 P, internt Haarstad-notat, 10.03.76.

58. GP, 1973, 2091/73, mappe «Tilh. Dan Ærbel», taushetserklæring undertegnet av tjenestemennene, 24.07.73; intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

59. GP, 1973, 2091/73, dok. II/19, rettsbok for Lillehammer forhørsrett, 06.09.73.

60. GP, 1973, 2091/73, påtegninger på dokumentlistene.

Cousin (Danny), Nora Heffner, Edouard Laskier (Mike) og Tamar fra Israel til Norge.

Flere av de pågrepne forklarte at de skulle følge en person ved navn Benamane.⁶¹ Denne personen skulle angivelig ha tilknytning til den palestinske terroristorganisasjonen Black September. Benamane var algirsk statsborger bosatt i Geneve. Han ankom Norge 14. juli 1973, reiste til Lillehammer 18. juli og returnerte til Oslo 20. juli etter å ha truffet Bouchikhi samme dag. 21. juli reiste Benamane tilbake til Geneve.⁶²

Selve drapet ble gjennomført av to personer som gikk ut av en lys bil og skjøt Bouchikhi. I tillegg medvirket trolig en tredje person som var sjåfør i bilen.⁶³ Etterforskningen avdekket ikke hvem disse tre personene var. De domfelte i saken ble dømt for medvirkning til drapsaksjonen ved å ha lagt forholdene til rette gjennom formidling av opplysninger, spaning osv.

Politiet mottok vitneopplysninger på åstedet om flere mistenkelige biler som hadde vært sett i området, blant annet en DA-registrert hvit Peugeot 504 og en Mazda med kjennetegn RE-36108. Sistnevnte bil var en leiebil funnet hensatt ved Maihaugen.⁶⁴ Hos utleiefirmaet sto Gustav Pistauer oppført som leietaker.⁶⁵ Kl. 03.55 meldte Hamar politikammer at en hvit Peugeot med kjennetegn DA-97943 hadde passert kl. 23.30 idet veisperreposten nord for Hamar var i ferd med å bli satt opp.⁶⁶ Scandinavia Bilutleie i Oslo eide bilen, og leietaker var Patricia Lesley Roxburgh. Både denne og andre aktuelle biler ble begjært kontrollert.⁶⁷ Neste formiddag, 22. juli kl. 10.00, meldte Asker og Bærum politikammer at den ettersøkte Peugeot 504 med kjennetegn DA-97943 var funnet parkert på Fornebu. Få minutter senere ble en person ved navn Marianne Gladnikoff pågrepet ved bilen. Hun bekreftet at bilen var leid av hennes venninne Roxburgh og fortalte videre at hun ventet på en dansk venn som skulle levere en annen leiebil. Dermed ble også Dan Ert (Ærbel) raskt pågrepet av politiet på Fornebu. Samtidig bekreftet Hertz bilutleie overfor politiet at en dansk statsborger ved navn Dan Ert hadde levert en Volvo 142 med kjennetegn DB-15805. Gladnikoff og Ærbel opplyste at de var sammen med en kvinne ved navn Roxburgh som bodde i Otto Ruges vei 77 C på Østerås i Bærum. Politiet pågrep Roxburgh (Sylvia Rafael) og Leslie Orbaum (Abraham Gehmer) i denne leiligheten.⁶⁸

I politiavhør 22. og 23. juli forklarte Gladnikoff og Ærbel uavhengig av hverandre at de utførte et oppdrag for staten Israel. Ærbel forklarte blant annet at et av formålene med hans reise til Norge var å bistå ved drapet og at drapet var en politisk aksjon utført av den israelske staten mot den palestinske organisasjonen Black September. 24. juli forklarte Ærbel at Mossad var hans

61. Ben Salame ble også nevnt som fødselsnavnet til Benamane. Se OVS, mappe 6911 Kemal Benamane, rapport av 27.07.73; mappe 6911 Kemal Benamane, oversendelse av rapport, 30.07.73.

62. GP, 1973, 2091/73, dok. XIII/1-3, avhør av Benamane, 28.07.73.

63. Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, dok. V/1-2, avhør av Toril Bouchikhi, 22.07.73.

64. GP, 1973, 2091/73, dok. II/4, resymé av hendelsesforløpet ved lensmannsbetjent Rusten, udatert.

65. GP, 1973, 2091/73, dok. II/9, politirapport, 23.07.73.

66. GP, 1973, 2091/73, dok. II/3, logg ved Gudbrandsdal politikammer, 21.22.07.73; GP, 1996, 2091/73, dok. V/8, vaktjournal Hamar politikammer, 21.07.73; OVS, 1996, jnr. 182/96, lensmann Rustad til politimesteren i Hamar, 06.01.96; jnr. 182/96, lensmannsbetjent Lie til politimesteren i Hamar, 08.01.96.

67. GP, 1973, 2091/73, dok. II/7, oversiktsrapport, 21.07.73; dok. II/8, politirapport, 22.07.73.

68. GP, 1973, 2091/73, dok. II/6, politirapport, 22.07.73; dok. II/9, disposisjonsrapport, 23.07.73; dok. VIII/8, politirapport, 22.07.73.

oppdragsgiver under reisen til Norge. Bakgrunnen for aksjonen var ifølge Ærbel at Mossad hadde opplysninger om at det forelå planer om en terroraksjon mot det israelske flyselskapet El Al eller en israelsk ambassade i Skandinavia. Oppdraget i Skandinavia skulle være å forhindre at disse planene ble satt ut i livet. 15 til 20 mennesker deltok i aksjonen. Ærbel forklarte videre at en person ved navn Zvika hadde ansvaret for økonomien under aksjonen. Zvika oppholdt seg hjemme hos en mann ansatt i El Al i Oslo, og han hadde notert mannens telefonnummer bak i passet sitt.⁶⁹ Politiet fikk opplyst at nummeret tilhørte Yigal Eyal, Tuengen Allé 14 C i Oslo.⁷⁰ Zvika (Zwi Steinberg) og Michael Dorf ble deretter pågrepet samme dag 24. juli på den oppgitte adresse. Leiligheten viste seg å tilhøre attache Yigal Eyal, sikkerhetsoffiseren ved den israelske ambassaden i Oslo. Forbindelsen mellom Eyal og medlemmer av aksjonsgruppen ble senere bekreftet ved sporing av flere telefonsamtaler mellom medlemmer av gruppen og Eyals leilighet 20. og 21. juli.⁷¹

Under etterforskningen fremkom flere supplerende opplysninger fra de pågrepne. Blant annet ble det funnet et notat hos Dorf med henvisninger til SNT.⁷² SNT ble opplyst å stå for kodeordet «SENAT» som var betegnelsen på en Mossad-avdeling som hadde kontorer over hele verden. Europa-kontoret lå i 1973 i Haag i Nederland, og de pågrepne skulle forut for drapet ha vært i forbindelse med dette kontoret. Videre ble den rette identiteten til flere av de pågrepne kjent. Identiteten til Leslie Orbaum ble opplyst å være Abraham Gehmer. Han var født i Israel, arbeidet fast i Mossad og hadde kontor i det israelske forsvarsdepartementet i Tel Aviv. Om Dan Ærbel fremkom at han etter en henvendelse fra Israel i 1968 hadde solgt en båt ved navn «Scheerburg» som var eid av selskapet Biscayne Tradin og kontrollert av Mossad. Ærbel stod som eier av skipet i omkring seks uker før det ble solgt til en gresk reder i desember 1968. Patricia Roxburghs riktige navn var Sylvia Rafael. Hun var sørafrikansk statsborger og hadde gjennom flere år vært tilknyttet Mossad. Blant annet skulle hun i juni 1973 angivelig ha vært engasjert i Frankrike da en araber ble drept av en bilbombe.⁷³

Under etterforskningen i 1973 ble det på grunnlag av innhentede forklaringer og hotellskjemaer klart for etterforskningsledelsen at terroristgruppens antatte leder «Mike» opptrådte i Norge under navnet Edouard Stanislas Laskier. Navnet var falskt. Dette fremgår blant annet av statsadvokat Wikers skriftlige redegjørelse til lagmannen den 20. desember 1973, s. 14. Nærmere opplysninger om «Mike» gis imidlertid ikke i denne redegjørelsen. Den angivelige riktige identiteten ble av en av de pågrepne oppgitt å være Yosef Harrar, bosatt i Israel og ansatt i det israelske forsvarsdepartementet. Navnet på ektefellen var også opplyst, Pina eller Penina.⁷⁴ Både Riksadvokaten, Justisministeren og Utenriksdepartementet ble informert om dette.⁷⁵ Det forelå

69. LH-utvalget, perm 4, jnr. 12/99, intervju med Leif A. Lier, 26.06.99; GP, 1973, 2091/73, dok. VIII/2, avhør av Gladnikoff, 22.07.73; dok. X/7, avhør av Ærbel, 24.07.73.

70. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen, 20.12.73, s. 31.

71. GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», Wiker-notat til Riksadvokaten, 03.08.73.

72. GP, 1973, 2091/73, dok. XII/21, beslagnagte hebraiske brev og notater med oversettelse, 04.08.73.

73. GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3/5/8, Ravlo-notater, 16.08.73.

74. Se bl.a. GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-4, notat vedr. Yosef Harrar, 03.11.73; GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», dok. 0/3, oversikt over etterlyste personer 21.09.73 i fransk oversettelse; GP, 1973, mappe «Div. dok. fra Paris».

75. JD, H-jnr. 185/98P, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73, s. 6, oversendt JD til orientering 19.10.73 (RA, jnr. 1790/73) og UD, «H-dos», Lillehammer-saken, oversendelse 02.11.73 til den norske ambassaden i Tel Aviv.

videre opplysninger fra franske myndigheter om at identiteten til «Mike» kunne være Georg Manner, sjefen for Mossads kontor i Europa.⁷⁶

4.2.3 Tilknytningen til drapsaksjoner i andre land

Den økte intensiteten i Midtøsten-konflikten fra slutten av 1960-årene og begynnelsen av 1970-tallet, medførte som tidligere nevnt en rekke drap både på israelsk og palestinsk side av konflikten. Opplysninger som fremkom under etterforskningen av Lillehammer-saken gjorde det snart nødvendig å se denne drapsaksjonen i sammenheng med tilsvarende drap i Roma og Paris i 1972 og 1973.

Wael Adel Zwaite ble drept av en rekke skudd kaliber 22 i Roma 16. oktober 1972. 14 israelske statsborgere var mistenkt av italienske myndigheter for dette drapet. Seks av disse var identiske med de tiltalte i Lillehammer-saken.⁷⁷ Mahmoud Hamchari ble 8. desember 1972 drept av en ladning sprengstoff i Paris, mens Basil Al Kubaisi ble drept med en rekke skudd kaliber 22. Mohamed Boudia ble drept i Paris ved en bileksplosjon 28. juni 1973. Samtlige av disse personene ble antatt å ha tilknytning til PLO, Black September eller andre tilsvarende palestinske organisasjoner.⁷⁸

Drapene i Roma og Paris knyttet seg til Lillehammer-saken dels ved den fremgangsmåte som var valgt og dels ved at personer mistenkt i Lillehammer-saken hadde oppholdt seg i tid og sted i nær tilknytning til de aktuelle drapene i Roma og Paris. Eksempelvis hadde de mistenkte personene Sylvia Rafael og Zvi Steinberg leid leiligheter i Paris, og i en av disse fant politiet nøkler tilhørende en rekke dekkleiligheter i byen. Det ble også funnet mange telefonnumre hos de pågrepne.⁷⁹ Telefonnumrene og nøklene knyttet flere av de mistenkte i Lillehammer-saken til hverandre, til attache Yigal Eyal, samt til et Mossad-kontor beliggende i Haag.⁸⁰ Underhåndsopplysninger fra en av de pågrepne bestyrket disse opplysningene.⁸¹

Etterforskningsledelsene i de respektive land utvekslet informasjon seg imellom, og norsk politi foretok reiser til Paris, Haag og Roma. Både norsk og utenlandsk politi sendte rettsanmodninger om bistand i forbindelse med etterforskning av de aktuelle drapene.⁸² I Norge bisto Politiets overvåkingstjeneste med formidling av denne type opplysninger til og fra utlandet.

I tiden forut for drapet på Bouchikhi forelå et meget betydelig antall meldinger fra utlandet til Politiets overvåkingstjeneste om reisebevegelser til navngitte mulige terrorister. Alt flere år før Lillehammer-drapet forelå det

76. GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/40, rapportvedr. Boudia Mohamed, 19.01.74.

77. UD, 1974, jnr. 001309/74, amb. Roma til UD, 11.01.74; UD, 1974, jnr. 000737, amb. Roma til UD, 10.01.74; UD, 1973, jnr. 030003, amb. Roma til UD, 19.10.73.

78. Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/1, politirapport, 16.11.73; dok. XXII/20, div dokumenter vedr. rettsanmodning i forbindelse med drap på W. A. Zwaite i Roma 16.10.72.

79. Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, dok. X/22-1, beslag i Otto Ruges vei 77C, 12.08.73; dok. X/22-2, beslag i Otto Ruges vei 77C, 13.08.73; dok. XII/21, beslaglagte hebraiske brev og notater med oversettelse, 04.08.73.

80. BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 95-99, 104; GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3/5/8-1, Ravlo-notat, 16.08.73; OVS, 1973, jnr. 3819/73, fjernskriv til Italia, 27.07.73.

81. GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3/5/4, Ravlo-notat, 16.08.73.

82. GP, 1973, 2091/73, dok. XXII/20, div dokumenter vedr. rettsanmodning i forbindelse med drap på W. A. Zwaite i Roma 16.10.72; dok. XXIII/19, Wiker til franske myndigheter, anmodning om bistand til etterforskning, 10.01.74; dok. XXIII/42, Interpol radiogra Paris til Oslo, 31.01.74.

meldinger fra andre land om at palestinaarabernes motstandsorganisasjon planla attentat mot en eller annen flyplass i Skandinavia.⁸³ I tidsrommet januar 1973 til juli 1973 mottok POT blant annet en rekke meldinger om mulige anslag mot luftfarten. Det kan være spesiell grunn til å merke seg at POT 18. og 19. juli 1973 mottok meldinger fra samarbeidende tjenester om at medlemmer av organisasjonen Black September var på vei til Skandinavia for muligens å gjennomføre en aksjon her.⁸⁴ I tillegg hadde Utenriksdepartementet mottatt en tilsvarende melding fra den israelske ambassaden i Oslo.⁸⁵ Hamar politidistrikt hadde også mottatt melding om fare for mulig terroristanslag mot den vesttyske rikskansleren Willy Brandt som ferierte i Hamar-området.⁸⁶ Utvalget har ved arkivgjennomgang hos POT ikke vært i stand til å finne opplysninger fra tiden før drapet som skulle tilsi at Black September-lederen Ali Hassan Salameh oppholdt seg i Norge.⁸⁷ Dette til tross for at norske medier allerede 2. august 1973 viste til oppslag i israelsk presse om at Salameh var det egentlige målet for drapsaksjonen på Lillehammer og at Bouchikhi ble drept ved en feiltakelse.⁸⁸ 1. november 1973 antydte POT at Salameh kunne ha vært målet for aksjonen på Lillehammer, men understreket at ingenting tydet på at han hadde vært i Norge.⁸⁹

Roma byrett utferdiget 4. april 1975 pågripelsesordre for tolv personer, hvorav elleve var involvert i Lillehammer-saken. 30. juni 1976 avsa Roma byrett saksanleggskjennelse med anordning av innstevning for Gladnikoff, Rafael, Gehmer, Ærbel, Steinberg, Dorf, Ingleby og Libermann. Samtidig ble det avsagt henleggelsesdom for Pistauer, Sevenir, Lafond og Baehr, idet disse fremdeles var ukjente. Avgjørelsene hadde sin bakgrunn i flere drap den senere tid, særlig drapet på Wael Adel Zwaiter i Roma 16. oktober 1972.⁹⁰ Av Interpol radiogram 26. februar 1981 fremgår at de personer som det var pågripelsesordre for var etterlyst med virkning fra 17. november 1977. Etterlysningen fra italienske myndigheter ble innstilt etter kjennelse fra domstolen i Roma 17. desember 1980.⁹¹

Norge hadde utleveringsavtale med Frankrike, men det ble ikke fra franske myndigheters side fremmet etterlysninger eller begjæringer om utlevering av noen av de involverte i Lillehammer-saken i anledning drapene i Paris i 1972 og 1973. I marokkansk presse fremkom påstander om at det hadde funnet sted samarbeid mellom Mossad og den franske etterretningstjenesten DST. Det ble hevdet at dette samarbeidet ville innebære en fordel for de tiltalte i Lillehammer-saken, da DST ikke ville offentliggjøre dokumenter som omhandlet deres tidligere virksomhet i Frankrike.⁹²

83. JD, 1969, jnr. 3227/69 P, UD til JD, 13.03.69.

84. OVS, 1973, perm 471.61.11.1, samarbeidende tjenester til POT, 19.07.73; perm 471.61.11.1, samarbeidende tjenestertil POT, 18.07.73.

85. UD, 1973, jnr. 026661/73, notat politisk avdeling til rettsavdelingen, 03.08.73.

86. HP, 1996, jnr. 12/96, lensmannsførstebetjent Lie til politimesteren i Hamar, 08.01.96.

87. Personmappe hos OVS på Ali Hassan Salameh er sjekket.

88. GP, 1973, 2091/73, dok. IV/31, artikkel i *Dagningen*, 02.08.73; dok. IV/32, israelsk avisartikkel med norsk oversettelse, udatert.

89. OVS, personmappe 16902/13, Ali Hassan Salameh.

90. JD, 1981, sivilavd., mappe 1/81, uten jnr., saksanleggskjennelse og henleggelsesdom fra Roma byrett, 30.06.76.

91. JD, 1981, sivilavd., jnr. 2516/81, Interpol radiotelegram nr. R.75.599, Interpol Roma til Interpol Oslo, 26.02.81; Interpol radiotelegram nr. R.75.593, Interpol Roma til Interpol Oslo, 26.02.81.

92. UD, 1974, jnr. 002939/74, amb. Alger p.t. Rabat til UD, 30.01.74.

4.2.4 Fengslingene, tiltalen og domfellelsene

Ved Lillehammer forhørsretts kjennelse av 23. juli 1973 ble den første kjennelsen for varetektsfengsling av Gladnikoff, Rafael, Gehmer og Ærbel avsagt. Kjennelse for varetektsfengsling av de to sist pågrepne, Steinberg og Dorf, ble avsagt henholdsvis 25. juli og 26. juli.⁹³ Attache Yigal Eyal hadde diplomatisk immunitet. Kjennelsen vedrørende Dorf ble opphevet fordi betydningen av at pågripelsen var foretatt i en leilighet tilhørende en diplomat ikke var vurdert, jamfør blant annet Wien-konvensjonens immunitetsregler.⁹⁴ Eidsivating lagmannsrett avsa 19. september 1973 kjennelse for at Dorf skulle løslates og bringes til leiligheten hvor pågripelsen hadde funnet sted, eller til et annet sted i Oslo underlagt israelsk eksteritorialrett.⁹⁵ Lagmannsrettens kjennelse ble omgjort av Høyesteretts kjæremålsutvalg ved kjennelse av 4. oktober 1973 og resultatet ble dermed det samme også for Steinberg. Det ble herunder blant annet fremholdt at den pågrepne ikke selv hadde diplomatisk immunitet og derfor ikke kunne påberope seg krav om løslatelse eller tilbakeføring etter gjeldende rett.⁹⁶ Samtlige seks pågrepne ble etter dette holdt varetektsfengslet frem til dommen falt.

Tiltale mot de seks ble tatt ut av statsadvokatene i Eidsivating 4. desember 1973 for drap eller medvirkning til drap, samt for ulovlig å ha søkt å samle opplysninger til fordel for fremmed stat om politiske eller personlige forhold. To av de pågrepne ble også tiltalt for dokumentforfalskning.⁹⁷

Hovedforhandlingen ble avholdt i tiden 3. til 20. januar 1974 i Eidsivating lagmannsrett. Fem av de seks pågrepne personene ble domfelt ved Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974. De domfelte personene var:

- Marianne Gladnikoff
- Sylvia Rafael, alias Patricia Lesley Roxburgh
- Abraham Gehmer, alias Leslie Orbaum
- Dan Ærbel
- Zvi Steinberg (Zvika)

Gladnikoff ble domfelt for medvirkning til uaktsomt drap og ulovlig innsamling av opplysninger til fordel for fremmed stat, til en straff av fengsel i to år og seks måneder. Rafael og Gehmer ble domfelt for medvirkning til forsettlig drap, ulovlig innsamling av opplysninger til fordel for fremmed stat og dokumentforfalskning, til en straff av fengsel i fem år og seks måneder. Ærbel ble domfelt for medvirkning til forsettlig drap og ulovlig innsamling av opplysninger til fordel for fremmed stat, til en straff av fengsel i fem år. Steinberg ble frifunnet for drap, men domfelt for ulovlig innsamling av opplysninger til fordel for fremmed stat, til en straff av fengsel i ett år. Den sjette pågrepne personen, Michael Dorf ble frifunnet på samtlige punkter.⁹⁸ Dommen ble opprettholdt ved Høyesteretts kjennelse av 30. mars 1974.⁹⁹

93. GP, 1973, 2091/73, dok. VII/3, rettsbok for Lillehammer forhørsrett, 23.07.73; dok., XI/4, rettsbok for Lillehammer forhørsrett, 25.07.73; dok. XII/8, rettsbok for Lillehammer forhørsrett, 26.07.73.

94. GP, 1973, 2091/73, dok. XII/27, Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse, 24.08.73.

95. GP, 1973, 2091/73, dok. XII/34, Eidsivating lagmannsretts kjennelse, 19.09.73 og 21.09.73.

96. GP, 1973, 2091/73, dok. XII/38, Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse, 04.10.73.

97. GP, 1973, 2091/73, hoveddokumentliste, Gudbrandsdal politikammers forslag til tiltale, 29.11.73.

98. BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 109.

99. Norsk Retstidende 1974, 382.

I tillegg etterlyste politiet en rekke personer gjennom Interpol.¹⁰⁰ Dette gjaldt blant annet følgende personer som Lillehammer forhørsrett hadde utferdiget pågripelsesbeslutning for 31. juli 1973:¹⁰¹

- Gustav Pistauer
- Jean Luc Sevenier (Francois)
- Gerard Emile Lafond
- Rolf Baehr
- Jonatan Ingleby (James)
- Edouard Laskier (Mike)
- Nora Heffner
- Raoul Cousin (Danny)

I forbindelse med etterlysningene internasjonalt gjennom Interpol ble det sendt forespørsler til utlandet om andre navn som kom frem under etterforskningen, uten at forespørslene førte fram. Dette gjaldt blant annet navnene Maria (Tamara), Sarig Yeshayahu og Thal.¹⁰² De to sistnevnte var innskrevet ved Olrud hotell. I tillegg figurerer en del mer perifere navn i saken. Blant annet kan nevnes to personer, Dov Lapidot og Joseph Gonen, som overnattet på Filadelfia Hotell i Oslo samtidig som drapsaksjonen ble gjennomført.¹⁰³ For disse to personene ble det ikke sendt forespørsler gjennom Interpol.

Lillehammer-sakens første fase kan sies å være avsluttet da etterlysningene ble tilbakekalt i 1977.¹⁰⁴ Det ble lagt til grunn at de etterlyste navnene trolig var falske identiteter.¹⁰⁵ Navnene som ble benyttet refererte i enkelte tilfeller til virkelige personer, men disse hadde åpenbart ikke noe med saken å gjøre. Etterforskningen var dermed i realiteten innstilt.

4.2.5 Benådningene, utvisning og utleveringsbegjæring

Dorf ble løslatt i og med frifinnelsen og forlot landet umiddelbart.¹⁰⁶ Steinberg ble i henhold til fengselsstyrets brev av 14. februar 1974 besluttet løslatt på prøve etter fengselslovens § 36 som gir adgang til prøveløslatelse etter soning av halve fengselsstraffen. Han ble løslatt fra fengselet 16. februar 1974.¹⁰⁷

Gladnikoff søkte om benådning 7. mai 1974. Søknaden ble anbefalt av blant annet Riksadvokaten og Overvåkingssentralen, mens Utenriksdepartementet tilrådte avslag i møte 5. juli 1974.¹⁰⁸ Justisdepartementet var innstilt på avslag i et utkast til statsrådsforedrag. Saken gikk likevel ikke i statsråd. I brev av 22. august 1974 trakk Gladnikoff sin benådningssøknad. I stedet ble hun besluttet løslatt på prøve etter soning av halve fengselsstraffen, jmfør feng-

100.GP, 1973, 2091/73, dok. II/10-11, telex Gudbrandsdal politikammer til Kripes, 26.07.73.

101.GP, 1973, 2091/73, dok. XIV/3, rettsbok av Lillehammer forhørsrett, 31.07.73.

102.GP, 1973, 2091/73, dok. XIII, diverse avhør, personopplysninger mv.

103.Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen av 20.12.73, s. 65, om Michael Dorfs forklaring; dok. XII/9, politirapport Kripes, 25.07.73; dok. XII/23, politirapport Kripes, 21.08.73.

104.GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/B/14, Interpol radiotelegram, 20.01.77; dok. XXIII/B/15, Interpol radiotelegram, 10.03.77.

105.LH-utvalget, perm 4, jnr. 1/99, intervju med Rolf Harry Jahrmann, 14.04.99.

106.OVS, personmappe Michael Dorf, vaktjournal, 01.02.74.

107.GP, 1973, 2091/73, dok. XI/36, løslatelsesordre for Steinberg, 14.02.74.

108.UD, 1974, jnr. H-680/74, Tresselt-notat til umin., Lillehammer-saken, spørsmålet om benådning, 04.07.74; jnr. H-646/74, internt notat, Lillehammer-saken, spørsmål om benådning, 04.07.74; jnr. H-684/74, internt notat, Lillehammer-saken, spørsmålet om benådning, 05.07.74.

selsloven § 36. Fengselsstyret bekreftet 16. oktober 1974 at løslatelse kunne skje på prøve fra 10. oktober.¹⁰⁹

Ærbel, Gehmer og Rafael søkte om benådning 26. juli 1974. Ærbel ble av Kongen i Statsråd besluttet benådet 7. februar 1975. Benådningen var begrunnet i hans psykiske besværligheter. Av Fengselsstyrets brev av 12. februar 1975 fremgikk at han ble tilstått permisjon 4. februar 1975 og umiddelbart ført ut av landet av sikkerhetsmessige grunner.¹¹⁰ Ærbel søkte 2. oktober 1975 om billighetserstatning av staten for blant annet skade i en finger under soningen. Denne ble endelig avslått av Stortinget 1. juni 1977. Begjæringer om gjenopptakelse av erstatningssaken ble avslått så sent som i 1998.¹¹¹

Rafael og Gehmer fikk avslag på sine benådningssøknader av Kongen i Statsråd 7. februar 1975. Til tross for at blant annet Riksadvokaten og Overvåkingssentralen anbefalte benådning, fant ikke Justisdepartementet tilstrekkelig grunnlag til å anbefale dette. De domfelte søkte på nytt om benådning 6. mai 1975, og benådning ble gitt av Kongen i Statsråd 23. mai. Det ble blant annet vist til de domfeltes helsemessige forhold og at samtlige instanser som hadde avgitt uttalelse anbefalte benådning. Fengselsstyret bekreftet samme dag at Rafael og Gehmer ble ført ut av landet av sikkerhetsmessige grunner 21. mai 1975.¹¹²

Sylvia Rafael ankom Norge på ny ultimo 1976. Hun fremmet 6. januar 1977 søknad til Justisdepartementet om oppholdstillatelse. Søknaden ble avslått, og Rafael ble ved vedtak fra politimesteren i Gudbrandsdal 23. januar 1977 besluttet utvist av landet.¹¹³ Statens utlendingskontor opprettholdt utvisningen ved vedtak av 28. februar 1977. Rafael begjærte samme dag utvisningen omgjort av Justisdepartementet under henvisning til at hun hadde inngått ekteskap med en norsk borger. Etter at saken hadde vært drøftet i regjeringen, avslø Justisdepartementet begjæringen ved brev av 10. mars 1977. Regjeringens avslag ble blant annet begrunnet med at de menneskelige hensyn måtte vike for fremmedlovens bestemmelser om utvisning av utlendinger som gjør seg skyldig i forbrytelser.¹¹⁴ Rafael forlot dermed Norge i mars 1977.¹¹⁵ Ved vedtak av 6. desember 1978 fra Statens utlendingskontor ble hun imidlertid innvilget generell adgang til landet.¹¹⁶ Ved vedtak av 24. mars 1981 ble hun gitt oppholdstillatelse på ubestemt tid.¹¹⁷

De pågrepne i Lillehammer-saken var som nevnt ovenfor etterlyst gjennom Interpol av italienske myndigheter så tidlig som 17. november 1977. Italienske myndigheter fremmet begjæring om utlevering av Rafael overfor norske myndigheter 15. desember 1980 under henvisning til pågripelsesordre fra

109.GP, 1973, 2091/73, dok. VIII/45/7, Fengselsstyret til direktøren for Bredtveit fengsel og sikringsanstalt, 16.10.74; JD, Kriminalomsorgsavd., mappe «Marianne Gladnikoff», Fengselsstyret til direktøren for Bredtveit fengsel og sikringsanstalt, 16.10.74.

110.GP, 1973, 2091/73, dok. X/52, JD til direktøren for Ila sikringsanstalt, 12.02.75; JD, 1975, Kriminalomsorgsavd., mappe «Dan Ærbel», utkast til brev JD til direktøren for Ila sikringsanstalt, 11.02.75.

111.JD, 1975, jnr. 2513/75 D, Ærbel til JD, 02.10.75; JD, 1977, jnr. 1831/77 D, FAD til JD, 15.06.77; JD, 1998, sivilavd., jnr. 98/663 A, JD til Ærbel, 09.06.98.

112.JD, 1975, Kriminalomsorgsavd., mappe «Abraham Gehmer», adv. Schjødt til JD, søknad om benådning, 06.05.75; JD til Ila sikringsanstalt, 23.05.75; pressemelding fra JD, 23.05.75; mappe «Sylvia Rafael», søknad om benådning, 06.05.75.

113.GP, 1977, mappe «Sylvia Raphael Schjødt», dok. 17, vedtak om utvisning, 23.01.77.

114.JD, 1977, jnr. 3853/77 P, JD til Statens utlendingskontor, 10.03.77.

115.JD, 1977, utlendingsavd., jnr. 4959/77, høyesterettsadv. Hauge til JD, 23.03.77.

116.UDI, mappe «Sylvia Rafael», jnr. SU 192/77, vedtak Statens utlendingskontor, 06.12.78.

117.UDI, mappe «Sylvia Rafael», Statens utlendingskontor til Oslo politikammer, 24.03.81.

Roma byrett av 4. april 1975. Begjæringen ble av Justisdepartementet oversendt Riksadvokaten til forføyning 28. januar 1981. Riksadvokaten ba departementet vurdere begjæringen på bakgrunn av utleveringskonvensjonens artikkel 6 pkt. 1 b, hvor Norge hadde tatt forbehold om at man skulle ha rett til å nekte utlevering av personer som er fast bosatt i Norge. Riksadvokaten stilte den videre behandling av saken i bero i påvente av dette.¹¹⁸ Av internt notat i Justisdepartementet fra 20. februar 1981 fremgikk at embetsverket var innstilt på å nekte utlevering på det grunnlag at Rafael var fast bosatt i Norge.¹¹⁹ Domstolen i Roma avsa 17. desember 1980 kjennelse for at siktelsen mot alle nevnte personer ble frafalt. Utleveringsbegjæringen på Rafael ble deretter trukket tilbake ved skriv fra den italienske ambassaden i Oslo 26. februar 1981. Det fremgikk av senere skriv fra Justisdepartementet at departementets vurdering av utleveringsbegjæringen ikke ble fullført fordi utleveringsbegjæringen var trukket tilbake.¹²⁰

4.2.6 Den utenrikspolitiske behandlingen av Lillehammer-saken

Norske utenriksstasjoner over hele verden mottok en rekke trusler i anledning saken både fra pro-arabisk og pro-israelsk hold, noe som nødvendiggjorde en del skjerpede beredskapstiltak både i inn- og utland.¹²¹ Utenriksdepartementet måtte behandle israelske protester i anledning pågripelsene i boligen til diplomaten Eyal og begjæringer om løslatelse av disse, anmodninger om besøk til de fengslede, offentlighet under rettssaken, samt spørsmål om benådning.¹²² Under møte den 27. juli 1973 med den israelske ambassadøren og sjefen for det israelske utenriksministeriums rettsavdeling, Meir Rosenne, ble et par av disse spørsmål behandlet. Fra norsk side ble begjæringen om løslatelse av de pågrepne hos Eyal avslått under henvisning til at det ikke fantes noen regel i folkeretten som ga plikt til å foreta restitusjon i slike tilfeller. Spørsmålet om besøk til de pågrepne måtte bli å behandle i lys av det besøksforbud som var besluttet av forhørsretten. Utenriksdepartementet meddelte den israelske ambassadøren at de for tiden ikke kunne tilrå at det ble tillatt for de arresterte personene å motta besøk.¹²³ Det ble deretter overlatt til påtalemyndigheten å vurdere dette, idet Utenriksdepartementet ba om å bli underrettet så snart hensynet til etterforskningen ikke lenger tilsa at besøk av konsulær representant ble nektet.¹²⁴ Den 20. september 1973 bekreftet påtalemyndigheten at besøk hadde funnet sted.¹²⁵

Fra norsk side ble det protestert flere ganger overfor israelske myndigheter. Den første protesten ble avgitt 25. juli 1973 av utenriksråden som hadde innkalt den israelske ambassadøren. Det ble under dette møtet fremholdt at episoden ville kunne bli en tung belastning på forholdet mellom de to

118. Riksadv. arkiv, 1981, internt arbeidsnotat om utleveringsbegjæringen på Rafael.

119. JD, 1981, sivilavd., jnr. 1/81, internt notat, italiensk utleveringsbegjæring, 20.02.81.

120. JD, 1994, sivilavd., jnr. 94/691, JD til adv. Bache-Wiig, 02.08.95.

121. UD, 1973, jnr. 022935, UD til fagstasjonene, forholdsregler ved trusler om terroraksjoner, 17.08.73.

122. Se bl.a.; UD, 1974, jnr. H-68/74, internt notat, spørsmålet om lukkede dører, 11.01.74; UD, 1974, jnr. H-66/74, Gjellum-notat til umin., 15.01.74 og LH-utvalget, Perm 4, jnr. 34/99, intervju den 28.10.99 med Dagfinn Vårvik.

123. UD, 1973, ikke journalisert internt notat, spørsmål om adgang for israelsk konsulær representant til å besøke de to arresterte israelerne, 30.7.73.

124. JD, H-jnr. 52/95, brev fra Utenriksdepartementet til Justisdepartementet m.fl., 8.8.73.

125. UD, 1973, jnr. 25780/73, internt notat, Lillehammer-saken, 3.9.73 med påtegning av 20.9.73.

land.¹²⁶ Saken ble behandlet i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite den 13. august 1973. Under møtet redegjorde utenriksminister Dagfinn Vårvik for saken sammen med statsadvokat Håkon Wiker. Det fremgår av møtereferatet at man fra regjeringens side ville velge samme fremgangsmåte som under Høystad-saken. Det vil si:

«...at man innkaller den israelske ambassadør og påpeker enkelte av de omstendigheter som er kommet frem under etterforskningen, som tyder på at israelske myndigheter er involvert, samtidig som man understreker det alvorlige i saken dersom israelske myndigheters befatning med saken blir bekreftet under rettssaken, og konkluderer med at vi vil komme tilbake til saken etter at dom er falt[mldr]»

Videre fremgår av møtereferatet at regjeringen var kommet til at attache Eyal straks burde erklæres uønsket i Norge.¹²⁷ Utenriksminister Vårvik innkalte den israelske ambassadør 14. august 1973. Under møtet uttalte utenriksministeren at den foreløpige konklusjon var at Israel var involvert i saken. Dersom denne konklusjonen skulle bli bekreftet av retten i saken mot de seks mistenkte som var arrestert, ville den norske regjering anse dette som en meget alvorlig sak. Den norske regjering ville i så fall komme tilbake til saken etter at dom var falt. Det ble understreket at den norske regjering ikke kunne tillate eller tolerere at norsk territorium - uansett motiver eller begrunnelse - ble brukt til aksjoner av denne art. Under samme møte ble attache Eyal erklært uønsket (persona non grata).¹²⁸ Synspunktene ble gjentatt fra norsk side under møte den 12. september 1973 mellom ekspedisjonssjef Kjell Vibe og den israelske ambassadøren.¹²⁹ Det ble også vist til denne protesten fra ambassadør Petter Graver under en samtale i det israelske utenriksministerium den 17. september med blant annet den israelske utenriksråden.¹³⁰ Daværende statsminister Trygve Bratteli ble sitert i israelsk presse den 3. februar 1974, d.v.s. 2 dager etter dommen i Lillehammer-saken. Han ble blant annet sitert på følgende utsagn avgitt før dommen falt:

«already from the beginning we made it clear that we will not tolerate struggle between foreign countries on our soil [mldr] the Norwegian P.M. expects that his Government will discuss the judgement and its political consequences perhaps already on Monday (tomorrow), the beginning of the working week. But he refused to prophezie what conclusion they would reach. He hinted in his speech that at least a Norwegian protest submitted to Israel is to be expected.»¹³¹

I Utenriksdepartementet ble det laget et utkast til pressemelding i anledning fremføring av norsk protest i saken. I følge utkastet viste utenriksministeren til Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974 og fremholdt at den norske regjering ikke kunne tillate eller tolerere at norsk territorium - uansett motiver eller begrunnelse - blir brukt til aksjoner av denne art. De impliserte

126.UD, 1973, jnr. H-1069/73, internt notat, Lillehammer-mordet, 26.7.73.

127.LH-utvalget, Perm 2, jnr. 24/00, referat fra møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite den 13.8.73.

128.UD, 1973, jnr. H-25499/73, internt notat, Lillehammersaken. Samtale mellom Utenriksminister Vårvik og den israelske ambassadør, 14.8.73.

129.UD, 1973, jnr. 27002/73, internt notat, Samtale med Israels ambassadør Y. Keenan i Utenriksdepartementet den 12.9.73, 14.9.73.

130.UD, 1973, jnr. 26162/73, skriv, den norske ambassaden i Tel Aviv til UD, Forholdet Israel - Norge, 19.9.73.

131.UD, 1973, jnr. 2835/74, skriv, den norske ambassaden i Tel Aviv til UD, 3.2.74.

kan i dag ikke lenger huske sikkert om protesten ble fremført, selv om mye tyder på at det ble gjort.¹³² Utvalgets undersøkelser tilsier at protesten ble fremført. Under møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite den 5. februar 1974 gikk utenriksministeren gjennom nevnte utkast til protest og fikk komiteens tilslutning til at slik protest ble avgitt.¹³³ Av en artikkel i Dagbladet den 7. februar 1974 fremgår at utenriksministeren overleverte en muntlig protest til ambassadør Keenan den 6. februar 1974 og at Stortinget var enig i protesten.

4.2.7 Oppsummering

Drapet på Ahmed Bouchikhi 21. juli 1973 innledet Lillehammer-sakens første fase. Etterforskningen viste at en rekke personer tilknyttet de israelske hemmelige tjenester var involvert i drapet, og saken fikk dermed en fremtredende utenrikspolitisk dimensjon. Det ble fremført protester fra norsk side overfor israelske myndigheter, men Lillehammer-saken synes ikke å ha fått noen varige utenrikspolitiske konsekvenser med hensyn til forholdet mellom Norge og Israel.

Seks personer ble pågrepet i anledning Lillehammer-saken, og fem av disse ble domfelt for sin tilknytning til drapsaksjonen ved Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974. Alle de domfelte fikk senere innvilget sine benådningssøknader og ble deretter ført ut av landet av sikkerhetsmessige grunner. I tillegg ble ni personer etterlyst gjennom Interpol i forbindelse med drapet. Da det etter hvert ble klart at de etterlyste navnene trolig var falske identiteter, ble etterlysningene trukket tilbake i 1977. Med dette ble etterforskningen ansett som sluttført, og Lillehammer-sakens første fase var avsluttet. Avslutningen av saken i 1977 skjedde altså i vissheten om at den eller de personer som utførte selve drapshandlingen verken var pågrepet eller domfelt. Etterforskningsledelsen hadde imidlertid informasjon om at en israeler ved navn «Mike» trolig var stedlig leder for aksjonen, se nedenfor under pkt. 5.2.2.

4.3 Lillehammer-sakens annen fase, 1989 - 1999

4.3.1 Innledning

Alt på et tidlig tidspunkt fremkom spekulasjoner og påstander i offentligheten, både i dagspressen og litteraturen, om mulig norsk medvirkning i forbindelse med drapsaksjonen på Lillehammer i 1973. Disse spekulasjonene ble forsterket i årene som fulgte.¹³⁴ Annen fase av Lillehammer-saken ble imidlertid ikke innledet før i august 1989. Forfatteren Vegard Bye offentliggjorde da i en artikkel i Dagbladet at han gjennom sine studier i Mellom-Amerika hadde fått opplysninger om at den antatte hovedmannen bak drapsaksjonen på Lillehammer, Edouard Laskier, var identisk med Mike Harari. Disse påstandene ble utdypet i Byes bok *Forbuden fred* som ble utgitt året etter.¹³⁵ Boken bidro til å så tvil om hvorvidt myndighetene hadde fulgt opp opplysningene om lederens

132.LH-utvalget, Perm 4, jnr. 17, intervju den 21.6.99 med Kjeld Vibe og Perm 4, jnr. 13, intervju den 10.6.99 med Kjell Eliassen.

133.LH-utvalget, Perm 2, jnr. 24/00, referater fra møter i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite den 13.8.73 og den 5.2.74.

134.Se kapittel 6.

135.*Dagbladet*, 29.08.89; Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 76-80.

identitet både under etterforskningen i 1973 og etter de nye opplysningene som fremkom i 1989/90. Den videre oppfølging i media bidro til å skape ytterligere usikkerhet omkring spørsmålet om norsk medvirkning til drapsaksjonen. Det kan nevnes diverse oppslag i VG som journalist Kjetil Stormark arbeidet med, ulike oppslag i Dagbladet og Klassekampen, innslag i TV 2 ved Gerhard Hellskog og innslag i NRK ukeslutt ved Jon Røssum, samt påstander fra Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas som fremkom i upublisert materiale kalt *Gro Gate* og i deres bok *De var Furre var* utgitt i 1999. Mens den utenrikspolitiske dimensjonen preget Lillehammer-sakens første fase, gjorde altså den innenrikspolitiske dimensjonen seg mest gjeldende i offentligheten i sakens annen fase.

Lund-kommisjonen vurderte flere forhold ved Lillehammer-saken uten at den fant grunnlag for kritikk av norske myndigheter.¹³⁶ Spekulasjonene medførte imidlertid at påtalemyndigheten iverksatte ny etterforskning i 1996. Etterforskningen tok sikte på å undersøke hvorvidt norske borgere eller myndigheter medvirket i forbindelse med drapet på Lillehammer i 1973. I tillegg ble det tatt ut siktelse mot Harari, alias Edouard Laskier. Riksadvokaten ble 13. november 1997 anmeldt for tjenesteforsømmelse og grov uforstand i tjenesten. Anmeldelsen ble henlagt av setteriksadvokaten 27. januar 1998. Statsadvokaten fant i januar 1999 ikke grunnlag for å reise siktelse i anledning påstandene om norsk medvirkning, og siktelsen mot Harari ble henlagt ved setteriksadvokatens beslutning av 18. juli 1999.

4.3.2 Opplysninger om Mike Harari i 1989

Som kjent var det klart for etterforskningsledelsen at terroristgruppens antatte leder «Mike» optrådte i Norge under navnet den falske identiteten Edouard Stanislas Laskier. Både påtalemyndigheten og Justisministeren var i 1973 kjent med at den angivelige riktige identiteten av en av de pågrepne var oppgitt å være Yosef Harrar, bosatt i Israel og ansatt i det israelske forsvarsdepartementet. Navnet på ektefellen var også opplyst, Pina eller Penina.¹³⁷ Det forelå videre opplysninger fra franske myndigheter om at identiteten til «Mike» kunne være Georg Manner, sjefen for Mossads kontor i Europa.¹³⁸

Høsten 1989 fremkom det opplysninger i pressen om at «Mikes» fulle navn var Mike Harari. Forfatteren Vegard Bye hadde gjennom sine studier i Mellom-Amerika gjort dette oppsiktsvekkende funnet, noe som ga foranledning til en artikkel i Dagbladet den 29.8.89. Bye mente opplysningene han hadde var viktige for påtalemyndigheten og bad derfor om et møte med Riksadvokaten. Et slikt møte ble avholdt med assisterende riksadvokat Tor Aksel Busch og førstestatsadvokat Lasse Qvigstad den 11. januar 1990.¹³⁹ Påstandene ble utdypet i boken *Forbuden fred* som ble utgitt senere i 1990.¹⁴⁰ Harari skulle ha fått ansvaret for de israelske aksjonene etter München-massakren i 1972, og var følgelig trolig hovedmannen bak drapsaksjonen på Lillehammer

136. Dokument nr. 15 (1995-96), s. 491-495.

137. Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen, 20.12.73, s. 14; GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-4, notat vedr. Yosef Harrar, 03.11.73; GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», dok. 0/3, oversikt over etterlyste personer 21.09.73 i fransk oversettelse; GP, 1973, mappe «Div. dok. fra Paris», jnr. R 1790/73, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73, s. 6, oversendt JD til orientering 19.10.73.

138. GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/40, rapport vedr. Boudia Mohamed, 19.01.74.

139. LH-utvalget, Perm 4, jnr. 27/99, intervju den 8.9.99 med Vegard Bye.

140. *Dagbladet*, 29.08.89; Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 76-80.

i 1973. Harari var også lokalisert i Panama som rådgiver for general Manuel Noriega, men ble evakuert derfra da Noriega ble styrtet i 1989.¹⁴¹

Som en følge av disse opplysningene i pressen ba Riksadvokaten en tidligere etterforsker på Lillehammer-saken fra 1973, politiavdelingssjef Leif A. Lier ved Oslo politikammer, om å bringe på det rene Laskiers identitet. Lier fant ikke Laskiers rette identitet, og rapporterte om dette til Riksadvokaten 8. september 1989.¹⁴² Ved brev av 15. november 1989 ba Riksadvokaten Overvåkingssentralen om å klarlegge Hararis rolle i Lillehammer-saken, slik den eventuelt kom frem gjennom de foreliggende etterforskningsdokumenter.¹⁴³ Førstestatsadvokaten i Oslo ble orientert ved gjenpart av brevet. Ved brev av 30. november 1989 hevdet Politiets overvåkingstjeneste at alle dokumenter vedrørende Lillehammer-saken var gjennomgått, og at det ikke forelå opplysninger som knyttet Harari til drapet på Ahmed Bouchikhi.¹⁴⁴ Det ble understreket at samarbeidende tjenester var blitt forespurt om navnet Harari, men at det ville ta noe tid før svar fra disse forelå. På bakgrunn av disse opplysningene fremholdt Riksadvokaten at det ikke var aktuelt å gjøre nye undersøkelser i saken.¹⁴⁵

Etter å ha fått opplysninger fra samarbeidende tjenester, ettersendte Overvåkingssentralen opplysninger til Riksadvokaten 7. desember 1989. Her ble det påpekt at:

«Samarbeidende tjeneste bekrefter at Mike Harari trolig var øverste Mossad-offiser for den gruppen Israel i sin tid opprettet for å eliminere palestinske terrorister. Denne gruppen var spesielt rettet mot terrorister som hadde forbindelse med Abu Nidal. Samme gruppe stod bak drapet på Ahmed Bouchikhi i 1973. Det antas at Harari ble avsatt fra Mossad som følge av den mislykkede aksjonen. Det bekreftes også at Harari i dag er rådgiver for general Manuel Noriega, og delvis oppholder seg i Panama. Når det gjelder Hararis engasjement i «Lillehammer-saken», er det trolig at han var med på selve aksjonen. Han kan være identisk med lederen, som ble oppgitt å hete Edouard Laskier, f. 03.12.28, uten at dette kan bekreftes nærmere av samarbeidende tjeneste. Laskier ble kalt «Mike» av de andre i gruppen. Han var blant dem som unnslopp etter drapet på Bouchikhi.»¹⁴⁶

På tross av de utfyllende opplysningene fastholdt Riksadvokaten sin avgjørelse om ikke å gjenoppta etterforskningen.¹⁴⁷ Riksadvokaten orienterte ikke førstestatsadvokaten om sin beslutning.¹⁴⁸

Opplysningene om Mike Harari medførte at stortingsrepresentant Paul Chaffey (SV) stilte følgende spørsmål til justisminister Else Bugge Fougner (H) i Stortingets spørretime 6. juni 1990:

«I boken «Forbuden fred» av Vegard Bye påvises det at den israelske etterretningsagenten Mike Harari sannsynligvis var hovedmannen bak Lillehammer-drapet i 1973 da en uskyldig marokkaner ble skutt

141. Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 80-93.

142. LH-utvalget, Perm 4, jnr. 12/99, intervju med Leif A. Lier, 26.5.99.

143. Riksadv. arkiv, 1989, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til overvåkingssentralen, 15.11.89.

144. OVS, 1989, jnr. 6313/89, overvåkingssentralen til Riksadvokaten, 30.11.89.

145. Riksadv. arkiv, 1989, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til overvåkingssentralen, 05.12.89.

146. OVS, 1989, jnr. 6313/89, overvåkingssentralen til Riksadvokaten, 07.12.89.

147. Riksadv. arkiv, 1989, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til overvåkingssentralen, 05.12.89.

148. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Oslo statsadvokatembeter, 10.11.97.

ned og drept av israelske agenter. Mike Harari har senere samarbeidet med blant annet general Noriega i Panama. Vil regjeringen sørge for at denne saken blir gjenopptatt og at Harari blir utlevert til Norge av israelske myndigheter?»

Justisministeren svarte slik:

«Ifølge opplysninger fra Riksadvokaten ble det allerede høsten 1989 foretatt undersøkelser for om mulig å bringe på det rene om Mike Harari var identisk med den ukjente «Mike» som ble omtalt i Lillehammer-saken. Man fant det imidlertid ikke sannsynliggjort at disse personene var identiske. Riksadvokaten opplyser at Vegard Bye personlig har gitt ham informasjon om saken, men at verken disse informasjonene eller det som fremkommer i Byes bok har etter Riksadvokatens oppfatning stilt saken i et annet lys. Det er Riksadvokatens oppfatning at det ikke foreligger en slik rimelig sikkerhet for at Mike Harari er identisk med den ukjente «Mike» fra Lillehammer-saken at det gir grunnlag til å ta skritt for å få saken gjenopptatt. Jeg viser for ordens skyld til at jeg som Justisminister ikke kan overprøve Riksadvokatens avgjørelser på dette punkt. Følgelig er det heller ikke grunnlag for å fremme noen utleveringsbegjæring overfor israelske myndigheter.»

Paul Chaffey:

«Jeg takker Justisministeren for svaret, som var omtrent så negativt som et svar kan bli. Nå er ikke dette opplysninger som bare finnes i Byes bok, det er også blitt hevdet gjennom internasjonale aviser. Statsråden sa i et svar på et tidligere spørsmål i dag at hun ville svare slik det er. Jeg håper det også vil gjelde følgende tilleggsspørsmål når jeg spør om det at Harari er en israelsk etterretningsagent, spiller noen rolle for hva myndighetene foretar seg videre i denne saken.»

Justisministeren:

«Jeg sa i mitt første svar til representanten Chaffey at spørsmålet om gjenopptakelse tilligger Riksadvokaten å ta stilling til, og at en Justisminister - og det følger av funksjonsfordelingsprinsippet i vårt land - ikke kan overprøve eller instruere Riksadvokaten i denne type spørsmål. Jeg legger til grunn at Riksadvokaten selvfølgelig, slik Riksadvokaten alltid gjør, kun bygger på saklige hensyn, og at man derfor ikke fra Riksadvokatens side har bygget på at det dreier seg om en israelsk etterretningsagent som man derfor ikke ønsker å reise sak mot. For øvrig er det Riksadvokaten som er den rette mottaker av det spørsmål som ble stilt.»

Paul Chaffey:

«Nå kjenner også jeg til det rent formelle her, og det er ikke min hensikt å få Justisministeren til å begynne å instruere Riksadvokaten. Men faktum er at dette er en sak med ganske betydelige politiske overtoner, ikke minst når det gjelder påstander om kontakt mellom fremtredende norske politikere, norske justismyndigheter og israelske myndigheter. Jeg vil til slutt spørre om Justisministeren, hvis det kommer nye opplysninger fram som sannsynliggjør at Mike Harari er den Mike som er blitt koblet sammen med Lillehammer-drapet, vil gjøre noe for at denne saken blir gjenopptatt?»

Justisministeren:

«Jeg legger til grunn at hvis det kommer frem nye opplysninger av betydning for saken, vil ganske sikkert Riksadvokaten vurdere disse. Saken har jo allerede vært vurdert ved at han allerede i 1989 undersøkte disse forholdene, dels ved at han satte seg inn i boken, og dels ved direkte opplysninger som han mottok fra Vegard Bye.»

4.3.3 Nye spørsmål i 1993 om norsk medvirkning under drapsaksjonen

Straffesaksdokumentene fra Lillehammer-saken ble en kort periode primo 1993 gjort offentlig tilgjengelig av politimesteren i Gudbrandsdal.¹⁴⁹ NRK Ukeslutt tok deretter opp Lillehammer-saken i et radioinnslag 8. mai 1993. I innslaget ble det hevdet at det i forbindelse med denne nedgraderingen av politidokumentene fra etterforskningen i 1973 var kommet frem at «Mikes» identitet hadde vært kjent av norsk politi siden 1973.¹⁵⁰ Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe ved representanten Paul Chaffey henvendte seg på bakgrunn av dette til justisminister Grete Faremo (AP) med fem konkrete spørsmål i anledning Lillehammer-saken.¹⁵¹ Henvendelsen ble oversendt Riksadvokaten som avga sine merknader til Justisdepartementet ved skriv av 14. mai 1993. Spørsmål og svar følger nedenfor:

«Mener Justisministeren at det fortsatt er grunnlag for å si at det ikke foreligger en rimelig sikkerhet for å si at Mike Harari er identisk med «Mike» i Lillehammer-saken?»¹⁵²

Riksadvokatens svar til Justisdepartementet:

«Dette spørsmål må i første rekke vurderes av påtalemyndigheten. Førstestatsadvokaten i Eidsivating skal gjennomgå samtlige saksdokumenter.»¹⁵³

«Var Justisministeren i juni 1990 kjent med at det var materiale (bl.a. i form av et fotografi) i politiets arkiver som fastslo identiteten til hovedmannen i «Lillehammer-saken»?»¹⁵⁴

Riksadvokatens svar til Justisdepartementet:

«Nei. I dag er det heller ikke mulig å hevde at det forefinnes et bilde som fastslår identiteten til hovedmannen. De aktuelle bilder vil bli nærmere undersøkt.»¹⁵⁵

«Var Riksadvokaten kjent med at det var materiale i politiets arkiver som fastslo identiteten til hovedmannen i «Lillehammer-saken»?»¹⁵⁶

Riksadvokatens svar til Justisdepartementet:

«Nei, Riksadvokaten forholdt seg til det svar som overvåkingspolitiet ga.»¹⁵⁷

149. Justisdepartementet, jnr. 1821/95P, brev fra Gudbrandsdal politikammer til Justisdepartementet, 7.6.95.

150. Se f.eks. klippmappe FD, «Etterretningstjenesten - samlemappe», s. 214.

151. JD, 1993, jnr. 4940/98 P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

152. JD, 1993, jnr. 4940/98 P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

153. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

154. JD, 1993, jnr. 4940/98 P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

155. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

156. JD, 1993, jnr. 4940/98 P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

157. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

«Vil Justisministeren gjøre noe for å bidra til at saken blir gjenopptatt?»¹⁵⁸

Riksadvokatens svar til Justisdepartementet:

«Det er ikke spørsmål om gjenopptakelse av saken. Spørsmålet er hvorvidt det bør etterforskes nærmere om «Mike» i «Lillehammersaken» er identisk med Mike Harari, og eventuelt hvor Mike Harari eventuelt befinner seg i dag. Dette er i første rekke et spørsmål for påtalemyndigheten, og gjennomgang av dokumenter og undersøkelser av bilder er allerede igangsatt.»¹⁵⁹

«Vil Justisministeren be om utlevering til Norge av Mike Harari?»¹⁶⁰

Riksadvokatens svar til Justisdepartementet:

«Spørsmålet henger sammen med resultatet av det som er beskrevet under spørsmål 4. Igjen er det påtalemyndigheten som i første rekke må foreta vurderingen. Foreldelsesfristen for drap er 25 år. Det kan være grunn til å understreke at dommen fra 1. februar 1974 også omfatter straffelovens § 91 a og at lagmannsretten fastslår at israelsk etterretningsvesen sto bak aksjonen. Det kan således reises spørsmål om en utleveringsbegjæring anses realistisk forutsatt at foran nevnte identitetsspørsmål avklares i en retning som gjør en slik begjæring aktuell.»¹⁶¹

For øvrig antok Riksadvokaten i sitt svar at det må ha vært en muntlig kontakt mellom riksadvokatembetet og Justisdepartementet i forbindelse med spørsmålet i Stortingets spørretime 6. juni 1990, da det ikke fantes skriftlige nedtegnelser om saken i denne forbindelse. Han opplyste videre at på bakgrunn av reportasjen i NRK Ukeslutt 8. mai 1993 var førstestatsadvokaten i Eidsivating blitt bedt om å ta stilling til om det burde innledes ny etterforskning for å avdekke hvorvidt representanter for norske myndigheter hadde kjennskap til drapsaksjonen på forhånd eller hadde ytet bistand i en eller annen form. Videre var Kripos blitt bedt om å foreta nærmere undersøkelser av de fotografier som forelå i saken.¹⁶²

Justisminister Faremo svarte deretter Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe som følger ved brev av 18. juni 1993:

«En straffesak som den såkalte «Lillehammer-saken» hører i sin helhet under påtalemyndigheten og domstolene. Riksadvokaten har opplyst at på bakgrunn av reportasjen i Ukeslutt har påtalemyndigheten iverksatt gjennomgang av dokumenter og bilder for å klarlegge om det er grunnlag for å etterforske påstanden om at «Mike» i Lillehammer-saken er identisk med Mike Harari. Spørsmålene 1, 4 og 5 kan først besvares, når disse undersøkelsene er avsluttet.

Justisministerens svar i spørretimen i 1990 var bygget på informasjon fra Riksadvokaten. Han har svart nei både på spørsmål 2 og 3.»¹⁶³

158.JD, 1993, jnr. 4940/Ø P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

159.Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

160.JD, 1993, jnr. 4940/Ø P, Chaffey til Faremo, 11.05.93.

161.Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

162.Riksadv. arkiv, 1993, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Justisdepartementet, 14.05.93.

163.JD, 1993, jnr. 4940/Ø P, Faremo til Chaffey, 18.06.93.

4.3.4 Riksadvokatens undersøkelser i 1993

I brev av 15. juli 1993 til Riksadvokaten informerte Kripos om resultatet av sine undersøkelser omkring bildet av Edouard Laskier og navnet Mike Harari.¹⁶⁴ Kripos konkluderte med at bildet av Laskier som fantes i saksdokumentene fra 1973 var av den rette Laskier, og altså ikke den personen som hadde benyttet hans identitet under drapsaksjonen på Lillehammer. Det ble videre bekreftet at det forelå en opplysning i saken om at han som benyttet Laskiers identitet under drapsaksjonen var en person ved navn Yosef Harrar, ansatt i det israelske forsvarsdepartementet. I følge Kripos ble det under etterforskningen i 1973 ikke foretatt undersøkelser for å fastslå hvorvidt det var en sammenheng mellom Mike Harari og «Mike» Edouard Laskier, evt. alias «Josy» Yosef Harrar, åpenbart av den enkle årsak at identiteten Mike Harari ikke var kjent for etterforskningsledelsen. Kripos fremholdt at det ikke ble sendt ut noen internasjonal etterlysning på Yosef Harrar, trolig fordi mistanken mot han var svakt dokumentert og muligens på grunn av hans statstilhørighet til Israel. Endelig ble det i underlagsmaterialet fra Kripos anbefalt at det ble gjort nærmere undersøkelser i POTs arkiver og at det ble foretatt en samtale med Wiker.¹⁶⁵

Førstestatsadvokaten i Eidsivating, Lasse Qvigstad, fremholdt i sin tilbakemelding til Riksadvokaten av 16. november 1993 at de personer som ble etterlyst i forbindelse med Lillehammer-saken ble antatt å ha benyttet lånt identitet.¹⁶⁶ De hadde altså anvendt reisedokumenter tilhørende personer som ikke har vært involvert i saken, eventuelt helt falske identiteter. På denne bakgrunn hadde Qvigstad ingen bemerkninger til at etterlysningen av disse personene ble trukket tilbake i 1977. Han påpekte at det måtte fremstå som formålsløst å etterlyse personer med ukjent identitet og som det heller ikke fantes bilder av. Kripos' vurderinger og konklusjon vedrørende Harari ble derfor tiltrådt.

Når det gjaldt spørsmålet om å iverksette ytterligere etterforskning av saken i 1993, fremholdt førstestatsadvokaten som følger:

«Det er grunn til å anta - på generell basis - at den aktuelle operasjon må ha hatt et visst støtteapparat under oppholdet i Norge. Det er blant annet kjent at den israelske ambassade har bistått under aksjonen. To av de tiltalte ble pågrepet i en diplomatbolig tilhørende den israelske ambassade. En av disse ble frifunnet. Jeg antar det ville være nytteløst og formålsløst å begynne nærmere etterforskning omkring dette nå.

Det er også mulig at aksjonen fikk bistand fra andre enn ambassaden eller at norske statsborgere var involvert. Dette synes å ha vært fremme under etterforskningen. Som kjent foretok politiet pågrepelser i en leilighet i Bærum som åpenbart har vært brukt som et slags «safe-house». Denne leiligheten ble leiet gjennom eiendomsmegler, og man avhørte eiendomsmegleren og eieren av leiligheten. Etterforskningen ga ikke grunnlag for noen mistanke mot disse. Dette er en vurdering jeg deler.

Selv om også andre teoretisk sett har hatt bistandsfunksjoner, ga etterforskningen ingen konkrete opplysninger som kunne gitt

164. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Kripos til Riksadvokaten, Mike Harari - spørsmål om tilknytning til den såkalte Lillehammer-saken, 15.07.93; Utredningsrapport av politiførstebetjent Haneborg, 30.06.93.

165. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Utredningsrapport av politiførstebetjent Haneborg, 30.06.93.

166. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Qvigstad til Riksadvokaten, 16.11.93.

grunnlag for ytterligere etterforskning omkring disse forhold. Også dette er en vurdering jeg deler etter min gjennomgang av saken. Etterforskning i dag - tyve år senere - må åpenbart bli helt formålsløs.»¹⁶⁷

Saken ble tatt opp til ny vurdering etter et intervju med den tidligere israelske generalen Aharon Yariv i israelsk fjernsyn i november 1993. Generalen bekreftet i dette intervjuet at Mossad var ansvarlig for drapet på Bouchikhi, idet de feilaktig hadde tatt han for å være Ali Hassan Salameh som var mistenkt i forbindelse med München-massakren i 1972. Han hevdet også at den israelske statsministeren Golda Meir personlig kjente til aksjonen i Norge.¹⁶⁸ Disse opplysningene medførte at Riksadvokaten ba førstestatsadvokaten om ytterligere uttalelse i saken.¹⁶⁹ Førstestatsadvokaten svarte i brev av 22. desember 1993 at opplysningene var kjent fra før, selv om det ikke tidligere hadde vært offentlig bekreftet at drapsaksjonen var godkjent av statsministeren. Intervjuet bidro ikke til å identifisere eventuelle ukjente gjerningsmenn, og det kom ikke frem opplysninger som kunne knytte Mike Harari til aksjonen.¹⁷⁰

Riksadvokaten oversendte i januar 1994 uttalelsene fra Kripos og førstestatsadvokaten til justisminister Faremo, samtidig som han påpekte at han tok de foreliggende uttalelser til etterretning og ikke hadde bemerkninger utover dette. Det ble samtidig understreket at statsadvokatens avgjørelser kunne påklages til Riksadvokaten.¹⁷¹ Oversendelsen ble overlatt til politiafdelingen med påtegning om «Til sak, t.o.».¹⁷² Saken ble tatt til etterretning i departementsavdelingen den 31.5.94 med slik påtegning fra saksbehandler: «Saken må formentlig nå ansees uaktuell, kan vanskelig svare så lenge etter.»¹⁷³

4.3.5 Henvendelser om innsyn i saksdokumentene

I 1994 mottok Riksadvokaten flere henvendelser fra media om innsyn i dokumentene vedrørende Lillehammer-saken. Disse henvendelsene ble endelig avslått 21. september 1994.¹⁷⁴ Vedtaket ble påklaget, og ved brev av 17. januar 1995 meddelte Justisdepartementet at det ikke fant grunn til å forelegge klagen for Kongen i statsråd.¹⁷⁵ I desember 1994 fremmet advokatene John Arild Aasen og Thor-Erik Johansen begjæring overfor Riksadvokaten om innsyn i saksdokumentene på vegne av Bouchikhis sønn, Jamal Terje Rutgersen, og enke, Toril Larsen, da disse forberedte erstatningssøksmål mot Israel. Aasen sendte en tilsvarende henvendelse til Justisdepartementet. Han ble ved brev av 3. januar 1996 gitt adgang til innsyn i saksdokumenter på statsadvokatens kontor. Samtidig ba statsadvokaten om en nærmere konkretisering av Aasens påstander i media om at norske borgere skulle ha medvirket

167. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Qvigstad til Riksadvokaten, 16.11.93.

168. UD, 1994, jnr. 33487/94, UD til Ministry of Foreign Affairs (Israel), 03.11.94.

169. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til statsadvokatene i Eidsivating, 16.12.93.

170. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Qvigstad til Riksadvokaten, 22.12.93.

171. Riksadv. arkiv, 1994, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Faremo, 03.01.94.

172. JD, 1994, jnr. 455/94 P, riksadvokaten til statsråden, 03.01.94 med påtegninger på saksomslag 05.01.94; JD til Sosialistisk Venstrepartis Stortingsgruppe, 18.06.93 med påtegninger på saksomslag 31.05.94.

173. OVS, personmappe 16902/13, Ali Hassan Salameh.

174. Riksadv. arkiv, 1994, jnr. R 1532/93, påtegningsark riksadvokatembetet, 21.09.94.

175. JD, 1995, jnr. 8677/95 A, JD til rikadvokaten, 17.01.95.

eller støttet gjerningsmennene i drapsaksjonen.¹⁷⁶ 7. januar 1996 fremmet Aasen klage til Riksadvokaten over at han var blitt nektet adgang til full kopiering av saksdokumenter til bruk for erstatningssaken mot Israel. Aasens begjæring ble tiltrådt av advokat Tor Erling Staff ved brev av 10. januar 1996.

Behandlingen av innsynsbegjæringene tok tid, og i mellomtiden utviklet saken seg. Blant annet ble det igangsatt ny etterforskning fra statsadvokatens side, og det kom frem nye opplysninger i media, samtidig som det ble arbeidet med å få erstatninger til de etterlatte, jf nedenfor. Videre iverksatte Justisdepartementet i 1995 et større arbeid med å avgradere flest mulig dokumenter i saken, og resultatet ble frigivelse av omkring 340 sider knyttet til Lillehammer-saken. Også Utenriksdepartementet friga en rekke dokumenter.¹⁷⁷ Senere ble ytterligere dokumenter frigitt etter henvendelse fra Stortinget, se nedenfor under pkt. 5.2.10.

4.3.6 Spørsmål om erstatning til de etterlatte i 1996

Statssekretær Jan Egeland i Utenriksdepartementet ble i begynnelsen av 1994 gjort oppmerksom på at enken etter Bouchikhi ikke hadde motatt noen form for erstatning fra Norge eller noe annet land. Egeland tok kontakt med den israelske viseutenriksminister med sikte på at Israel burde gi en eller annen form for erstatning. I forbindelse med utdelingen av fredsprisen til statsminister Yitzhak Rabin i desember 1994 tok daværende statsminister Gro Harlem Brundtland saken opp direkte med Rabin. Både Justisdepartementet og Utenriksdepartementet deltok i arbeidet med å prøve å få til erstatninger til de etterlatte. I Utenriksdepartementet benyttet man seg av de eksisterende kontakter med israelske myndigheter, herunder «Oslo kanalen».¹⁷⁸ Arbeidet førte til at datteren og enken etter Bouhikhi fikk erstatning fra Israel i januar 1996 etter forhandlinger hvor alle parter var representert ved advokat.¹⁷⁹

I tilknytning til dette arbeidet, stilte Stortingsrepresentant Ane Sofie Tømmerås (AP) følgende spørsmål til justisminister Faremo i Stortingets spørretime 10. januar 1996:

«Drapet på Bouchikhi på Lillehammer 21. juli 1973 sjokkerte hele nasjonen. Det har i ettertid vært reist flere spørsmål i forhold til hvordan norske myndigheter kan hjelpe de etterlatte, blant annet gjennom bilighetserstatning og fri rettshjelp. Det fremgår nå at Bouchikhis sønn har fått avslag på søknaden om fri rettshjelp. Kan statsråden redegjøre for status i saken og hvilke muligheter norske myndigheter har for å bidra?»¹⁸⁰

Justisministeren viste i sitt svar til at selv om Israel aldri formelt har erkjent ansvaret for Lillehammer-drapet, så hadde norske myndigheter ved flere anledninger tatt opp saken med Israel med sikte på å avklare ansvarsforholdet. Spørsmålet ble blant annet tatt opp direkte med statsminister Itzhak Rabin i desember 1994 og med utenriksminister Ehud Barak i januar 1996. Faremo understreket at disse henvendelsene ville bli fulgt opp også i tiden fremover.

176.Riksadv. arkiv, 1996, jnr. R 1532/93, Qvigstad til advokat Aasen, 03.01.96.

177.JD, 1996, politiavd., utenjnr., pressemelding, 12.01.96 og UD, jnr. 1364-3/96, internt notat, Lillehammer-saken. Nedgradering av dokumenter utstedt av Utenriksdepartementet, 9.1.95.

178.LH-utvalget, Perm 4, jnr. 52/99, intervju med Jan Laurits Egeland, 14.1.00.

179.JD, 1996, sivilavd., jnr. 96/362,adv. Johansen til JD, 31.01.96.

180.St.tid. (1995-96), s. 1987.

Med hensyn til på hvilken måte norske myndigheter kunne bistå de etterlatte, svarte Justisministeren at det ville være opp til Stortinget å avgjøre hvor stort beløp Bouchikhis enke og datter burde få i billighetserstatning av den norske stat. Bouchikhis sønn fikk avslag på sin søknad om billighetserstatning i 1982, og uttalte offentlig at han ikke ønsket å søke om ny billighetserstatning. Han søkte i 1995 om et ubegrenset antall timer fritt rettsråd. Denne søknaden ble avslått av fylkesmannen i Oslo og Akershus, da de økonomiske vilkårene for innvilgelse ikke var tilstede. Videre påpekte Justisministeren at påtalemyndigheten nettopp hadde besluttet å igangsette ny etterforskning av Lillehammer-saken, samtidig som hun forsikret om at regjeringen fortsatt ville arbeide for å finne en løsning der Israel gjorde opp for seg overfor de etterlatte.¹⁸¹

Søknadene om billighetserstatning til Bouchikhis datter og enke ble endelig avgjort av Stortinget 7. mars 1996 etter tilråding fra Kongen i statsråd. De ble gitt henholdsvis kr. 100.000,- og kr. 150.000,- i erstatning. Ved utmålingen av erstatningene ble det blant annet lagt vekt på at medias fokusering på saken hadde medført en belastning for de etterlatte.¹⁸²

4.3.7 Ny etterforskning i 1996

Frank Siljeholdt, tidligere ansatt ved Forsvarets etterretningstjenestes avdeling E-14, det såkalte Stay Behind, ga i 1996 opplysninger til media hvor det ble antydnet at en norsk statsborger ved navn Israel Krupp hadde medvirket til eller ytet bistand i forbindelse med drapet på Bouchikhi.¹⁸³ Disse opplysningene medførte at Riksadvokaten i januar 1996 sa seg enig med førstestatsadvokaten i å iverksette ny etterforskning av Lillehammer-saken.¹⁸⁴ Denne etterforskningen kom snart også til å omfatte Mike Harari, da nye opplysninger om Edouard Laskier, alias Mike Harari, kom frem i media og under etterforskningen. Mike Harari ble under etterforskningen identifisert som deltaker i drapsaksjonen.¹⁸⁵ I november 1996 fikk førstestatsadvokat Qvigstad opplyst fra det israelske justisdepartement at det ikke hadde vært noen forbindelse mellom norske og israelske tjenester i anledning saken.¹⁸⁶ Den 17. november 1997 ble det oversendt til Israel en rettsanmodning om bistand til å foreta rettslig avhør av Mike Harari.¹⁸⁷ Anmodningen ble avslått fra israelsk side under henvisning til «the basis of the security, ordre public and other essential interests of the State of Israel». Det ble samtidig gjentatt at det ikke hadde vært noen forbindelse mellom norske og israelske tjenester i saken.¹⁸⁸ Førstestatsadvokaten gikk etter dette ut med en pressemelding den 24.6.98. I pressemeldingen ble det blant annet opplyst at etterforskningen nå ble avsluttet, men at Mike Harari ville bli etterlyst gjennom interpol med henblikk på pågripelse og avhør, slik at foreldelsesfristen ble avbrutt for hans del.¹⁸⁹

181.St.tid. (1995-96), s. 1987-1988.

182.St. prp. nr. 28 (1995-96), saknr. 33 og 34, s. 14-15; JD, 1996, sivilavd., jnr. 94/1605 A, JD til adv. Johansen, 16.01.96; JD, 1996, sivilavd., jnr. 94/1122 A, JD til adv. Johansen, 16.01.96.

183.GP, 1996, 2091/73, dok. VI/1, *Dagbladet*, 04.01.96.

184.Riksadv. arkiv, 1996, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Qvigstad, 04.01.96.

185.GP, 1996, 2091/73, egenrapport av 6.9.96 og Qvigstads innstilling til RA om henleggelse av saken mot Harari, 25.1.99, s. 13.

186.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/5-1, brev fra israelske JD til OS, 11.11.96.

187.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/5-2, brev fra JD til den norske ambassaden i TelAviv, 17.11.97.

188.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/5-3, brev fra israelske JD til Riksadvokaten og det norske JD, 11.1.98.

189.JD, jnr. 1421/98P, pressemelding fra OS, 24.6.98.

Oslo forhørsrett avsa 29. juni 1998 beslutning om at Harari skulle pågripes, og han ble etterlyst gjennom Interpol.¹⁹⁰ Etterlysningen av Mike Harari foranlediget en rekke henvendelser fra Israelsk side med ønske om at denne ble trukket. Det ble fra israelsk side tatt kontakter med representanter for Justisdepartementet, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet.¹⁹¹ Det ble herunder fra israelsk side fremholdt at man hadde foretatt grundige undersøkelser i saken som viste at det ikke hadde vært noen som helst kontakt mellom norske og israelske tjenester i forbindelse med det som skjedde i 1973.¹⁹² Det ble rettet henvendelser direkte til påtalemyndigheten ved førstestatsadvokaten som ble invitert til Israel for å motta ytterligere informasjon angående anklagene mot Harari.¹⁹³ Førstestatsadvokaten mottok også legeerklæring vedrørende Mike Harari om behov for medisinske undersøkelser utenlands.¹⁹⁴ Henvendelsene fra israelsk side førte blant annet til et møte i Justisdepartementet den 25. september 1998 hvor påtalemyndigheten orienterte om de israelske fremstøtene i anledning siktelsen mot Harari. Under møtet ble det fra Riksadvokaten i hovedsak fremholdt samme standpunkt som tidligere, nemlig at det var førstestatsadvokaten som måtte treffe avgjørelsen av om etterlysningen skulle trekkes tilbake og om han ville ta imot invitasjonen fra Israel.¹⁹⁵

Den 21. desember 1998 tilbakekalte førstestatsadvokaten etterlysningen for alle land bortsett fra de skandinaviske.¹⁹⁶ Påtalemyndigheten fikk deretter en samtale med Harari i Israel, men oppnådde ikke å få noen undertegning av en formell forklaring fra Hararis side. Det var intet i den informasjon påtalemyndigheten fikk fra Israel som tilsa at det forelå noen medvirkning til drapet fra norsk side.¹⁹⁷

Den såkalte 1996-etterforskningen mot Harari pågikk frem til 25. januar 1999, da førstestatsadvokaten innstilte overfor Riksadvokaten at etterforskningen ble avsluttet og at saken mot Harari ble henlagt etter bevisets stilling.¹⁹⁸ Det fremgikk at Harari var identifisert som et av medlemmene av gruppen som deltok i drapet. Bakgrunnen for henleggelsen var at avhøret av Harari ikke ga opplysninger som kunne bekrefte eller avkrefte mistanken mot han. Det faktum at saken var over 25 år gammel ville innebære store vanskeligheter med hensyn til bevisføringen. Førstestatsadvokaten hadde videre ikke funnet grunnlag for å hevde at norske myndigheter eller personer medvirket til Lillehammer-drapet, og han støttet dermed Lund-kommisjonens konklusjoner.¹⁹⁹

190.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-17, pågripelsesbeslutning, Oslo forhørsrett, 29.06.98.

191.JD, H.jnr. 173/98P, brev av 24.8.98 fra Jd til Riksadvokaten, UD, jnr. 2094-5/96, melding fra norske amb. i Tel Aviv til Ud, 20.8.98, Ud, jnr. 2096-6/96, melding fra norske amb. i Tel Aviv til Ud, 25.9.98.

192.UD, 1998, kode 302.77, ikke journalisert brev fra den israelske forsvarsminister til den norske forsvarsministeren, 14.9.98.

193.OS, H.jnr. 25/98, brev fra israelske JD til OS, 28.8.98.

194.OS, H.jnr. 28/98, brev fra israelsk advokat til OS, 4.11.98 og OS, H.jnr. 29/98, brev fra israelsk advokat til OS, 30.11.98.

195.OS, H.jnr. 27/98, brev fra RA til OS, 19.10.98 og OS, H.jnr. 1/99, brev fra RA til OS, 11.1.99.

196.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-24, Oslo statsadvokatembeter til Kripas, 21.12.98.

197.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-25, referat fra samtale med Michael Harari i Tel Aviv, 15.01.99 og dok IV/3-18.

198.OS, 1999, 93/3648, Qvigstads innstilling om henleggelse av siktelsen mot Harari, 25.01.99.

199.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 491-495.

Førstestatsadvokaten pekte imidlertid på at det var en feil at etterforskningsledelsen i 1973 ikke fulgte opp opplysningene om de øvrige utlendingene som kunne ha vært involvert i saken, blant annet vedrørende navnene Thal og Sariq Yeshayahu som var innskrevet ved Olrud Hotell fra den 20. til 21. juli 1973. Ved avreise derfra uttalte disse at de skulle videre til Trondheim.²⁰⁰ Førstestatsadvokaten fremholdt i sin innstilling at det i dag ikke kunne trekkes sikre konklusjoner om disse personenes tilknytning til drapet.

Riksadvokaten anbefalte 15. mars 1999 overfor Justisdepartementet at en setteriksadvokat ble oppnevnt for å behandle førstestatsadvokatens innstilling, da Riksadvokaten i mellomtiden var blitt anmeldt for straffbare forhold i anledning sin befatning med saken.²⁰¹ Justisdepartementet oppnevnte professor dr.juris. Henry John Mæland som setteriksadvokat. Ved skriv av 18. juli 1999 meddelte han at saken mot Harari var besluttet henlagt etter bevisets stilling.²⁰²

4.3.8 Politianmeldelse av Riksadvokaten

Under etterforskningen i 1996 ble arkivmaterialet om Lillehammer-saken hos Politiets overvåkingstjeneste nærmere undersøkt. Etterforskere fra Kripos fant ved denne arkivgjennomgangen et notat skrevet av overvåkingssjef Gunnar Haarstad 17. august 1973.²⁰³ Notatet var skrevet på bakgrunn av opplysninger etterforskerne hadde fått fra de pågrepne, og hadde følgende ordlyd:

«De opplysninger som fremkommer i Ravlo's notater av 16.8.d.å. er her behandlet slik:

1. – (Britiske myndigheter) gitt muntlig orientering om notatenes fullstendige innhold - med anmodning om kommentar og bistand til å få forholdene undersøkt. – ble meddelt av vi foreløpig ikke tar kontakt med andre land enn Holland, Canada og Danmark (evt. Sverige) om de forhold som berører dem. Kripos vil sende Interpol-forespørsel til Sør-Afrika (bare navn etc.) - foreløpig ikke til andre.
2. – (Britiske myndigheter) har også (med tilsvarende anmodning) fått opplysningen (foreligger ennå ikke i rapport) om at Eduard LASKIER («Mike») skal være identisk med HARARI (sannsynlig fornavn Yosef), gift med «Pnina» og bosatt ca. 5 km. nord for Tel Aviv. Skal stå i telefonkatalogen (Tel Aviv) under dette navn (kontrollert). Angivelig ansatt i det israelske forsvarsministerium og har en høy stilling i etterretningstjenesten. Kilden var meget engstelig for å gi denne opplysning.»²⁰⁴

I den samarbeidende tjenestens svar på henvendelsen fra overvåkingspolitiet ble det opplyst at de ikke hadde opplysninger om Harari. Den samarbeidende tjeneste benyttet i denne sammenheng navnet Mikhail Harari.²⁰⁵

200.GP, 1973, 2091/73, dok. XIII/4-1, politirapport av 3.8.73.

201.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97; advokat Staff til Riksadvokaten, 13.11.97.

202.GP, 1996, 2091/73, hoveddokumentliste, setteriksadvokat Mæland til Qvigstad, 18.07.99.

203.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/1, politirapport Kripos, 26.04.96.

204.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-1, Haarstad-notat, 17.08.73. Se også OVS, 1974, jnr. 1703/74, Haarstad-notat, 17.08.73.

205.OVS, 1973, jnr. 5300/73, skriv til overvåkingssentralen, 17.08.73.

Haarstads notat ble funnet i april 1996 og førstestatsadvokaten ble like etter informert om innholdet.²⁰⁶

Verdens Gang-journalisten Kjetil Stormarks journalistiske arbeid bidro til å gjøre Haarstad-notatet kjent for offentligheten i november 1997.²⁰⁷ I følge avisoppslagene var etterforskningsledelsen fra 1973 ikke kjent med notatet.²⁰⁸ Samtidig ble Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989, der samarbeidende tjeneste ga opplysninger om Harari, gjort kjent i media.²⁰⁹ De nye opplysningene medførte spørsmål om hvorvidt Riksadvokaten hadde feilinformert Stortinget i 1990 og 1993 med hensyn til Hararis tilknytning til Lillehammer-saken.²¹⁰

Riksadvokaten ga i brev til Verdens Gang 7. november 1997 uttrykk for at eksistensen av Haarstads notat var ukjent for riksadvokatembetet. Det ble presisert at Justisministeren i Stortingets spørretime 6. juni 1990 ikke uttalte at «det ikke finnes noe som helst grunnlag som sannsynliggjør at Michael Harari var den mystiske «Mike» - omtalt i straffesaken - eller at han deltok i aksjonen.»²¹¹ Justisministeren viste bare til at det etter Riksadvokatens oppfatning ikke forelå «en slik rimelig sikkerhet»²¹² for dette at det ga grunnlag for å gjenoppta saken. Riksadvokaten fremholdt videre overfor Verdens Gang at informasjonen fra embetet til Justisdepartementet forut for Justisministerens svar i Stortinget ble gitt muntlig, og at det derfor var vanskelig å rekapitulere hvilken informasjon som eventuelt ble gitt i den forbindelse. For øvrig ble det påpekt at Justisministerens svar ikke var uforenlig med den informasjon som fremgikk av Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989, da Justisministeren ikke hadde uttalt seg om hvilken informasjon politi- og påtalemyndighet satt inne med, bare hvor sikker informasjonen var og hva den ga påtalemessig grunnlag for. Opplysningene i brevet fra Overvåkingssentralen var etterrettingsinformasjon fra utenlandske kilder som vanskelig kunne bekreftes eller utdypes.²¹³

Medieomtalen av de nye opplysningene medførte at Riksadvokaten i brev til førstestatsadvokaten 10. november 1997 beklaget sin egen saksbehandling. Han påpekte at beslutningen 19. desember 1989 om ikke å iverksette etterforskning av Harari, samt brevet av 7. desember 1989 med fordel kunne ha vært returnert Politiets overvåkingstjeneste via Eidsivating statsadvokatembeter. I samme brev påpekte Riksadvokaten at disse opplysningene i alle tilfelle burde ha vært gitt til førstestatsadvokaten i desember 1993 i forbindelse med at etterforskningen ble innstilt. Riksadvokaten hevdet videre at opplysningene på det tidspunktet lå oppbevart i deres safe som gradert konfidensielle, og dermed ikke var fremme i forbindelse med det oppdrag førstestatsadvokaten ble tildelt. Endelig vedla Riksadvokaten kopi av sitt brev til Justisdepartementet av

206.LH-utvalget, perm 4, jnr. 24/99, intervju med Bjørn Haneborg, 06.06.99.

207.Se f.eks. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 3076/89, NTB-melding, 07.11.97; Stormark 1999, *Bouchikhi-saken. Gransking av et politisk attentat*. Artikkelserie knyttet til Stormarks prosjekt ved *Verdens Gang*, 19.01.99.

208.Se f.eks. *Verdens Gang*, 07.11.97. Det ble her vist til opplysninger fra statsadvokaten i 1973 (Wiker) og Kripos' leder for politietterforskningen (Jahrmann), samt de tidligere overvåkingssjefene Erstad, Urdal, Andenæs, Grøndahl og Østgaard.

209.Se f.eks. *Verdens Gang*, 09.11.97.

210.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 3076/89, *Verdens Gang* til Riksadvokaten, 06.11.97.

211.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til *Verdens Gang*, 07.11.97.

212.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til *Verdens Gang*, 07.11.97.

213.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 3076/89, Riksadvokaten til *Verdens Gang*, 07.11.97.

14. mai 1993, og fremholdt at svaret på representanten Chaffeys tredje spørsmål i brevet av 11. mai 1993 ble oppfattet slik at det relaterte seg til de dagsaktuelle opplysningene om et bilde av Harari i safen på Kripos.²¹⁴

Etter anmodning fra Ahmed Bouchikhis sønn, Jamal Terje Rutgersen, overleverte advokatene Tor Erling Staff og John Arild Aasen 13. november 1997 en anmeldelse av tidligere riksadvokat Georg Fredrik Rieber-Mohn og nåværende riksadvokat Tor-Aksel Busch til Justisdepartementet. Anmeldelsen gjaldt straffelovens § 324 (tjenesteforsømmelse), § 325 (grov uforstand i tjenesten) og § 132, 1. og 2. ledd (medvirkning til unndragelse fra straffeforfølgning).²¹⁵ I anmeldelsen ble det anført en rekke forhold som lå til grunn for anmeldelsen.

I tilknytning til tidligere begjæringer om innsyn i saksdokumentene, ble det vist til et skriv fra advokat Staff der det ble fremholdt:

«Den tanke melder seg at uvilligheten til utlån av dokumentene ikke alene kan oppfattes som formalisme, men der formalismen kan dekke et ønske om at Rutgersens advokater ikke skal få innsikt i det nødvendige materiell før drapet av Ahmed Bouchikhi strafferettslig er foreldet.»²¹⁶

Det ble vist til at det i november 1997 fremkom nye opplysninger om Hararis identitet og tilknytning til drapsaksjonen, jmfør artikkelen i Verdens Gang 7. november 1997 og Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989. De nye opplysningene ble bekreftet gjennom internasjonal litteratur og Vegard Byes bok *Forbuden fred*, utgitt i 1990.

Som ytterligere nye opplysninger i saken ble det påpekt at overvåkingspolitiet allerede i august 1973 hadde opplysninger om at Harari var Lillehammer-aksjonens leder, jmfør Haarstads notat. Videre ble det påpekt at høyeste norske påtalemyndighet hadde mottatt presise opplysninger vedrørende Hararis engasjement fra Overvåkingssentralen 7. desember 1989. Staff og Aasen fremholdt i denne sammenheng:

«Det er her tale om informasjon vedrørende det som er sagt å være hovedmannen bak Lillehammer-drapet. Det er etter Jamal Terje Rutgersen og hans advokaters oppfatning umulig å forstå at Riksadvokatembetet ikke har lagt noen energi i en nærmere avklaring omkring sakens hovedmann. Det kan vanskelig sees noen saklig grunn for Riksadvokatens ikke-aksjonering.»²¹⁷

Det faktum at Lillehammer-saken var blitt gammel ble anført for ikke å være avgjørende:

«[mldr]Det er for Jamal Terje Rutgersen og advokatene klart at Mike Harari, i den grad han har vært leder av Lillehammer-aksjonen, selvsagt kjenner identiteten til mulige norske medvirkere [mldr]. Bak nærværende anmeldelse ligger en frykt for at det fra Riksadvokatembetets side i denne sak er tatt ikke-saklige hensyn, hensyn nettopp for å beskytte norske medvirkere i aksjonen.»²¹⁸

214. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til førstestatsadvokaten, 10.11.97.

215. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97.

216. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97, s. 3. Se også riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokat Staff til Qvigstad, 15.08.97.

217. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97, s. 6.

218. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97, s. 7.

Med hensyn til Riksadvokatens og assisterende riksadvokats manglende oppfyllelse av sin plikt til å iverksette etterforskning, ble det påpekt at:

«[[mldr 1](#)] forholdet representerer en aktiv standpunkttagen imot etterforskning av et særdeles alvorlig forhold. Som særlig skjerpene omstendigheter kommer de etter vår oppfatning entydig villedende embetsmessige underretninger som Riksadvokatembetet har avgitt [[mldr 1](#)].»²¹⁹

Riksadvokatens uttalelser om at han ikke fortalte alt han visste fordi riksadvokatembetet overfor departementet redegjorde for sin vurdering av om Lillehammer-drapet skulle etterforskes på nytt, belyste i følge anmelderne:

«[[mldr 1](#)] det vi oppfatter som en grovt illojal embetsopptreden. Riksadvokatembetet synes å opptre sensurerende forsåvidt angår de opplysninger en statsråd anmoder om som bakgrunn for sine uttalelser til Storting eller stortingsrepresentant. Henvisningen til spørsmålet om hvorvidt saken skulle etterforskes på ny synes meningsløs: Det er åpenbart at man er interessert ikke kun i Riksadvokatens «påtalemessige avgjørelse», men rett og slett det Riksadvokaten vet om det tema som er reist.»²²⁰

De villedende uttalelser fra Riksadvokaten ble anført å være avgitt i 1990 til justisminister Bugge Fougner, i 1993 ved uttalelsen til justisminister Faremo, i forhold til førstestatsadvokat Qvigstad da han i 1993 ble bedt om å gjennomgå saksdokumentene, samt i 1996 da Riksadvokaten ledet ny etterforskning vedrørende mulige norske medvirkere til drapsaksjonen.

4.3.9 Henleggelse av anmeldelsene i 1998

Justisdepartementet oppnevnte 24. november 1997 byrettsjustitiarius Jon Karlsrud som setteriksadvokat for å behandle anmeldelsene mot Rieber-Mohn og Busch.²²¹

Karlsrud fikk innhentet dokumentmateriale fra etterforskningen i 1973 tilhørende Gudbrandsdal politidistrikt, Riksadvokatembetet, Eidsivating statsadvokatembeter, Overvåkingssentralen og Justisdepartementet.²²² Videre ble Rieber-Mohn og Busch avhørt i desember 1997. Avhørene ble gjennomført i nærvær av medlem av Det særskilte etterforskningsorgan for politisaker (SEFO), sorenskriver Audun Johansen, og var basert på spørsmål utarbeidet av setteriksadvokaten. Av avhørene fremgikk det at Rieber-Mohn og Busch mente at det ikke var grunn til å informere Justisdepartementet i 1990 om etterretningsopplysningene i Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989. De påpekte også at det tredje spørsmålet i stortingsrepresentant Chaffeys brev av 11. mai 1993, altså spørsmålet om hvorvidt det var kjent at det i politiets arkiver befant seg materiale som fastslo identiteten til hovedmannen i Lillehammer-saken, ble korrekt besvart av Riksadvokaten.

Ved skriv av 27. januar 1998 traff setteriksadvokaten beslutning om å henlegge anmeldelsene som intet straffbart forhold.²²³ Det ble i begrunnelsen for

219. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97, s. 8.

220. Riksadv. arkiv, 1997, jnr. 1527/97, advokatene Staff og Aasen til JD, 13.11.97, s. 9.

221. JD, 1997, jnr. 11215/97 PPO, JD til Karlsrud, 24.11.97.

222. Riksadv. arkiv, 1997, mappe «setteriksadvokat Karlsrud», jnr. 1532/93, Riksadvokaten til Karlsrud, 04.12.97; Karlsrud til Rieber-Mohn, 26.11.97; Karlsrud til Busch, 26.11.97; Karlsrud til Fossgard, 25.11.97; Karlsrud til JD, 26.11.97.

henleggelsen blant annet bemerket at Overvåkingsssentralens svar i 1989 var utilfredsstillende sett i forhold til de opplysninger som lå i etterforskningsdokumentene og uriktig sett i forhold til opplysningene i overvåkingssjefens notat av 1973. Riksadvokaten ble dermed feil underrettet når det gjaldt Haarstads notat av 1973. Setteriksadvokaten gikk imidlertid ikke nærmere inn på dette forhold, idet hans oppgave var begrenset til å behandle de anmeldtes forhold. Setteriksadvokaten anså videre Riksadvokatens standpunkt i 1989 om ikke å gå videre med etterforskning som forsvarlig, og hadde ingen bemerkninger til beslutningen om det samme i 1993. Det ble bemerket at Kripos og Eidsivating statsadvokatembeter ikke fikk den fulle informasjon om de foreliggende etterretningsopplysninger av Riksadvokaten da denne ga etterforskningsoppdrag i 1993. Det ble påpekt som ønskelig at Justisdepartementet hadde blitt informert om etterretningsopplysningene i 1990 selv om Chaffey vanskelig kunne ha vært gitt mer detaljerte svar enn de han fikk. Setteriksadvokaten konkluderte med at hans bemerkninger ikke på noen måte var av en slik karakter at det oppsto spørsmål om straffeansvar for forsettlig tjenesteforsømmelse eller grov uforstand i tjenesten.

Det skal nevnes at en rekke personer innen påtalemyndigheten ble anmeldt den 27. juli 1998 av privatpersonen Ola Misvær for forsømmelser i forbindelse med drapet på Bouchikhi. Anmeldelsen ble henlagt av Hedmark og Oppland statsadvokatembeter den 21. august 1998 under henvisning til at det ikke var grunn til å anta at det kunne foreligge noe straffbart forhold, jf straffeprosessloven § 224 første ledd.²²⁴

4.3.10 Spørsmål om ytterligere innsyn, behandlingen av setteriksadvokatens avgjørelse og oppnevning av granskingskommisjon

5. februar 1998 fremmet stortingsrepresentant Erik Solheim (SV) følgende skriftlige spørsmål til justisminister Aud Inger Aure:

«I følge opplysninger i media skal daværende sjef for Overvåkingspolitiet, Gunnar Haarstad, allerede i 1973 ha skrevet et notat hvor en utpeker Mike Harari til deltaker og sannsynlig leder av Mossad-operasjonen på Lillehammer. Videre skal Politiets Overvåkingstjeneste i et brev i 1989 orientert daværende riksadvokat om at Michael Harari deltok i attentat på Ahmed Bouchikhi. Stortinget er ikke blitt kjent med disse opplysningene på tross av at saken har vært reist ved flere anledninger. Vil Justisministeren ta initiativ til at papirene i Bouchikhi-saken blir nedgradert slik at det kan skapes klarhet i om Stortinget er blitt feilinformert?»²²⁵

Justisministeren besvarte spørsmålet som følger 10. februar 1998:

«Jeg legger til grunn at spørsmålet gjelder «nedgradering» i betydningen frigivelse av dokumenter.

Dokumentene i denne saken kan deles i følgende kategorier:

1. Politiets ordinære etterforskningsdokumenter
2. Dokumenter hos politiets overvåkingstjeneste
3. Dokumenter i Justisdepartementet

223. Riksadv. arkiv, 1998, mappe «setteriksadvokat Karlsrud», Karlsrud til Busch, 27.01.98.

224. Riksadv. arkiv, 1998, jnr. 1532/93, påtegning av 21.8.98 fra Hedmark og Oppland Statsadvokatembeter til Gudbrandsdal politidistrikt.

225. JD, 1998, jnr. 1421/98 P, Aure til Stortingets president, 10.02.98; Dokument nr. 15:8 (1997-98), spm. 67, s. 4.

Behandling av straffesaker, herunder spørsmålet om eventuell frigivelse av straffesakens dokumenter, hører under påtalemyndigheten som i denne type spørsmål ikke er underlagt Justisministerens instruksjonsmyndighet. Jeg er derfor avskåret fra å vurdere, og eventuelt pålegge, påtalemyndigheten å frigi dokumenter.

Når det gjelder de dokumenter ved Politiets overvåkingstjeneste som ikke er å anse som straffesaksdokumenter, vil jeg anmode overvåkingssjefen om hans vurdering mht. om disse eventuelt kan frigis.»²²⁶

I en pressemelding datert 24. juni 1998 meddelte Oslo statsadvokatembeter at det under etterforskningen i 1996 var fremkommet nye konkrete opplysninger som ga skjellig grunn til mistanke mot Mike Harari og at han ville bli etterlyst gjennom Interpol. I denne forbindelse ba advokatene John Arild Aasen og Tor Erling Staff ved skriv av samme dato Justisdepartementet om å bringe setteriksadvokatens avgjørelse inn for Kongen i Statsråd for omgjøring. Samtidig ba advokatene departementet om å oppnevne en granskingskommisjon.²²⁷

I brev til stortingspresidenten datert 7. september 1998 redegjorde Justisministeren for hvilke dokumenter i Lillehammer-saken som nå ble frigitt.²²⁸ Dette gjaldt blant annet brevveksling mellom Overvåkingssentralen, Riksadvokaten og Justisdepartementet. Justisministeren opplyste videre at hun nå hadde offentliggjort de dokumenter som befant seg i departementet og som hun hadde adgang til å offentliggjøre. Det ble likevel bemerket at saken hadde et stort omfang med mange dokumenter, som til dels ble oppbevart ved forskjellige instanser. Hun kunne derfor ikke utelukke at det i fremtiden kunne dukke opp dokumenter om Bouchikhi-saken og som ikke tidligere var offentlig kjent.

På bakgrunn av Justisministerens brev til stortingspresidenten, forutsatte Sosialistisk Venstreparti ved brev av 13. september 1998 at Justisministeren iverksatte en gransking av de forhold som var kommet fram i Lillehammer-saken og at Stortinget blir orientert om resultatene av denne granskningen. Det ble fremholdt at følgende forhold særlig burde belyses:

«1. Kontakten mellom Riksadvokaten og Justisminister / Justisdepartement

2. I det oversendte materiale bekreftes det at POT hadde mistanke til Harari i 1973 og at Riksadvokaten ble informert om disse mistankene allerede i 1989. Til tross for dette ble ikke Justisministeren informert av Riksadvokaten.

3. Hvorfor førte ikke POTs notat av 17.08.73, der Mike Harari identifiseres, til at det ble igangsatt etterlysning og etterforskning mot ham?»²²⁹

20. november 1998 meddelte Justisministeren at det i statsråd var besluttet oppnevnt et granskingsutvalg. Det ble samtidig opplyst at setteriksadvokatens avgjørelse om henleggelse av anmeldelsen var besluttet ikke brakt inn for Kongen i statsråd. Setteriksadvokatens avgjørelse var dermed endelig.²³⁰

226.JD, 1998, jnr. 1421/98 P, Aure til Stortingets president, 10.02.98; Dokument nr. 15:8 (1997-98), spm. 67, s. 4.

227.JD, 1998, jnr. 01108/98 P, advokatene Staff og Aasen til Aure, 24.06.98.

228.JD, 1998, jnr. 01421/98 P, Aure til Stortingets president, 07.09.98.

229.JD, 1998, jnr. 01421/98 P, Sosialistisk Venstreparti til Aure, 13.09.98.

230.JD, 1998, jnr. 01108/98 P, se f.eks. brev fra Justisminister Aure til advokat Staff, 20.11.98.

4.3.11 Oppsummering

Lillehammer-sakens annen fase ble innledet i august 1989, da forfatteren Vegard Bye offentliggjorde at han hadde fått opplysninger om at «Mike», den antatte lederen av drapsaksjonen på Lillehammer, var identisk med Mike Harari. Disse nye opplysningene om Harari bidro til å så tvil om etterforskningsledelsens oppfølging av opplysningene om «Mike» i 1973, og skapte usikkerhet omkring spørsmålet om norsk medvirkning til drapsaksjonen.

Opplysningene i pressen medførte at Riksadvokaten allerede høsten 1989 på eget initiativ foretok undersøkelser omkring Harari, uten at han fant det sannsynliggjort at den ukjente «Mike» og Mike Harari var identiske. Riksadvokaten fant derfor ikke grunn til å gjenoppta Lillehammer-saken. Nye medieoppslag i 1993 hevdet at «Mikes» identitet hadde vært kjent for norsk politi siden 1973. Igjen ble det gjort nye undersøkelser i saken. På denne bakgrunn konkluderte førstestatsadvokaten i Eidsivating med at ny etterforskning av Lillehammer-saken for å avdekke eventuell norsk medvirkning til drapsaksjonen var formålsløs. Ytterligere opplysninger i media omkring mulig norsk medvirkning i forbindelse med drapet, bidro til at det ble iverksatt ny etterforskning av Lillehammer-saken i januar 1996. Etterforskningen kom snart til også å omfatte Mike Harari. Harari ble besluttet pågrepet og etterlyst gjennom Interpol. I januar 1999 ble saken mot Harari henlagt på bakgrunn av bevisets stilling.

Ved arkivgjennomgang hos Politiets overvåkingstjeneste ble det i april 1996 funnet et notat skrevet av daværende overvåkingssjef Haarstad. I notatet kom det frem at Hararis identitet hadde vært kjent for overvåkingspolitiet allerede i 1973.

Kjernepunktet i Lillehammer-sakens andre fase kom snart til å dreie seg om hvorvidt Riksadvokaten hadde holdt tilbake opplysninger i saken, både med hensyn til Haarstad-notatet av 1973 og etterretningsopplysningene fra Politiets overvåkingstjeneste i desember 1989. Det ble videre reist spørsmål om hvorvidt Justisministeren hadde feilinformert Stortinget i 1990 og 1993 med hensyn til Hararis rolle i Lillehammer-saken. Den innenrikspolitiske dimensjonen synes altså å ha preget Lillehammer-sakens annen fase, mens den utenrikspolitiske dimensjonen var mest fremtredende under drapsetterforskningen i 1970-årene.

I 1997 ble tidligere riksadvokat Rieber-Mohn og nåværende riksadvokat Busch politianmeldt i anledning deres håndtering av Lillehammer-saken. Anmeldelsen ble i 1998 henlagt av setteriksadvokat Karlsrud. Karlsrud hadde enkelte kritiske bemerkninger både når det gjaldt Riksadvokatens og POTs håndtering av saken. Han konkluderte imidlertid med at bemerkningene for Riksadvokatens del ikke var av en slik karakter at det oppsto spørsmål om straffeansvar.

For å skape endelig klarhet omkring de spørsmålene som var blitt reist i tilknytning til Lillehammer-saken på 1990-tallet, besluttet regjeringen i 1998 å nedsette et granskingsutvalg for å avdekke de faktiske forhold i Lillehammer-saken, samt for å vurdere spørsmålet om eventuell norsk medvirkning i tilknytning til drapet på Bouchikhi i juli 1973.

Kapittel 5

**Spekulasjoner og påstander om norsk medvirkning i
Lillehammersaken****5.1 Innledning**

Drapet på Ahmed Bouchikhi på Lillehammer i juli 1973 har helt siden drapstidspunktet vært forbundet med en rekke myter og spekulasjoner. Disse har vært av ulik art, men kan i hovedsak sies å være forbundet med spørsmålet om hvorvidt norske personer eller myndigheter bisto Mossad i forbindelse med drapsaksjonen.

Dette kapittelet redegjør for de sentrale spekulasjoner og påstander som har fremkommet om norsk medvirkning i Lillehammer-saken, og gir en kronologisk oversikt over når de enkelte spekulasjoner første gang dukket opp og i hvilken grad de har blitt gjentatt ved senere anledninger. Fremstillingen tar utgangspunkt i den forholdsvis omfattende litteraturen som er skrevet om emnet, samt oppslag i dagspressen. Utvalget har sett det som sentralt å foreta en kildekritisk tilnærming til spekulasjonene i litteraturen. Dette innebærer både en vurdering av forfatternes bruk av skriftlige og muntlige primærkilder, samt en vurdering av hvorvidt fremstillingen i den enkelte bok er basert på nye primærkilder eller tidligere litteratur skrevet om emnet. Utvalget ønsker på denne måten å synliggjøre den enkelte påstands «historie» og troverdighet. Sammen med de øvrige opplysninger som er fremkommet under utvalgets arbeid, danner kapittelet således utgangspunkt for utvalgets vurderinger i neste kapittel.

5.2 Påstander om medvirkning fra de hemmelige tjenester

Med begrepet de hemmelige tjenester menes i denne sammenheng Forsvarets etterretningstjeneste og Politiets overvåkingstjeneste, samt personer med tilknytning til disse tjenester. Hovedtyngden av de spekulasjoner og påstander som har vært fremmet om norsk medvirkning i tilknytning til Lillehammer-saken har omhandlet de hemmelige tjenestene og personer tilknyttet disse.

5.2.1 Generelle påstander i tiden rett etter drapet

Allerede kort tid etter drapet dukket de første spekulasjoner opp i pressen om hvorvidt de norske hemmelige tjenester hadde kjent til drapsaksjonen på forhånd og om de hadde bistått Mossad i forbindelse med gjennomføringen av aksjonen.²³¹ Disse første spekulasjonene hadde en forholdsvis generell karakter. Det fremkom blant annet opplysninger om at det eksisterte et intimt samarbeid mellom den norske og israelske overvåkingstjenesten for å bekjempe terrorisme.²³² Videre påpekte *Lillehammer Tilskuer* at Mossad hadde en norsk kontaktperson som var med på å kartlegge forholdene for drap-

231. Se bl.a. *Arbeiderbladet*, 06.08.73; *Arbeiderbladet*, 07.08.73.

232. *Dagbladet*, 08.08.73; *Friheten* nr. 32/1973.

saksjonen på Lillehammer. Nordmannen ble blant annet antatt å i falsk navn ha leid noen av bilene som ble brukt under aksjonen.²³³ Overvåkingssentralen benektet i oktober 1973 påstander om at den hadde en samarbeidsavtale med Mossad og at to av de arresterte hadde meldt seg for Overvåkingssentralen før drapet skjedde.²³⁴

Den første norske boken som omtaler Lillehammer-saken ble utgitt allerede i 1973. Per Øyvind Heradstveit avviser i boken *Hemmelige tjenester* at overvåkingstjenesten hadde noen befattning med drapsaksjonen på Lillehammer.²³⁵ Heradstveit hevder tvert imot at norsk politi gjorde et meget godt arbeid under etterforskningen av Lillehammer-drapet og at drapsaksjonen kom helt uventet på norske politiske myndigheter. Påstandene om at Mossad hadde fått norsk bistand under aksjonen, at det eksisterte et intimt samarbeid mellom norske og israelske etterretningstjenester, samt påstanden om at Mossad-sjefen Zvi Zamir hadde vært i Norge og hatt samtale med overvåkingssjef Gunnar Haarstad i forkant av drapet, avvises av forfatteren.²³⁶ Heradstveit viderefører dette synet i sin bok *De medskyldige* fra 1974.²³⁷ Heller ikke i boken *Da «Mossad» kom til Norge*, utgitt i 1974 av forfatterne Halvor Elvik og Mentz Tor Amundsen, finnes det spekulasjoner eller opplysninger om at det hadde funnet sted norsk medvirkning under Lillehammer-aksjonen.²³⁸

Boken *The Hit Team*, skrevet av forfatterne David B. Tinnin og Dag Christensen i 1976, har blitt en klassiker innenfor Lillehammer-litteraturen.²³⁹ Boken gir en grundig innføring i de faktiske saksforholdene omkring drapsaksjonen på Lillehammer, forhistorien bak aksjonen og Mossads operasjonsmønster slik det fremsto i etterkant av München-massakeren i 1972. Boken har således representert en sentral sekundærkilde for de mange forfattere som i ettertid har skrevet om drapsaksjonen på Lillehammer sommeren 1973.

The Hit Team inneholder enkelte påstander om medvirkning til drapet fra norsk overvåkings- og etterretningstjeneste.²⁴⁰ Boken finnes også i norsk oversettelse med tittelen *Nummer tretten*.²⁴¹ Den norske versjonen inneholder ingen påstander eller spekulasjoner om norsk medvirkning i forbindelse med drapet. Dette har sammenheng med at Dag Christensen før utgivelsen viste manuskriptet til Håkon Wiker, som igjen forela saken for Gunnar Haarstad. Haarstad avviste overfor Christensen kategorisk at det hadde vært noen form for kontakt mellom norsk og israelsk etterretningstjeneste i forbindelse med drapet. Christensen valgte å tro Haarstad, og hadde heller ikke selv grunn til å anta at norsk medvirkning hadde funnet sted. Han valgte derfor å fjerne disse påstandene i den norske utgaven av boken.²⁴²

Spekulasjonene om hvorvidt de norske hemmelige tjenester hadde medvirket i forbindelse med Lillehammer-saken avtok og forsvant i stor grad fra

233. *Lillehammer Tilskuer*, 27.07.73.

234. *Verdens Gang*, 05.10.73.

235. Heradstveit 1973, *Hemmelige tjenester*, s. 87-91. Forordet til boken ble avsluttet i juli 1973, antakelig rett etter drapet på Bouchikhi. Heradstveit var således den første norske forfatter som omtalte Lillehammer-saken.

236. Heradstveit 1973, *Hemmelige tjenester*, s. 87-91.

237. Heradstveit 1974, *De medskyldige*.

238. Elvik og Amundsen 1974, *Da «Mossad» kom til Norge*.

239. Tinnin og Christensen 1976, *The Hit Team*.

240. Se Dokument nr. 15 (1995-96), s. 494-495.

241. Tinnin og Christensen 1976, *Nummer tretten*.

242. LH-utvalget, perm 4, jnr. 6/99, intervju med Dag Christensen, 05.05.99.

den offentlige debatt fra annen halvdel av 1970-tallet. Først på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet kom påstandene om medvirkning fra de hemmelige tjenestene igjen på dagsorden. Påstandene ble nå ytterligere konkretisert, og det er naturlig å skille mellom påstander knyttet til Politiets overvåkingstjeneste, Forsvarets etterretningstjeneste og enkeltpersoner tilknyttet disse tjenester.

5.2.2 Påstander om medvirkning fra Politiets overvåkingstjeneste

Innenfor litteraturen er det først og fremst forfatterne Ronald Bye og Finn Sjøe som i boken *Norges hemmelige hær* fra 1995 har behandlet påstander om medvirkning fra Politiets overvåkingstjeneste under Lillehammer-drapet. De hevder at de innvidde på Overvåkingssentralen hadde fått et signal om å la gjerningsmennene gå, og beskriver videre hvordan politiavdelingssjef Erik Næss ved Overvåkingssentralen under en forelesning på Torås fort²⁴³ i august 1973 skal ha uttalt at «vi kunne nok ha sørget for at noen av dem ikke hadde kommet seg om bord på Jahre Lines Kiel-ferge».²⁴⁴ Disse påstandene er vanskelig å etterprøve, da forfatterne i hovedsak bygger sin fremstilling om Lillehammer-saken på det de kaller for «kilder som er åpne for forfatterne, men som av ulike årsaker er blitt anonymisert».²⁴⁵ For øvrig refererer forfatterne til tidligere litteratur skrevet om emnet, blant annet David Tinnins bok *The Hit Team*. Det er verdt å merke seg at også forfatterne Dan Raviv og Yossi Melman i boken *Every Spy a Prince* påpeker at det norske politiet ikke gjorde noen store anstrengelser med hensyn til etterforskningen av Lillehammer-saken i 1973, angivelig for ikke å offentlig ydmyke Israel.²⁴⁶

I begynnelsen av november 1997 bidro funnet av det såkalte Haarstadnotatet til å skape ytterligere spekulasjoner omkring overvåkingstjenestens mulige medvirkning til drapet. *Verdens Gang* kunne da for første gang avsløre at Mike Harari, den antatte hovedmannen bak drapsaksjonen på Lillehammer, hadde vært kjent for den norske overvåkingstjenesten allerede i 1973. Samtidig kunne avisen avsløre at også Kripos hadde vært nær ved å avsløre «Mikes» rette identitet i 1973, men at dette ikke hadde ført fram på grunn av at overvåkingspolitiet holdt tilbake sine opplysninger.²⁴⁷

Påstandene om medvirkning fra Politiets overvåkingstjeneste har imidlertid blitt avvist av flere uavhengige undersøkelser. Lund-kommisjonen hevder i sin rapport som ble avgitt i 1996 at påstandene knyttet til overvåkingstjenestens medvirkning under Lillehammer-aksjonen er helt generelle uten nærmere belegg, og at det ikke er funnet dekning for dem.²⁴⁸ Også historikerne Trond Bergh og Knut Einar Eriksen hevder i sin bok om overvåkingstjenestens historie at overvåkingspolitiet ikke var forhåndsinformert om den

243.Torås fort på Tjøme var et av stedene for opplæring av Stay Behind-agenter i Norge.

(Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 112.)

244.Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 113.

245.Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 10.

246.Raviv og Melman 1990, *Every Spy a Prince*, s. 190-191.

247.*Verdens Gang*, 07.11.97; *Verdens Gang*, 18.11.97; *Verdens Gang*, 19.11.97. Det gjøres oppmerksom på at forfatteren og journalisten Vegard Bye allerede i 1989 identifiserte Mike Harari som den ukjente «Mike» i Lillehammer-saken. (*Dagbladet*, 29.08.89;

Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 78.)

248.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 494-495.

israelske aksjonen på Lillehammer og at de ikke synes å ha medvirket på noen måte.²⁴⁹

Bergh og Eriksen understreker imidlertid at overvåkingstjenestens samarbeid med Mossad var omfattende på 1970-tallet, og at det var preget av gjensidig nytte og et klassisk «give and take»-forhold. Tjenesten synes imidlertid ikke på denne tiden å ha favorisert Israel framfor andre samarbeidsland. Forfatterne hevder videre at forholdet mellom norske myndigheter og Israel ble vanskeliggjort som følge av Lillehammer-saken, og at den på kort sikt bidro til å skape et kjøligere forhold mellom overvåkingstjenesten og Mossad. På slutten av 1970-tallet ble det imidlertid reetablert tette forbindelser mellom overvåkingstjenesten og Mossad, noe som blant annet hadde sammenheng med økt terrorisme.²⁵⁰ Bergh og Eriksens faghistoriske framstillingen bygger på et omfattende primærkildemateriale og intervjuer med en rekke sentrale personer.

5.2.3 Påstander om medvirkning fra Forsvarets etterretningstjeneste

Det var først på begynnelsen av 1990-tallet at påstandene om medvirkning fra Forsvarets etterretningstjeneste for alvor dukket opp i offentligheten. Dette hadde blant annet sammenheng med at en rekke politidokumenter i Lillehammer-saken ble nedgradert og offentlig kjent i mai 1993. I pressen fremkom det nå opplysninger om at to av de israelske agentene ble arrestert i en leilighet tilhørende en høyere offiser i det norske Forsvaret, samt at det var funnet telefonnumre til norske statsborgere hos enkelte av agentene. Videre ble det hevdet at Mossad-sjefen Zvi Zamir hadde oppholdt seg i Norge under aksjonen, nærmere bestemt på Esso Olrud Hotel på Hamar. Han skulle ha ankommet Norge på falsk pass og reiste etter drapet ut av landet sammen med Mike Harari og skytterne. Enkelte påstander ga uttrykk for at overvåkingspolitiet hadde hjulpet Zamir med å flykte fra landet etter drapet.²⁵¹

Videre fremkom det i 1992 opplysninger i litteraturen om at Forsvarets etterretningstjeneste i en årrekke hadde hatt et nært samarbeid med Mossad. Foruten gjensidig utveksling av våpenteknologiske kunnskaper, omfattet dette samarbeidet også at Mossad-offiserer fikk opplæring i Norge om norsk samfunnsliv. Både kursvirksomheten, kontaktarbeidet og innsamlingen av spesiell informasjon på norsk jord skal i følge forfatterne av boken *Vi som styrer Norge* ha pågått både i 1970- og 1980-årene.²⁵² Disse nye opplysningene ga grunnlag for å stille spørsmålet om Forsvarets etterretningstjeneste hadde kjent til at Mossad hadde planer om å gjennomføre en aksjon i Norge, og at drapet således hadde blitt utført med norsk viten.

Lund-kommisjonen avviser i sin rapport også påstandene om at Forsvarets etterretningstjeneste bisto Mossad i forbindelse med Lillehammer-aksjonen. Kommisjonen fant gjennom sine undersøkelser blant annet ikke dekning for påstanden at det samtidig med Lillehammer-drapet ble holdt en evakueringssøvelse i regi av etterretningsstaben, og at staben i denne sammenheng hadde

249. Bergh og Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen*, s. 454-455.

250. Bergh og Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen*, s. 447-448, 454-456.

251. Se bl.a. NRK Ukeslutt, 08.05.93; *Aftenposten*, 09.05.93; *Arbeiderbladet*, 10.05.93; *Klassekampen*, 10.05.93; *Dagningen*, 10.05.93; *Dagningen*, 11.05.93; *Ny Tid*, 14.05.93; Dietl 1992, *Die Agentin des Mossad*, s. 180; Tveit 1996, *Alt for Israel*, s. 498-499; Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 77.

252. Johansen, Jørgensen og Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge*, s. 230-233.

samarbeidet med Israel Krupp. Kommisjonen bekrefter at det ble holdt en større Stay Behind-øvelse i juni 1973. Øvelsen ble imidlertid holdt i Røros-traktene og i Femundsmarka og hadde i følge kommisjonen ingen forgreninger i Lillehammer-området. Det ble imidlertid holdt en øvelse med fallskjermdropp på Hundorp høsten 1967. Kommisjonen la i sin rapport til grunn at det var denne øvelsen som kunne ha ledet til spekulasjonene om at en øvelse ble holdt i samme område sommeren 1973, noe kommisjonen altså ikke fant belegg for.²⁵³

Også journalisten og forfatteren Odd Karsten Tveit avviser påstandene om at nordmenn hadde deltatt under Lillehammer-aksjonen, og hevder at drapet var gjennomført av Mossad alene. Disse opplysningene fra boken *Alt for Israel* bygger på samtaler forfatteren har hatt med sentrale personer i det israelske forsvaret.²⁵⁴

5.2.4 Påstander om medvirkning fra Israel Krupp

Våren 1996 dukket det opp en rekke spekulasjoner i den riksdekkende pressen knyttet til den norske jøden Israel Krupp. Krupp var født i 1908 og kom til Norge fra Litauen på 1920-tallet. I 1942 kjøpte han en storgård på Hundorp i Gudbrandsdalen og bodde der til han døde i 1991. Krupp var tilknyttet Stay Behind-nettverket og hadde god kontakt med ledelsen i etterretningsstaben.²⁵⁵

Spekulasjonene om Krupps eventuelle kjennskap til omstendighetene rundt Lillehammer-drapet startet opprinnelig i desember 1987. Krupp fortalte da i et intervju i avisen *Gudbrandsdalen og Lillehammer Tilskuer* at han en måned før drapet på Bouchikhi fikk uventet besøk av en gruppe israelere. I etterkant av drapet trakk han konklusjonen at disse israelerne utvilsomt hadde noe med drapet å gjøre. Først i januar 1996 ble disse opplysningene kjent i den riksdekkende pressen. Dette skjedde i forbindelse med at Frank Siljeholt, en tidligere ansatt i etterretningsstaben som hadde truffet Krupp ved en rekke anledninger, sto frem i *Dagbladet* og hevdet at Krupp hadde gitt uttrykk for at han kjente til aksjonen på forhånd.²⁵⁶

Blant de spørsmålene som nå ble reist både i pressen og litteraturen var om Stay Behind-mannen Israel Krupp hadde hjulpet Mossad i forbindelse med den israelske drapsaksjonen i 1973.²⁵⁷ Forfatterne Ronald Bye og Finn Sjøe hevder i boken *Norges hemmelige hær* at Krupp var en svært verdifull mann for Mossad i Norge. I tillegg til å ha et nært forhold til Stay Behind både lokalt og sentralt, hadde Krupp gode forbindelser med sentrale skikkelser i Arbeiderpartiet, spesielt Martin Tranmæl, Haakon Lie og Trygve Bratteli. Dette er også understreket av forfatteren Karl Emil Haglund.²⁵⁸ Videre hevder Bye og Sjøe at ingen annen nordmann hadde et så godt forhold til Israels statsminister Golda Meir, muligens med unntak av Haakon Lie.²⁵⁹ De konkluderer følgelig med at «[\[mlldr \]](#) skulle overhodet noen person i Norge ha visst om operasjonen på forhånd, måtte bonden på Hundorp vært en av

253.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 493-494.

254.Tveit 1996, *Alt for Israel*, s. 506, 509.

255.*Arbeiderbladet*, 06.03.96.

256.*Arbeiderbladet*, 06.03.96.

257.*Arbeiderbladet*, 06.03.96; Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 120-127.

258.Haglund 1983, *Israel - elsket og hatet*, s. 20-23.

259.Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 122-123, 126.

ytterst få».²⁶⁰ Bye og Sjues redegjørelser om Israel Krupp i boken *Norges hemmelige hær* bygger først og fremst på anonyme, muntlige kilder, samt fremstillinger i Per Øyvind Heradstveits bok *De medskyldige* fra 1974 og Richard Deacons bok *The Israeli Secret Service* fra 1977.

Forfatteren Stewart Stevens påpeker imidlertid i boken *The Spymasters of Israel* fra 1980 at Mossad tidlig i 1950-årene fattet en beslutning om at opprinnelige jøder aldri kunne bli rekruttert som Mossad-agenter. En franskmann som flyttet til Israel og ble israelsk statsborger kunne for eksempel gjerne jobbe for Mossad i Frankrike. En fransk jøde som ikke var israelsk statsborger kunne derimot aldri arbeide for Israels hemmelige tjenester uansett hvor pro-israelsk han var.²⁶¹

Også Lund-kommisjonen hevder at det er «mindre sannsynlig at Krupp skulle ha medvirket til å skjule agenter».²⁶² Etter at etterforskningen av Lillehammer-saken ble gjenopptatt i januar 1996, foretok imidlertid ikke kommisjonen ytterligere undersøkelser omkring dette spørsmålet.

5.2.5 Victor Ostrovskys påstander om at Trond Johansen var Mossad-agent

I 1994 fremmet Mossad-avhopperen Victor Ostrovsky påstander om at Trond Johansen, mangeårig leder for Forsvarets etterretningstjenestes liaisonavdeling, var israelsk agent og bisto Mossad i forbindelse med drapsaksjonen på Lillehammer. I innledningen til boken *Kampen om Mossad* skriver Ostrovsky følgende om Johansens rolle under Lillehammer-aksjonen:

«Helt til denne dag får navnet Lillehammer det til å gå kaldt nedover ryggen på enhver Mossad-agent. De som løsnet skuddene, eller de egentlige morderne, som enkelte vil foretrekke å kalle dem, hadde klart å komme seg unna. Det var en følge av en langsiktig investering Mossad hadde gjort i Norge i form av en lokal sikkerhetsmedarbeider med kodenavn Oscar. Denne mannen, som var en del av det norske establishment, klarte å åpne en fluktrute gjennom nettet som snørte seg sammen om gruppen. Han hjalp dem til å flykte til Hamar samme kveld. Der tilbragte de kvelden på en bar og ble til og med arrestert for fyll og bråk. Natten tilbragte de på det tryggeste stedet de kunne ha funnet i Norge, nemlig i en fengselscelle. Neste morgen ble de løslatt og sendt ut av landet. Den samme Oscar var også sentral når det gjaldt å manipulere det juridiske apparatet til en tidlig løslatelse av de Mossad-medlemmene som ble tatt. Da jeg sluttet ved Mossad-hovedkvarteret i 1986, sto Oscar fortsatt på lønningslisten og var svært aktiv.»²⁶³

Avslutningsvis i boken røpes Oscars virkelige identitet. Det blir vist til en oversettelse av en datautskrift fra Mossad om dansk etterretningstjeneste og dennes aktivitet. Trond Johansen står nevnt i dokumentet og hans navn kobles til kodenavnet Oscar.²⁶⁴ Ostrovskys avsløringer ble dekket i flere norske aviser».²⁶⁵

260. Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 127.

261. Steven 1980, *The Spymaster of Israel*, s. 342.

262. Dokument nr. 15 (1995-96), s. 493-494.

263. Ostrovsky 1994, *Kampen om Mossad*, s. 6.

264. Ostrovsky 1994, *Kampen om Mossad*, s. 331.

265. Se bl.a. *Arbeiderbladet*, 08.10.94; *Klassekampen*, 10.10.94.

Kildene til Ostrovskys påstander om norsk medvirkning under Lillehammer-drapet er basert på de kunnskaper han tilegnet seg gjennom sitt arbeid for Mossad. I intervjuer og senere avhør utdyper han påstandene knyttet til Johansens rolle og hans tilknytning til Mossad. I boken *Vi som styrer Norge* fra 1992 fremgår blant annet at han i samtale med forfatterne skal ha påpekt at «ingen har kodenavn dersom vedkommende ikke er agent for Mossad». ²⁶⁶ Med unntak av de sparsomme opplysningene som kommer til uttrykk i datautskriften, blir imidlertid ikke dette forhold nærmere kommentert i boken. Det er verdt å merke seg at innledningen i bokens engelske versjon, *Mossad: The Other Side of Deception*, ikke inneholder avsnittet om norsk medvirkning under drapsaksjonen. Den engelske utgaven inneholder heller ikke den ovenfor nevnte datautskriften.

Lund-kommisjonen hevder at påstanden om at Trond Johansen var agent med kodenavn Oscar sannsynligvis var noe Ostrovsky først ga uttrykk for etter 1990, antakelig etter at han i 1992 av norske journalister ble gjort oppmerksom på at Johansen var en fremtredende tjenestemann i den norske etterretningstjeneste. Før kontakten med norske journalister ser det således ikke ut til at Ostrovsky overhodet har interessert seg for Oscar eller dennes medvirkning til Lillehammer-drapet. ²⁶⁷ Kommisjonen begrunner dette blant annet med at påstandene først ble nevnt i Ostrovskys siste bok som utkom i 1994, og ikke i boken fra 1990 - dette til tross for at Ostrovsky angivelig fikk rede på Oscars medvirkning i Lillehammer-drapet allerede i 1984. Lund-kommisjonen konkluderer på denne bakgrunn med at Ostrovsky først mye senere enn i 1984 fikk kjennskap til Oscars virkelige navn, og at påstandene om at Trond Johansen var israelsk agent således er uten troverdighet. ²⁶⁸

5.3 Påstander om medvirkning fra Arbeiderpartiet

Det har på 1990-tallet fremkommet enkelte spekulasjoner om at personer tilknyttet Arbeiderpartiet har bistått Mossad under drapsaksjonen på Lillehammer. Dette må sees på bakgrunn av Arbeiderpartiets tradisjonelt nære forhold til Israel fra statens opprettelse i 1948. Forfatterne Viggo Johansen, Pål T. Jørgensen og Finn Sjøe knytter i boken *Vi som styrer Norge* dette forholdet sammen med det såkalte «samrøret» som har funnet sted mellom Arbeiderpartiet og de hemmelige tjenestene i Norge, først og fremst Forsvarets etterretningstjeneste. I boken hevdes blant annet at Vilhelm Evang, tidligere sjef for etterretningstjenesten, gjorde Forsvarets etterretningstjeneste til en del av Arbeiderpartiets maktapparat og at Trond Johansen senere overtok denne arven. ²⁶⁹ Det hevdes videre at Arbeiderpartiets positive holdning til Israel har spilt en svært viktig rolle for den aktiviteten Mossad har drevet i Norge helt frem til i dag. ²⁷⁰ Forfatterne gir ingen direkte kildehenvisninger til disse påstandene. En rekke av opplysningene er imidlertid basert på samtaler med personer som av hensyn til kildevernet ikke er navngitt. Blant annet gjelder dette såkalte «sikre kilder» innenfor Forsvarets etterretningstjeneste eller tidligere personell tilknyttet denne tjenesten.

266. Johansen, Jørgensen og Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge*, s. 236-237.

267. Dokumentet nr. 15 (1995-96), s. 492.

268. Dokumentet nr. 15 (1995-96), s. 492.

269. Johansen, Jørgensen og Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge*, s. 52.

270. Johansen, Jørgensen og Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge*, s. 223-227.

Påstandene knyttet til Arbeiderpartiets nære forhold til Israel utdypes videre av forfatterne Ronald Bye og Finn Sjøe i boken *Norges hemmelige hær*. Boken redegjør blant annet for hvordan Haganah, den jødiske undergrunnshæren i Palestina, i 1948 arrangerte en såkalt helseleir i Bærum. Leiren var i realiteten en utdanningsleir for unge jøder som ønsket militær opplæring. I følge forfatterne er det mye som tyder på at leiren var starten på Mossad. Avtalen om leiren ble inngått mellom enkelte i Forsvaret og Haganah, og skal ha blitt muliggjort på grunn av Arbeiderpartiets velvilje. Forfatterne hevder at dersom dette er riktig vil det bety at personer i den aller innerste sirkelen av arbeiderpartiledere i Norge har en viktig historisk aksje i Mossad, noe som bidrar til å kaste nytt lys over det tette forholdet mellom Israel og Norges sosialdemokratiske ledelse gjennom så mange tiår.²⁷¹ Disse opplysningene er basert på samtaler forfatterne har gjort med personer som av hensyn til kildevernet ikke er navngitt.

Utvalget har bare registrert ett tilfelle i litteraturen der påstandene om Arbeiderpartiets forhold til Israel og Forsvarets etterretningstjeneste direkte knyttes til Lillehammer-saken. I boken *Forbuden fred* hevder forfatteren Vegard Bye at Golda Meir klarte å beskytte Mike Harari under drapsaksjonen ved hjelp av sitt nettverk blant Israel-vennene i Arbeiderpartiet.²⁷² Bye bygger sin fremstilling om Lillehammer-saken på opplysninger hentet fra israelsk presse og intervjuer med ikke navngitte personer. Påstandene om Arbeiderpartiets rolle er basert på kilder som angivelig har førstehånds kjennskap til etterforskningen og de politiske båndene mellom det israelske og norske Arbeiderpartiet. Ingen av dem har imidlertid ønsket å bli sitert.²⁷³

5.4 Påstander om medvirkning fra «den fjerde tjeneste» og norske myndigheters tildekking

De senere år har det også versert enkelte påstander om at det i Norge eksisterer en såkalt «fjerde tjeneste» og at denne har bistått Mossad aktivt i forbindelse med Lillehammer-saken, både i tilknytning til selve drapet og i form av såkalt tildekking i etterkant. Påstandene har først og fremst kommet til uttrykk i boken *De var Furre var* av Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas, samt i upublisert materiale skrevet av de samme forfatterne.

Ramm og Setsaas definerer «den fjerde tjeneste» som et hemmelig nettverk som, i motsetning til Stay Behind, skulle operere hele tiden, ikke bare være i beredskap for en okkupasjon. «Den fjerde tjeneste» kaller seg selv «Alfa» og ble etablert av Jens Chr. Hauge rett etter annen verdenskrig. I følge forfatterne er «Alfa» i realiteten en forlengelse av deler av Hjemmefronten og dens etterretningstjeneste XU. Nettverket ble etablert blant annet på oppfordring fra amerikanske etterretningsmyndigheter som ikke stolte på den ordinære norske etterretningstjenesten. Det hevdes at «Alfa» har et solid fotfeste i den amerikanske etterretningstjenesten CIA, samt at nettverket er nært tilknyttet Arbeiderpartiet. Videre understrekes det at «den fjerde tjeneste» bisto med å bygge opp den israelske etterretningstjenesten Mossad, som etter hvert etablerte sitt eget nettverk i Norge.²⁷⁴ Ramm og Setsaas hevder at «Alfa»

271. Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*, s. 124, 131.

272. Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 79-80.

273. Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 350-351.

274. Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 33-35, 332-333.

bisto Mossad i forbindelse med Lillehammer-drapet i 1973, og påpeker at «[\[imldr \]](#) det er vel ikke mange som lenger virkelig tror at Lillehammer-drapet var noe Norge helt uskyldig ble utsatt for».²⁷⁵

Videre hevder forfatterne at den norske medvirkningen i Lillehammer-saken har vært utsatt for tildekking av norske myndigheter helt fram til i dag. Tildekking blir definert som bevisst å gi et ufullstendig bilde av virkeligheten, for eksempel gjennom utsagn som kan tolkes i ulike retninger avhengig av hva som er formålstjenlig i hvert enkelt tilfelle. Ramm og Setsaas viser blant annet til det såkalte Haarstad-notatet, og hevder at det faktum at Hararis identitet var kjent for etterforskningsledelsen allerede i 1973 uten at norske myndigheter ble orientert, var et resultat av bevisst tildekking. Tildekkingen av Lillehammer-saken ble deretter gjentatt i 1989 og 1993.²⁷⁶ De påpeker at «[\[imldr \]](#) minst to riksadvokater og hele påtalemyndigheten har deltatt i tildekking av Lillehammer-saken i alle år, ved å legge lokk på de opprinnelige etterforskningsresultater, systematisk å holde de avgjørende opplysninger tilbake, gi statsråder i tur og orden helt gale opplysninger som grunnlag for informasjon til Stortinget og unnlate å iverksette avhør og etterforskning som det åpenbart var både POTs og Riksadvokatens plikt å sørge for.»²⁷⁷ Justisminister Else Bugge Fougner blir hevdet å være den statsråd som feilinformerte Stortinget om Mike Hararis identitet, uten noen gang senere å ha tatt noe korrigerende initiativ.²⁷⁸

Fremstillingen i boken *De var Furre var* er basert både på primær- og sekundærkildemateriale. I tillegg opererer forfatterne med såkalte «hemmelige kilder» som av hensyn til kildevernet ikke kan offentliggjøres. Når det gjelder de konkrete påstandene knyttet til «den fjerde tjeneste» og norske myndigheters tildekking, oppgis imidlertid ingen kildehenvisning. Selve eksistensen av «Alfa» er heller ikke dokumentert. Forfatterne hevder imidlertid at dokumentasjonen omkring disse forholdene vil bli gitt i en senere bok.²⁷⁹

5.5 Oppsummering

Som det fremgår av ovenstående, har det helt siden 1973 og fram til i dag vært reist en rekke spørsmål, spekulasjoner og påstander knyttet til mulig norsk medvirkning i forbindelse med Lillehammer-saken. De første spekulasjonene om medvirkning fra de hemmelige tjenester var forholdsvis generelle. Først på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet synes påstandene å ha blitt nærmere konkretisert. Dette hadde blant annet sammenheng med at en rekke dokumenter knyttet til Lillehammer-saken ble nedgradert og tilgjengelig for offentligheten, samtidig som at enkeltpersoner tilknyttet de hemmelige tjenester og en tidligere Mossad-agent nå sto frem med konkrete opplysninger om norsk medvirkning i forbindelse med drapet. Den økte interessen både for Lillehammer-saken og de hemmelige tjenester generelt resulterte i utgivelse av en rekke bøker om disse temaene på 1990-tallet.²⁸⁰

275.Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 335.

276.Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 100-103.

277.Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 106.

278.Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 122.

279.Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*, s. 337.

Påstandene om norsk medvirkning i forbindelse med Lillehammer-drapet har i hovedsak omfattet medvirkning fra Forsvarets etterretningstjeneste og Politiets overvåkingstjeneste, samt personer med tilknytning til disse tjenester. I tillegg har det fremkommet påstander om direkte eller indirekte medvirkning fra Arbeiderpartiet og den såkalte «fjerde tjeneste». Flere forfattere har også avvist at det har funnet sted slik medvirkning. Dette gjelder ikke minst Lund-kommisjonen, som i sin rapport tilbakeviser alle påstander om norsk medvirkning i forbindelse med drapsaksjonen. Lund-kommisjonen gikk imidlertid ikke i dybden med hensyn til spørsmålet om norsk medvirkning i Lillehammer-saken.

Neste kapittel vil redegjøre for utvalgets vurderinger av de påstander og spekulasjoner som har fremkommet i Lillehammer-saken. Det understrekes at primærkildemateriale fra offentlige arkiver og utvalgets egne undersøkelser vil bli lagt til grunn for vurderingene. Den omfattende litteraturen om emnet vil kun utgjøre utvalgets sekundærkilder.

280. Se bl.a. Bergh og Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen*; Riste og Moland 1997, «*Strengt hemmelig*»; Bye og Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær*; Hammerstad 1997, *Oppgjør*; Johansen, Jørgensen og Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge*; Ramm og Setsaas 1999, *De var Furre var*.

Kapittel 6

Utvalgets vurdering

6.1 Innledning

Dette kapittelet vil redegjøre for utvalgets vurderinger av de påstander og spekulasjoner som har fremkommet i Lillehammer-saken. Både faktiske forhold knyttet til drapsaksjonen og påstander om norsk medvirkning før under og etter drapet vil bli vurdert. I tillegg vil utvalget vurdere hvorvidt det har funnet sted andre kritikkverdige forhold i forbindelse med etterforskningen i 1970-årene og gjenopptakelsen av Lillehammer-saken på 1990-tallet.

Som vist i forrige kapittel, er litteraturens fremstillinger om norsk medvirkning i Lillehammer-saken generelt preget av stor bruk av sekundærkilder. Det synes som om spesielt David B. Tinnins bok *The Hit Team* fra 1976 har vært en sentral kilde for mange forfattere. I tillegg har ikke navngitte kilder i stor grad blitt lagt til grunn for de påstander og spekulasjoner som har fremkommet. Slike kilder er vanskelig å etterprøve, noe som medfører tilsvarende vanskeligheter med å vurdere påstandenes troverdighet.

6.2 Metodikk

Det er innenfor forskningen et generelt prinsipp at vurderinger omkring et saksforhold har større troverdighet dersom de er basert på opplysninger fra flere uavhengige primærkilder. Videre innebærer prinsippet om etterprøvbare opplysninger og vurderinger skal kunne etterprøves og kontrolleres av andre. Utvalgets vurderinger i dette kapittelet vil derfor i hovedsak ta utgangspunkt i primærkildemateriale fra aktuelle arkiver. Spesielt kan nevnes politiets etterforskningsdokumenter fra 1973 og dokumentene tilknyttet Oslo statsadvokatembeters gjenopptakelse av etterforskningen i 1996. I tillegg er utvalgets egne undersøkelser og intervjuer med sentrale personer lagt til grunn for vurderingene. Det understrekes at en del primærkildemateriale ved ulike statlige virksomheter er makulert i samsvar med den til enhver tid gjeldende arkivlov og kassasjonsdirektiver.²⁸¹ Slike mangler i arkivmaterialet har medført at utvalget i enkelte tilfeller har måttet foreta vurderinger på bakgrunn av det som har fremstått som mest sannsynlig ut fra totaliteten av det tilgjengelige kildematerialet.

6.3 Faktiske forhold knyttet til drapsaksjonen

Det følgende vil redegjøre for utvalgets vurderinger av de faktiske forhold knyttet til drapsaksjonen. Sentralt i denne sammenheng er opplysninger om organiseringen av drapsaksjonen og identiteten til den sannsynlige lederen for aksjonsgruppen. I tillegg vil forhold knyttet til Ahmed Bouchikhi og Kemal Benamane bli vurdert.

281. Arkivlova av 04.12.92, nr. 126, § 9 jfr. § 12, i kraft pr. 1.1.1999. Tidligere Kronprinsreg. res. av 25.3.1904, m.v., jfr bl.a. Kgl. res. av 4.11.1961, instruks for arkivbegrensning og kassasjon i statsforvaltningens arkiver.

6.3.1 Mike Harari

München-massakren i september 1972 medførte at den israelske regjeringen begynte å drøfte nye muligheter for å bekjempe den økende palestinske terrorismen. Tidligere sjef for det militære etterretningsvesen, general Aharon Yariv, ble knyttet til statsminister Golda Meirs kontor som rådgiver for sikkerhetsspørsmål, i realiteten som koordinator for de organer som førte Israels aktive kamp mot arabiske terrorister i utlandet.²⁸² I en tale statsminister Golda Meir holdt i den israelske nasjonalforsamlingen (Knesset) den 12. september 1972 fremholdt hun blant annet:

«[mldr]Plikten til å bekjempe de anti-israelske terroristorganisasjoner til den endelige slutt, er vår selvklaare rett [mldr]. Vi har ikke noe annet valg enn å slå til mot terroristorganisasjonene hvor vi kan. Dette er vår plikt mot oss selv og mot freden. Vi skal oppfylle denne plikt med all vår styrke [mldr]»²⁸³

I 1972 ble det i Mossad opprettet spesielle likvidasjonsgrupper som skulle drepe enhver Svart September-terrorist som hadde vært involvert i München-massakren. Det tilgjengelige kildematerialet tilsier at sjefen for Mossad, Zvi Zamir, utnevnte Mike Harari til leder for likvidasjonsgruppene, og Harari fikk dermed det direkte ansvaret for gjengjeldelsen overfor arabiske terrorister etter München-massakren.

Harari er trolig født i Tel Aviv i 1927. I 1960-årene var han Mossads såkalte «agent-runner» i Europa. I 1970 ble han leder av Mossads avdeling for spesielle operasjoner, en stilling han også hadde i 1973.²⁸⁴ Harari var på tidspunktet for Lillehammer-aksjonen altså en del av den israelske statens byråkratiske elite. Han var en av statsminister Golda Meirs personlige venner og politiske fortrolige, og det hevdes at det var Meir personlig som plukket han ut til jobben som leder for likvidasjonsgruppene.²⁸⁵

Litteraturens fremstilling av Hararis rolle i Mossad samsvarer i stor utstrekning med de opplysningene som fremkom under politietterforskningen i 1973. Denne viste at lederen for drapsaksjonen benyttet den falske identiteten Edouard Laskier, men at han ble kalt «Mike» av de andre i gruppen.²⁸⁶ Det forelå opplysninger om at «Mikes» rette identitet kunne være George Manner, sjefen for Mossads kontor i Europa. Også flere forfattere hevdet i 1970-årene at «Mikes» virkelig navn kunne være Mike Manner eller George Manner.²⁸⁷

I statsadvokat Wikers redegjørelse til Riksadvokaten 18. oktober 1973 fremkom at «Mikes» rette identitet var Yosuf Harrar, gift med Penina, bosatt i

282.UD, jnr. 35610/73, notat, Lillehammer-saken, israelsk politisk motivering for aksjoner av lignende type, 17.12.73.

283.Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse for lagmannen av 20.12.73, s. 5, UD, jnr. 35610/73, sitater fra taler og uttalelser til pressen angående den israelske offisielle politikk når det gjelder kampen mot arabiske gerilja- og terroristgrupper i utlandet, udatert notat, UD, jnr. 22940/73, skriv fra den norske ambassaden i Tel Aviv til Ud, Terror og motterror, 17.8.73 og Arbeiderbladet den 15.9.72.

284.Black og Morris 1991, *Israel's Secret Wars*, s. 276; Raviv og Melman 1990, *Every Spy a Prince*, s. 190-192; Ostrovsky og Hoy 1990, *Ved hjelp av bedrag*, s. 107-108, 193; Tinnin og Christensen 1976, *Nummer tretten*, s. 70, 73, 80.

285.Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 77.

286.Se bl.a. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse for lagmannen av 20.12.73, s. 14.

287.Elvik og Amundsen 1974, *Da «Mossad» kom til Norge*, s. 8; Davenport, Eddy og Gillman 1978, *Urankuppet*, s. 145; Heradstveit 1974, *De medskyldige*, s. 31-32; Tinnin og Christensen 1976, *Nummer tretten*, s. 9.

Israel og ansatt i det israelske forsvarsdepartementet.²⁸⁸ Denne redegjørelsen ble oversendt både Justisministeren, Utenriksdepartementet og den norske ambassaden i Tel Aviv.²⁸⁹ De samme opplysningene om Harrar ble også gjort kjent for fransk politi.²⁹⁰ Disse opplysningene ble imidlertid ikke tatt med i den skriftlige redegjørelse fra Wiker til lagmannen og i dommen omtales Eduard Laskier bare som «Mike».²⁹¹

Det kan dermed med sikkerhet slås fast at både Riksadvokaten, etterforskningsledelsen ved statsadvokat Wiker og Justisdepartementets ledelse allerede i 1973 hadde kjennskap til at identiteten til lederen av aksjonen kunne være Yosuf Harrar. Haarstad-notatet av 17. august 1973 viser at også overvåkingssjef Gunnar Haarstad hadde kjennskap til at «Mike» skulle være identisk med Harari, og at Harari sannsynligvis var ansatt i det israelske forsvarsdepartementet og hadde en høy stilling innenfor etterretningstjenesten. Haarstad-notatet var arkivert to steder i Overvåkingssentralens arkiv.²⁹² Harari ble også identifisert som leder av aksjonen ved opplysninger som fremkom under Oslo statsadvokatembeters etterforskning i 1996.²⁹³ Det kan således konstateres at Harari var tilstede på Lillehammer i 1973, og det må også kunne legges til grunn at han ledet drapsaksjonen.

Det understrekes imidlertid at det først var i 1989 at identiteten til den ukjente «Mike» i Lillehammer-saken ble kjent for offentligheten. Journalisten og forfatteren Vegard Bye avslørte da i en artikkel i *Dagbladet* at «Mikes» virkelige navn var Mike Harari, noe han utdypet i boken *Forbuden fred* som ble utgitt året etter.²⁹⁴

6.3.2 Organiseringen av drapsaksjonen

Opplysningene om Mossads operasjonsmønster er forholdsvis sparsomme og trekker til dels i ulik retning. Ut fra litteraturens beskrivelse av Mossads operasjonsmønster slik det fremsto på begynnelsen av 1970-tallet kan det synes som om Harari i etterkant av München-massakren i 1972 organiserte to typer likvidasjonsgrupper. Den ene gruppen var direkte underlagt Mossads kontroll, mens den andre hadde desentralisert ledelse og opererte utenfor myndighetenes strukturer. Flere av de impliserte i Lillehammer-drapet hadde imidlertid vært i søkelyset i forbindelse med drapsaksjoner i andre land, noe som etter utvalgets vurdering gjør det mer usikkert om omtalen av operasjoner utenfor myndighetenes strukturer er riktige.

Opplysninger som fremkom under politietterforskningen i 1973, den påfølgende rettssaken og fremstillinger i litteraturen tilsier at likvidasjonsgruppen som opererte på Lillehammer sommeren 1973 var direkte underord-

288.GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», dok. 0/3, oversikt over etterlyste personer 21.09.73 i fransk oversettelse; Riksadv. arkiv, 1973, jnr. R 1790/73, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73, s. 6, oversendt JD til orientering 19.10.73.

289.JD, H-jnr. 185/95 P, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73, s. 6, oversendt JD til orientering 19.10.73 (RA, jnr. 1790/73) og UD, «H-dos», Lillehammer-saken, oversendelse 02.11.73 til den norske ambassaden i Tel Aviv.

290.GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», dok. 0/3, oversikt over etterlyste personer 21.09.73 i fransk oversettelse.

291.BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 75.

292.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-1, Haarstad-notat, 17.08.73; OVS, 1974, jnr. 1703/74, Haarstad-notat, 17.08.73.

293.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3, Div. dok. vedr. Mike Harari; førstestatsadvokatens innstilling, 25.01.99.

294.*Dagbladet*, 29.08.89; Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 78.

net Mossad og blant annet opererte på bakgrunn av støtte fra regionale stasjoner.²⁹⁵ Etterforskningen la til grunn at de personene som ble pågrepet i forbindelse med drapsaksjonen tilhørte støtteapparatet. Eksempelvis hadde Michael Dorf en sambandsfunksjon, idet han holdt kontakt med Mossads kontor i Haag.²⁹⁶ Dorf ble frifunnet ved Eidsivating lagmannsretts dom av 1. februar 1974. Det fremgår imidlertid av dommen at det ikke er tvil om at han ble sendt til Oslo i forbindelse med aksjonen.²⁹⁷ Politietterforskningen tilsier videre at det var to personer som skjøt. Etterforskningsdokumentene fra 1973 gjør det ikke mulig med sikkerhet å si hvem disse to personene var eller hvilke dekknavn de benyttet. Utvalget har heller ikke gjennom sine undersøkelser fått opplysninger som gir klarhet i dette.

Det fremkommer for øvrig få sikre opplysninger om hvordan de av gruppens medlemmer som ikke ble pågrepet klarte å flykte fra Norge. Etterforskningsdokumentene viser at den personen som benyttet identiteten Gustav Pistauer passerte grensen mellom Danmark og Tyskland ved Rødbyhavn med tog fra København kl. 22.00 27. juli 1973.²⁹⁸ En grønn Mercedes med registreringsnummer DA-52452 ble satt i forbindelse med drapet, da den var utleid 18. juli til en av de ettersøkte under navnet Rolf Bache (Baher). Bilen ble gjenstand for omfattende ettersøkning og kom først til rette i København 9. september 1974. Der hadde den stått hensatt på parkeringsplassen ved Hotel Scandinavia fra omkring juni/juli 1973.²⁹⁹ Navnet Baher var ikke registrert som gjest ved Hotel Scandinavia, men han reiste i følge en billett utstedt ved samme hotell til Amsterdam 23. juli 1973 kl. 09.55 med SK 551. Gerard Emile Lafond reiste fra Oslo til Amsterdam 22. juli kl. 10.30 med SK 545.³⁰⁰

Utvalget har ikke funnet ytterligere sikre opplysninger om hvordan gruppens medlemmer klarte å komme seg ut av landet etter drapet.

6.3.3 Kemal Benamane

Eidsivating lagmannsrett la i sin dom til grunn at Kemal Benamane ble skygget av israelerne både i Oslo og Lillehammer, da de antok at han ville lede dem til Ali Hassan Salameh som var målet for aksjonen.³⁰¹ Dette samsvarer med opplysningene fra de pågrepne.

Det er imidlertid fortsatt uklart hva som var formålet med Benamanes reise til Norge. En teori under etterforskningen i 1973 var at Benamanes identitet var falsk og at han var et Black September medlem som fra Irland skulle komme til Norge for å kontakte en fastboende araber med ukjent navn. Denne skulle også være medlem av Black September og en av hovedpersonene i tilretteleggelsen av en terroraksjon i Skandinavia.³⁰² Noen bekreftelse på denne teorien fikk man ikke. Utvalget har søkt å finne navnelister over mulige terrorister like forut for drapet med tanke på at det kan ha kommet en melding

295. Se bl.a. Calahan 1995, *Countering Terrorism*, s. 10; Thomas 1999, *Gideon's Spies*, s. 110.

296. OVS, personmappe Michael Dorf, jnr. 3930/73, fjernskriv til Lillehammer med oversettelse av håndskrevet brev funnet i bag hos Dorf, 06.08.73.

297. BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 105.

298. GP, 1973, 2091/73, dok. XIV/5, rapport av 30.7.73.

299. GP, 1973, 2091/73, dok. VI/14-1, Kripos til div. politikamre, 17.09.93; dok. VI/17, politirapport kriminalpolitiet i København, 09.09.74.

300. LH-utvalget, perm 7 a, jnr. 29/99, notat, 08.12.99.

301. BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 77.

302. GP, 1973, 2091/73, Paris mappen, dok. 0/5.

vedrørende Benamane forut for drapet. Utvalget har ikke funnet noen slike aktuelle lister, idet det materialet utvalget har funnet henvisning til har vært makulert.³⁰³ Det kan heller ikke utelukkes at Benamane var involvert i drapsaksjonen, enten som israelsk agent eller som ledd i en dekkoperasjon. De tilgjengelige kildene tilsier imidlertid ikke annet enn at Benamane ved sin reise fra Sveits til Lillehammer ledet likvidasjonsgruppen til Bouchikhi. Benamane ankom som kjent Oslo 14. juli 1973, Ærbel, Pistauer og Sevenier reiste fra Stockholm til Oslo den 17. juli 1973 mens resten av gruppen ankom Oslo dagen etter fra Israel. Dette tyder på at gruppens reisevirksomhet ble påvirket av de opplysninger man etter hvert fikk om Benamanes bevegelser. Det er på det rene at Benamane reiste til Lillehammer og i følge forklaringene til de pågrepne ble han skygget av medlemmer fra gruppen.

Utvalget har foretatt enkelte undersøkelser med sikte på å få klarlagt Benamanes nåværende oppholdssted. Dette har imidlertid ikke vært mulig å få brakt på det rene.³⁰⁴

6.3.4 Spekulasjoner om at Mossad tok rett mann på Lillehammer

Alt tidlig under etterforskningen ble det antydnet at Bouchikhi var blitt drept ved en feiltakelse.³⁰⁵ Under rettssaken ble det imidlertid ikke funnet bevis for hvorvidt dette var tilfelle. Opplysninger fra enkelte av de tiltalte viste at Bouchikhi ble identifisert på bakgrunn av skyggingen av Kemal Benamane som var et høytstående medlem av terroristorganisasjonen Svart September. Benamane hadde angivelig kommet til Norge for å møte et annet høytstående medlem av organisasjonen.³⁰⁶ Disse opplysningene styrkes ved de funn utvalget har gjort i Overvåkingssentralens og Utenriksdepartementets arkiver, blant annet med hensyn til meldinger om mulige Svart September-aksjoner i Skandinavia. Opplysningene styrkes videre av de opplysninger førstestatsadvokaten fikk under møte med iraeliske myndigheter, herunder Zvi Zamir, i forbindelse med etterforskningen i 1996. I følge sistnevnte opplysninger var oppdraget til likvidasjonsgruppen på Lillehammer å finne Ali Hassan Salameh og å likvidere han.³⁰⁷ Israel har videre utbetalt erstatninger til Bouchikhis etterlatte, noe som kan tolkes som en bekreftelse på at Mossad drepte feil mann på Lillehammer.

Det har imidlertid fremkommet påstander både i pressen og litteraturen om at Mossad tok rett mann på Lillehammer i 1973, og at Bouchikhi likevel ikke ble drept ved en feiltakelse. I en artikkel i den franske avisen *L'Opinion* i august 1973 ble det blant annet antydnet at Bouchikhi tidligere hadde vært regionalsekretær i den marokkanske arbeiderforening, at han gikk i eksil og deretter ble drept fordi han fortsatte å støtte arabernes sak.³⁰⁸

Forfatteren Stewart Steven har videre hevdet at Bouchikhi hadde løse forbindelse med den palestinske terroristorganisasjonen Svart September. Han hadde imidlertid aldri deltatt i noen operasjoner. Steven spekulerer omkring muligheten av at Benamanes besøk i Lillehammer skjedde på

303.LH-utvalget, perm 8, internt notat 8.10.99 fra registergjennomgang Pot.

304.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 10, internt notat, 17.2.00.

305.Stortingets arkiv, referat fra møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité, 13.08.73; Riksadv. arkiv, 1973, jnr. R 1790/73, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73, s. 702-703.

306.BL, 1973, sak 182/73, Eidsivating lagmannsretts dom, 01.02.74, s. 80-81.

307.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-18, referat, 30.11.98.

308.*L'Opinion*, 21.08.73.

bakgrunn av et ønske om å rekruttere Bouchikhi til fremtidige operasjoner for Svart September.³⁰⁹ Også Hans Henrik Ramm og Johan M. Setsaas har hevdet at Bouchikhi ikke ble drept ved en feiltakelse. Forfatterne viser i denne sammenheng blant annet til en artikkel i *Aftenposten* 5. januar 1996, der en tidligere ansatt i etterretningstjenesten, Frank Siljeholt, påpeker at Israel Krupp skal ha uttalt at Bouchikhi var rett mann. I følge denne artikkelen skal Israel Krupp ha vært krystallklar på at Mossad tok rett mann på Lillehammer. Siljeholt ble under etterforskningen i 1996 avhørt omkring disse forhold, men han benektet da å ha hørt eller uttalt noe slikt. Han hadde imidlertid hørt slike spekulasjoner ved en annen anledning. Under en forelesning på Torås fort av Erik Næss fra Politiets overvåkingstjeneste skal Næss på spørsmål fra kursdeltakerne ha bekreftet at Mossad hadde drept rett mann.³¹⁰ Siljeholt har siden forklart seg om disse forhold for utvalget. Han kunne da ikke huske at det ble snakket om dette på kurset, men mener Israel Krupp fortalte ham om det under et besøk i 1979/80.³¹¹ Det har ikke fremkommet andre primærkilder som har kunnet bekrefte påstander om at Mossad tok rett mann på Lillehammer.

Utvalget vil bemerke at det ikke ville være unaturlig om Bouchikhi hadde vært involvert i konflikten i hjemlandet Marokko. Utvalget har likevel ikke funnet indikasjoner på at Bouchikhi var involvert i internasjonal terrorisme eller aktiviteter rettet mot Israel. Det foreligger heller ikke opplysninger om at Bouchikhi drev noen form for virksomhet som skulle forsvare kostnadene og de mulige konsekvenser ved å gjennomføre en omfattende drapsaksjon på et annet lands territorium. Tvert imot tyder kildematerialet på at Bouchikhi levde en normal tilværelse med sin ektefelle i Norge uten deltakelse i noen spesielle organisasjoner eller aktiviteter som skulle gi grunnlag for å pådra ham oppmerksomhet. På bakgrunn at det undersøkte arkivmaterialet antas det derfor som mest sannsynlig at drapet på Bouchikhi skyldtes en feiltakelse. For ordens skyld tilføyes at spørsmålet om norsk medvirkning til drapsaksjonen kan reises uansett utfallet av vurderingen om hvorvidt Mossad tok rett eller feil mann på Lillehammer.

6.3.5 Oppsummering

Utvalget legger altså til grunn at Mike Harari ledet drapsaksjonen på Lillehammer. Hararis rette identitet ble ikke kjent for offentligheten før i 1989. Det kan imidlertid med sikkerhet slås fast at både etterforskningsledelsen ved statsadvokat Wiker, Justisdepartementets ledelse og Utenriksdepartementet allerede i 1973 hadde kjennskap til at lederen for aksjonen kunne være Yosuf Harrar, ansatt i det israelske «Ministry of Defence». Videre er det på det rene at overvåkingssjef Gunnar Haarstad hadde kjennskap til at navnet var Mike Harari, som angivelig var ansatt i en ledende stilling i ministeriets etterretningstjeneste. Dette kan ikke sees å ha blitt meddelt etterforskningsledelsen.

6.4 Spekulasjoner om medvirkning forut for drapet

Det følgende vil redegjøre for påstandene om at norske myndigheter eller personer bisto Mossad i forkant av drapsaksjonen. Forhold knyttet til blant annet

309. Steven 1980, *The Spymaster of Israel*, s. 347.

310. GP, 1996, 2091/73, dok. II/1, avhør av Frank Siljeholt, 16.01.96, s. 13.

311. LH-utvalget, perm 4, jnr. 5/99, intervju med Frank Siljeholt, 05.05.99.

de politiske myndigheter, Politiets overvåkingstjeneste, Forsvarets etterretningstjeneste og israelere med mulig tilknytning til norske myndigheter eller personer vil bli vurdert.

6.4.1 Politiske myndigheter, institusjoner og organisasjoner

Utvalget har gjennom sine arkivundersøkelser ikke funnet spor av medvirkning til drapet fra politiske myndigheter, institusjoner eller organisasjoner. Møtereferater fra Utenriksdepartementet, Justisdepartementet og den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité viser tvert imot at drapsaksjonen kom helt overraskende på de norske politiske myndigheter.³¹² Under møtene i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité ble saken gjenstand for politiske vurderinger. Statsminister Lars Korvald (KrF) fremholdt på møtet 13. august 1973 blant annet behovet for en rask utvisning av Yigal Eyal, sikkerhetssjefen ved den israelske ambassaden. Stortingsrepresentant Trygve Bratteli (AP) fremholdt på sin side behovet for å gjøre det klart at utenlandske statsborgere ikke hadde rett til å utføre henrettelser på norsk jord.³¹³ Utvalget har således ingen ting å bemerke ved den behandling Lillehammer-saken fikk i følge referatene i regjeringskontorene og de øvrige etablerte politiske organer umiddelbart etter drapet i 1973.

6.4.2 Politiet, spesielt Politiets overvåkingstjeneste (Pot)

Når det gjelder de ordinære politimyndigheter, har utvalget ikke funnet indikasjoner på norsk medvirkning til drapet verken i etterforskningsdokumentene fra 1973 eller i annet primærkildemateriale. Kildematerialet er tilnærmet fullstendig, og utvalget har intervjuet en rekke personer som kjenner saken. Riktignok har det ikke vært mulig å finne vaktjournalen for Gudbrandsdal politikammer fra det tidspunkt Bouchikhi ble drept. Flytting av politihuset på Lillehammer i det mellomliggende tidsrom kan være en mulig årsak til at vaktjournalen er kommet bort.³¹⁴ Det finnes isteden en standard utskrift av vaktjournalen om den første meldingen på drapet, samt etterfølgende logg.³¹⁵ Heller ikke alle beslag i saken er lenger fullstendige, blant annet mangler en del brev som ble beslaglagt hjemme hos Bouchikhi etter drapet.³¹⁶ Utvalget har ved sin vurdering ikke tillagt disse forhold noen avgjørende vekt, sett hen til det totale bilde kildematerialet gir.

Utvalget har undersøkt hvorvidt Norge gjennom det internasjonale samarbeidet mot terrorisme kan ha medvirket til drapsaksjonen på noen måte. I en avisartikkel i *Arbeiderbladet* allerede 15. september 1972 fremgår det at Israel ønsket å gå til krig mot den palestinske geriljaen også utenfor Midtøsten. Da Israel i mange år hadde samarbeidet med en rekke europeiske land blant annet for å hindre flykapringer, hevder *Arbeiderbladet* at Israel også i kampen mot palestinerne kunne vente seg omfattende støtte fra politimyndighetene i Europa.³¹⁷

312.JD, 1973, H-jnr. 137/73, internt møtereferat, 27.07.74; UD, 1973, H-jnr. 1008/73, internt notat, 25.07.73; Stortingets arkiv, referat fra møter i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13.08.73 og 05.02.74.

313.Stortingets arkiv, referat fra møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13.08.73, s. 706-707, 710-712.

314.LH-utvalget, perm 4, jnr. 25, notat, arkivet ved Lillehammer politidistrikt, 10.11.99.

315.GP, 1973, 2091/73, dok. II/1, vaktjournal, 21.07.73; dok II/3, vaktjournal, 21.07.73.

316.LH-utvalget, perm 5, jnr. 25, notat, arkivet ved Lillehammer politidistrikt, 10.11.99.

I årene 1972-73 hadde Politiets overvåkingstjeneste kontakt med den sikkerhetsansvarlige ved den israelske ambassaden i Oslo. Det ble samarbeidet om sikkerhetsopplegget for personellet ved ambassaden, i tillegg til at overvåkingstjenesten mottok navn på arabiske terrorister.³¹⁸ Videre hadde Politiets overvåkingstjeneste i 1972 sambandsforbindelser med en rekke sikkerhets- og overvåkingsorganer i andre land. Som tidligere nevnt mottok sentralen et betydelig antall meldinger fra utlandet om reisebevegelsene til mulige terrorister. Noe direkte sambandslinje mellom Overvåkingsssentralen og Mossad fantes imidlertid ikke.

Utvalget har i Overvåkingsssentralens arkiver ikke funnet meldinger forut for drapet som omhandler Ahmed Bouchikhi, Kemal Benamane eller Svart September-lederen Ali Hassan Salameh. Sambandsjournalene ved Overvåkingsssentralen fra den aktuelle tidsperioden er imidlertid makulert eller kommet bort.³¹⁹ Det har derfor ikke vært mulig for utvalget å foreta noen sikker kontroll på hvorvidt det har kommet inn meldinger som omhandler disse navnene. Det har versert påstander om at Salameh oppholdt seg i Bergen. Dette kan ha sammenheng med at en annen person med samme navn var bosatt her. Denne personen hadde ingenting med Lillehammer-saken å gjøre, og er senere blitt norsk statsborger.³²⁰

Landene tilknyttet Det europeiske fellesskap søkte i etterkant av München-massakren i 1972 å styrke samarbeidet mot internasjonal terrorisme. Norge kunne imidlertid ikke delta direkte i dette samarbeidet.³²¹ Foruten det allerede eksisterende samarbeidet Norge hadde på dette feltet, har utvalget ikke funnet opplysninger som tyder på at Politiets overvåkingstjeneste etablerte ytterligere internasjonalt samarbeid for bekjempelse av internasjonal terrorisme i årene 1972-73.³²²

I pressen fremkom imidlertid opplysninger om at det eksisterte en avtale mellom Israels etterretningstjeneste og overvåkingstjenesten i en rekke land, deriblant Norge. Avtalen skulle ha blitt sluttet etter München-massakren og skulle sikre den israelske etterretningstjenesten en viss operasjonsfrihet for å kunne bekjempe den økende terrorvirksomheten. Spørsmålet om riktigheten av disse opplysningene ble tatt opp av utenriksminister Knut Frydenlund (AP) under møtet i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13. august 1973. Statsadvokat Håkon Wiker svarte med å understreke at Politiets overvåkingstjeneste bestemt benektet at det fantes et samarbeid av denne karakter.³²³ Først i 1977 ble Norge fullt medlem av Western Europe Security Network, der Kilowatt og Watt var kodeordene for henholdsvis palestinsk og annen internasjonal terrorvirksomhet.³²⁴

Utvalget konkluderer på denne bakgrunn med at det ikke er grunn til å tro at politiet eller Politiets overvåkingstjeneste medvirket i forkant av drapsaksjonen.

317. *Arbeiderbladet*, 15.09.72.

318. LH-utvalget, perm 4, jnr. 11/99, intervju med OddW. Ødegaard, 26.05.99; jnr. 32/99, intervju med Bjørn Langbakke, 29.09.99; OVS, 1991, jnr. 6114/91, OVS til Kontrollutvalget for overvåkings- og sikkerhetstjenesten, 24.10.91.

319. LH-utvalget, perm 7 a, jnr. 31/99, notat, 21.12.99.

320. JD, 1975, utlendingsavdelingen, statsborgersak nr. 526/75.

321. OVS, 1972, jnr. 4481/72, PM Gunnar Haarstad, 09.10.72.

322. Se også Bergh og Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen*, bd. 2, s. 441-446.

323. Stortingets arkiv, referat fra møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13.08.73, s. 704-705.

324. Bergh og Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen*, bd 2, s. 443.

6.4.3 Forsvarets etterretningstjeneste (FO/E)

Etterretningsstaben hadde i årene forut for 1973 et tett samarbeid med Mossad.³²⁵ Blant annet hadde man i 1973 en direkte sambandslinje til Israel via Paris.³²⁶ På 1970-tallet ble etterretningstjenestens forbindelse med utenlandske tjenester lagt til den såkalte «liaisonavdelingen» (E-13) i Forsvarets overkommandos etterretningsstab. Oberstløytnant Trond Johansen var sjef for denne avdelingen.³²⁷

Utvalget har fått opplysninger om at etterretningsstaben kan ha mottatt en forespørsel om den marokkanske statsborgeren Ahmed Bouchikhi på sambandslinjen til Israel forut for drapet.³²⁸ Da alt arkiv og journalmateriale tilhørende E-13 frem til 1995 er makulert, har det ikke lyktes utvalget å få bekreftet denne opplysningen.³²⁹ Riktignok er mye arkivmateriale arkivert i E-stabens hovedarkiv, herunder E-sjefens arkiv, men oversendelsesdokumentene og journaliseringen av disse ved E-13 er makulert.³³⁰ Utvalget har heller ikke funnet noen slik melding i arkivene hos politiets overvåkingstjeneste. På dette punkt må utvalget konstatere at journalføringen og den skriftlige dokumentasjon ved FO/E er mangelfull. Pensjonert generalmajor og medlem av Lund-kommisjonen, Torkel Hovland, har trukket tilsvarende konklusjon ut fra sin kjennskap til etterretningstjenesten.³³¹

Samarbeidet med Israel ble etter det opplyste frosset etter Lillehammer-saken.³³² Etterretningsstabens nære samarbeid med Mossad i årene forut for drapet har imidlertid medført at personer som tidligere var tilknyttet staben, har uttrykt at det kan være vanskelig å forstå at Israel i 1973 kunne likvidere en person på norsk jord uten at personer i etterretningstjenesten var informert. Noen dokumentasjon for slike slutninger finnes imidlertid ikke.³³³ Utvalget kan selvfølgelig ikke utelukke muligheten for at noen innen tjenesten kan ha fått informasjon som kan knyttes opp mot drapsaksjonen. Utvalget vil likevel påpeke at selv om det for eksempel har kommet inn en personforespørsel på Bouchikhi forut for drapet, indikerer ikke dette at etterretningstjenesten dermed skulle ha mistanke om at en mulig drapsaksjon var under planlegging. Utvalget har ikke funnet dokumentasjon som tilsier at det eksisterte et operasjonelt samarbeid mellom Forsvarets etterretningstjeneste og den israelske etterretningstjenesten på dette feltet i 1972-73, og det er ingenting i det øvrige saksmaterialet som indikerer at Forsvarets etterretningstjeneste som organisasjon medvirket i forkant av drapet på Bouchikhi. Heller ikke under utvalgets intervjuer med personer som på 1970-tallet var ansatt i etterretningstjenesten er det fremkommet opplysninger om slik medvirkning. Utvalget konkluderer således med at det ikke finnes dokumentasjon for

325.LH-utvalget, perm 4, jnr. 46/99, intervju med Torkel Hovland, 09.12.99. Se også f.eks. FO/E, Riste/Moland arkiv, reisereferat, 6.-13.6.67.

326.LH-utvalget, perm 7b, jnr. 3/99, gradert intervju, 28.09.99 og LH-utvalget, perm 4, jnr. 43, intervju med Trond Johansen, 26.11.93, s. 2.

327.Riste og Moland 1997, «*Strengt hemmelig*», s. 322.

328.LH-utvalget, perm 7 b, jnr. 2/99, intervju, 25.08.99.

329.LH-utvalget, perm 7 a, jnr. 8/99, notat, 21.06.99 og LH-utvalget, perm 7a, jnr. 33, oversendelse fra FO/E til LH-utvalget, 28.1.00.

330.LH-utvalget, perm 4, jnr. 43, intervju med Trond Johansen, 26.11.99, s. 3.

331.LH-utvalget, perm 4, jnr. 46/99, intervju med Torkel Hovland, 09.12.99.

332.LH-utvalget, perm 4, jnr. 16, intervju med Reidar Torp, 21.6.99.

333.LH-utvalget, perm 4, jnr. 46/99, intervju med Torkel Hovland, 09.12.99; perm 7 b, jnr. 1/99, intervju, 25.05.99.

påstandene om medvirkning fra Forsvarets etterretningstjeneste i forkant av drapet.

6.4.4 Israelske navn og deres tilknytning til Norge

Utvalget har undersøkt om de israelske navnene som forekommer i Lillehammer-saken, eller som kan tenkes å ha forbindelse med denne, har forekommet i Norge også i andre sammenhenger før juli 1973. Dette er gjort for å undersøke om de israelerne som oppholdt seg i Norge under drapsaksjonen også hadde vært i Norge forut for drapet, noe som kan gi en indikasjon på mulig medvirkning til drapsaksjonen fra norsk side. Omkring 30 navn fra sakskomplekset er søkt kontrollert mot tilgjengelige arkiver, herunder statsarkivene og riksarkivet.

6.4.4.1 Zvi Zamir

Utvalgets undersøkelser har vist at Zvi Zamir, sjefen for Mossad i perioden 1968 til 1974, 11. juli 1966 ble anerkjent av Forsvarsdepartementet som Israels militær-, marine- og luftattaché i Oslo med bopel i London.³³⁴ Zamir hadde denne stillingen i et par år fra 1966.³³⁵ Zamir hadde som forsvarsattaché nødvendigvis en eller flere reiser til Norge på 1960-tallet. Utvalget har funnet dokumentasjon for at Zamir var i Norge juli 1966.³³⁶ Det er imidlertid ingenting i utvalgets undersøkelser som tilsier at det i sammenheng med Zamirs arbeid som forsvarsattaché ble knyttet kontakter som er blitt benyttet som et ledd i drapsaksjonen på Lillehammer i 1973 (se nærmere nedenfor). I følge et presseoppslag i den israelske avisen *Ha'aretz* den 31. januar 2000 skal Zamir ha vært i Norge i forbindelse med drapet. Utvalget har foretatt enkelte undersøkelser i den forbindelse uten at det har vært mulig å få bekreftet opplysningene.³³⁷

6.4.4.2 Mike Harari

Mike Harari hadde som nevnt en sentral posisjon innen Mossad på 1960-tallet. Norge hadde visumplikt med Israel fra statens opprettelse i 1948 til 1. april 1966. Alle søknader om visum til Norge ble registrert ved det daværende Statens utlendingskontor. Utvalgets undersøkelser har vist at utlendingskontoret registrerte visumsøknad fra Michael Harari og hans ektefelle Pnina, begge med israelske tjenestepass. Kartotekkortet viser at visumsaken ble makulert 2. mars 1964 i samsvar med de gjeldende regler om kassasjon senest etter fem år, jmfør kgl.res. av 4. november 1961, punkt II.³³⁸ Ytterligere dokumentasjon omkring Hararis besøk og hensikten med dette finnes således ikke lenger ved Utlendingsdirektoratet.

Harari er et forholdsvis vanlig etternavn i Israel. På bakgrunn av de øvrige opplysninger i Lillehammer-saken, må det imidlertid legges til grunn at Mike Hararis rette navn var Michael Josef Harari, gift med Pnina.³³⁹ Utvalget kon-

334.UD, 1966, jnr. 19862/66, FD til UD, 11.07.66.

335.Tveit 1996, *Alt for Israel*, s. 403.

336.FST, jnr. 5378/66/FST/FBO/347,8, brev fra FST til israels ambassade i London, 8.7.66.

337.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 2, internt notat, 7.2.00.

338.UDI, kartotekkort nr. 153721.

339.Se bl.a. GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-1, Haarstad-notat, 17.08.73; Riksadv. arkiv, 1973, jnr. R 1790/73, Wikers redegjørelse til Riksadvokaten, 18.10.73; *Verdens Gang*, 25.06.98.

staterer følgelig at Mike Harari og hans ektefelle har besøkt Norge med tjenestepass. Dette er endelig bekreftet gjennom utvalgets videre undersøkelser. Av visumprotokollen ved den norske ambassaden i Paris fremgår at visa nr 149/62 ble utstedt til Michael Harari og visa nr. 150/62 ble utstedt til Pnina Harari. Visumene var utstedt den 6. august 1962 for perioden 15. august 1962 til 15. september 1962, gyldig i 2 uker fra innreise i nevnte periode. Av protokollen fremgår at Michael Harari oppga yrke funksjonær og hans kone yrke husmor, med bopel i Addis Abeba. Michael Hararis pass var utstedt av det israelske generalkonsulat i Addis Abeba 29. desember 1960. Formålet med reisen ble oppgitt å være ferie. De nærmere dokumenter i anledning søknaden ble makulert ved ambassaden i 1979.³⁴⁰

Hararis besøk til Norge var sammenfallende med statsminister Ben Gurions offisielle statsbesøk i Norge den 27. august til 2. september 1962. Utvalget har kontrollert alle tilgjengelige navnelister i Utenriksdepartementets og Arbeiderbevegelsens arkiv i forbindelse med dette besøket uten å finne noe nærmere om Mike Harari. Videre er diplomatlister sjekket og forespørsler er rettet til norske tjenestemenn tilknyttet de hemmelige tjenester. Navnelister er kontrollert også i forbindelse med Golda Meirs statsbesøk til Norge i 1961. Det kan nevnes at det både på 1960-tallet og 1970-tallet har vært kontakt mellom norsk etterretningstjeneste og Israel. Eksempelvis var sjefen for den israelske militære etterretningstjenesten og to andre offiserer på besøk i Oslo i 1962 og ga en orientering til Vilhelm Evang, sjef for etterretningsstaben i perioden 1946 til 1966, om oppbyggingen av tjenestene i Israel.³⁴¹ I tillegg var det et møte med en israelsk oberst og en major den 5. til 6. april 1973 i tilknytning til den elektroniske delen av etterretningstjenesten.³⁴² For øvrig hadde etterretningstjenesten et samarbeid med israelsk etterretning i forbindelse med krigen i Midtøsten.³⁴³ Så langt utvalget har kunnet bringe på det rene, har navnet Mike Harari ikke forekommet i noen av disse sammenhengene.

Utvalget har ikke funnet noen ytterligere dokumentasjon for hensikten med besøket til Harari. Det forhold at Mike Harari var bosatt i Addis Abeba i 1962 kan ha sammenheng med det Israelske engasjement i Etiopia i 1962.³⁴⁴ Det kan ikke helt utelukkes at Hararis navn har vært kjent forut for drapet i etterretnings- eller overvåkingskretser i Norge eller hos samarbeidende tjenester. Utvalget har rettet en fornyet forespørsel til israelske myndigheter med anmodning om informasjon i anledning Hararis besøk. Israelske myndigheter har imidlertid ikke ønsket å samarbeide med utvalget ut over de svar som alt er avgitt. Det ble fra israelsk side i denne sammenheng også vist til at det hadde vært en forståelse tidligere om at saken nå var avsluttet mellom de to land.³⁴⁵ Utvalget må på denne bakgrunn konkludere med at det uansett er slik at besøket har funnet sted mange år forut for Lillehammer-drapet, og utvalget har ikke funnet spor som indikerer en nærmere sammenheng mellom besøket og spørsmålet om norsk medvirkning forut for drapet.

340.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 12, internt notat, 11.2.00.

341.Riste og Moland 1997, «*Strengt hemmelig*», s. 277; Tveit 1996, *Alt for Israel*, s. 294-295.

342.LH-utvalget, perm 7a, jnr. 30/99, FO/E til LH-utvalget, dok. 7 og 9, 14.12.99.

343.LH-utvalget, perm 7a, jnr. 30/99, FO/E til LH-utvalget, dok. 10-13, 14.12.99; perm 4, jnr. 16/99, intervju med Reidar Torp, 21.06.99.

344.Ian Black & Benny Morris, *Israels Secret Wars*, 1991, s. 187.

345.LH-utvalget, perm 2, jnr. 40/00, den norske ambassade i Tel Aviv til Ud, 15.2.90.

6.4.4.3 Sarig Yesayahau og Thal

Etterforskningsdokumentene fra 1973 viser at Sarig Yesayahau og Thal overnattet på Olrud Hotel på Hamar omkring drapstidspunktet. De opplyste ved avreise 21. juli at de skulle videre til Trondheim. Undersøkelser ble i 1973 foretatt ved Trondheim politikammer og en forespørsel ble rettet til Interpol Haag uten at dette førte fram.³⁴⁶ Utvalget har funnet en registrering av visumsøknad på navnet Tova Thal, født i 1923. Dokumentene ble kassert samtidig med dokumentene vedrørende Harari. Nummerrekkefølgen på kartotekkortene indikerer at søknaden til Thal ble fremmet på begynnelsen av 1960-tallet, men noe senere enn søknaden til Harari.

Navnet Thal er et alminnelig israelsk navn, og utvalget har ikke funnet øvrige opplysninger som knytter dette navnet til norske personer eller myndigheter. Det vises for øvrig til førstestatsadvokatens vurdering omkring disse to personene i sin innstilling av 25. januar 1996.

6.4.4.4 Dov Lapidot og Joseph Gohnen

Dov Lapidot og Joseph Gohnen bodde i juli 1973 på Filadelfia Hotell i Oslo samtidig med at Michael Dorf overnattet der. Lapidot ankom Norge medio juni 1973. Han ble tilmeldt som attaché til Norge 26. juni 1973, men forlot Norge før 1. oktober samme år da Utenriksdepartementet mottok melding om at han var utreist. Lapidot leide leilighet av en person tilknyttet forsvaret. Telefonnummeret til leiligheten *Lapidot leide* ble funnet notert hos den pågrepne Michael Dorf som hadde skrevet Dov 447508. Lapidot hadde diplomatisk immunitet som attaché, men rakk ikke å bli ført opp på den såkalt «diplomatlisen». ³⁴⁷ Utvalget har ikke funnet at Lapidot hadde andre tilknytningspunkter til Norge.

Joseph Gohnen ankom Norge 19. juli 1973, og overtok som sikkerhetsoffiser ved den israelske ambassaden etter at Yigal Eyal ble utvist i august samme år.³⁴⁸ Utvalget har ikke funnet at Gohnen hadde andre tilknytningspunkter til Norge forut for drapet.

6.4.4.5 Bjørn (Dov) Dworsky

Bjørn Dworsky var født i Trondheim og var opprinnelig norsk borger. Under den annen verdenskrig tjenestegjorde han i polititroppene i Sverige. Han forlot Norge i 1948, fikk senere israelsk statsborgerskap og utførte militærtjeneste i den israelske arme. I 1972 kom han tilbake til Norge som representant for det israelske LO, Histadrut, i Norden.³⁴⁹ Han utvandret som israelsk borger til Israel 1. mars 1978.³⁵⁰ Etter det opplyste var han et slags forbindelsesledd som var i Norge for å lære hvordan LO var organisert og hvordan de arbeidet. Bjørn Dworsky hadde blant annet kontakt med tidligere sekretær for Arbeiderpartiets stortingsgruppe, Paul Engstad. Engstad diskuterte drapssaken med Dworsky uten at det fremkom noen spesielle opplysninger.³⁵¹ Tidligere partisekretær i Arbeiderpartiet, Ronald Bye, har kategor-

346.GP, 1973, 2091/73, dok. XIII/4-2-10, div. opplysninger om Yeshayahu og Thal.

347.GP, 1996, 2091/73, Qvigstads innstilling, 25.01.99.

348.GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen, 20.12.73, s. 65 GP, 1973, 2091/73, mappe «Div. dok. fra Paris», Wikers redegjørelse til riksadvokaten, 18.10.73.

349.UDI, brev fra Landsorganisasjonen i Norge til Oslo pkm., 6.11.72.

350.UDI, Frk.nr. 9212/77, påtegning fra Oslo pkm. til Statens Utlendingskontor, 1.2.79.

351.LH-utvalget, perm 4, jnr. 31, intervju med Paul Engstad, 22.9.99

isert Dworsky som en av Youngstorgets «grå katter». Bye ble kontaktet av Dworsky i 1974, idet Dworsky hadde ønske om løslatelse av de domfelte.³⁵² Dworsky hadde også kontakt med Daniel Heradstveit ved NUPI.³⁵³ Videre hadde Dworsky kontakt med Israel Krupp.³⁵⁴

Bjørn Dworsky og hans ektefelle leide 2. etg. i Røahagen 29, Oslo, i årene 1972 til 1974/75.. Etter at de flyttet ut ble leiligheten leid ut til en sikkerhetssagent ved den Israelske ambassade. Etter det opplyste flyttet en gruppe på 5-6 personer inn i leiligheten mens Dworsky var på ferie en gang i tidsrommet 13.-20. juli 1973, mest sannsynlig 16.-18. juli. Gruppen bestod av 2 kvinner og 3-4 menn. En nabo observerte gruppen og etter drapet fikk han se et bilde av Sylvia Rafael i avisen som han syntes å dra kjensel på fra Røahagen. Han mente også å ha sett en grønn Mercedes, lik den som ble etterlyst, parkert utenfor Røahagen³⁵⁵. Denne naboen fortalte også en bekjent om sine observasjoner i 1973, noe utvalget har fått bekreftet.³⁵⁶ I følge en artikkel i Aftenposten den 9. januar 1996 har Bjørn Dworsky selv opplyst at han tilfeldigvis var på biltur i Gudbrandsdalen, i nærheten av Lillehammer, da drapet skjedde. I følge samme artikkel bekreftet han også at han sørget for kontakt mellom norske politikere og en israelsk delegasjon som kom til Norge i forbindelse med arrestasjonen av likvideringsgruppen fra Lillehammer. Det siste kan stemme med opplysningen fra Ronald Bye om at han ble kontaktet av Dworsky i 1974 med ønske om løslatelse av de domfelte.

Utvalget har undersøkt forholdene rundt utleien av leiligheten uten at det er fremkommet ytterligere opplysninger av betydning. Se eget punkt om utvalgets undersøkelser rundt utleie av leiligheter til personer med mulig tilknytning til saken. Utvalget har også foretatt undersøkelser rundt mulige telefonnumre, men har ikke funnet noen nummer som kan knyttes opp mot Dworsky. Michael Dorf hadde notert Dov 447508. Dette telefonnummeret gikk imidlertid til leiligheten Dov Lapidot leide, ikke til Bjørn (Dov) Dworsky. Utvalget har vært i kontakt med Dworskys daværende samboer. Hun kan ikke huske ferien i 1973, men benekter at leiligheten hadde vært utleid eller utlånt i den perioden de disponerte den.³⁵⁷

Etter utvalgets vurdering kan det ut fra de foreliggende opplysninger i saken ikke sees bort fra at Bjørn Dworsky har hatt noen av de involverte i sin leilighet uten at han dermed nødvendigvis kjente til drapsaksjonen. Utvalget har imidlertid ikke funnet noen dokumentasjon for at Dworsky involverte noen av sine kontakter i det politiske miljøet eller Israel Krupp i forbindelse med gjennomføringen av drapsaksjonen.

6.4.4.6 Israel Krupp

Den norske borgeren Israel Krupp var tilknyttet Forsvarets etterretningstjeneste og var en venn av Trond Johansen, som i 1973 var sjef for avdelingen E-13. Mye tyder på at Krupp også hadde god kontakt til israelske miljøer. Det har som tidligere nevnt vært fremsatt en rekke spekulasjoner omkring Krupps mulige tilknytning til Lillehammer-drapet. Krupp ga ikke selv overfor offentligheten uttrykk for at han kjente til aksjonen på forhånd. Han bekreftet

352.LH-utvalget, perm 4, jnr. 3, intervju med Ronald Bye, 4.5.99.

353.LH-utvalget, perm 5, jnr. 7, notat fra samtale med Daniel Heradstveit, 14.6.99.

354.GP, 1996, 2091/73, dok. III/14.

355.LH-utvalget, perm 4, jnr. 51, intervju med Hans Ekjord, 13.1.00.

356.LH-utvalget, perm 4, jnr. 55, intervju med Christian Haneborg, 18.2.00.

357.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 6, internt notat, 14.2.00.

bare at han fikk besøk av noen israelere forut for drapet, og fikk i ettertid forståelsen av at disse hadde noe med drapet å gjøre. Primærkilden til påstanden om at Krupp hadde kontakt med deler av aksjonsgruppen og hjalp den litt i forkant, er en tidligere ansatt i etterretningstjenesten, Frank Siljeholt.³⁵⁸ Under etterforskningen i 1996 foretok politiet avhør av omkring 30 personer for å bringe nærmere klarhet omkring Krupps rolle i Lillehammer-saken, uten at det fremkom ytterligere primærkilder til disse spekulasjonene.³⁵⁹ Også utvalget har hatt kontakt med kilder i etterretningsmiljøet som har hørt tilsvarende rykter, men det har ikke vært mulig å få bekreftet riktigheten av dem.³⁶⁰

Utvalget har imidlertid fått bekreftet at Krupp hadde besøk av seks israelere på sin gård på Hundorp 12. mai 1973.³⁶¹ Flere av disse skrev seg inn med fullt navn i gjesteboken. Utvalget har hatt tilgang til en kopi av den aktuelle siden i gjesteboken og har hatt samtale med et par av de tilstedeværende. Det har under utvalgets undersøkelser ikke fremkommet opplysninger som tyder på at denne gruppen var involvert i drapsaksjonen. Grunnen til at israelerne besøkte Krupp, var at de i forbindelse med en ferietur ble anbefalt av en bekjent å besøke han. Utvalget har hatt tilgang til et bilde av den israelske gruppen sammen med Krupp tatt på trappen til hovedhuset på gården. Bortsett fra Krupp selv, viser ikke bildet personer som har kjent tilknytning til de hemmelige tjenester.³⁶² Selv om det er på det rene at Israel Krupp også kjente Bjørn Dworsky, har utvalget ikke funnet noen dokumentasjon for at Krupp av denne grunn ble involvert i Lillehammer-saken. Utvalget konkluderer således med at det ikke er grunnlag for å hevde at Krupp hjalp den israelske aksjonsgruppen på Lillehammer i forkant av drapet.

6.4.4.7 Anonymt tips fra 1975

Politiet mottok i 1975 et anonymt tips om at en navngitt dansk borger hadde mottatt en sjekk undertegnet av Dan Ærbel fra en bank i Trondheim. Vedkommende danske borger skulle også ha vært sett i en bil sammen med Sylvia Rafael ved Fornebu.³⁶³ Saken ble ikke fulgt opp i 1975, sannsynligvis fordi den danske borgeren var tidligere bedrageridømt og fordi tipset var anonymt. Under etterforskningen i 1996 ble imidlertid disse opplysningene nærmere undersøkt, og det ble foretatt avhør av den danske borgeren og flere andre personer.

Etterforskningen i 1996 viste at spekulasjonene omkring den danske borgeren hadde sammenheng med at vedkommende tidligere hadde truffet Ærbel på en skolefest i Danmark. I 1974 traff han både Ærbel og Abraham Gehmer mens han sonet en idømt straff på Ila landsfengsel. Etterforskningen avdekket ikke at han hadde hatt annen kontakt med de involverte i Lillehammer-saken. Utvalget har gjennomgått etterforskningsdokumentene, og kan ikke se at det

358.GP, 1996, 2091/73, dok. II/1, avhør av Frank Siljeholt, 16.01.96; LH-utvalget, perm 4,jnr. 5/99, intervju med Frank Siljeholt, 03.05.99.

359.GP, 1996, 2091/73, dok. III/1-31,div. undersøkelser omkring Israel Krupp.

360.LH-utvalget, perm 7 a, notat, 12.11.99; perm 7 b,jnr. 1/99, intervju, 25.05.99.

361.GP, 1996, 2091/73, dok. III/31-6-1, undersøkelser om Israel Krupps gjestebok; dok. III/31-6-11, avhør av Mia Abrahami, 25.09.96; dok. III/31-6-12, avhør av Doron Abrahami, 27.12.96.

362.LH-utvalget, perm 5, jnr. 4/99, notat, 12.05.99; jnr. 11/99, notat vedr. foto og gjestebok hos Krupp, 15.10.99.

363.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/1, egenrapport, 26.04.96; dok. IV/2-1, notat kriminalavdelingen, 10.10.75.

foreligger opplysninger som gir grunn til å anta at vedkommende danske statsborger hadde noen befatning med Lillehammer-saken.

6.4.5 Oppsummering

Utvalget har gjennom sine undersøkelser funnet at enkelte av de israelske navnene som forekommer i Lillehammer-saken også har forekommet i Norge i andre sammenhenger forut for drapet. Zvi Zamir var i en kortere periode fra 1966 israelsk forsvarsattaché til Norge med bopel i London. Han har i denne forbindelse besøkt Norge ved én eller flere anledninger. Mike Harari og hans kone Pnina besøkte også Norge i 1962, uten at utvalget har funnet noen forbindelse mellom dette besøket og Lillehammer-saken. Også en person ved navn Thal besøkte Norge i begynnelsen av 1960-årene, uten at det er bekreftet om dette er den samme Thal som forekommer i Lillehammer-saken. Alle disse besøkene fant sted mange år før Lillehammer-drapet, og utvalget har ikke funnet indikasjoner på en nærmere sammenheng mellom besøkene og spørsmålet om norsk medvirkning forut for drapet.

Når det gjelder navnene Sarig Yesayahau, Dov Lapidot og Joseph Gohnen, har utvalget ikke funnet at disse har besøkt Norge i årene før drapet. Utvalget har heller ikke funnet spor som knytter Israel Krupp eller israelerne som besøkte gården hans på Hundorp våren 1973 til Lillehammer-saken. Det samme gjelder en dansk statsborger som skal ha truffet Dan Ærbel.

Utvalget kan imidlertid ikke se bort fra at opplysningene om bruken av den leilighet Dworsky leiet er korrekte. I så fall har medlemmene av drapsgruppen på dette punkt fått bistand med hensyn til bruk av et sted å være. Det har imidlertid ikke vært mulig for utvalget å få dokumentert nærmere noen ytterligere form for medvirkning i denne forbindelse.

6.5 Spekulasjoner om medvirkning under og etter drapsaksjonen

Dette avsnittet vil behandle spekulasjonene om at Mossad fikk bistand fra norske personer eller myndigheter under selve drapsaksjonen og etterpå som et ledd i flukten. Spekulasjoner knyttet til Politiets overvåkingstjeneste, Forsvarets etterretningstjeneste og personer knyttet til de dekkleiligheter og biler som ble brukt under aksjonen, vil bli behandlet.

6.5.1 Politiets overvåkingstjeneste

6.5.1.1 Generelle påstander

Som tidligere nevnt har det både i pressen og litteraturen fremkommet påstander om at Politiets overvåkingstjeneste bisto Mossad under og etter drapsaksjonen. De fleste påstandene mangler kildehenvisning, og kan derfor vanskelig etterprøves.

I en artikkel i *Arbeiderbladet* 6. august 1973 ble det for eksempel antydnet at det skulle ha funnet sted et møte mellom Zvi Zamir og den norske overvåkingssjef Gunnar Haarstad. Haarstad benektet dette.³⁶⁴ I David Tinnins bok *The Hit Team* fra 1976 hevdes det at israelerne ble hjulpet i forbindelse med drapsaksjonen. I utkastet til bokens norske utgave *Nummer tretten*, som ble utarbeidet av forfatter og journalist Dag Christensen, ble det anført at Zamir

364.Se også LH-utvalget, perm 4, jnr. 4/99, intervju med Geir Øvrevik, 05.05.99.

og Haarstad skulle ha hatt regelmessig kontakt. På bakgrunn av disse påstandene skrev Haarstad i mars 1976 et notat der han bestemt avviste at noen i overvåkingstjenesten hadde hatt møte med Zamir eller andre i Mossads ledelse, eller på andre måter skulle ha kjent til eller hatt forståelse for drapsaksjonen. Han benektet også enhver stilltiende overenskomst eller forståelse omkring drapsaksjonen fra overvåkingstjenestens side.³⁶⁵

Christensen hadde god kontakt med generaladvokat Håkon Wiker. Wiker ga i et notat til justisminister Inger Louise Valle (AP) av 31. mars 1976 en redegjørelse for sin kontakt med Haarstad og Christensen i sakens anledning. Av notatet fremgår at opplysningene om norsk medvirkning til drapsaksjonen bygget på en israelsk kilde sentralt plassert i Israels etterretningstjeneste. Wiker fremholdt overfor Christensen at påstandene om norsk medvirkning antakelig måtte være et klart eksempel på desinformasjon.³⁶⁶ Christensen fant Haarstads dementi så kategorisk og sammenfallende med sin egen oppfatning, at han valgte å fjerne påstandene om medvirkning fra overvåkingstjenesten i den norske utgaven av boken.³⁶⁷

Utvalget har ikke funnet primærkildemateriale som indikerer noen kontakt mellom den norske overvåkingstjenesten og Zvi Zamir. I likhet med Lund-kommisjonen finner utvalget påstandene om medvirkning fra Politiets overvåkingstjeneste for å være helt generelle antakelser som mangler nærmere dokumentasjon.³⁶⁸

6.5.1.2 Uttalelser under kurs på Torås fort

Som nevnt i forrige kapittel, har det i litteraturen fremkommet påstander om at politiavdelingssjef Erik Næss under en forelesning på Torås fort i august 1973 skal ha antydnet at overvåkingstjenesten nok kunne ha sørget for at noen av gjerningsmennene ikke hadde kommet seg ombord på Jahre Lines Kielferge. Frank Siljeholt, ansatt i Forsvarets etterretningstjeneste frem til 1985, kan ha vært kilden bak disse opplysningene. Siljeholt ga derimot ingen slik opplysning i sin forklaring for Lund-kommisjonen.³⁶⁹ Han fortalte heller ikke noe om dette i sitt politiavhør i forbindelse med etterforskningen i 1996.³⁷⁰ Overfor Lillehammer-utvalget har imidlertid Siljeholt forklart at Lillehammer-saken kom opp under et kurs på Torås fort. Han mener det under kurset ble uttalt at «de lot dem kjøre fra Lillehammer og om bord i Jahre Lines Kielferge».³⁷¹ Politiinspektør Ørnulf Tofte har i sine forklaringer både under etterforskningen i 1996 og senere overfor Lillehammer-utvalget bekreftet at han var foreleser på kursene på Torås fort. Han hørte imidlertid aldri at Lillehammer-saken ble diskutert på disse kursene. Han har hos Politiets overvåkingstjeneste heller aldri hørt snakk om at tjenesten på et eller annet tidspunkt hadde bistått agentene under drapsaksjonen.³⁷²

365.OVS, 1976, jnr. 1323/76, Haarstad-notat, 10.03.76.

366.JD, 1976, jnr. 233/76 statsråden, Wiker-notat til justisminister Valle, 31.03.76.

367.LH-utvalget, perm 4, jnr. 6/99, intervju med Dag Christensen, 05.05.99.

368.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 494.

369.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 495.

370.GP, 1996, 2091/73, dok. II/1, avhør av Frank Siljeholt, 16.01.96.

371.LH-utvalget, perm 4, jnr. 5/99, intervju med Frank Siljeholt, 05.05.99.

372.GP, 1996, 2091/73, dok. II/31, avhør av Ørnulf Tofte, 23.05.96; LH-utvalget, perm 4, jnr. 15/99, intervju med Ørnulf Tofte, 21.06.99.

Utvalget har ikke funnet andre kilder som kan bekrefte de påståtte uttalelsene under kurset på Torås fort. I likhet med Lund-kommisjonen finner utvalget opplysningene for usikre til at de kan tillegges vekt.

6.5.1.3 Vaktholdet ved den israelske ambassaden

Flere tjenestemenn ved Oslo politikammer var i november 1973 involvert i en ulovlig privat betalt vaktjeneste utenfor lokalene til den israelske ambassaden i Oslo. Den private vakttjenesten ble etablert etter ønske fra den sikkerhetsansvarlige ved ambassaden. Vaktholdet var ulovlig fordi overordnet myndighet ved politikammeret hadde avslått i gi samtykke til etablering av slik vaktjeneste. Som følge av dette ble to tjenestemenn ilagt anmerkning på rullebladet om advarsel og irettesettelse i medhold av politiinstruksens § 42 nr. 3. Utvalget har undersøkt saksdokumentene uten å finne noen tilknytning mellom dette vaktholdet og Lillehammer-saken.³⁷³

6.5.2 Forsvarets etterretningstjeneste

6.5.2.1 Okkupasjonsberedskapen (Stay Behind)

Forsvarets okkupasjonsberedskap var i 1973 lagt til avdeling E-14 i Forsvarets etterretningstjeneste, og ble ledet av Sven Ollestad. Det ble jevnlig avholdt øvelser i regi av E-14. Disse kunne blant annet omhandle evakuering av personell til utlandet. Utvalget har fått tilgang til ikke journaliserte dokumenter fra E-14 hvor det fremgår at det under et møte 15. november 1972 ble planlagt en øvelse med personellslipp. Av en rapport fra 10. juli 1973 og oppsummering 1. august samme år fremgår det at øvelsen ble avholdt i juni måned og avbrutt 26. juni 1973 etter at deler av personellet havarerte med kano i Trysil-elva. Utvalget har undersøkt en samleperm med referater også fra andre øvelser som ble avholdt i årene 1972-73, uten å finne noe som kan knyttes opp mot Lillehammer-saken. Sven Ollestad ble avhørt under etterforskningen i 1996, og han understreket da at E-14 aldri har hatt øvelser sammen med israelere og at avdelingen heller aldri samarbeidet med deres tjenester i den tiden han var sjef.³⁷⁴ Heller ingen av de andre avhørene av personell tilknyttet okkupasjonsberedskapen som ble foretatt under etterforskningen i 1996 har gitt holdpunkter for at det har vært en forbindelse mellom øvelsene og Lillehammer-saken.

En mulig årsak til spekulasjonene kan være at gården til Israel Krupp på Hundorp har vært benyttet av E-14 i øvelsessammenheng. Utvalget har hatt samtaler med enkelte personer som var tilknyttet okkupasjonsberedskapen i Lillehammerområdet i 1973 uten at det har fremkommet noe om øvelser som kan settes i forbindelse med Lillehammer-drapet.³⁷⁵ Utvalget har hatt kontakt med kilder i etterretningsmiljøet som skal ha hørt ulike rykter, blant annet at Krupp skal ha skjult en av attentatmennene på gården sin.³⁷⁶ Det har ikke vært mulig å få bekreftet riktigheten av ryktene.³⁷⁷ Det kan ikke sees bort fra

373.OP, 1973, anm. nr. 29211/73.

374.GP, 1996, 2091/73, dok. II/7, avhør av Sven Ollestad, 27.02.96.

375.LH-utvalget, perm 5, jnr. 26, notat, samtaler med personell i etterretningstjenesten, 31.1.00.

376.Se også artikkel i *Aftenposten* 05.01.96, der Siljeholt benekter at han er kilden.

377.LH-utvalget, perm 7 a, jnr. 27/99, notat, 12.11.99; perm 7 b, jnr. 1/99, intervju, 25.05.99; *Aftenposten*, 05.01.96.

at den tidligere Mossad-agenten Victor Ostrovsky har vært kilde til noen av de senere ryktene omkring Krupp. For øvrig vises det til de undersøkelser som ble foretatt av Lund-kommisjonen. Utvalget slutter seg til kommisjonens konklusjon om at det ikke er dokumentasjon for spekulasjonene om en øvelse i området rundt Hundorp på tidspunktet for Lillehammer-drapet.³⁷⁸

6.5.2.2 Bruk av småfly over grensen til Sverige

Utvalget har undersøkt en sak der politiet og Forsvaret har registrert ulovlige passeringer av grensen mot Sverige med småfly.³⁷⁹ Av saksdokumentene fremgår det at det for første gang i 1971 ble mottatt meldinger om slike ulovlige grensepasseringer, og undersøkelser ble foretatt av tollvesenet og politiet. Det ble ikke trukket noen sikre konklusjoner med hensyn til disse flyvingene. Utvalget har ikke funnet holdepunkter for at en slik ulovlig bruk av småfly ble benyttet under flukten til noen av de involverte i Lillehammer-saken. Det kan nevnes at partisekretær i Arbeiderpartiet, Ronald Bye, forela dette spørsmålet for den svenske IB-sjefen (sjefen for Inrikesesbyråen, en del av den militære etterretningstjenesten). Denne avviste enhver svensk innblanding i saken.³⁸⁰ Utvalget har foretatt undersøkelser hos Luftfartsdirektoratet, men det har ikke vært mulig å finne nærmere opplysninger om flytrafikken lokalt i det aktuelle tidsrom.³⁸¹

6.5.2.3 Zvi Zamir

Som tidligere nevnt oppholdt to israelere ved navn Sarig Yesayahau og Thal seg på Olrud Hotel på Hamar under drapet. I pressen har det vært fremmet spekulasjoner om at en av disse var den israelske sjefen for Mossad, Zvi Zamir. Som tidligere nevnt var Zamir i Norge i forbindelse med sitt arbeid som forsvarsattaché i årene 1966-67, før han ble sjef for Mossad i 1968. Påstanden om at Zamir var på Lillehammer kan ha sammenheng med at det har vært kjent at han hadde vært i Norge tidligere. Utvalget har undersøkt arkivene til Forsvarets etterretningstjeneste så langt det har vært mulig for eventuelt å finne nærmere dokumentasjon på Zamirs tilstedeværelse i Norge. Arkivmaterialet hos etterretningstjenesten for den aktuelle tidsperiode er imidlertid ikke fullstendig. Utvalget har funnet enkelte referanser til Zvi Zamir i arkivmaterialet, men ikke noe som viser at han har vært i Norge. Det fremgår blant annet at Zamir i desember 1968 sendte brev til oberst Johan Berg og at han 11. august 1974 sendte et personlig brev til sjefen for etterretningstjenesten, Reidar Torp. Sistnevnte brev er makulert, men det er intet som tyder på noen forbindelse med Lillehammer-saken.³⁸²

Det kan i utgangspunktet stilles spørsmål ved om sjefen for en etterretningsorganisasjon ville oppholde seg i landet hvor en slik likvidasjon skal gjennomføres.³⁸³ Utvalget har ikke funnet eksempler på dette i forbindelse med de andre drapsaksjonene som ble utført mot palestinere i etterkant av Münchenmassakren i 1972. For øvrig ble et japansk Boeing 747 fly med 123 personer og en besetning på 21 kapret den 20. juli 1973 etter start fra Amsterdam av fem

378.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 493.

379.FD, 1975, mappe overvåking/fremmedkontroll, udatert rapport fra Fremmedpolitiet.

380.LH-utvalget, perm 4, jnr. 3/99, intervju med Ronald Bye, 04.05.99.

381.LH-utvalget, perm 5b, jnr 11, internt notat, 21.2.00.

382.LH-utvalget, perm 7a, jnr. 9/99, notat vedr.FO/Es arkiv,21.06.99.

383.LH-utvalget, perm 4, jnr. 46/99, intervju med Torkel Holand, 09.12.99.

medlemmer av organisasjonen Den japanske røde hær. Kaprernes leder ble drept av en håndgranat. Flyet mellomlandet på flyplassen i Dubai ved Den per-siske gulf den 21. juli 1973 og landet 24. juli 1973 i Benghazi i Libya. Her det ble sprengt i luften etter at alle ombord hadde forlatt flyet. De fire kaprerne, tre arabere og en japaner ble arrestert.³⁸⁴

6.5.3 Telefonnumre funnet hos de pågrepne

I forbindelse med pågripelsene av Sylvia Rafael, Michael Dorf og Abraham Gehmer, samt de etterfølgende ransakingene, blant annet i Otto Ruges vei 77, ble det funnet en rekke telefonnummer. Etterforskningen i 1973 gav ikke grunnlag for å hevde at noen av telefonnumrene pekte i retning av norske forbindelser.³⁸⁵ Statsadvokat Håkon Wiker har opplyst overfor utvalget at etterforskningen aldri brakte helt klarhet i hvem som var tilknyttet telefonnumrene, men at det av sakens øvrige opplysninger ikke var noe som tydet på at disse var norske.³⁸⁶

Under etterforskningen i 1996 gjennomførte politiet flere etterforskningsskritt, samt analyserte og gjennomgikk telefonnumrene saken inneholdt.³⁸⁷ Disse etterforskningsskritt og utvalgets undersøkelser har gitt forklaring til de aller fleste av telefonnumrene. Av de uidentifiserte telefonnumrene kan trolig ingen andre enn de pågrepne selv kaste nærmere lys over disse. To av de sentrale personene i denne sammenheng har som kjent ikke vært villige til å samarbeide med utvalget og utvalget har funnet det hensiktsløst å foreta ytterligere henvendelser.

Et av telefonnumrene funnet på Michael Dorf kunne stemme med nummeret til en nordmann. Vedkommende ble avhørt på bakgrunn av dette i 1973, og hadde ingen forklaring på hvorfor Dorf eventuelt hadde notert seg hans telefonnummer.³⁸⁸ Utvalget har vært i kontakt med andre personer med tilsvarende navn uten at disse har kunnet gi noen forklaring på det noterte telefonnummeret. De telefonnumrene som var notert foran dette ble vurdert å være utenlandske, noe som godt også kan gjelde for dette aktuelle telefonnummeret. Bak nevnte telefonnummer var notert «Arie» på hebraisk. Hebraisk skriftmåte, som starter fra høyre, indikerer at det er skrevet Arie først, deretter telefonnummeret. En dekoding av dette telefonnummeret i forhold til kjente koder har heller ikke brakt utvalget nærmere noen norsk medvirkning.

Utvalget har etter en samlet gjennomgang ikke funnet noen telefonnummer med tilknytning til norske borgere som ikke har latt seg forklare.³⁸⁹ Utvalget har heller ikke ved gjennomgang av den militære telefonkatalogen fra 1973 klart å knytte noen av telefonnumrene til nordmenn ansatt i forsvaret.

6.5.4 Registreringsnumre på biler som ble benyttet

Under etterforskningen i 1973 ble en rekke registreringsnumre på biler etterforsket og identifisert. Se statsadvokat Wikers redegjørelse for lagmannen, s. 22. Alle identifiserte biler ble etter hver funnet igjen og de var alle leiebiler.

384.Hvem, Hva, Hvor, 1973, Årsrevy, s. 57.

385.GP, 1973, 2091/73, dok. VII/4, VII/4-A, X/22, X/37, XII/10, XII/31 og XXIII/21.

386.LH-utvalget, perm 4, jnr. 21, intervju med Håkon Wiker, 10.8.99.

387.GP, 1996, 2091/73, dok. VII/2.

388.GP, 1973, 2091/73, dok. XII/9 og XII/10.

389.LH-utvalget, perm 5, jnr. 24, rapport, 5.1.00.

Utvalget har i tillegg gått gjennom opplysninger om enkelte andre biler som forefinnes i saken, se blant annet nedenfor om tips til politiet i 1973 i anledning en lys beige Peugeot 504 observert i nærheten av Sognsvann i Oslo. Det vises for øvrig til eget notat fra utvalgets undersøkelser.³⁹⁰

6.5.5 Leiligheter som er aktuelle i saken

Ut fra saksdokumentene er det på det rene at personer tilknyttet aksjonsgruppen leide en rekke leiligheter i utlandet, både i Paris og i Stockholm. I Norge er det fem leiligheter som det foreligger opplysninger om i saken. Utvalget har sett nærmere på om noen av disse leieforholdene kan knyttes opp mot mulig medvirkning fra norsk side.³⁹¹

Sylvia Rafael og Abraham Gehmer ble pågrepet av politiet i leiligheten i Otto Ruges vei 77 C, Østerås. Eier av leiligheten var en norsk oberstløytnant. Han hadde leid ut leiligheten til en kvinnlig norsk borger som ønsket å flytte før tiden. Hun hadde derfor gitt eiendomsmeklerfirmaet Bømark og Rygh i oppdrag å fremleie leiligheten ut hennes kontaktsperiode. Hun ble den 18. juli 1973 kontaktet av firmaet som hadde en person (Dan Ærbel) som ønsket å leie leiligheten. Etter visning samme dag ble leiligheten leid ut.³⁹² Ærbel hadde i følge sin forklaring kontakt med en rekke eiendomsfirma før han fikk kontakt med Bømark og Rygh.³⁹³ Så langt utvalget kan bedømme synes det å ha vært tale om en helt ordinær utleie formidlet av et kjent eiendomsmeklerfirma.

Den sikkerhetsansvarlige ved Israels ambassade, Yigal Eyal, ble som kjent erklært uønsket i Norge etter drapet. Han leide leiligheten i Tuengen Alle 14 C, Oslo, hvor Zvi Steinberg og Michael Dorf ble pågrepet av politiet. Leiligheten ble eid av en norsk borger som arbeidet innen shipping og bodde i Japan mens leiligheten var utleid.³⁹⁴ Utvalget har ikke funnet noen andre tilknytningspunkter til norske borgere.

Bjørn Dworsky og hans ektefelle bodde i andre etasje i Røahagen 29 i Oslo. Leiligheten var eiet av en norsk oberstløytnant som hadde bopel et annet sted i Oslo. Utvalget har fått opplyst at eierne ikke kjente Dworsky og at utleien ble ordnet via en annonse i avisene.³⁹⁵

Dov Lapidot leide den 18. eller 19. juli 1973 en leilighet i Tidemannsgate 24 A, Oslo. Telefonnummeret til Dov Lapidots leilighet ble funnet notert hos Michael Dorf. Leiligheten ble leiet ut via en annonse i Aftenposten av ektefellen til en kaptein ved Forsvarskommando Sør-Norge. Leiligheten ble etter det opplyste leid ut til Lapidot ved en tilfældighet.³⁹⁶

Den israelske diplomaten Yigal Tzarfati var tilknyttet den israelske ambassaden og sluttet ved ambassaden like etter drapet. Han leide leilighet i minister Ditlefs vei 17, Oslo. Telefonnummer til leiligheten ble funnet notert hos Michael Dorf.³⁹⁷ Et norsk søskenpar stod som eier av leiligheten. Disse ble ikke avhørt i 1973, men utvalget har ikke mottatt noen opplysninger som tyder på noe annet enn at det var et ordinært leieforhold.

390.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 11, notat, 8.2.00.

391.LH-utvalget, perm 5, jnr. 30, internt notat, 21.1.00.

392.GP, 1973, 2091/73, dok. V/103.

393.GP, 1973, 2091/73, dok. X/2.

394.GP, 1973, 2091/73, dok. V/85.

395.LH-utvalget,, perm 5, jnr. 30, internt notat 21.1.00.

396.GP, 1973, 2091/73, dok. VII/2.

397.GP, 1996, 2091/73, dok. VII, s. 7.

Utvalget har merket seg at tre av leilighetene var eiet av personell tilknyttet forsvaret. Sammenholdt med de opplysninger som ellers foreligger rundt leieforholdene har utvalget imidlertid ikke funnet at dette forhold kan tillegges noen vekt. På grunn av beordringssystemet i forsvaret var det i 1973 til enhver tid et stort antall leiligheter som ble leiet ut av personell tilknyttet forsvaret.

6.5.6 Oppsummering

Utvalget har i sine undersøkelser omkring påstandene om norsk medvirkning under og etter drapsaksjonen, tatt utgangspunkt i spekulasjoner knyttet til Politiets overvåkingstjeneste og Forsvarets etterretningstjeneste. I tillegg til etterforskningsdokumentene og øvrig primærkildemateriale, har utvalget i denne forbindelse også foretatt en rekke selvstendige undersøkelser av blant annet de telefonnumre, registreringsnumre og dekkleiligheter som forekommer i saken. Utvalget har gjennom sine undersøkelser ikke funnet grunnlag for noen av de påstander og spekulasjoner som har vært fremsatt om medvirkning fra overvåkingstjenesten eller etterretningstjenesten.

6.6 Påstander om annen medvirkning før, under eller etter drapsaksjonen

Det følgende vil redegjøre for enkelte øvrige spekulasjoner knyttet til norsk medvirkning før, under og etter drapsaksjonen på Lillehammer i juli 1973. Påstander knyttet til Arbeiderpartiet og «den fjerde tjeneste», Trond Johansen som Mossad-agent med kodenavnet Oscar, samt tips og vitneobservasjoner som fremkom i forbindelse med etterforskningen i 1973 og 1996 blir behandlet.

6.6.1 Grupperinger innen Arbeiderpartiet og påstander om en «fjerde tjeneste»

Lund-kommisjonen undersøkte på et mer generelt grunnlag problemstillinger knyttet til Arbeiderpartiet og den såkalte «fjerde tjeneste». Kommisjonen fant da ikke holdepunkter for at en mulig «fjerde tjeneste» kan ha omfattet et samarbeid mellom Stay Behind og overvåkingspolitiet, eventuelt også ulike private grupperinger.³⁹⁸

Det har likevel fremdeles versert påstander om at Arbeiderpartiet og den «fjerde tjeneste» har medvirket til Lillehammer-drapet. Årsaken til disse spekulasjonene må etter utvalgets vurdering forstås på bakgrunn av de gode relasjoner som eksisterte mellom Norge og Israel etter den annen verdenskrig. Se redegjørelse foran. Utvalget har undersøkt arbeiderbevegelsens arkiv uten å finne noe som styrker spekulasjonene om en forbindelse mellom Arbeiderpartiet og Lillehammer-saken.³⁹⁹ Utvalget har intervjuet Haakon Lie, tidligere partisekretær i Arbeiderpartiet. Lie refererte under intervjuet til undersøkelser som viste at det både i 1967 og 1973 var et stort flertall i befolkningen som sympatiserte med staten Israel.⁴⁰⁰ Lie bekreftet at det var meget tette bånd mellom arbeiderbevegelsen i Norge og arbeiderbevegelsen i Israel, blant annet på grunn av den økonomiske støtte som ble gitt til Norge

398.Dokument nr. 15 (1995-96), kap. 13 og 14, spesielt kap. 13.5.3.

399.LH-utvalget, perm 5, notat, 4.2.00.

400.*Arbeiderbladet*, 06.05.74

fra jødiske miljøer i Amerika under den annen verdenskrig, samt fra Norge til Israel etter krigen. Når det gjelder Lillehammer-saken, fikk Lie en henvendelse om å besøke en av de pågrepne i fengselet, men det ble aldri noe av besøket.⁴⁰¹ Heller ikke Ronald Bye, partisekretær i Arbeiderpartiet i årene 1969 til 1975, mottok noen særskilt informasjon eller anmodninger vedrørende Lillehammer-saken i 1973.⁴⁰² Det samme gjelder Paul Engstad, sekretær for Arbeiderpartiets stortingsgruppe i 1973.⁴⁰³ Først etter at drapsaksjonen var gjennomført hadde disse to samtaler med Bjørn Dworsky om saken.

Utvalget har hatt kontakt med Jens Chr. Hauge som i sin uttalelse av 9. desember 1999 bekrefter det gode forholdet mellom Norge og Israel. Han har imidlertid ikke opplysninger som kan knyttes til Lillehammer-saken. Om forholdet til Stay Behind opplyser Hauge at han som forsvarsminister i 1940-årene tok initiativ til opprettelse av en okkupasjonsberedskap med et fåtall ledere. Han verken hadde eller skulle imidlertid på noe tidspunkt ha kunnskap om dennes personell og virksomhet.⁴⁰⁴

Utvalget har vurdert spekulasjonene rundt Arbeiderpartiet og en såkalt «fjerde tjeneste» så langt det har vært nødvendig for mandatet, men har ikke vurdert spekulasjonene i sin fulle bredde. Det har for utvalget vært tilstrekkelig å konstatere at det gjennom sitt arbeid ikke har funnet kilder som gir dokumentasjon for påstandene om medvirkning til Lillehammer-drapet fra grupperinger innen Arbeiderpartiet eller fra et uformelt maktapparat som opererte utenfor de demokratiske spilleregler i samfunnet, altså en såkalt «fjerde tjeneste».

6.6.2 Påstandene om Trond Johansen som Mossad-agent med kodenavnet Oscar

Som nevnt i forrige kapittel har den tidligere Mossad-agenten Vistor Ostrovsky fremmet påstander om at Trond Johansen, som på 1970-tallet var sjef for avdeling E-13 i Forsvarets etterretningstjeneste, var agent for Mossad med kodenavnet Oscar. Påstandene er gjentatt i flere presseoppslag.⁴⁰⁵ Oscar skulle blant annet ha åpnet en fluktrute for gruppen som utførte drapet på Lillehammer. Johansens forhold til Mossad ble behandlet i Koordineringsutvalget 2. mars 1992. Lund-kommisjonen behandlet saken utførlig, og konkluderte med at påstanden om at Johansen var Mossad-agent er uten troverdighet.⁴⁰⁶

Påstanden ble også undersøkt i forbindelse med den etterforskningen førstestatsadvokat Lasse Qvigstad iverksatte i 1996.⁴⁰⁷ Under denne etterforskningen ble Victor Ostrovsky avhørt ved Ontario Court of Justice 11. februar 1997.⁴⁰⁸ Av avhøret fremgår det at Ostrovsky fikk kjennskap til opplysningene om Oscar under sin opplæring i Mossad i årene i 1984-85, da Lillehammer-saken ble benyttet som et eksempel. Ostrovsky forklarte at drapsmennene ble arrestert og satt i drukkenskapsarrest før de ble hjulpet ut av landet. I følge

401.LH-utvalget, perm 4, jnr. 26/99, intervju med Haakon Lie, 08.09.99.

402.LH-utvalget, perm 4, jnr. 3/99, intervju med Ronald Bye, 04.05.99.

403.LH-utvalget, perm 4, jnr. 31/99, intervju med Paul Engstad, 22.09.99.

404.LH-utvalget, perm 1, jnr. 123/99, Jens Chr. Hauge til LH-utvalget, 09.12.99.

405.*Arbeiderbladet*, 08.10.95; *Klassekampen*, 10.10.94; *Klassekampen*, 06.01.96.

406.Dokument nr. 15 (1995-96), s. 491-495.

407.GP, 1996, 2091/73, dok. V/1-12, div. undersøkelser omkring Victor Ostrovsky.

408.GP, 1996, 2091/73, uten jnr., avhør av Victor Ostrovsky, 11.02.97.

Ostrovsky var Mike Hararis kontaktperson i Norge en person med kodenavn Oscar. Ostrovsky tar imidlertid forbehold om at han kan huske feil, da notatene om dette siden var kommet bort.⁴⁰⁹ Alt Ostrovsky for øvrig vet om Oscar fremgår av et internt Mossad-dokument, en utskrift fra Mossads dataanlegg med henvisning til datoen 28. april 1981.⁴¹⁰ Innholdet i datautskriften er grundig behandlet i Lund-kommisjonens rapport og behandles derfor ikke nærmere her. Datautskriften er fra mange år etter Lillehammer-saken, og innholdet gir i seg selv ingen nærmere referanse eller tilknytning til Lillehammer-saken. Det vesentlige er at utskriften kobler Trond Johansen til dekknavnet Oscar.

Qvigstad konkluderte i sin innstilling av 25. januar 1999 med at Ostrovsky ikke virket troverdig og under avhøret ga unnvikende svar på de fleste spørsmål. Etter hans vurdering er de fleste av Ostrovskys opplysninger basert på ulike spekulasjoner som tidligere er fremsatt i norsk og israelsk presse.⁴¹¹

Forfatteren Vegard Bye har for utvalget forklart at han sannsynligvis var den første norske journalist som hadde kontakt med Ostrovsky. Ostrovsky fremla under samtalen med Bye et dokument som blant annet omhandlet begivenheter i Norden, og der navnet «Trond Johansen» var påført. På spørsmål fra Bye visste ikke Ostrovsky på dette tidspunkt hvem Trond Johansen var.⁴¹² Dette stemmer med Lund-kommisjonens vurderinger, som la til grunn at Ostrovsky først omtalte spekulasjonene knyttet til Johansen etter at han en gang etter 1990 ble oppsøkt av norske journalister og gjort oppmerksom på at Johansen var en fremtredende tjenestemann i den norske etterretningstjeneste.

Utvalget vil ellers bemerke at Trond Johansen i egenskap av sjef for liaisonkontoret i etterretningstjenesten, ganske naturlig vil kunne bli oppfattet som en forbindelsesoffiser av andre lands etterretningstjenester. Det er videre normalt å benytte dekknavn i kommunikasjonen mellom tjenestene. Trond Johansen har i sin forklaring for utvalget opplyst at Lillehammer-drapet kom overraskende på den norske etterretningstjenesten og at deres reaksjon var preget av faglig undring og sinne.⁴¹³

Ut fra ovenstående er utvalget enig med Lund-kommisjonen om at påstanden om Trond Johansen som Mossad-agent er uten grunnlag.

6.6.3 Tips til politiet under etterforskningen i 1973

Under etterforskningen i 1973 mottok politiet et betydelig antall tips og opplysninger. Disse omfatter 117 ulike dokumenter med tilhørende underdokumenter. Som et eksempel kan nevnes observasjoner gjort utenfor Bredtveit kvinnefengsel, der Marianne Gladnikoff satt fengslet fra august 1973. Etterforskningsdokumentene viser at det ble observert mystiske lysglimt fra en leilighet i nærheten av fengselet. Observasjonene medførte omfattende vaktthold utenfor fengselet, og en rekke undersøkelser ble gjort omkring de personer som hadde tilknytning til den aktuelle leiligheten. Etterforskningen avdekket ingenting som kunne relateres til Lillehammer-saken.⁴¹⁴

409.GP, 1996, 2091/73, uten jnr., avhør av Victor Ostrovsky, 11.02.97.

410.GP, 1996, 2091/73, uten jnr., avhør av Victor Ostrovsky, 11.02.97.

411.GP, 1996, 2091/73, uten jnr., avhør av Victor Ostrovsky, 11.02.97. Som eksempler på spekulasjoner om samarbeid med Mossad som har versert i pressen fra et tidlig tidspunkt i saken, se oppslag i *Arbeiderbladet* 06.08.73 og 07.8.73, samt *Verdens Gang* 05.10.73.

412.LH-utvalget, perm 4, jnr. 27/99, intervju med Vegard Bye, 08.09.99.

413.LH-utvalget, perm 4, jnr. 43/99, intervju med Trond Johansen, 26.11.99.

Et annet eksempel er opplysninger politiet mottok i februar 1974 fra et vitne om en mistenkelig person som disponerte en stjålet folkevogn og som skulle levere radioutstyr til personer i en Peugeot 504. Observasjonene ble gjort av et vitne 21. juli 1973 kl. 04.00 utenfor Panorama sommerhotell på Kringsjø i Oslo. Vitnet ble kalt inn til fotokonfrontasjon uten at det fremkom ytterligere opplysninger.⁴¹⁵ Utvalget har fått innhentet anmeldelsen på den stjålne folkevognen og kontrollert at tidspunktet for anmeldelsen av tyveriet er korrekt. Utvalget har også så langt det er mulig kontrollert opplysningene hos en slektning av den daværende eier av folkevognen.⁴¹⁶

Tipsene ble altså i 1973 undersøkt så langt politiet fant det hensiktsmessig, uten at de bidro til å løse saken. Utvalget har ikke funnet spesielle opplysninger i dette materialet som i ettertid gir grunnlag for ytterligere etterforskning med tanke på mulig norsk medvirkning til drapsaksjonen.

6.6.4 Vitneobservasjon knyttet til kjøp av gardiner

Førstestatsadvokat Qvigstad mottok under etterforskningen i 1996 en henvendelse fra en privatperson som mente å ha observert en nordmann som var sammen med to av agentene under et gardinkjøp på Hamar. Under etterforskningen av denne saken fremkom ingen opplysninger som gir grunnlag for slutninger om norsk medvirkning til drapet.⁴¹⁷ Utvalget understreker at den konkrete type gardiner som angivelig ble kjøpt ikke samsvarer med de gardinene som ble beslaglagt hos Dan Ærbel.⁴¹⁸

6.6.5 Oppsummering

Utvalgets undersøkelser omkring Arbeiderpartiet og den såkalte «fjerde tjeneste» har ikke gitt resultater som støtter påstandene om at det i tilknytning til Arbeiderpartiet har eksistert et uformelt maktapparat som opererte utenfor myndighetenes strukturer. Utvalget har således ikke funnet dekning for påstandene om at en slik «fjerde tjeneste» bisto Mossad i forbindelse med drapsaksjonen på Lillehammer. Utvalget har heller ikke funnet grunnlag for påstandene om at Trond Johansen var Mossad-agent med påstått kodenavn Oscar, eller at han bisto Mossad i forbindelse med flukten etter drapsaksjonen. Heller ikke med hensyn til de tips og vitneobservasjoner politiet mottok under etterforskningen i 1973 og 1996, har utvalget funnet spor som kan knyttes til norsk medvirkning i forbindelse med drapsaksjonen.

6.7 Andre forhold under oppfølgingen av Lillehammer-sakens første fase

Under etterforskningen av de pågrepne i 1973 fikk politiet så langt utvalget har kunnet bedømme klarlagt omstendighetene omkring de pågrepnes medvirkning til Lillehammer-drapet så langt det var praktisk mulig. Det er ingenting i saksdokumentene eller andre kilder utvalget har undersøkt som tyder på at

414.GP, 1973, 2091/73, dok. 0/1-14, div. politiavhør.

415.GP, 1973, 2091/73, dok. 0/115-1-2, politirapport, 22.02.74; politirapport, 24.02.74.

416.LH-utvalget, perm 5b, jnr. 11, notat, 8.2.00.

417.*Aftenposten*, 08.07.97; *Aftenposten*, 26.06.97; GP, 1996, 2091/73, dok. X/1-6, div. opplysninger fra Synnøve Gaustad.

418.GP, 1996, 2091/73, dok. X/5, avhør av Synnøve Gaustad, 25.06.97; GP, 1973, 2091/73, dok. X/14, beslagsrapport, 24.07.73.

politiet i 1973 unnlot å etterforske mulige spor vedrørende de pågrepne eller mulig norsk medvirkning. Ingen av de etterforskerne utvalget har intervjuet har antydnet at det i 1973 fant sted noen form for politisk press i saken, hindringer når det gjaldt å etterforske mulig norsk medvirkning, eller at det ble lagt andre føringer på etterforskningen. Utvalget konkluderer således med at etterforskningen i 1973 mot de pågrepne ble grundig gjennomført, slik en alvorlig drapssak nødvendigvis må bli.

Drapsaksjonen på Lillehammer hadde imidlertid som tidligere nevnt også forgreninger til liknende drapsaksjoner i andre land. Det følgende vil vurdere i hvilken grad dette forhold har hatt betydning for den videre oppfølgingen av Lillehammer-saken.

6.7.1 Etterlysningene

Som nevnt i kapittel 5 ble det i 1973 utferdiget pågripelsesbeslutning også for de åtte personene som unnslopp etter drapet. Disse ble etterlyst gjennom Interpol i tillegg til at det ble rettet forespørsler på enkeltnavn. Utvalget har undersøkt om denne del av etterforskningen ble fulgt opp av påtalemyndigheten slik det normalt kan forventes i en drapssak. Dette gjelder spesielt for to av de etterlyste, der politiet fikk flere opplysninger om mulig riktig identitet enn det som fremgikk av etterlysningene gjennom Interpol. I tillegg til at navnet Mike Harari kunne knyttes til Edouard Laskier, viste etterforskningen i 1973 at Marianne Gladnikoff, Dan Ærbel og muligens også Jonatan Ingelby opererte under sin rette identitet.

Statsadvokat Wiker hadde som nevnt opplysninger om at Edouard Laskier var identisk med lederen av aksjonen, «Mike», alias George Manner, alias Yosuf Harrar, bosatt i Israel og ansatt i det israelske Forsvarsdepartementet. Verken Wiker eller andre personer i etterforskningsledelsen utvalget har hatt kontakt med, fikk imidlertid kunnskap om navnet Mike Harari slik det er beskrevet i notatet fra overvåkingssjef Gunnar Haarstad den 17. august 1973 (se nærmere om dette nedenfor). Det synes derfor som om overvåkingssjefen ikke brakte denne opplysningen videre til etterforskningsledelsen. Opplysningene om Yosuf Harrar / Mike Harari var imidlertid trolig ikke dokumenterbare, da ingen av de pågrepne ville bekrefte dette. Det ble sendt forespørsler om Mike Harari/Yosuf Harrar til samarbeidende tjenester. Svarene var sannsynligvis negative i den forstand at disse ikke hadde ytterligere opplysninger om personene. Utvalget har imidlertid ikke funnet sikker dokumentasjon for dette.⁴¹⁹

Qvigstad har i sin innstilling til Riksadvokaten av 25. januar 1999 lagt til grunn at det synes vanskelig å se hvilke alternativer norske myndigheter hadde med hensyn til å forespørre samarbeidende tjenester om Mike Harari. Det kunne ikke sendes ut internasjonal etterlysning, da dette forutsetter en dokumenterbar skjellig grunn til mistanke.⁴²⁰ Utvalget vil imidlertid bemerke at det hadde vært mulig å etterforske videre ut fra de opplysninger man hadde, selv om det ikke forelå tilstrekkelig grunnlag for en etterlysning med tanke på pågripelse i forbindelse med en siktelse.

Etter utvalgets vurdering kunne det ha vært naturlig i tilknytning til den internasjonale etterlysningen av Edouard Laskier å ha tatt med en henvisning

419.OVS, 1974, jnr. 1703/74, Haarstad-notat, 17.08.73; OVS, personmappe Michael Harari, dok. 13, notat på fransk vedr. Yosef Harrar, udatert.

420.GP, 1996, 2091/73, Qvigstads innstilling, 25.01.99, s. 13.

til navnene Mike Harari/Yosuf Harrar som aktuelle alias. Dette ville spesielt ha vært naturlig med tanke på å få ytterligere informasjon om rett identitet og oppholdssted. Til sammenlikning kan det nevnes at det var slik politiet gikk fram når det gjaldt Patricia Roxburgh. Også for hennes vedkommende hadde politiet underhåndsupplysninger om rett identitet, og denne informasjonen ble sendt fra Interpol Oslo for bekreftelse.⁴²¹ Kort tid etter erkjente Roxburgh at hennes riktige identitet var Sylvia Rafael.⁴²²

Når det gjelder Jonathan Ingelby, ga det såkalte fremmedskjemaet fra Panorama sommerhotell følgende opplysninger:

«Ingelby, Jonathan, f. 11.12.34 i Manchester, company director, bor: Mapple street 37, London W 1, britisk statsborger, pass nr 11 0 eller L 10 - 832427 utstedt av foreign office, London.»⁴²³

Forespørsler om Ingelby ble sendt til samarbeidende tjenester og flere møter ble avholdt. Av arkivmaterialet fremgår at politiet fikk en sikker identifikasjon av Ingelby. Han hadde i 1956 vært under mistanke av briteres kontraspijasje på grunn av forbindelse med en militær etterretningsmann ved den israelske ambassade i London.⁴²⁴ Ingelby hadde trolig ikke bodd i England siden 1959, men levde i Israel og muligens returnert dit. Ingelby hadde oppholdt seg i Paris i oktober og november 1972.⁴²⁵ Det er gjennom utvalgets undersøkelser bekreftet at Ingelby var i Roma 9. oktober 1972.⁴²⁶ Man foretrakk imidlertid at hans pass med bilde ikke ble sirkulert gjennom Interpol foreløpig, da det ble fryktet at en for tidlig offentliggjøring kunne bringe impliserte regjeringer i forlegenhet og resultere i ikke koordinerte tiltak mot Israel. Dette kunne igjen ødelegge de etablerte forbindelsene til de israelske tjenester.⁴²⁷

Etterforskningsledelsen ved Jahrman var representert under enkelte av møtene med de samarbeidende tjenester. Jahrman kan ikke huske at det under disse møtene fremkom noen nærmere opplysninger om hvem som var leder av aksjonen eller hva slags støtteapparat israelerne benyttet i tillegg til de personene som var etterlyst i saken.⁴²⁸ Heller ikke andre aktuelle tjenestemenn ved Overvåkingssentralen husker noe fra disse møtene.⁴²⁹ Av arkivmaterialet fremgår det imidlertid at etterforskningsledelsen var seg bevisst at den israelske etterretningstjenesten var den viktigste kilden til opplysninger om arabisk terrorvirksomhet. Videre anså norske myndigheter det som nødvendig å bruke sikkerhets- og etterretningskanalene fremfor Interpol, da Interpol ble vurdert som uegnet når det gjaldt å få detaljopplysninger om personene som var involvert i Lillehammer-saken.⁴³⁰

Utvalget har forespurt engelske, franske og amerikanske myndigheter om mulig oppdaterte opplysninger i saken. Henvendelsene har imidlertid ikke gitt

421.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-5-8, Ravlo-notat, 02.10.73; GP, 1973, 2091/73, dok. VII/8-18, Kripos til politiet i Pretoria, 17.08.73.

422.GP, 1973, 2091/73, dok. VII/14, avhør av Patricia Roxburgh, 05.09.73.

423.GP, 1973, 2091/73, dok. V/53, politirapport, 24.07.73.

424.OVS, 1973, jnr. 3909/73, Haarstad-notat, 03.08.73.

425.GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/1, rapport, 16.11.73.

426.LH-utvalget, perm 7 a, jnr. 32/99, notat, 07.12.99.

427.GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3-1, notat, 17.10.73; OVS, personmappe Jonathan Ingelby, dok. 6, fjernskriv til OVS, 10.08.73; dok. 5, fjernskriv fra OVS, 06.08.73.

428.LH-utvalget, perm 4, jnr. 1/99, intervju med Rolf Harry Jahrman, 14.04.99.

429.LH-utvalget, perm 4, jnr. 10/99, intervju med Erling Sundvor, 26.05.99; jnr. 25/99, intervju med Leif Hagen, 08.09.99.

430.OVS, 1973, jnr. 691/73a, Haarstad-notat, 30.08.73.

ytterligere informasjon om hva som fremkom gjennom kontaktene med samarbeidene tjenester.

Overvåkingssentralen foretok en oppsummering fra resultatet av undersøkelser i utlandet i et skriv til samarbeidende tjeneste datert 27. mars 1974. Skrivet viser at aksjonen fra norsk side ble identifisert som en israelsk kontraterroraksjon hvor gruppens samband med operasjonssenteret gikk gjennom tjenestemenn ved Israels ambassader i Haag og Oslo. For øvrig ga behandlingen av saken i følge skrivet bare sparsomme opplysninger, og den videre oppfølging av etterforskningen i utlandet frembrakte ikke fakta av betydning.⁴³¹

Det kan således konstateres at etterforskningen av Lillehammer-saken var spesiell i den forstand at den var konsentrert om et annet lands etterretningstjeneste, og videre fordi politiet under etterforskningen i utlandet i første rekke forholdt seg til samarbeidende tjenester fremfor Interpol. I og med at den israelske stat stod bak drapsaksjonen og alle stater har tilgang til kommunikasjonen gjennom Interpol, var det nødvendig å benytte seg av samarbeidende tjenester i undersøkelsene. Det ble i størst mulig grad søkt å unngå publisitet omkring detaljer i etterforskningen, og politiet foretok ikke ytterligere etterlysninger gjennom Interpol av for eksempel Eduard Laskier under henvisning til Mike Harari/Yousuf Harrar som mulige alias. Når det gjelder Ingelby, kunne han ha blitt etterlyst internasjonalt ikke bare med navn, slik det ble gjort, men også med korrekt bilde. Dette ville muligens ha gjort etterlysningen mer effektiv. Hadde politiet fått opplysninger om Ingelbys oppholdssted, hadde det også vært mulig å fremme begjæring om utlevering dersom han oppholdt seg utenfor Israel og i et land Norge hadde utleveringssavtale med.

6.7.2 Påtalemyndighetens kontakt med enkeltpersoner og overvåkingspolitiet

I Vegard Byes bok *Forbuden fred* som ble utgitt i 1990, antyder forfatteren at det eksisterte et nært forhold mellom Jens Chr. Hauge og tidligere riksadvokat Dorenfeldt under etterforskningen på 1970-tallet.⁴³² Disse antydningene medførte at Dorenfeldt ga en redegjørelse for saken i et brev til Riksadvokaten datert 22. mai 1990.⁴³³ I sin fremstilling avkrefter Dorenfeldt at det eksisterte et slikt nært forhold mellom han selv og Hauge, selv om de kjente hverandre. Dorenfeldt bekrefter at Hauge kontaktet han på et forholdsvis tidlig tidspunkt under etterforskningen, da Hauge hadde blitt rådspurt av den israelske ambassadøren vedrørende forsvarerspørsmålet. Hauge spurte Dorenfeldt om høyestrettsadvokat Annæus Schjødt ville være et godt valg av forsvarer, noe Dorenfeldt sluttet seg til. Dorenfeldt fremhever at det under samtalen selvfølgelig ikke var spørsmål om å påvirke påtalemyndighetens saksbehandling.⁴³⁴

Riksadvokat Dorenfeldts skriftlige redegjørelse om dette er som følger:

«På et forholdsvis tidlig tidspunkt under etterforskningen ba Hauge om en samtale på mitt kontor. Han hadde fått en henstilling fra den israelske ambassadør som ba Hauge om råd når det gjaldt forsvarer

431.OVS, 1974, jnr. 1574/74, OVS til «4», 27.03.74.

432.Bye 1990, *Forbuden fred*, s. 78.

433.Riksadv. arkiv, 1990, uten jnr., Dorenfeldt til riksadvokaten, 22.05.90.

434.Riksadv. arkiv, 1990, uten jnr., Dorenfeldt til riksadvokaten, 22.05.90.

spørsmålet. Det var meget om å gjøre å skaffe de siktede det best mulige forsvar [mldr] [mldr]. Hauge spurte meg da om jeg trodde hr.adv. Annæus Schjødt ville være et godt valg. Jeg ga uttrykk for at med mitt eget kjenneskap til Schjødt, trodde jeg han ville bli en meget dyktig forsvarer. Under samtalen var det selvfølgelig ikke spørsmål om å påvirke påtalemyndighetens saksbehandling. Hauge ville aldri innlatt seg på noe slikt. Den uttalelse som er tillagt Hauge, kom fra en helt annen jurist, nærmere herom nedenfor. Da Bye i sin bok snakker om vennskap mellom Hauge og meg, må jeg opplyse at vi ikke er personlige venner. Vi har truffet hverandre fra og til i selskapslivet og et par ganger hatt samtaler om faglig spørsmål [mldr].»

H.r.advokat Jens Chr. Hauge har i en skriftlig uttalelse av 24. januar 2000 bekreftet at han fikk en forespørsel fra Israels ambassadør i Norge om han var villig til å påta seg å være forsvarer for en av de pågrepne i Lillehammer-saken. Hauge svarte at han som tidligere Justisminister ikke ønsket å påta seg et slikt forsvareropdrag og rådet ambassadøren til å vende seg til h.r.advokat Annæus Schjødt. Hauge kan ikke lenger huske at han var i kontakt med Dorenfeldt om saken, men tar Dorenfeldts redegjørelse til etterretning.⁴³⁵

Utvalget vil generelt bemerke at dersom påtalemyndigheten overhodet velger å uttale seg om et forsvarervalg, må den være meget påpasselig med at dette skjer på en måte som ikke skaper tvil om habiliteten til noen av de involverte parter. Utvalget har ikke grunnlag for å fastslå om dette var tilfelle i Lillehammer-saken. Det er likevel grunn til å anta at Israel gjennom en slik kontakt også ønsket å få best mulig klarlagt hvordan saken sto hos påtalemyndigheten, selv om det ikke var mulig å direkte påvirke behandlingen av saken. Dette tilsa en særlig forsiktighet fra norsk side, noe de involverte forhåpentligvis var oppmerksomme på under den kontakt som fant sted med hensyn til valg av forsvarer.

I Karl Emil Haglunds bok *Israel - elsket og hatet* hevdes det at en tidligere justisminister hadde oppsøkt påtalemyndigheten, noe som hadde medført at Dorenfeldt skulle ha visket statsadvokat Håkon Wiker et par ord i ørene med hensyn til å avdekke etterretningsoperasjoner i utlandet.⁴³⁶ Dorenfeldt hevder i sin redegjørelse av 22. mai 1990 at Wiker ledet etterforskningen med stor kraft og dyktighet fra første stund. Dorenfeldt og Wiker så etter hvert noe forskjellig på visse sider av etterforskningen, men Dorenfeldt fremholder at Wiker ikke ble stoppet av han i noe av sin aktivitet. Tross iherdig etterforskning lyktes det ikke å pågripe hovedmennene bak drapsaksjonen. Det var ikke på noe tidspunkt spørsmål om å kreve noen utlevert, og så vidt Dorenfeldt kan erindre var det bare vage mistanker om hvem som stod bak aksjonen. Wiker antydte ikke på noe tidspunkt overfor Dorenfeldt at det var grunnlag for utleveringsbegjæring.⁴³⁷

I følge avisreferatene stilte Wiker under hovedforhandlingen spørsmål vedrørende Israels etterretningsorganisasjon og dens metoder, noe som etter Dorenfeldts mening ikke kunne bringe mer klarhet omkring skyldspørsmålet. I følge Dorenfeldt var høyestrettsdommer og tidligere justisminister Oscar Chr. Gundersen (AP) tydelig forbauset over Wikers eksaminasjon, og han utbrøt: «Er det med Riksadvokatens samtykke at statsadvokaten forsøker å ødelegge vestens beste etterretningsvesen?». Dorenfeldt hevder at han refer-

435. LH-utvalget, perm 2, jnr. 25/00, brev til LH-utvalget, 24.1.00.

436. Haglund 1983, *Israel - elsket og hatet*, s. 122.

437. Riksadv. arkiv, 1990, uten jnr., Dorenfeldt til riksadvokaten, 22.05.90.

erte denne samtalen til overvåkingssjef Gunnar Haarstad, og ba han si Wiker noen alvorord. Dorenfeldt husker spesielt at dersom det måtte stilles sensitive spørsmål, skulle det skje for lukkede dører. Avslutningsvis fremholdt Dorenfeldt at han aldri har latt seg påvirke til å unnlate å aksjonere mot noen mistenkt i saken, noe som i tilfelle ville ha vært en alvorlig embetsforsømmelse.⁴³⁸

Riksadvokat Dorenfeldts skriftlige redegjørelse om ovennevnte er som følger:

«Jeg kommer så til sorenskriver Håkon Wikers forhold. Han ledet etterforskningen fra første stund og med stor kraft og dyktighet. Etterhånden utviklet han imidlertid en slik aktivitet at jeg må nesten benytte uttrykket frenetisk om hans innstilling til saken. Den ble alfa og omega for ham. Vi så etterhånden noe forskjellig på visse sider av etterforskningen, forhold som det ikke er grunn til å gå nærmere inn på her. Han ble i allfall ikke stanset av meg i noe av sin aktivitet. Tross den nitide etterforskning, lykkedes ikke å få tak i hovedmannen (hovedmennene). Vedkommende var utvilsomt kommet seg ut av landet. Tiltale ble reist mot dem som var blitt pågrepet. Ikke på noe tidspunkt var det spørsmål om å kreve noen utlevert - så vidt jeg erindrer var det bare vage mistanker om hvem som stod bak aksjonen og daværende statsadvokat Wiker antydde ikke på noe tidspunkt like overfor meg at det skulle være grunnlag for utleveringsbegjæring - under hovedforhandlingen slår det meg - etter avisreferatene - at Wiker stilte spørsmål om Israels etterretningsorganisasjon og dens metoder, spørsmål som etter min oppfatning ikke kune bringe mer klarhet m.h.t. skyldspørsmålet. Ved et tilfeldig møte i Tinghusets korridorer, traff jeg hr.dommer O.C. Gundersen - tidligere justisminister - som var tydelig forbauset over Wikers eksaminasjon og som utbrøt: Er det med Riksadvokatens samtykke at statsadvokaten søker å ødelegge vestens beste etterretningsvesen? Jeg satte meg straks i forbindelse med overvåkingssjefen, Gunnar Haarstad, refererte Gundersens uttalelse og ba ham si Wiker nogen Pauli ord. Jeg erindrer spesielt at måtte det stilles sensitive spørsmål måtte det skje for lukkede dører [mldr].»

«..Dette brev er ikke ment som nogen anmodning om forfølgning mot forfatter eller andre. Jeg synes imidlertid at det er formålstjenlig at Riksadvokatembetet får min fremstilling av saken all den stund det er rettet alvorlige beskyldninger mot embetets tidligere innehaver. Hadde jeg undlatt å aksjonere mot noen mistenkt i saken, ville jo dette vært en alvorlig embetsforsømmelse. De som kjenner meg vet at jeg aldri i min over 30 årige virksomhet som statsadvokat og riksadvokat har latt meg påvirke til å foreta handlinger av slik karakter.»

Daværende statsadvokat Håkon Wiker har ikke overfor utvalget gitt uttrykk for at han sto under noe spesielt press når det gjaldt hvordan etterforskningen skulle gjennomføres. Han har opplyst at overvåkingssjef Gunnar Haarstad aldri ga ham råd eller kom med bemerkninger omkring etterforskningen.⁴³⁹ Utvalget går ut fra at den episode Dorenfeldt beskriver ikke i seg selv har vært avgjørende for hvilke disposisjoner påtalemyndigheten traff under etterforskningen. Det er en selvfølge at tilfeldige utsagn fra utenforstående enkeltpersoner uten ansvar for etterforskningen og de påtalemessige avgjørelser ikke

438. Riksadv. arkiv, 1990, uten jnr., Dorenfeldt til riksadvokaten, 22.05.90.

439. LH-utvalget, perm 4, jnr. 21/99, intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

bør tilleggs særlig vekt i slike sammenhenger. Dorenfeldts redegjørelse illustrerer imidlertid at det innenfor påtalemyndigheten har vært ulike syn på hvor langt man burde gå når det gjaldt eksponering av Israels etterretningstjeneste under etterforskningen. Dorenfeldts syn stemte godt over ens med den tilråding Utenriksdepartementet ga når det gjaldt spørsmålet om offentlighet under rettsforhandlingene. Notatene fra møtene i Overvåkingssentralen viser at også overvåkingspolitiet hadde meninger om, og muligheter for innflytelse på, hvordan etterforskningen utenlands burde gjennomføres. Eksempelvis har etterforskerne i 1973 blant annet gitt uttrykk for at tjenestemenn fra overvåkingstjenesten samlet inn informasjon, men at de ikke ga tilbakemelding på de opplysninger de fikk.⁴⁴⁰ Dette stemmer med opplysninger fra en av de ansatte i overvåkingstjenesten, som overfor utvalget har opplyst at han hadde inntrykk av at overvåkingstjenesten bidro med svært lite. Saken hadde preg av å være en «ikke sak» og ble ikke en gang nevnt på postmøtene om morgenen.⁴⁴¹ For øvrig er det lite tidligere tjenestemenn ved Overvåkingssentralen husker om saken.

Utvalget har merket seg at etterforskningsledelsen bare delvis ble informert om den antatt rette identitet til lederen av aksjonen, idet etterforskningsledelsen var kjent med navnet «Mike» alias Yosuf Harrar og navnet på ektefellen, men ikke navnet Mike Harari.⁴⁴² Alt tyder på at Gunnar Haarstads notat av 30. august 1973 ikke ble gjort kjent for etterforskningsledelsen. Daværende statsadvokat Wiker har overfor utvalgt opplyst at han ikke hørte om dette notatet i 1973/74, og han har påpekt at det synes besynderlig at disse opplysningene ikke tilfløt politiet under etterforskningen.⁴⁴³ Etter utvalgets vurdering ville det i en alminnelig drapssak ut fra etterforskningsmessige hensyn ha vært naturlig om etterforskningsledelsen var blitt gjort oppmerksom på slik informasjon. Utvalget stiller seg undrende til de manglende tilbakemeldingene fra politiets overvåkingstjeneste. Samarbeidet mellom overvåkingspolitiet og etterforskningsledelsen synes ikke å ha fungert godt og etterforskningen ble skadelidende.

Sammenlignet med de ulike syn på omfanget av etterforskningen internt hos påtalemyndigheten og mulighetene for kommunikasjonssvikt mellom overvåkingstjenesten og politiet, viser disse forhold hvorfor det ikke ble foretatt nærmere forespørsler omkring Mike Harari eller Yosuf Harrar gjennom Interpol, samt hvorfor Jonatan Ingelby ikke ble etterlyst med bilde. Oppfølgingen av ettersøkingen utenlands synes således å ha vært noe mangelfull sammenholdt med hvordan en drapssak med internasjonale forgreninger ellers kan påregnes å bli etterforsket. Når etterforskningen utenlands ikke ble fulgt opp hundre prosent, må dette foruten muligheten for intern kommunikasjonssvikt, sees på bakgrunn av det tradisjonelt gode forhold til Israel etter krigen, avhengigheten av informasjon fra Mossad om mulige palestinske terroraksjoner, samt frykten for ytterligere terroraksjoner av det omfang som fant sted i München i 1972.⁴⁴⁴

440.LH-utvalget, perm 4, jnr. 7/99, intervju med Steinar Ravlo, 05.05.99 og jnr. 1/99, intervju med Rolf Harry Jahrman, 14.1.99, s.2.

441.LH-utvalget, perm 4, jnr. 10/99, intervju med Erling Sundvor, 26.05.99.

442.LH-utvalget, perm 4, jnr. 1/99, intervju med Rolf Harry Jahrman, 14.04.99; jnr.21/99, intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

443.LH-utvalget, perm 4, jnr. 21/99, intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

444.Se f.eks. LH-utvalget, perm 4, jnr. 26/99, intervju med Håkon Lie, 08.09.99; Riksadv. arkiv, 1990, uten jnr., Dorenfeldt til riksadvokaten, 22.05.90.

6.7.3 Forholdet mellom de politiske myndigheter og påtalemyndigheten

Etter drapet gikk de første spekulasjonene i pressen i retning av at drapsmotive hadde med narkotika eller spionasje å gjøre. Under en pressekonferanse den 25. juli 1973 uttrykte man seg fra påtalemyndighetens side forsiktig, idet mistanken om den direkte forbindelse mellom de israelske myndigheter og drapsgruppen ikke kom frem.⁴⁴⁵ Den 26. juli 1973 ble det gjennom dagspressen kjent at israelere stod bak drapet.⁴⁴⁶ En pressemelding fra Regjeringens side ble sendt ut den 27. juli 1973.⁴⁴⁷

I referatet fra regjeringskonferansen fremgår den 23. juli 1973 at Justisministeren mente det var Svart September som stod bak ugjerningen. Det fremgikk blant annet:

«..De arresterte representerte den palestinske frigjøringsbevegelsen «Black September», og de hadde fått i oppdrag å likvidere den sveitsiske borger. Man hadde så oppdaget at denne hadde kontakt med marokkaneren»

Først den 26. juli 1973 fremgår av referatet fra regjeringskonferansen at det var en israelsk gruppe som stod bak drapet, idet følgende refereres:

«..Saken har tatt en ny vending. To av de arresterte representerte en gruppe fra Israel som hadde foretatt aksjonen som ledd i sin bekjempelse av Black Septembers virksomhet [mldr]»

Den 9. august 1973 fremgår:

«..Utenriksdepartementet er fortsatt av den formening at det ikke foreligger tilstrekkelig grunnlag for en offisiell protest overfor Israel eller for å be Israel om å ta Eyal tilbake [mldr] Den ene av de som ble arrestert hos Eyal, har vært organistorisk leder av gruppen [mldr]»

Den israelske attache Eyal ble som kjent erklært uønsket den 14. august 1973. Den 16. oktober 1973 fremgår av det første referatet fra regjeringskonferansen for statsminister Bratteli etter regjeringsskiftet i oktober at Statsministeren ba Justisministeren i samråd med Utenriksdepartementet undersøke om saken hadde politiske sider som regjeringen burde være kjent med. Regjeringsskiftet pr. 16. oktober 1973 antas å være den naturlige foranledning til utferdigelsen av statsadvokat Wikers redegjørelse for saken av 18. oktober 1973 som på anmodning ble oversendt fra Riksadvokaten til Justisministeren den 19. oktober 1973.⁴⁴⁸ I perioden etter dette kan ikke saken sees å ha vært nevnt i referatene fra regjeringskonferansene før benådningsspørsmålene kom opp i 1975.

Trygve Brattelis standpunkt i saken som stortingsrepresentant og leder av utenrikskomiteen, er dokumentert i et referat fra et møte i den utvide utenriks- og konstitusjonskomité 13. august 1973. Bratteli slo fast under møtet som tindrende klart at utenlandske statsborgere ikke hadde rett til å utføre henrettelser på norsk jord.⁴⁴⁹ Statsadvokat Wikers inntrykk fra møtet var at politikkerne ble bedt om å holde seg borte fra rettsmyndighetenes arbeid, og Bratteli

445.UD, H-jnr. 1008/73, notat, mordsaken på Lillehammer, utenrikspolitiske aspekter, 25.7.73, s. 9.

446.Se f.eks. Aftenposten, 26.7.73 og Lillehammer tilskuer, 26.7.73.

447.UD, H-jnr. 1040/73, notat, mordsaken på Lillehammer, møte på Justisministerens kontor 27.7.73, 27.7.73.

448.RA, jnr. R. 1790/73, oversendelsespåtegning til Justisministeren, 19.10.73.

uttrykte samtidig at påtalemyndigheten hadde utenrikskomiteens fulle tillit. Bratteli overtok som statsminister 16. oktober 1973.⁴⁵⁰ Daværende justisminister Inger Louise Valle har overfor utvalget opplyst at hun hadde samme oppfatning som Bratteli, nemlig at dette var en sak for rettsapparatet. Hun kan heller ikke huske å ha hørt navnet Mike Harari, eller om statsadvokatens redegjørelse av 18. oktober 1973 om Yosuf Harrar som ble oversendt fra Riksadvokatembetet 19. oktober samme år.⁴⁵¹

Utenriksdepartementet foretok i 1973 og 1974 en rekke vurderinger av hva som burde bli offentlig kjent i forbindelse med rettssaken, herunder om rettsforhandlingene burde bli ført for lukkede eller åpne dører. Alt i november 1973 fremgår det av en underretning fra den norske ambassaden i Tel Aviv at man fra israelsk hold uttrykte bekymring over statsadvokatens «overivrighet» når det gjaldt å knytte saken sammen med begivenheter i andre hovedsteder som Roma og Paris. Det ble under samtalen fra norsk side fremholdt at påtalemyndigheten var suveren når det gjaldt sin etterforskning og saksforberedelse og at Utenriksdepartementet derfor ikke hadde mulighet for å påvirke denne.⁴⁵² Den 30. november 1973 oversendte Utenriksdepartementet underretningen til statsadvokat Wiker med en tilføyelse om at man ikke ønsket å gi noe råd med hensyn til etterforskningen i saken.⁴⁵³ I sammenheng med dette vil utvalget vise til et internt notat i Utenriksdepartementet hvor det fremgår at statsadvokat Wiker sendte departementet sin redegjørelse til lagmannen, og at departementet gikk gjennom denne.⁴⁵⁴ I følge notatet ønsket departementet ikke å ha med opplysninger i en muntlig redegjørelse for retten som kunne implisere israelske ambassader og diplomater uten å ha noen direkte betydning for Lillehammer-saken. Videre fremholdt departementet at opplysningene fra Ærbel om hans tidligere konkrete oppdrag for Mossad i Libya, Libanon og Tyrkia ikke burde med i en offentlig redegjørelse.⁴⁵⁵ Wiker har i sin redegjørelse for utvalget ikke kunnet huske at departementet ga uttrykk for slike forhold. Han holdt en noe forkortet versjon av sin redegjørelse som innledningsforedrag i retten, da han mente den skrevne redegjørelsen var lengre og mer omfattende enn nødvendig som innledningsforedrag.⁴⁵⁶

Den 30. november 1973 ble det også oversendt et notat fra Utenriksdepartementet til statsadvokat Wiker hvor det gis uttrykk for at saken i videst mulig utstrekning bør føres for åpne dører.⁴⁵⁷ Den 18. desember 1973 mottok Utenriksdepartementet en henvendelse fra israelske myndigheter hvor det ble gitt uttrykk for at man ville sette pris på om Utenriksdepartementet kunne utvirke at rettssaken ble ført for lukkede dører.⁴⁵⁸ Etter henvendelsen kan det konstateres et linjeskift i Utenriksdepartementets notater.⁴⁵⁹ I Utenriksdeparte-

449. Stortingets arkiv, referat fra møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité 13.08.73, s. 706-707, 710-712.

450. LH-utvalget, perm 4, jnr. 21/99, intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

451. LH-utvalget, perm 5, jnr. 21/99, telefonsamtale med Inger Louise Valle, 16.12.99.

452. UD, 1973, jnr. 31996/73, underretning om samtale med generalsekretær Kidron, skriv fra den norske ambassaden i Tel Aviv, 7.11.73.

453. UD, 1973, jnr. 31996/73/I, Lillehammer-saken, oversendelse, 30.11.73.

454. GP, 1973, 2091/73, Wikers redegjørelse til lagmannen, 20.12.73.

455. UD, 1974, H-jnr. 118/74, internt notat, 02.01.74.

456. LH-utvalget, perm 4, jnr. 21/99, intervju med Håkon Wiker, 10.08.99.

457. UD, 1973, ikke journalisert oversendelse (påført JD's H-jnr. 186/73 P), 30.11.73 med notat, 29.11.73.

458. UD, 1973, jnr. 35511/73, melding fra den norske ambassaden i Tel Aviv til UD, 18.12.73.

459. UD, 1973, jnr. 35511/73, internt notat, 20.12.73.

mentet ble det utarbeidet et utkast til notat til Justisministeren hvor man tilrådte at deler av den videre saksbehandling ble ført for lukkede dører.⁴⁶⁰ Etter kontakt med statsadvokat Wiker ble det imidlertid klart at en slik tilråding måtte leses opp i åpen rett. Resultatet ble at statsadvokaten så langt han kunne skulle ta i betraktning Utenriksministerens ønske om lukkede dører for de aktuelle emner.⁴⁶¹ Dette var likevel ikke til hinder for at statsadvokat Wiker så sent som den 15. januar 1974 på anmodning fra Utenriksministeren ble meddelt at regjeringen var betenkt over at det under rettssaken for åpne dører kom fram så mange detaljer om den israelske etterretningstjenesten.⁴⁶² Daværende ekspedisjonssjef i Utenriksdepartementets politiske avdeling, Kjeld Vibe, har overfor utvalget bekreftet at departementet vurderte å fremme en tilråding overfor Justisdepartementet om lukkede dører. Resultatet ble i stedet at Wiker på selvstendig grunnlag ville be om lukkede dører når det ble aktuelt.⁴⁶³ Under henvisning til notatet av 15. januar 1974 har Kristin Halvorsen, parlamentarisk leder i Sosialistisk Venstreparti, i et brev til statsministeren av 20. oktober 1998 fremholdt at det innebærer et grovt brudd på viktige rettsprinsipper når representanter for en regjering tar kontakt med aktoratet i en alvorlig drapssak mens den går for retten.⁴⁶⁴ Utvalget har derfor sett nærmere på dette spørsmålet.

Alt i 1974 ble det reist spørsmål om forholdet mellom de politiske myndigheter og påtalemyndigheten var korrekt behandlet under Lillehammer-saken. I *Morgenbladet* ble det 2. februar 1974 hevdet at justisminister Inger Louise Valle burde ha grepet inn i en sak med så mange politiske implikasjoner og brakt den inn for behandling i Regjeringens sikkerhetsutvalg. Artikkelen i *Morgenbladet* ble etterfulgt av en pressemelding fra Justisministeren. Av denne fremgår blant annet at hensikten bak lovens ordning er at påtalemyndigheten skal sikres en så vidt mulig uavhengig stilling i forhold til de politiske myndigheter. Det ble hevdet at prinsippet har fått en sterk tradisjon og det har ikke skjedd at Kongen har omgjort noen beslutning av Riksadvokaten eller trukket opp noen ramme for aktoratet i enkeltsaker. Påtalemyndighetens uavhengighet av politiske myndigheter ble fremholdt som et moment av stor ideell verdi som det er meget betenkelig å gripe inn i. Det ble understreket at Regjeringens sikkerhetsutvalg ikke har noen besluttende myndighet, og at det ville være klart i strid med de prinsipper som gjelder om man hadde brakt spørsmål om behandlingen av en straffesak inn for dette utvalg.⁴⁶⁵

Morgenbladet reiste i en artikkel 8. februar 1974 spørsmål om Riksadvokaten hadde hatt konferanser med noe departement om hva som av hensyn til Norges forhold til fremmede stater kunne offentliggjøres i anledning Lillehammer-saken. I et utkast til svar utarbeidet av Utenriksdepartementet, fremgår det at domstolen etter domstolsloven § 125 ved kjennelse kan beslutte at et rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det. Melder spørsmålet seg under forberedelsen av en straffesak, er det, spesielt dersom spørsmålet volder tvil,

460.UD, 1973, ikke journalisert, utkast til notat fra Utenriksministeren til Justisministeren, 7.11.73.

461.UD, 1974, H-jnr. 68/74, notat, Lillehammer-saken, spørsmål om lukkede dører, 11.1.74.

462.UD, 1974, H-jnr. 6065/74, Gjellum-notat til umin, 15.01.74.

463.LH-utvalget, perm 4, jnr. 17/99, intervju med Kjeld Vibe, 21.06.99.

464.SMK, 1998, jnr. 3476/98, Sosialistisk Venstreparti til statsministeren, 20.10.98.

465.Riksadv. arkiv, 1973, jnr. R 1790/73, pressemelding, 04.02.74.

naturlig at påtalemyndigheten muntlig eller skriftlig forhører seg om Utenriksdepartementets oppfatning.⁴⁶⁶

Utvalget har innhentet en betenkning fra professor Johs. Andenæs, der han gir en generell vurdering av forholdet mellom regjeringen og aktoratet i saker hvor hensynet til fremmede makter kommer inn.⁴⁶⁷ Betenkningen vedlegges i sin helhet som en del av utvalgets rapport. Betenkningen konkluderer sammenfatningsvis slik:

«Mitt standpunkt til komiteens spørsmål blir at bortsett fra spørsmålet om rettsmøter skal holdes for lukkede dører og om opplysninger fra rettsmøter skal holdes hemmelig, gjelder prinsippet om at politiske myndigheter ikke skal blande seg inn i påtalemyndighetens avgjørelser, også i saker hvor hensynet til fremmede makter kommer inn.»⁴⁶⁸

Utvalget har med bakgrunn i betenkningen ikke noe å bemerke ved den måten spørsmålet om lukkede dører og hemmelighold av forhandlingene ble behandlet under Lillehammer-saken. Som nevnt i betenkningen, er det naturlig at påtalemyndigheten drøfter spørsmålet om hva hensynet til en fremmed makt krever. Departementet må også selv kunne ta kontakt med påtalemyndigheten hvis det har kjennskap til en sak hvor dette er aktuelt. Utvalget vil fremheve at Lillehammer-saken var meget spesiell, idet den direkte involverte en stat som både Norge og andre land hadde nær kontakt med i flere sammenhenger. I så måte var det en sak som gjorde det nødvendig for påtalemyndigheten å få råd fra det statsorgan som behandler utenrikspolitiske saker. Utenriksdepartementet må stå fritt ut fra utenrikspolitiske hensyn å gi en tilråding om hva som bør bli offentlig kjent i en sak med slike internasjonale implikasjoner. Påtalemyndigheten må uansett forutsettes å foreta en selvstendig vurdering der også hensynet til straffesakens behandling kommer inn. Utvalget vil likevel bemerke at Lillehammer-saken nettopp på grunn av sine sterke forbindelser til en annen stat ikke fullt ut ble behandlet som en alminnelig drapssak fra de politiske myndigheters side. Foruten gjennom de interne notater i Utenriksdepartementet i anledning spørsmålet om offentlighet under rettsforhandlingene, viser dette seg ved at statsadvokat Wiker møtte sammen med Justisministeren i Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite og redegjorde for påtalemyndighetens oppfatning av saken. Det viser seg også ved at Utenriksdepartementet hadde klare synspunkter på i hvilket omfang statsadvokaten burde eksponere de israelske tjenestene overfor offentligheten gjennom sitt innledningsforedrag for retten. Dette gjelder selv om det er påtalemyndigheten som har ansvaret for hvilken informasjon den skal gi domstolen under behandlingen av en rettssak. Påtalemyndigheten kan ikke ha vært helt upåvirket av de innspill og den informasjon som ble gitt.

6.7.4 Soningen av idømte straffer og benådningene

Som det fremgår av utvalgets redegjørelse vedrørende benådningene, ble Steinberg og Gladnikoff løslatt i medhold av fengselsloven § 36 som gir adgang til løslatelse på prøve etter soning av halv tid. Ærbel, Rafael og Gehmer ble benådet av Kongen i statsråd en del måneder før halv tid var sonet

466.UD, 1974, uten jnr., utkast til svar fra justisministeren til Morgenbladets redaktør, udatert.

467.LH-utvalget, perm 1, jnr. 184/99, Andenæs til LH-utvalget, 22.10.99.

468.LH-utvalget, perm 1, jnr. 184/99, Andenæs til LH-utvalget, 22.10.99.

under henvisning til ulike helsemessige forhold. De to sistnevnte ble løslatt etter soning av en tredjedel av straffen.

Utvalget har undersøkt det tilgjengelige kildematerialet som ligger til grunn for benådningene. Det synes klart at Justisdepartementet hadde motatt opplysninger om de domfeltes helsemessige problemer i form av uttalelser fra ulike leger og spesialister, også norske.⁴⁶⁹ Samtidig er det klart at både israelske og arabiske myndigheter overfor Utenriksdepartementet uttrykte sin interesse for spørsmålet om benådning. Israelske myndigheter ønsket de fengslede i saken løslatt snarest mulig, mens man fra arabiske myndigheters side var imot benådning og det finnes eksempler på at man lot det skinne gjennom at man muligens ville foreta seg noe dersom benådning ble gitt.⁴⁷⁰ Utvalget legger til grunn at regjeringen under behandlingen av benådningssøknadene foretok en totalvurdering av de hensyn som gjorde seg gjeldende. Resultatet ble benådningsvedtak på forholdsvis tidlige tidspunkt. Ingen ble imidlertid benådet før en tredjedel av straffen var sonet.⁴⁷¹

6.7.5 Dan Ærbel - om uransmugling og kanonbåter

I boken *Uranskuddet* som ble utgitt i 1978, omhandles en episode hvor Israel sikret seg 200 tonn uran fra båten «Scheersberg A» i november 1968. Det fremkommer i boken at en tilfeldig bemerkning fra Dan Ærbel under etterforskningen av Lillehammer-drapet førte til en løsning av saken.⁴⁷²

Opplysningene i boken fremkommer også i et etterforskningsnotat av 16. august 1973, der følgende anføres:

«I 1968 fikk Ærbel en henvendelse fra Israel om at han kunne ordne med salg av en båt Scheerburg. Den eides av et selskap, Biscayne Trading, reg. i Monrovia, som ble kontrollert av Israels E-tjeneste. Det var høsten 1968 Ærbel overtok skipet, som tidligere hadde stått på et falskt navn som ble brukt av en israelsk E-mann. Ærbel stod som eier av skipet i ca 6 uker før det ble solgt til en gresk reder før jul 1968. Skipet ble disponert og bestyrt av skipsmegler firmaet Wonsild i København. Meglerfirmaet ordnet alt vedrørende skipet, charter, regnskap, forhyring m.m.»⁴⁷³

Saken var ikke offentlig kjent i 1973. Dette skjedde først i 1977 da saken kom opp i pressen.⁴⁷⁴ 11. mai 1977 avga overvåkingssjefen en uttalelse til Justisministeren om sin kjennskap til saken.⁴⁷⁵ Av denne fremgår blant annet at overvåkingspolitiet ikke hadde hørt om saken før utenlandsk presse nå tok den opp. Det ble videre hevdet at opplysningene om uranlasten ikke stammet

469. Se bl.a. JD, kriminalomsorgsavgd., mappe Sylvia Rafael, statsrådsforedrag benådning, 23.05.75; pressemelding, 23.05.75; mappe Dan Ærbel, statsrådsforedrag benådning, 07.02.75; pressemelding, 07.02.75.

470. Se f.eks. UD, 1974, jnr. 15403/74, internt notat av 06.05.74; H-jnr. 1199/74, internt notat, 10.12.74; jnr. 33800/74, skriv til UD, 16.12.74 og jnr. 35072/74, internt notat fra Frydenlund, 19.12.74.

471. UD, 1975, jnr. 14471/75, internt notat, 06.05.75.

472. Davenport, Eddy og Gillman 1978, *Uranskuddet*, s. 17.

473. GP, 1996, 2091/73, dok. IV/3/5/6, Ravlo-notat, 16.08.73

474. Se f.eks. *Verdens Gang*, 02.05.77; *Verdens Gang*, 11.05.77; *Dagbladet*, 03.05.77; *Aftenposten*, 07.05.77, *Aftenposten*, 09.05.77, *Aftenposten*, 10.05.77; *The Observer*, 09.05.77; *Morgenbladet*, 09.05.77; *Morgenbladet*, 11.05.77, *Politikken*, 10.05.77; *Politikken*, 15.05.77.

475. OVS, 1977, mappe Dan Ærbel, jnr. 2436/77, OVS til JD, 11.05.77.

fra Ærbel, og at Justisdepartementet ikke ble informert fordi saken ikke hadde noen betydning for straffesaken og ikke berørte norske interesser. Også riksadvokat Dorenfeldt avga uttalelse foranlediget av at Wiker var gjengitt i pressen med utsagn om at Ærbel ga opplysninger om urantransporten. Dorenfeldt hevdet i sin uttalelse at han verken hadde hørt eller sett noe om de angivelige opplysningene fra Ærbel om skiping av uran til Israel.⁴⁷⁶

Saken foranlediget spørsmål i Stortingets spørretime om hvorvidt norske myndigheter gjennom sin deltakelse i Euratom også hadde fått kjennskap til kapringen på et tidligere tidspunkt. Utenriksminister Knut Frydenlund (AP) svarte som følger i Stortingets spørretime 25. mai 1977:

«De opplysninger Dan Ærbel fremkom med under avhørene i Lillehammer-saken, gikk ut på at Dan Ærbel i 1968 hadde vært engasjert i salget av et skip, «Scheerburg», og at han i en kort tid i den forbindelse med overdragelsen av skipet stod registrert som eier av fartøyet. Dan Ærbel opplyste intet om den angivelige uranlast. Norske myndigheter hadde ikke på noe tidligere tidspunkt fått opplysninger fra medlemslandene i Euratom om den angivelige kapring»⁴⁷⁷

Opplysningene som ble gitt i Stortinget stemmer med den forutgående uttalelse fra overvåkingssjefen 11. mai 1977 og utvalget har ikke noe å bemerke til dette.

Julen 1969 skaffet Israel seg fem kanonbåter fra Cherbourg i Frankrike ved at disse ble solgt under foregivende av å skulle ha tilhørt et norsk firma. Daværende handels- og sjøfartsminister Kåre Willoch (H) ga et fjernsynsintervju om saken 29. desember 1969.⁴⁷⁸ I intervjuet ble det fremholdt at norske myndigheter ikke var involvert i saken, at skipene ikke hadde rett til å føre norsk flagg dersom det ble gjort, og at den norske borgeren involvert i saken opptrådte som representant for et firma i Panama som kjøpte båtene fra Frankrike. Norske myndigheter hadde ikke kjennskap til dette.

I en artikkel i *Ny Tid* 28. juni 1977 ble det anført at norske myndigheter tildekket en annen av Ærbels opplysninger under Lillehammer-saken, nemlig at da israelske agenter stjal de fem kanonbåtene fra havnen i Cherbourg julaften 1969, lå skipet «Scheersberg A» ute i Biscayabukta klar til å fylle dem opp med drivstoff. Utvalget har ikke funnet sikker dokumentasjon for at Ærbel deltok i operasjonen som brakte kanonbåtene til Israel. Det er mulig han kan ha opptrådt i forbindelse med skipet også ultimo 1969, men det finnes ingen indikasjon på at norske myndigheter var klar over dette i 1973.

6.7.6 Utleveringsspørsmål

Utvalget har sett nærmere på hvorfor de domfelte ble løslatt etter soning uten at mulige utleveringsspørsmål ble tatt opp, til tross for mulig involvering i drap i Italia og Frankrike. Ut fra etterforskningen i 1973 må politiet ha vært klar over at dette kunne være tilfelle. På den annen side er å merke seg at pågripelsesbeslutning først forelå fra forhørsretten i Roma 4. april 1975.⁴⁷⁹ Rafael og Gehmer ble som de sist løslatte frigitt 23. mai 1975. Den italienske Riksadvokaten skrev i 1976 at det ble ikke bedt om utlevering på noe tidligere tidspunkt fordi det dreide seg om politiske forbrytelser.⁴⁸⁰ Utleveringsbe-

476.OVS, 1973, mappe Dan Ærbel, jnr. 6908/73, Dorenfelt-notat, 24.05.77.

477.St.tid. (1976-77), s. 3996

478.UD, 1969, UD tildiv. norske ambassader, 30.12.69.

479.JD, 1981, jnr. F 1/81 A-B, arrestordre Roma byrett, 04.04.75.

gjæringen fra Italia kom først 15. desember 1980.⁴⁸¹ Saksbehandlingen i det italienske rettssystemet synes dermed å ha vært den vesentlige årsak til at det ikke ble fremmet krav om utlevering på et tidligere tidspunkt.

Når det gjelder drapet i Paris, foreligger det ikke opplysninger om noen etterlysninger eller utleveringsbegjæringer fra franske myndigheter i denne forbindelse. Det er på det rene at Norge hadde en utleveringsavtale med Frankrike på dette tidspunkt.⁴⁸²

På tidspunktet for de siste løslatelsene hadde myndighetene i Italia ikke rukket å effektivere noen arrestordre. Saksbehandlingen i Italia gjorde at det først på et meget senere tidspunkt ble aktuelt å kreve utlevering. Så langt utvalget har kunne bringe på det rene, synes de pågrepne heller ikke å ha vært etterlyst av franske myndigheter. Det kan på denne bakgrunn ikke sees å være noe å bemerke til at de domfelte ble løslatt etter endt soning eller benådet.

Sylvia Rafael ble gitt oppholdstillatelse på grunnlag av ekteskap med norsk borger til tross for en tidligere utvisning. Hun var også på det tidspunkt oppholdstillatelse ble gitt etterlyst gjennom Interpol av italienske myndigheter for drapet på Zwaiter.

En rekke av de involverte i Lillehammer-saken var som kjent besluttet pågrepet av italienske myndigheter for drapet på Wael Adel Zwaiter i Roma 16. oktober 1972, herunder de seks pågrepne i Norge.⁴⁸³ Det er tidligere redegjort for hvordan Sylvia Rafael i desember 1978 fikk oppholdstillatelse i Norge på grunnlag av ekteskap med norsk borger etter først å ha blitt utvist primo 1977. Av saksdokumentene fremgår at det var daværende sjef for Statens utlendingskontor som traff beslutningen 6. desember 1978 om å gi generell adgang til riket på grunn av ekteskap. Beslutningen ble truffet etter at politimester Kongelstad i en forutgående uttalelse ikke hadde noen vesentlige innvendinger.⁴⁸⁴ Av et internt notat i Politiets overvåkingstjeneste fremgår at overvåkingstjenesten var klar over at Rafael var i Norge.⁴⁸⁵ Justisdepartementet var muntlig orientert på forhånd om at Statens utlendingskontor så positivt på søknaden, men departementet hadde ikke fått saken til avgjørelse. Etterpå kom det opp spørsmål i departementet om omgjøring av avgjørelsen. Det var blant annet et tvilsomt spørsmål om Statens utlendingskontor kunne være kompetent til å gi adgang til riket når departementet i egenskap av overordnet forvaltningsmyndighet hadde truffet den tidligere beslutningen om utvisning. Departementets konklusjon var at det ikke ble funnet grunnlag til å omgjøre utlendingskontorets vedtak.⁴⁸⁶ Justisdepartementet avga senere følgende forslag til svar i anledning et spørsmål Statsministerens kontor hadde mottatt:

«Selv om en utlending er utvist fra riket kan vedkommende etter søknad gis adgang på ny. Reglene om dette finnes i fremmedlovens § 22 og fremmedforskriftenes § 68. I den sist nevnte bestemmelse er det tillagt Statens utlendingskontor å avgjøre slike søknader. Etter fast praksis kan adgang til riket normalt først gis når det er gått 2 år etter at den utviste forlot landet. Det foretas i slike saker en konkret vurder-

480.JD, 1981, jnr. F 1/81 A-B, saksanleggskjennelse Roma byrett, 30.06.76.

481.JD, 1981, jnr. F 1/81 A-B, verbalnote Italias ambassade i Oslo til UD, utleveringsbegjæring Sylvia Rafael, 15.12.80.

482.LH-utvalget, perm 1, jnr. 231/99, JD til LH-utvalget, 22.12.99.

483.JD, 1981, jnr. F 1/81 A-B, arrestordre Roma byrett, 04.04.75.

484.UDI, 1977, jnr. 192/77, Statens utlendingskontor til Sylvia Rafael, 06.12.78.

485.OVS, personmappe Sylvia Rafael Schjødt, dok. 33, internt notat, 20.02.78.

486.JD, 1978, jnr. 15666/78 P, internt notat med merknader, 13.12.78.

ing av hensynet til utviste veiet mot Norges behov for beskyttelse mot kriminalitet, risikoen for nye straffbare handlinger m.v. Sylvia Raphael Schjødt forlot opprinnelig Norge i mai 1975 og hun var i mellomtiden blitt gift med en norsk statsborger.»⁴⁸⁷

Ved vurderingen av avgjørelsen om å la Sylvia Rafael få oppholdstillatelse må man være oppmerksom på at utlendingsmyndighetenes praksis vedrørende adgang til riket etter tidligere utvisning er blitt skjerpet etter utlendingsloven av 24. juni 1988 nr. 64. Det forhold at Rafael var etterlyst av italienske myndigheter kan ikke sees å ha vært fremme da avgjørelsen ble truffet. Italienske myndigheter var imidlertid informert om at Rafael, alias Roxborough, var pågrepet i Norge, og det hadde vært naturlig om italienske myndigheter fremmet utleveringsbegjæringen tidligere dersom saken fortsatt var aktuell. Som nevnt foran konstaterte den italienske Riksadvokaten allerede i 1976 at utleveringsbegjæring ikke var fremmet tidligere fordi det dreide seg om politiske forbrytelser.

Videre har utvalget merket seg at utleveringsbegjæringen på Sylvia Rafael ble trukket av italienske myndigheter kort tid etter at den omsider ble fremmet overfor Norge. Begjæringen ble fremmet 15. desember 1980 mens Rafael var fast bosatt i Norge. Begjæringen ble fremmet under henvisning til den flere år gamle pågripelsesordren fra Roma byrett av 4. april 1975.⁴⁸⁸ Utleveringsbegjæringen ble imidlertid trukket tilbake av italienske myndigheter ved verbalnote av 26. februar 1981.⁴⁸⁹

Utvalget har vurdert om utleveringsbegjæringen kan ha blitt trukket på grunn av påvirkning fra norske myndigheter. Det er ingen indikasjoner på noe slikt i de kildene som er gjennomgått. Noe slikt synes dessuten å være lite sannsynlig, da årsaken til tilbaketrekkingen av utleveringsbegjæringen var at lagmannsretten i Roma så tidlig som 17. desember 1980, det vil si tre dager etter at begjæringen var fremmet, avsa dom for frifinnelse fra siktelsene i saken.⁴⁹⁰ Av dommen fremgår at Dan Ærbel og Jonathan Ingelby ble frifunnet blant annet på grunn av utilstrekkelig bevismateriale, mens de øvrige, herunder Rafael, ble frifunnet under henvisning til den italienske straffeprosesslovens § 479 som gir en mer utvidet adgang til å frifinne enn etter norsk rett.

6.7.7 Tilbakekallingen av etterlysningene

Politiets etterlysninger gjennom Interpol av de ettersøkte i Lillehammer-saken ble trukket tilbake 20. januar 1977 etter ordre fra politimesteren i Gudbrandsdal. Foranledningen var en forespørsel fra Interpol Roma om arrestordren på Emile Lafond fortsatt stod ved lag.⁴⁹¹ Både saksdokumentene og utvalgets intervju med Jahrman viser at politiet la til grunn at det enten var snakk om at de etterlyste personene bar falske navn eller navn på personer som ikke hadde noe med saken å gjøre. Dessuten var de aller fleste personene antatt å ha reist tilbake til Israel for lenge siden.⁴⁹²

487.JD, 1979, jnr. 527/79 P, JD til SMK, 03.04.79.

488.JD, 1981, jnr. F 1/81 A-B, arrestordre Roma byrett, 04.04.75.

489.JD, 1981, jnr. 2516/81 A, verbalnote fra Italias ambassade i Oslo til UD, 26.02.81.

490.JD, 1981, jnr. 2478/81, Interpol radiotelegram, 26.02.81; LH-utvalget, uten jnr., utskrift av frifinnelsesdom fra lagmannsretten i Roma, 17.12.80.

491.GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/B/14, Interpol radiotelegram, 20.01.77; dok. XXIII/B/15, Interpol radiotelegram, 10.03.77.

På tidspunktet for tilbaketrekkingen av etterlysningene lå det på den ene side informasjon i POT om Harari og Ingelby. Jahrmann var også til stede under enkelte av møtene med samarbeidende tjenester hvor blant annet informasjon om Ingelby ble overlevert. På den annen side vet man ikke om politimester Kongelstad visste noe om slike detaljer. Harari kjente han nok ikke til og navnet Yosuf Harrar var ikke etterlyst tidligere. I følge det opplyste fra Jahrmann overfor utvalget kjente heller ikke han til navnet Yosuf Harrar. Det var også meget god grunn til å anta at Ingelby i 1977 for lengst hadde fått en ny identitet fra Israel. Man koordinerte neppe alle opplysninger som lå i POT og hos statsadvokaten da etterlysningene ble trukket tilbake.

Utvalget vil ut fra ovenstående anta de som besluttet å trekke etterlysningene ikke kjente all detaljinformasjon om de etterlyste som var arkivert ulike steder hos henholdsvis politiet, statsadvokaten, Overvåkingsssentralen og Justisdepartementet. Hadde disse hatt full oversikt, kunne det ha vært grunnlag for å vurdere nærmere om ikke enkelte etterlysninger kunne ha vært opprettholdt eller ajourført. Noe slikt var sannsynligvis ikke en aktuell problemstilling i 1977.

6.7.8 Oppsummering

Utvalgets undersøkelser viser at etterforskningen av Lillehammer-saken fra starten av ble foretatt på ordinær måte. Etterforskningen som førte fram til pågrepelse av seks av de impliserte bærer preg av godt politiarbeid. Det er heller ikke noe i materialet fra etterforskningen i 1973 som tyder på at politiet unnlot å undersøke spor som kunne ha avdekket en eventuell norsk medvirkning til drapsaksjonen.

Etterforskningen av Lillehammer-sakens forgreninger til utlandet ble spesiell fordi den involverte israelsk etterretningstjeneste. Etterforskningen avdekket og dokumenterte at den israelske etterretningstjenesten sto bak drapet. Det ble også langt på vei avdekket at aksjonsgruppen opererte med utgangspunkt i Nederland. Disse forhold ble lagt til grunn under behandlingen av saken mot de pågrepne. Norske myndigheter hadde enkelte opplysninger om de involverte i drapssaken som unnslipp, og det synes klart at det ble søkt å unngå publisitet om saken. Når det gjelder to av de som unnslipp, herunder hovedmannen, synes ikke alle muligheter å ha vært utnyttet fullt til å med hensyn til å følge opp den informasjon politiet satt inne med. Utvalget vil ikke se bort fra at dette kan tenkes å ha hatt betydning for involverte personers muligheter til eventuelt fortsatt virke internasjonalt.

Det er nærliggende å spekulere i om myndighetene unnlot å utvise den nødvendige pågang under etterforskningen internasjonalt fordi navnet Mike Harari var kjent i overvåkings- og/eller etterretningskretser fra før. En rekke momenter i saken kan gi næring til en slik spekulasjon. Bakgrunnen var som kjent at FO/E hadde hatt et meget nært samarbeid med Mossad før drapet og både hovedmannen under drapsaksjonen, Mike Harari og sjefen for Mossad, Zvi Zamir hadde vært i Norge tidligere. Statsadvokat Wiker nevnte opplysningene om Yosuf Harrar bare i den redegjørelsen som ble oversendt Justisministeren, ikke i sin skriftlige redegjørelse for saken til lagmannen. Tjenestemenn ved Overvåkingsssentralen var generelt tilbakeholdne med å gi infor-

492.GP, 1973, 2091/73, dok. XXIII/B/14, Interpol radiotelegram, 20.01.77; dok. XXIII/B/15, Interpol radiotelegram, 10.03.77; LH-utvalget, perm 4, jnr. 1/99, intervju Rolf Harry Jahrmann, 14.04.99.

masjon til etterforskningsledelsen til tross for at det var overvåkingspolitiet som skulle bistå med etterforskningen utenlands og fortsette arbeidet med identifisering av de etterlyste personene.⁴⁹³ Etterforskningsledelsen ved statsadvokat Wiker og politiavdelingssjef Jahrman ble ikke informert om de opplysninger overvåkingssjef Gunnar Haarstad satt inne med om Mike Harari slik de fremgår av Haarstads notat 17. august 1973. Harari ble heller ikke etterlyst, til tross for at man visste at identiteten Eduard Laskier var benyttet som falsk og man hadde opplysninger om den sannsynligvis riktige identitet. Utvalget finner disse forhold påfallende, men har ikke funnet et sikkert grunnlag for en slik antakelse som nevnt, nemlig at myndighetene unnlot å følge opp etterforskningen utenlands slik man ellers ville ha gjort, fordi Mike Harari var kjent fra før.

Utvalget konstaterer at det også innenfor påtalemyndigheten var ulike syn på hvor langt man burde gå i en etterforskning som kunne eksponere israelsk etterretningstjeneste mer enn det allerede var gjort. Norske myndigheter ble åpenbart satt under press. Fra israelsk side ble det fremmet ønsker om at sakens forgreninger til utlandet ikke ble fulgt opp. Disse ønskene ble videreformidlet til påtalemyndigheten. Påtalemyndighetens avveininger skjer ikke isolert fra oppfatningene i samfunnet ellers. Norges nære forhold til Israel gjennom lang tid slik det er beskrevet tidligere og den alminnelige folkemening har nødvendigvis hatt betydning.

Hvorvidt den manglende fokusering på de internasjonale forgreninger under sakens videre behandling kan ha hatt betydning for domstolens behandling, har utvalget ikke vurdert, da dette ansees å falle utenom utvalgets mandat.

6.8 Etterfølgende forhold - Spørsmål om kritikkverdige forhold i annen fase (1989 - 99)

De internasjonale etterlysningene ble trukket tilbake i 1977 og Sylvia Rafael fikk innvilget oppholdstillatelse i Norge i 1978. Deretter var det stort sett stille omkring Lillehammer-saken frem til 1989. Sakens annen fase begynner med opplysninger i media om at lederen av drapsaksjonen på Lillehammer, Edouard Laskier, «Mike», skulle være identisk med Mike Harari. Til tross for at påtalemyndigheten ikke fant grunnlag for å forfølge saken videre, kom det stadig flere opplysninger i media som tilsa at Harari var leder for aksjonen. Det er karakteristisk for sakens annen fase at myndighetene i utgangspunktet ikke hadde mer å tilføre saken, men at de etter hvert som opplysningene om Harari i media ble mer konkrete måtte bekrefte at slike opplysninger likevel fantes. Samtidig fremkom det i offentligheten nye påstander og spekulasjoner om ulike former for norsk medvirkning til drapet, noe som det fra myndighetenes side var vanskelig å gi sikker avklaring på. Saken fikk dermed i sterkere grad enn tidligere en innenrikspolitisk dimensjon.

Det ble reist spørsmål som omhandlet kvaliteten av de undersøkelser påtalemyndigheten hadde foretatt i saken, samt om etterforskningen mot Harari burde ha vært gjenopptatt på et tidligere tidspunkt. I tillegg ble det reist spørsmål som med bakgrunn i påstandene omkring norsk medvirkning til drapet berørte tillitsforhold og informasjonsflyt mellom Stortinget, Justisdepartementet, påtalemyndigheten og politiet. Det gjaldt blant annet om Stort-

493.LH-utvalget, perm 4, jnr. 1/99, intervju Rolf Harry Jahrman, 14.04.99, s. 2.

inget og Justisdepartementet fikk tilstrekkelig og riktig informasjon fra påtalemyndigheten i 1990 og 1993, hvorfor den informasjon som ble gitt ble oppfattet som misvisende, samt hvilken informasjon påtalemyndighet og politi har plikt til å gi. Utvalget vil i det følgende behandle disse spørsmål.

6.8.1 Påtalemyndighetens undersøkelser i 1989

Foranlediget av opplysningene om Mike Harari i media i 1989, tok som nevnt assisterende riksadvokat Tor-Aksel Busch et selvstendig initiativ for å klarlegge identiteten til Edouard Laskier. Høsten 1989 ba han en tidligere etterforsker på saken gå gjennom etterforskningsdokumentene fra 1973. I etterforskerens rapport til Busch av 8. september 1989 konkluderes det med at de korrekte personalia på mannen som brukte navnet Laskier ikke finnes i dokumentene.⁴⁹⁴ Denne konklusjonen viste seg imidlertid å være feil. Etterforskeren fikk tildelt etterforskningsdokumentene fra POT, men arkivet på Overvåkingssentralen ble ikke undersøkt.⁴⁹⁵ Det ble heller ikke knyttet noen forbindelse mellom navnet Mike Harari og opplysningene om Yousef Harrar. Opplysningene om Harrar fantes i graderte dokumenter som ikke var listeført i selve straffesaken. Dette gjaldt for eksempel dokumenter med fransk korrespondanse som var lagt i egen mappe, personopplysninger på ettersøkte, samt statsadvokat Wikers redegjørelse til Riksadvokaten av 18. oktober 1973 som var utferdiget av statsadvokatembetet. Allerede i 1989 var således påtalemyndighetens undersøkelser etter utvalgets vurdering ikke grundige nok.

Assisterende riksadvokat Busch initierte også en selvstendig henvendelse overfor Overvåkingssentralen, idet han ved brev av 15. november 1989 ba dem om å klarlegge Hararis rolle i Lillehammer-saken slik den eventuelt kom frem gjennom de foreliggende etterforskningsdokumenter. I svaret fra Overvåkingssentralen av 30. november 1989 ble det hevdet at alle dokumenter vedrørende Lillehammer-saken var undersøkt uten at det fantes opplysninger som knyttet Harari til drapet på Ahmed Bouchikhi. Svaret var utarbeidet på bakgrunn av en gjennomgang av selve straffesaken, og det ble ikke foretatt undersøkelser i Overvåkingssentralens egne arkiver. Antakelsen om at det ikke fantes opplysninger om Harari var derfor gal. I brev av 7. desember 1989 formidlet Overvåkingssentralen nye opplysninger om Harari til Riksadvokaten, da slike i mellomtiden var gjort kjent av samarbeidende tjeneste. I dette brevet ble det blant annet konkludert med at Harari trolig var med på drapsaksjonen i Lillehammer-saken, og at han kunne være identisk med lederen.

Utvalget konstaterer at det åpenbart ble foretatt utilstrekkelige undersøkelser med tanke på arkivmaterialet om Harari som befant seg hos Overvåkingssentralen. Det kan også synes som om det skjedde en intern kommunikasjonssvikt på flere nivå ved Overvåkingssentralen. Blant annet har daværende overvåkingssjef Erstad opplyst overfor utvalget at han også selv gikk gjennom saken og meddelte assisterende riksadvokat Busch at det ikke var klar mistanke om at Laskier var samme person som Mike Harari.⁴⁹⁶ Utvalget har fått opplyst at det berodde på en inkurie fra overvåkingstjenestens side at det første brevet til Riksadvokaten ikke inneholdt korrekte opplysninger om saken.⁴⁹⁷ Vedkommende saksbehandler har i en redegjørelse opplyst at han ved arkivet fikk beskjed om at det ikke var arkivert noen «overvåkingssak» og

494.OVS, 1989, jnr. 6752/89, Lier-rapport, 08.09.89.

495.LH-utvalget, perm 4, jnr. 12/99, intervju med Leif A. Lier, 26.05.99.

496.LH-utvalget, perm 4, jnr. 53, intervju med Jostein Erstad, 24.1.00.

497.LH-utvalget, perm 4, jnr. 14/99, intervju med Arne Rustad, 21.06.99.

han gikk bare gjennom papirene i straffesaken som berodde i Overvåkings-sentralens arkiv.⁴⁹⁸

Utvalget vil bemerke at det trolig var uheldig at Riksadvokaten selv styrte undersøkelsene i 1989/90 uten å sørge for tilstrekkelig koordinering med statsadvokaten og det politidistrikt som i 1973 etterforsket saken. Det synes mer naturlig å isteden undergi saken ordinær byråkratisk behandling ved å gi statsadvokatembetet eller politidistriktet oppdraget med å forestå de nødvendige undersøkelser i saken. Assisterende riksadvokat Busch har selv gitt uttrykk for tilsvarende synspunkter i sin forklaring til utvalget. Han hevdet overfor utvalget at Riksadvokatens rolle i slike tilfeller bør være etterkontrollerende, og at han sett i ettertid ikke selv ville ha tatt direkte kontakt med Overvåkings-sentralen.⁴⁹⁹ Førstestatsadvokaten ble ikke informert om Riksadvokatens beslutning 19. desember 1989, der han besluttet å ikke revurdere mulig gjenoptakelse av etterforskningen mot Harari. Han ble heller ikke gjort kjent med informasjonen om Harari slik den kom til uttrykk i Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989.⁵⁰⁰ Riksadvokaten har i ettertid ved brev av 10. november 1997 gitt uttrykk for at slike underretninger burde ha vært gitt.⁵⁰¹ Utvalget slutter seg til disse synspunktene, og vil ikke se bort fra at dersom de undersøkelser som ble utført høsten 1989 hadde vært lagt opp på en annen måte, ville enkelte av problemene i forhold til den informasjon som ble gitt media, Justisdepartementet og Stortinget ha vært unngått.

Etter utvalgets vurdering forelå det tilstrekkelig med opplysninger i saken til at man på ny kunne ha iverksatt etterforskning mot Mike Harari i 1989/90. Opplysningene om at Eduard Laskier skulle være identisk med Yosuf Harrar lå blant straffesaksdokumentene og hadde man undersøkt i Overvåkingssentralens eget arkiv ville den direkte tilknytningen til navnet Mike Harari ha kommet frem. Se for øvrig nærmere nedenfor om påtalemyndighetens innstilling av undersøkelsene i 1989 og 1993.

6.8.2 Påtalemyndighetens undersøkelser i 1993

Politimesteren i Gudbrandsdal gjorde som kjent straffesaksdokumentene offentlig tilgjengelig i februar - mars 1993. Dette førte til ny interesse for saken i offentligheten.⁵⁰² På bakgrunn av opplysningene i media om at «Mikes» identitet hadde vært kjent av norsk politi siden 1973, ba assisterende riksadvokat Busch 11. mai 1993 førstestatsadvokaten i Eidsivating om å ta stilling til om det burde innledes ny etterforskning for å avdekke mulig forhåndskunnskap eller bistand til drapsaksjonen fra representanter for norske myndigheter. Samtidig ble Kripos bedt om å foreta undersøkelser av fotografier i saken.⁵⁰³ Resultatet av undersøkelsene ble som tidligere nevnt at førstestatsadvokaten ikke fant flere opplysninger om de involvertes identitet, og ytterligere etterforskning ble derfor ansett for å være formålsløs.⁵⁰⁴ Kripos uttalte at det ikke fantes bilde

498.OVS, 1998, jnr. 8096/98, rapport av 23.11.98.

499.LH-utvalget, perm 4, jnr. 40/99, intervju med Tor-Aksel Busch, 29.10.99.

500.LH-utvalget, perm 4, jnr. 42/99, intervju med Lasse Qvigstad, 26.11.99.

501.Riksadv. arkiv, 1997, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Oslo statsadvokatembeter, 10.11.97; *Verdens Gang*, 09.11.97; *Verdens Gang*, 10.11.97.

502.Justisdepartementet, jnr. 1821/95P, brev fra Gudbrandsdal politikammer til Justisdepartementet, 7.6.95 og klippmappe FD, «Etterretningstjenesten - samlemappe», s. 214, referat fra NRK Ukeslutt, 8.5.93.

503.Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R. 1532/93, Riksadvokaten til Eidsivating statsadvokatembeter, 11.05.93;jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Kripos, 11.05.93.

av den virkelige Mike Harari i saksdokumentene, men at det forelå en opplysning om at den som benyttet Laskiers identitet var en person ved navn Yousef Harrar, ansatt i det israelske forsvarsdepartementet.⁵⁰⁵ En etterforsker fra Kripos anbefalte at det ble foretatt nærmere undersøkelser i Overvåkingssentralens arkiver, samt at det ble foretatt en samtale med Wiker som var statsadvokat på saken i 1973.⁵⁰⁶ Riksadvokaten ba videre førstestatsadvokaten undersøke om general Aharon Yarivs opplysninger i israelsk fjernsyn i 23. november 1993 medførte noen endringer.⁵⁰⁷ I fjernsynsintervjuet ble det bl.a. bekreftet at israelske myndigheter stod bak drapet. Førstestatsadvokaten svarte at han hadde bedt Overvåkingssentralen undersøke hva Yariv faktisk sa, og at han på bakgrunn av disse undersøkelsene konkluderte med at Yarivs opplysninger ikke bidro til å identifisere eventuelle ukjente gjerningsmenn.⁵⁰⁸

Utvalget vil bemerke at også resultatet av denne andre runden med undersøkelser fra Riksadvokatens side ble mangelfull, idet det ikke ble foretatt nærmere undersøkelser i Overvåkingssentralens arkiver. Videre ble det ikke foretatt en full gjennomgang av de ikke listeførte graderte dokumenter i straffesaken. Når Riksadvokaten ikke fulgte opp med en forespørsel til Overvåkingssentralen slik det var anbefalt av Kripos, antas dette å ha sammenheng med at Overvåkingssentralen tidligere var blitt spurt uten at det var fremkommet ytterligere opplysninger. Førstestatsadvokaten hadde heller ikke foranledning til på eget initiativ å følge opp anbefalingene fra Kripos, idet undersøkelsene ble foretatt i regi av Riksadvokaten. Førstestatsadvokat Qvigstad har i denne sammenheng påpekt at rapporten fra Kripos ikke burde ha vært sendt direkte til Riksadvokaten, men via førstestatsadvokaten.⁵⁰⁹ Riksadvokaten orienterte som nevnt Justisministeren om de uttalelser han hadde mottatt ved oversendelse av 3. januar 1994.⁵¹⁰

Utvalgets arbeid har ikke gitt holdepunkter for å anta at det mangelfulle resultat av undersøkelsene skyldes noe bevisst ønske om å tildekke opplysninger fra påtalemyndighetens side. Haarstads notat fra 1973 om Mike Harari ble først kjent under etterforskningen i april 1996. Førstestatsadvokat Qvigstad ble informert om funnet like etter.⁵¹¹ Assisterende riksadvokat Busch har forklart at han ikke kjente til Haarstad-notatet av 1973 før det ble omtalt i pressen, og at notatet ikke kom til Riksadvokatembetet før i 1998.⁵¹² Qvigstad har overfor utvalget bekreftet at han orienterte Riksadvokaten om funnet av notatet på et senere tidspunkt, men han kan ikke erindre når dette var.⁵¹³ Heller ikke noen av de involverte embets- og tjenestemenn hos POT eller andre underordnede ledd i politi- og påtalemyndighet har i sine samtaler med utvalget gitt informasjon som tyder på at de fra før hadde kjennskap til det arkiverte notatet om Harari i Overvåkingssentralen.⁵¹⁴ Enkelte pensjonerte

504. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Qvigstad til Riksadvokaten, 16.11.93.

505. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Kripos til Riksadvokaten, 15.07.93.

506. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, utredningsrapport Kripos, 30.06.93.

507. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til Eidsivating statsadvokatembeter, 16.12.93.

508. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Eidsivating statsadvokatembeter til Riksadvokaten, 22.12.93.

509. LH-utvalget, perm 4, jnr. 42/99, intervju med Lasse Qvigstad, 26.11.99.

510. Riksadv. arkiv, 1994, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til justisminister Faremo, 03.01.94.

511. LH-utvalget, perm 4, jnr. 24/99, intervju med Bjørn Haneborg, 06.09.99.

512. LH-utvalget, perm 4, jnr. 40/99, intervju med Tor-Aksel Busch, 29.10.99.

513. LH-utvalget, perm 4, jnr. 42/99, intervju med Lasse Qvigstad, 26.11.99.

514. Se også *Verdens Gang*, 07.11.97, der aktuelle overvåkingssjefer uttaler at de var ukjente med notatet.

tjenestemenn kan ha hatt befatning med opplysningene om Harari da notatet ble arkivert i 1974, men dette er det ikke lenger mulig for de aktuelle personer å huske konkret.

Det mangelfulle resultatet av Riksadvokatens undersøkelser antas å skyldes en kombinasjon av flere årsaker. Det kan særlig nevnes at undersøkelserne ble organisert på en uhensiktsmessig måte, idet det ikke ble sørget for noen samordning mellom de ulike ledd som hadde befatning med saken. Man fikk dermed ikke noen sikkerhet for at alt materiale i saken var gjennomgått. Videre ble det fortrinnsvis bare fokusert på straffesaksdokumentene i snever forstand, og saken var vanskelig tilgjengelig fordi den omfattet en betydelig dokumentmengde av eldre dato arkivert ulike steder. Til sammenlikning kan nevnes at det også i Justisdepartementet kunne være problematisk å avsette tilstrekkelig med ressurser til en grundig utredning av spørsmål som angikk gamle saker.⁵¹⁵ Utvalget vil likevel påpeke at saken ikke fikk den prioritet i alle ledd som var nødvendig.

6.8.3 Beslutningene om å innstille undersøkelsene i 1989 og 1993

Etter § 224 i straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25 foretas etterforskning når: «det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.» Det er ikke noe vilkår for å sette i gang etterforskning at det er noen bestemt mistenkt eller siktet i saken. I Lillehammer-saken var det utvilsomt begått et straffbart forhold og det var på det rene at flere mistenkte personer ikke ble pågrepet. Ut fra disse forhold forelå det etter utvalgets oppfatning klart en rettslig adgang til å fortsette etterforskningen. Nå er det slik at påtalemyndigheten likevel ikke har plikt til å sette i gang etterforskning i alle tilfeller hvor det er rettslig adgang til det. Påtalemyndigheten kan etter en skjønnsmessig vurdering unnlate å sette i verk etterforskning i den enkelte sak ut fra en ressursprioritering eller av andre saklige grunner.⁵¹⁶ I denne sammenheng har det betydning at Lillehammer-saken er en meget alvorlig drapssak som ikke var oppklart i sin helhet, noe som i seg selv tilsier at det var grunnlag for å avsette ressurser til en etterforskningsinnsats, selv om også momenter som sakens alder og muligheten for oppklaring og domfellelse spiller inn i den samlede vurdering som må foretas.

Etter sitt mandat skal utvalget undersøke om det foreligger kritikkverdige forhold i forbindelse med etterforskningen av drapet eller den senere straffesaksbehandling. Utvalget har på denne bakgrunn funnet det riktig å se nærmere på hvilken oppfølging etterforskningen fikk under Lillehammer-sakens annen fase. Det er således spørsmål om ikke påtalemyndigheten burde ha fortsatt sine undersøkelser om Harari i 1989 og 1993. Påtalemyndigheten kunne blant annet ha søkt å følge opp den informasjon som var mottatt fra samarbeidende tjeneste, eventuelt på ny søkt å avhøre personer som hadde vært fengslet i saken. Blant annet hadde assisterende riksadvokat Busch et møte med forfatter Vegard Bye 11. januar 1990, noe som kunne være en foranledning til nærmere å undersøke ulike spor.⁵¹⁷

På den annen side hadde Busch både i 1989 og 1993 fått skriftlig underretning om at det ikke fra tidligere var opplysninger om Harari i sakens doku-

515.LH-utvalget, perm 4, jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 29.09.99.

516.Johs. Andenæs, *Norsk Straffeprosess*, bind I, 1994, s. 277.

517.LH-utvalget, perm 4, jnr. 27/99, intervju med Vegard Bye, 08.09.99.

menter. Overvåkingssjef Erstad hadde også muntlig informert ham om at det ikke var klar mistanke om at Laskier var samme person som Mike Harari.⁵¹⁸ Riksadvokaten hadde i hovedsak bare informasjon fra media, samt etterretningsopplysninger fremkommet over 15 år etter drapet, å bygge på. Busch hadde på dette tidspunkt ingen kjennskap til de tidligere arkiverte opplysninger om Mike Harari og Yousef Harrar.⁵¹⁹ På denne bakgrunn er Riksadvokatens avgjørelse om ikke å gjenoppta etterforskningen i desember 1989 forståelig. Det må likevel tilføyes at avgjørelsen ble truffet på et sviktende grunnlag, noe som skyldes de utilstrekkelige undersøkelsene. Både ut fra opplysningene som faktisk forelå i saken og ut fra de opplysningene man hadde mottatt fra samarbeidende tjeneste hadde det vært nærliggende å søke innhentet ytterligere informasjon. Tidligere overvåkingssjef Jostein Erstad og tidligere nestkommanderende ved Overvåkingssentralen, Stein Ulrich, har gitt uttrykk for tilsvarende synspunkter om at det hadde vært naturlig å gå videre med saken.⁵²⁰

Førstestatsadvokat Qvigstad besluttet under etterforskningen i 1996 å utvide denne til å omfatte Harari og forhørsretten fant tilstrekkelig grunnlag for å utstede pågripelsesordre. Det var en alvorlig uoppklart drapssak hvor den videre etterforskning gjorde det mulig å identifisere lederen for aksjonen. Utvalget finner derfor førstestatsadvokatens beslutning om å iverksette full etterforskning mot Harari for vel fundert. Dette gjelder selv om det etter en slik etterforskning viste seg umulig å få iverksett saken og den senere ble henlagt.

Utvalget vil således konkludere med at det i 1989 og 1993 forelå tilstrekkelig grunnlag for å gjenoppta etterforskningen mot Mike Harari selv om utsiktene til å få ham siktet, pågrepet og domfelt var små. Dette på grunn av sakens spesielle karakter. Saken dreide seg ikke bare om et drap, men også krenkelse av norsk suverenitet. I tillegg kommer hensynet til en fremmed stat og de tiltakende spekulasjoner om norsk medvirkning. Det var viktig gjennom en slik fortsatt etterforskning å få brakt størst mulig klarhet i hendelsesforløpet.

6.8.4 Påtalemyndighetens etterforskning i 1996

Den tredje runden med undersøkelser i saken startet som tidligere nevnt i januar 1996. Den tidligere etterretningsoffiseren Frank Siljeholt ga nå opplysninger til media om at den norske statsborgeren Israel Krupp muligens hadde bistått Mossad under drapsaksjonen. Riksadvokaten sa seg da enig i at førstestatsadvokaten i Eidsivating etterforsket påstandene. Etterforskningen ble i sin helhet gjennomført i regi av førstestatsadvokaten.⁵²¹ Etterforskningen avdekket i april 1996 notatet om Mike Harari i Overvåkingssentralens arkiv.⁵²² Dermed ble etterforskningen utvidet til også å omfatte Harari.⁵²³ Den videre etterforskningen ga grunnlag for siktelsen av 29. juni 1998 mot Harari. Utvalget er enig i at utvidelsen var en naturlig konsekvens av de opplysningene som nå var blitt avdekket med hensyn til Mike Harari og Yousef Harrar. Det er imidlertid beklagelig at dette ikke hadde kommet frem allerede under

518.LH-utvalget, perm 4, jnr. 53, intervju med Jostein Erstad, 24.1.00.

519.LH-utvalget, perm 4, jnr. 40/99, intervju med Tor-Aksel Busch, 29.10.99.

520.LH-utvalget, perm 4, jnr. 48, intervju med Stein Ulrich, 9.12.99 og jnr. 53, intervju med Jostein Erstad, 24.1.00.

521.Riksadv. arkiv, 1996, jnr. 1532/93, Riksadvokaten til førstestatsadvokaten i Oslo, 04.01.96.

522.GP, 1996, 2091/73, dok IV/1, politirapport Kripos, 26.04.96.

523.LH-utvalget, perm 4, jnr. 42/99, intervju med Lasse Qvigstad, 26.11.99.

Riksadvokatens undersøkelser i 1989/90. Det er et tankekor at siktelsen og den påfølgende beslutning om pågrepelse av Harari i juni 1998 var foranlediget av opplysninger i media, ikke gjennom tilsvarende opplysninger som lå arkivert på Lillehammer-saken fra 1973/74.

Under etterforskningen i 1996 ble som kjent Mike Harari etterlyst internasjonalt og førstestatsadvokaten mottok blant annet opplysninger fra israelske myndigheter. Det oppsto herunder spørsmål om å trekke etterlysningen på Harari internasjonalt, for derigjennom å oppnå et uformelt avhør av Harari i Israel. Da saken kunne få politiske konsekvenser, ønsket førstestatsadvokaten råd fra Justisdepartementet og Riksadvokaten. Førstestatsadvokat Qvigstad har overfor utvalget opplyst at han fikk til svar at han selv måtte stå for avgjørelsene, og han fikk således ingen innspill. I og med at etterlysningen på Harari ikke kunne effektueres og saken for øvrig var stanset opp, ble etterlysningen trukket tilbake i desember 1998. Qvigstad fremholdt imidlertid over israelske myndigheter at etterlysningen kunne reaktiveres dersom det fremkom nye opplysninger eller andre forhold som tilsa det.⁵²⁴

1996 etterforskningen var en komplisert etterforskning som involverte hensynet til en fremmed stat. Det kan være i et slikt tilfelle være viktig for påtalemyndigheten å ha et bredere grunnlag for å vurdere en mest mulig hensiktsmessig fremgangsmåte under den videre etterforskning. Det kan da være nærliggende å orientere seg hos andre norske myndigheter, men påtalemyndigheten må i en slik situasjon være meget forsiktig med å stille seg i en posisjon hvor det kan bli reist spørsmål om den har fattet selvstendige påtalemessige avgjørelser. Dersom etterforskningen kan få utenrikspolitiske konsekvenser, kan det likevel være på sin plass at de berørte myndigheter gjensidig orienterer hverandre, noe som også ble gjort i dette tilfellet.⁵²⁵

Utvalget finner ikke grunn til å reise kritikk mot at etterlysningen ble trukket internasjonalt som et ledd i om mulig å komme videre med etterforskningen. Det vesentlige er at påtalemyndigheten selv traff denne beslutningen uten påtrykk fra andre norske myndigheter på bakgrunn av utenrikspolitiske hensyn. Skjult politisk innblanding i et formelt uavhengig rettsvesen er vel kjent fra ikke-demokratiske land. En slik underhåndspåvirkning ville etter utvalgets vurdering ha vært kritikkverdigg. For nærmere om disse spørsmål vises det til vedlagte betenkning fra professor dr. jur. Johs. Andenæs av 22. oktober 1999 om uformell underhåndspåvirkning av påtalemyndigheten.⁵²⁶

Etterforskningen som ble påbegynt i 1996 pågikk frem til førstestatsadvokaten 25. januar 1999 innstilte overfor Riksadvokaten at etterforskningen ble avsluttet og saken mot Harari ble henlagt etter bevisets stilling. Denne etterforskningen er så langt utvalget kan bedømme grundig og omfattende. De opplysningene som fremkom under etterforskningen har også vært til nytte under utvalgets arbeid. Utvalget kan langt på vei slutte seg til en rekke av de vurderinger som førstestatsadvokaten har gjort i sin innstilling av 25. januar 1999, likevel med de endringer og presiseringer som fremgår av utvalgets vurderinger. Førstestatsadvokatens innstilling konkluderer med at det ikke

524.LH-utvalget, perm 4, jnr. 42/99, intervju med Lasse Qvigstad, 26.11.99; Oslo statsadvokatembeters arkiv, 1998, H-jnr. 24/98, Oslo statsadvokatembeter til Riksadvokaten, 31.08.98; H-jnr. 27/98, Oslo statsadvokatembeter til Riksadvokaten, 02.10.98; H-jnr. 27/98, Riksadvokaten til Oslo statsadvokatembeter, 19.10.98.

525.JD, 1998, H-jnr. 173/98 P, JD til Riksadvokaten, 24.08.98; Riksadv. arkiv, 1999, H-jnr. 13/98, Riksadvokaten til JD, 11.01.99.

526.LH-utvalget, perm 1, jnr. 184/99, Andenæs til LH-utvalget, 22.10.99. Se også vedlegg 5 til denne rapport.

forelå medvirkning til drapet fra norsk side. Dette samsvarer også med resultatet av utvalgets undersøkelser.

Saken mot Mike Harari ble som kjent i samsvar med førstestatsadvokatens innstilling endelig henlagt ved setteriksadvokat Mælands beslutning av 18. juli 1999. Utvalget har ikke foretatt noen nærmere vurdering av det påtalemessige resultatet av etterforskningen mot Harari, da dette er forutsatt å ligge utenfor utvalgets mandat.⁵²⁷

6.8.5 Informasjonen mellom påtalemyndigheten, Justisdepartementet og Stortinget

Spørsmål omkring den informasjon som var gitt i saken kom i fokus på bakgrunn av justisminister Else Bugge Fougner's (H) svar i Stortingets spørretime 6. juni 1990. Justisministeren svarte her at Riksadvokaten ikke fant grunn til å gjenoppta etterforskningen av saken, idet det ikke var sannsynliggjort at den ukjente «Mike» som var omtalt i Lillehammer-saken var identisk med Mike Harari. Justisminister Grete Faremo (AP) svarte i juni 1993 på tilsvarende spørsmål fra Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe. Justisministeren har som kjent et parlamentarisk ansvar for at Stortinget gis korrekt informasjon, noe som kom på spissen etter at det i november 1997 ble kjent at det i Overvåkingssentralens arkiv ikke bare hadde ligget et notat av 17. august 1973 om at Edouard Laskier var identisk med Mike Harari. Riksadvokaten hadde også mottatt informasjon fra overvåkingstjenesten allerede i desember 1989 om at Harari trolig var involvert som leder av drapsaksjonen på Lillehammer. Dette førte til et nytt spørsmål fra stortingsrepresentant Erik Solheim (SV) den 5. februar 1998, der det ble påpekt at Stortinget ikke var blitt kjent med disse opplysningene til tross for at saken hadde vært reist ved flere anledninger. Utvalget vil i det følgende gå nærmere inn på denne problemstillingen.

6.8.5.1 Informasjonen fra Riksadvokatembetet

Informasjonen til Justisdepartementet måtte nødvendigvis bli noe mangelfull i og med at resultatet av Riksadvokatens egne undersøkelser også var mangelfulle. Utvalgets undersøkelser viser imidlertid at Justisdepartementet heller ikke fikk all den informasjon om Mike Harari som Riksadvokaten kjente til. Dette gjelder informasjonen fra samarbeidende tjeneste i Overvåkingssentralens brev av 7. desember 1989, der det opplyses at Harari trolig var med på aksjonen på Lillehammer og at han kunne være identisk med lederen som ble oppgitt å hete Edouard Laskier. I Justisdepartementets interne saksdokumenter ble spørsmålene fra Stortinget i 1990 og 1993 behandlet uten noen form for referanse til at det forelå nærmere opplysninger hos overvåkingspolitiet om Harari. I de interne merknader fra behandlingen i 1990 fremgår bare at Riksadvokaten hadde gjort enkelte undersøkelser omkring Harari i anledning det som var skrevet i pressen, men at det på ingen måte ble sannsynliggjort at Harari var identisk med «Mike» i Lillehammer-saken.⁵²⁸ Riksadvokaten nevnte heller ikke opplysningene om Harari fra samarbeidende tjeneste i sin skriftlige redegjørelse om sin befatning med saken til departementet 14. mai 1993. Her ble det redegjort for saken i detalj. Overvåkingssentralens brev

527. LH-utvalget, perm 1, jnr. 170/99, LH-utvalget til JD, 19.10.99; jnr. 191/99, JD til LH-utvalget, 03.11.99.

528. JD, 1990, jnr. 4183/90 P, internt notat, 05.06.90.

av 30. november 1989 ble imidlertid sitert uten at avsnittet om at man ventet på svar fra samarbeidende tjeneste ble nevnt. Overvåkingstjenestens brev av 7. desember 1989 med den supplerende informasjon om Harari ble overhodet ikke nevnt.⁵²⁹ Det skriftlige materialet stemmer dermed godt overens med forklaringene utvalget har fått fra de to berørte justisministrene og fra Riksadvokatembetet. Justisministrene Bugge Fougner og Faremo har forklart at de ikke kjente til de nærmere opplysningene om «Mike», og at de i sine svar bygget på den informasjon de fikk fra Riksadvokatembetet.⁵³⁰ Assisterende riksadvokat Busch har forklart at han neppe fortalte Justisministeren om de graderte etterretningsopplysningene han satt inne med vedrørende Harari.⁵³¹ Riksadvokat Rieber-Mohn har på dette punktet forklart at han var orientert om at Busch blant annet hadde bedt Politiets overvåkingstjeneste se nærmere på saken, men at han ikke kan si sikkert om han ble gjort kjent med den korrespondanse Busch hadde med overvåkingspolitiet i november og desember 1989.⁵³²

Det må således ansees som klart at Justisdepartementet verken i 1990 eller i 1993/94 ble informert av Riksadvokatembetet om de opplysninger som var innhentet fra samarbeidende tjeneste vedrørende Harari. Dette reiser spørsmål om Riksadvokatembetet burde ha gitt slik informasjon.

Justisminister Bugge Fougner har i sin redegjørelse overfor utvalget hatt klare synspunkter på dette spørsmålet. Hun ville ikke ha gitt det svar hun ga i Stortinget dersom hun hadde vært kjent med korrespondansen på forhånd. Hennes vurdering i ettertid - basert på det hun nå vet - er at Stortinget ikke fikk korrekt informasjon når svaret sammenholdes med opplysningene i siste avsnitt i brevet fra Overvåkingssentralen av 7. desember 1989. Bugge Fougner er videre uenig med Riksadvokaten når han har uttalt at Justisministeren ikke ville ha kunnet gå nærmere inn på informasjonen i sin besvarelse til Stortinget. Etter Bugge Fougners oppfatning må det forutsettes at hun som statsråd i Justisdepartementet ble betrodd også denne type informasjon. Statsråden kunne tatt spørsmålet om den videre behandling av opplysningene opp med Statsministeren, dernest presidentskapet eller de parlamentariske ledere. Informasjonen kunne under enhver omstendighet vært gitt til den utvidede utenrikskomite og konstitusjonskomite. Det er ikke Riksadvokatens oppgave å beslutte å holde opplysninger tilbake, selv om disse etter hans oppfatning var av sikkerhetspolitisk karakter. Det kan ikke være Riksadvokaten som styrer politikken. Det er Justisministeren som har det konstitusjonelle ansvar for at Stortinget får riktig informasjon.⁵³³ Justisminister Faremo har i sin redegjørelse for utvalget uttalt at hun har stilt seg en del spørsmål etter det som er kommet frem i brevene fra Overvåkingssentralen av 30. november og 7. desember 1989, men at det ikke lenger har vært naturlig for henne å gå dypere inn i saken.⁵³⁴

Standpunktene til assisterende riksadvokat Busch og riksadvokat Rieber-Mohn er sammenfallende, men de avviker fra daværende justisminister Fougners syn. De har begge overfor utvalget fremhevet at spørsmålene til Justisministeren i 1990 og 1993 dreide seg om hvorvidt regjeringen ville med-

529. Riksadv. arkiv, 1993, jnr. R 1532/93, Riksadvokaten til JD, 14.05.93.

530. LH-utvalget, perm 4, jnr. 47/99, intervju med Else Bugge Fougner, 09.12.99; jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 29.09.99.

531. LH-utvalget, perm 4, jnr. 40/99, intervju med Tor-Aksel Busch, 29.10.99.

532. LH-utvalget, perm 4, jnr. 41/99, intervju med Georg Fredrik Rieber-Mohn, 25.11.99.

533. LH-utvalget, perm 4, jnr. 47/99, intervju med Else Bugge Fougner, 09.12.99.

534. LH-utvalget, perm 4, jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 29.09.99.

virke til at etterforskningen ble gjenopptatt. Rieber-Mohn påpeker at det er i samsvar med praksis at Riksadvokaten på henvendelser om påtalemessige forhold meddeler sitt standpunkt til påtalespørsmålet, ikke de underliggende opplysninger som har ledet frem til standpunktet og som gjerne er samlet i større og mindre mengder straffesaksdokumenter. Når dessuten opplysningene ble oppfattet som temmelig verdiløse, og notatet av 7. desember 1989 endatil var gradert, var det etter Riksadvokatens oppfatning gode grunner til at han svarte som han gjorde.⁵³⁵ Busch har fremhevet at opplysningene fra samarbeidende tjeneste om Harari var etterretningsopplysninger som han bedømte som nærmest verdiløse i et etterforskningsperspektiv. Underlagsmaterialet for den påtalemessige beslutning var det etter hans syn ingen foranledning til å orientere nærmere om. Det har aldri vært tradisjon for at alle dokumenter i en straffesak oversendes i forbindelse med utarbeidelse av svar i Stortingets spørretime. Den påtalemessige beslutning skulle ikke etterprøves eller overprøves.⁵³⁶ Både Rieber-Mohn og Busch mener således den informasjon Justisdepartementet og senere Stortinget fikk både var korrekt og presis, samtidig som den i samsvar med praksis var tilstrekkelig.

Riksadvokatens selvstendige stilling er nedfelt i § 56 i straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25. Etter § 56 annet ledd har Riksadvokaten den overordnede ledelse av påtalemyndigheten. Bare Kongen i statsråd kan utferdige alminnelige regler og gi bindende pålegg om utføringen av hans verv. Formålet med bestemmelsen er å sikre påtalemyndighetens politiske uavhengighet. Etter lovens ordning er Riksadvokaten ikke underordnet Justisdepartementet. Allerede i Den departementale revisjonskomité av 1886 fremgikk det om dette punkt:

«Grunnsetningen bør være at ledelsen av påtalemyndigheten bør gjøres så stabil og så uavhengig av politiske svingninger og hensyn som mulig, uten at den dog kan unndras fra den konstitusjonelle ansvarlighet.»⁵³⁷

I forbindelse med St.meld. nr. 11 (1964-65) uttalte justiskomiteen at den rent prinsipielt ikke var overbevist om at det er heldig at Kongen skal kunne blandes inn i påtalemyndighetens avgjørelse av saker.⁵³⁸ Det heter videre:

«I de aller fleste tilfelle vil det være uheldig å blande Regjeringen inn i påtalespørsmål. Det tjener ikke strafferettspleien å blande politiske myndigheter inn i denne og dette vil neppe kunne hindres hvis en Regjering skulle avgjøre tiltalespørsmålet.»⁵³⁹

I innstillingen om rettergangsmåten i straffesaker forut for straffeprosessloven av 22. mai 1981 har komiteen sluttet seg til de aktuelle uttalelser fra Den departementale revisjonskomité (1886).⁵⁴⁰ De alminnelige regler for Riksadvokaten er nedfelt i påtaleinstruksen, fastsatt ved kongelig resolusjon av 28. juni 1985 nr 1679 i medhold av straffeprosessloven § 62 m.fl. Utover de generelle bestemmelser i påtaleinstruksens kapittel 5 om melding til særskilt

535.LH-utvalget, perm 4, jnr. 41/99, intervju med Georg Fredrik Rieber-Mohn, 25.11.99.

536.LH-utvalget, perm 4, jnr. 40/99, intervju med Tor-Aksel Busch, 29.10.99.

537.Forarbeid til lover, 1981, I, nr. 1-27, innstilling fra den departementale revisjonskomité (1886), spesielle motiver, s. 14.

538.Innst. S. nr. 113 (1964-65), s. 264.

539.Innst. S. nr. 113 (1964-65), s. 264.

540.Forarbeid til lover, 1981, I, nr. 1-27, innstilling om rettergangsmåten i straffesaker, s. 167-171.

myndighet, finnes ingen lovfestede regler som gir Riksadvokaten plikt til å informere Justisdepartementet om påtalemyndighetens straffesaksbehandling. Selv om det ikke er utferdiget noen egen instruks som fastlegger Riksadvokatens plikt til å gi slik informasjon, har Riksadvokaten som øverste ansvarlige embetsmann for påtalemyndigheten et ansvar for at ikke Regjeringen og Stortinget blir feil informert. Justisministeren har på sin side et konstitusjonelt ansvar for at Stortinget ikke blir feil informert. Skal det konstitusjonelle ansvar kunne oppfylles, forutsetter dette naturlig nok at embetsverket gir korrekt og dekkende informasjon.

Utvalget er enig i at det ikke uten videre er naturlig for Riksadvokaten å gi nærmere informasjon om grunnlaget for sine påtalemessige avgjørelser. Slik sett er det riktig som fremholdt fra Riksadvokaten at det er i samsvar med praksis når Riksadvokaten på henvendelser om påtalemessige forhold meddeler sitt standpunkt til påtalespørsmålet, ikke de underliggende opplysninger som har ledet frem til standpunktet. Dette forholder seg imidlertid annerledes når saken er oppe på den politiske dagsorden i Stortinget og det fremmes et konkret spørsmål til Riksadvokaten. Det er da ikke bare viktig at svaret er dekkende for den påtalemessige beslutning. Det er også viktig å unngå en utforming av svaret som gjør at det senere lett kan misforstås i offentligheten. Påtalemyndigheten bør i en slik situasjon enten opplyse at man ikke ønsker å gi full informasjon om nærmere detaljer i etterforskningen, eller sørge for at den gitte informasjon blir fullstendig.

Etter utvalgets vurdering ville Riksadvokaten derfor ha vært på tryggere grunn dersom han alt i 1990 hadde sørget for at departementet hadde full bakgrunnsinformasjon om saken når svar først skulle avgis i Stortinget. I alle fall hadde det vært nærliggende å gi full informasjon i 1993 når departementet spurte for annen gang. De spørsmål som ble fremmet i 1993 gjaldt åpenbart ikke bare den påtalemessige avgjørelse, det var også spørsmål om hva man visste om Mike Harari. Saken hadde på dette tidspunkt også fått en ny dimensjon, da det var tatt opp spørsmål om mulig medvirkning til drapsaksjonen fra norsk side. Når Riksadvokaten i sitt svar av 14. mai 1993 gir en meget detaljert redegjørelse for sin befatning med saken, ville det ha vært naturlig også å nevne den informasjon man hadde fått fra samarbeidende tjeneste. Etter utvalgets vurdering taler gode grunner for at dette burde ha vært nevnt av Riksadvokaten, senest da han 3. januar 1994 oversendte resultatet av den andre runden med undersøkelser i saken. Utvalget er i likhet med tidligere justisminister Bugge Fougner av den oppfatning at en Justisminister må forutsettes å bli betrodd denne typen informasjon.

Det er statsråden som er ansvarlig overfor Stortinget. Den aktuelle etterretningsinformasjon kom fra en nær samarbeidende tjeneste hvis informasjoner ellers tillegges vekt. Det hadde således vært mulig å gå videre med spørsmål om det nærmere bakgrunnsmateriale for opplysningene. Riksadvokaten kan i og for seg godt nøye seg med å meddele departementet sitt påtalemessige standpunkt, men når standpunktet først begrunnes, må den informasjon som gis være fullstendig. Mangelfull informasjon slik det ble gitt, førte til det inntrykk at det ikke var grunnlag for å gjenoppta etterforskningen av Lillehammer-saken, herunder mot Mike Harari. Dette finner utvalget kritikkverdigg. Utvalget er klar over at det ikke forelå nok til å sikte Mike Harari i 1989 og 1993, men som fremholdt foran burde det ha vært iverksatt etterforskning.

6.8.5.2 Justisdepartementets informasjon til Stortinget

Ovenstående viser at Justisdepartementet ikke hadde opplysninger av nyere dato om Mike Harari, da Riksadvokaten ikke informerte om dette. Utvalget har vurdert om departementet i lys av sitt ansvar for at Stortinget blir gitt korrekt informasjon, likevel burde ha vært klar over at det fantes opplysninger om Harari. I Justisdepartementets arkiv fantes redegjørelsen fra statsadvokat Wiker av 18. oktober 1973 om Yousef Harrar. Denne var imidlertid gradert, og kan ikke sees å ha vært fremme i departementets saksbehandling før under det omfattende arbeidet med å avgradere dokumenter i 1995, hvorunder dokumentet ble journalisert.⁵⁴¹

Utarbeidelse av svar på spørsmål fra Stortinget utarbeides under tidspress, og en full undersøkelse av alt som kunne finnes av journalisert og ikke journalisert materiale i departementets arkiver vedrørende Lillehammer-saken ville nødvendigvis kreve adskillig tid og ressurser. Både Bugge Fougner og Faremo har gitt uttrykk for at de baserte seg på de svar som ble gitt fra Riksadvokaten.⁵⁴² Spørsmål om gjenopptakelse av straffesaken hørte under påtalemyndigheten, og utvalget er enig i at det var naturlig først og fremst å basere seg på de svar som ble gitt derfra. Det var Riksadvokaten som styrte undersøkelsene, og departementet hadde ingen foranledning til på eget initiativ å spørre for eksempel Overvåkingssentralen om det fantes andre opplysninger i tillegg. Utvalget finner på denne bakgrunn ikke grunn til å rette kritikk mot Justisdepartementet med hensyn til at Stortinget ikke ble bedre informert i 1990 og 1993.

Det kan reises spørsmål ved hvorfor Justisdepartementet ikke på et senere tidspunkt informerte Stortinget om resultatet av den andre runden av riksadvokatens undersøkelser. Riksadvokaten informerte departementet om resultatene ved oversendelse av 3. januar 1994. I dette materialet lå som kjent en opplysning om at den som benyttet Laskiers identitet var en person ved navn Yousef Harrar. Saken ble imidlertid tatt til etterretning og arkivert i departementets politiavdeling 31. mai 1994 med en påtegning om at den formentlig måtte ansees uaktuell og at departementet vanskelig kunne svare så lang tid etter.⁵⁴³

Etter utvalgets vurdering ville det ha vært korrekt om Justisdepartementet på bakgrunn av disse nye opplysningene hadde fulgt opp sitt svar til Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe 18. juni 1993. I dette svaret viste justisminister Faremo til at flere av spørsmålene først kunne besvares når Riksadvokatens undersøkelser var avsluttet. Faremo var selv innstilt på at saken skulle følges opp, noe det ble gitt påtegning om i saksdokumentene 12. januar 1994, det vil si få dager etter at resultatet av Riksadvokatens undersøkelser var oversendt.⁵⁴⁴ Når saken likevel ikke ble fulgt videre i departementet, synes dette å skyldes en feil i den interne saksbehandling. Feilen antas uansett ikke å ha hatt vesentlig betydning vis a vis Stortinget, da den informasjon som ble gitt fra Riksadvokaten i 1993 ikke var utfyllende med hensyn til det materialet som

541.JD, 1995, H-jnr. 110/95 P (avgradert jnr. 1821/95 P), internt notat, 23.02.95.

542.LH-utvalget, perm 4, jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 29.09.99; jnr. 47/99, intervju med Else Bugge Fougner, 09.12.99.

543.JD, 1994, jnr. 455/94 P, riksadvokaten til statsråden, 03.01.94 med påtegninger på saksomslag 05.01.94; JD til Sosialistisk Venstrepartis Stortingsgruppe, 18.06.93 med påtegninger på saksomslag 31.05.94.

544.LH-utvalget, perm 4, jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 29.09.99; JD, 1994, jnr. 455/94P, JD til Sosialistisk Venstrepartis Stortingsgruppe, 18.06.93 med påtegninger av 12.01.94.

fantas om Mike Harari. For ordens skyld tilføyes at saken heller ikke kan sees å ha vært fulgt opp fra Stortingets side.

6.8.5.3 Informasjonsplikten til Politiets overvåkingstjeneste

Av overvåkingsinstruksen følger at overvåkingstjenesten skal holde Justisdepartementet underrettet om alle viktige saker.⁵⁴⁵ Overvåkingstjenestens informasjonsplikt overfor Justisdepartementet ble vurdert av et utvalg nedsatt ved kgl. res. 28. februar 1997.⁵⁴⁶ Overvåkingstjenestens informasjonsvirksomhet overfor Justisdepartementet omfatter også etterforskningsaker/straffesaker. I sin utredning kom utvalget nærmere inn på spørsmålet om en slik informasjonsplikt skapte uklarhet i forholdet mellom Politiets overvåkingstjeneste, Justisdepartementet og påtalemyndigheten. På dette punkt konkluderte utvalget med at Politiets overvåkingstjenestes informasjonsplikt overfor Justisdepartementet ikke bør beskjæres av hensyn til påtalemyndighetens uavhengige og selvstendige stilling. Det ble fremholdt at de beste grunner talte for at Politiets overvåkingstjeneste også i fremtiden burde ha rett og plikt til å informere om alle viktige saker innenfor sine arbeidsfelter.⁵⁴⁷

Utvalget legger til grunn at overvåkingstjenestens informasjonsplikt ikke uten videre opphørte bare fordi påtalemyndigheten var involvert i saken. Det er således spørsmål om ikke overvåkingstjenesten burde ha informert Justisdepartementet på et tidligere tidspunkt med hensyn til opplysningene om Harari. Overvåkingstjenesten hadde i 1989 innhentet informasjon fra samarbeidende tjeneste om Mike Harari og videresendt denne til Riksadvokaten, men ikke til Justisdepartementet. På bakgrunn av Riksadvokatens skriftlige henvendelse i 1989 burde overvåkingstjenesten også ha funnet fram de gamle opplysningene om Mike Harari som lå tilgjengelig i sentralens eget arkiv. Dette ble imidlertid ikke gjort, og Haarstads notat om Mike Harari kom først for en dag etter at en etterforsker fra Kripas fant notatet under 1996 etterforskningen. Etterforskningen mot Eduard Laskier alias Mike Harari ble under Lillehammer-sakens første fase ikke fulgt opp fullt ut, noe som må antas å ha hatt sammenheng med de historiske forhold det er redegjort for tidligere. I lys av dette kan det også hva gjelder Lillehammer-sakens annen fase spekuleres i om resultatet av undersøkelsene hos Overvåkingssentralen forble mangelfulle helt frem til 1996 fordi det ikke var ønskelig at Mike Hararis deltakelse i drapsaksjonen skulle bli kjent. Det er imidlertid ikke fremkommet noe gjennom utvalgets undersøkelser som bekrefter dette. De opplysninger utvalget har fått tyder på at man i politiets overvåkingstjeneste først på et forholdsvis sent tidspunkt ble oppmerksomme på at det overhodet kunne være noe problem med informasjonen i saken vis a vis departementet.⁵⁴⁸ Det hadde selvfølgelig vært ønskelig om man hadde vært oppmerksom på dette før, men utvalget finner ikke grunn til å reise kritikk på dette punktet. Saken ble alt fra 1989 i sin helhet styrt av Riksadvokaten, som holdt Justisdepartementet underrettet både i 1990 og i 1993/94. Slik denne saken utviklet seg, var det naturlig at Riksadvokaten stod for oppfølgingen.

545. Kgl.res. av 19.08.94 nr. 1302, § 3 annet ledd, alminnelig instruks for Politiets overvåkingstjeneste.

546. NOU 1998: 4 *Politiets overvåkingstjeneste*, s. 112-114.

547. NOU 1998: 4 *Politiets overvåkingstjeneste*, s. 114.

548. LH-utvalget, perm 5, jnr. 8/99, notat vedr. samtale med Ellen Holager Andenæs, 17.09.99.

6.8.5.4 Oppsummering

Utvalget finner at den informasjon som ble gitt fra Riksadvokatembet i 1989 og 1993 til Justisdepartementet var mangelfull og førte til feilaktige oppfatninger av hvilken rolle Mike Harari hadde i Lillehammer-saken. Utvalget finner dette kritikkverdig, idet Riksadvokatembetet må forutsettes å gi informasjon som ikke er misvisende når det stilles spørsmål fra Stortinget. Det er statsråden som har det konstitusjonelle ansvar overfor Stortinget og skal dette ansvaret kunne ivaretas på en forsvarlig måte må man unngå at den informasjon som gis fra embetsverket er misvisende. Den mangelfulle informasjonen fra Riksadvokatembetet hadde sammenheng med de utilstrekkelige undersøkelsene som ble foretatt i regi av Riksadvokatembetet i 1989 og 1993, noe som etter utvalgets vurdering både skyldes feil i saksbehandlingen, mangelfull kommunikasjon mellom de involverte og manglende prioritering i alle ledd. Utvalget vil tilføye at det ut fra de opplysninger som forelå fra samarbeidende tjeneste om Mike Harari og de mange spekulasjonene om norsk medvirkning til drapsaksjonen, hadde vært naturlig å gjenoppta etterforskningen, selv om man ikke hadde grunnlag for pågrepelse og domfellelse av Mike Harari. Utvalget vil minne om at det allerede i 1973 var tilstrekkelig grunnlag for å etterforske videre når det gjaldt to medlemmer av drapsaksjonen som ikke ble pågrepet, herunder hovedmannen Mike Harari. Spekulasjoner om at Riksadvokatembetet under sakens annen fase bevisst tildekket opplysninger for å beskytte Mike Harari eller mulige norske medvirkere, har utvalget ikke funnet holdepunkter for.

Ut fra den informasjon Justisdepartementet mottok fra Riksadvokatembet, har utvalget ikke noen vesentlige merknader til hvordan departementet ivaretok sitt informasjonsansvar overfor Stortinget. Når det gjelder politiets overvåkingstjeneste, konstaterer utvalget at det ikke ble foretatt undersøkelser i Overvåkingsentralens eget arkivmateriale, noe som var en åpenbar mangel i undersøkelsene. For øvrig har utvalget ikke funnet grunn til å rette kritikk for manglende informasjon fra overvåkingstjenestens side overfor Justisdepartementet under den videre oppfølging av saken, idet Riksadvokatembetet stod for denne.

6.8.6 Innsyn i saksdokumentene

Politimesteren i Gudbrandsdal ga som kjent pressen anledning til kontrollert gjennomsyn av straffesaksdokumentene i februar - mars 1993. Overordnet påtalemyndighet ved førstestatsadvokaten i Eidsivating omgjorde senere denne beslutningen.⁵⁴⁹ Utvalget finner det uheldig at man senere fant å måtte omgjøre beslutningen. Påtalemyndigheten burde sørget for at alle sider ved beslutningen var tilstrekkelig vurdert når denne først ble fattet. Som det fremgår av kapittel 5, har det pågått arbeid med offentliggjøring og innsyn i sakens dokumenter fra 1994. Utvalget har under sin gjennomgang av det arbeid som her ble utført ikke funnet grunnlag for å anta at noen i denne prosessen bevisst har ønsket å tildekke vesentlige opplysninger om Mike Harari. I utgangspunktet synes man ikke ha vært klar over at det fantes så mange opplysninger i saken fra gammelt av. Arbeidet tok nødvendigvis lang tid fordi sakskomplekset var meget omfattende og opplysninger var arkivert ved flere ulike institusjoner.⁵⁵⁰ Alt materiale var heller ikke journalisert, og således van-

549.JD, jnr. 1821/95P, brev fra Eidsivating Statsadvokatembetet til GP, 26.1.95.

550.UD, 1995, jnr. 3109-2/95, internt notat, 18.12.95.

skelig å finne fram til. Endelig berørte en betydelig dokumentmengde forholdet til utenlandske myndigheter. Advokat Aasen fikk på vegne av Bouchikhis sønn anledning til et tidsbegrenset innsyn i straffesaksdokumentene fra Gudbrandsdal politikammer, noe som bare etterlot inntrykk av at det var mer som burde ha vært fulgt opp i saken.⁵⁵¹ Etter utvalgets oppfatning burde adv. Aasen i samsvar med praksis fått vanlig dokumentutlån, med adgang til å ta kopi av de ugraderte dokumentene i saken.

Flere sentrale dokumenter i saken burde slik saken utviklet seg ha vært avgradert og gjort offentlig tilgjengelig på et tidligere tidspunkt. Formell avgradering av dommen i Lillehammer-saken ble først foretatt i forbindelse med utvalgets arbeid og dommen gjøres nå offentlig tilgjengelig i sin helhet som eget vedlegg. Som det fremgår av utvalgets vurderinger foran, burde påtalemyndigheten ha fått fram opplysninger om Mike Harari på et tidligere tidspunkt i saken. Påtalemyndigheten ville da kunne ha spilt en mer aktiv rolle når det gjaldt spørsmålet om iverksettelse av ny etterforskning i saken. Man ville også kunne ha unngått den utvikling saken senere fikk med politianmeldelse av Riksadvokaten i november 1997, samt et betydelig merarbeid for berørte myndigheter med avgradering og offentliggjøring av dokumenter i stort omfang for å unngå ytterligere spekulasjoner om norsk medvirkning til drapet.

Fortsatt er det dokumenter som heller ikke gjennom utvalgets arbeid har kunnet bli offentliggjort i sin helhet. Dette har ikke vært mulig dels fordi det dreier seg om personopplysninger, for eksempel perifere etterforskningsopplysninger om personer som ikke har hatt noe med drapssaken å gjøre, dels fordi det dreier seg om dokumenter utferdiget fra samarbeidende tjenester hvor man er avhengig av samtykke fra berørte land før offentliggjøring kan skje. Alle vesentlige forhold fremkommet under utvalgets undersøkelser og som berører Lillehammer-saken er likevel omhandlet i denne rapporten.

6.8.7 Billighetserstatningen fra Stortinget og erstatningene fra Israel

De etterlatte etter Bouchikhi fikk som kjent billighetserstatning fra Stortinget og erstatning fra Israel primo 1996. Ved utmålingen av billighetserstatningene ble det blant annet lagt vekt på at medias fokusering på saken hadde medført en belastning for de etterlatte. Eventuell medvirkning til drapet fra norsk side kan ikke sees å ha vært noe tema i forbindelse med billighetserstatningene.

Som opplyst i Stortingets spørretime 10. januar 1996, var norske myndigheter i kontakt med israelske myndigheter i anledning spørsmål om erstatning til de etterlatte fra Israel. Lillehammer-saken var blitt aktuell overfor israelske myndigheter alt i 1994 som følge av general Aharon Yarivs opplysninger i et israelsk fjernsynsintervju 23. november 1993. Han opplyste da at Mossad var ansvarlig for mordet på Bouchikhi, da de feilaktig tok han for å være Ali Hassan Salameh. Yariv opplyste også at den israelske statsministeren personlig visste om aksjonen i Norge. Dette foranlediget et skriv fra det norske Utenriksdepartementet til det israelske Utenriksdepartement med anmodning om mulige kommentarer.⁵⁵² Riksadvokaten ba i brev til Utenriksdepartementet den 12. desember 1994 om underretning så snart svaret fra Israel forelå.⁵⁵³ Det israelske svaret var at samtlige israelske regjeringer så

551.LH-utvalget, perm 4, jnr. 2, intervju med John Arild Aasen, 3.5.99.

552.UD, 1994, jnr. 33487/94 I, UD til israelsk UD, 03.11.94.

553.Riksadv. arkiv, 1994, jnr. R. 1532/93, Riksadvokaten til UD, 13.12.94.

langt hadde unnlatt å kommentere rapporter om påståtte Mossad-operasjoner, en politikk også den nåværende regjering ville følge.⁵⁵⁴

Under utdelingen av fredsprisen i desember 1994 til den israelske statsministeren Yitzhak Rabin ble saken også tatt opp av statsminister Gro Harlem Brundtland direkte med Rabin. Rabin lovet da å se på saken og det ble senere sendt en israelsk advokat til Norge for å forhandle med de etterlatte om en erstatning.⁵⁵⁵ Saken om erstatning til de etterlatte ble fulgt opp i samtaler med israelske myndigheter i januar 1996. Under samtalene kom det frem at det ikke var aktuelt for Israel å offisielt påta seg skyld i saken. Former for erstatning til de pårørende ble likevel ikke utelukket.⁵⁵⁶ I følge opplysninger i media ble det under forhandlingene med Israel om erstatning til de etterlatte fremsatt antydninger om norsk medvirkning til drapet fra Yael Dayan, medlem av Knesset og datter av den tidligere forsvarsminister Mosche Dayan.⁵⁵⁷ Utenrikskomiteen var i Israel i perioden 7. til 15. januar 1996, og Lillehammer-saken ble fra norsk side tatt opp flere ganger med tanke på erstatningssaken. Utenrikskomiteens formann hadde også en kort samtale med Yael Dayan. I følge utvalgets undersøkelser kom det imidlertid ikke frem opplysninger av betydning for Lillehammer-saken.⁵⁵⁸

Etter at erstatninger var gitt, meddelte Utenriksdepartementet en takk overfor Israel for at det var funnet en tilfredsstillende løsning og at saken var blitt avsluttet.⁵⁵⁹ Norske myndigheter kunne på dette tidspunkt gi uttrykk for at saken var avsluttet fordi påtalemyndigheten ikke hadde fått frem tilstrekkelige opplysninger som ga grunnlag for etterforskning mot Harari.⁵⁶⁰ Brevet om at saken ble ansett for avsluttet førte til senere reaksjoner fra israelsk side da saken likevel ble tatt opp på ny i 1998 med etterforskning mot Harari. Israelske myndigheter opplyste i denne forbindelse at det var blitt foretatt en omfattende undersøkelse av den såkalte Lillehammer-saken, og at disse hadde vist at det ikke hadde vært noen forbindelse mellom israelsk og norsk etterretning verken før, under eller etter drapsaksjonen i 1973.⁵⁶¹

Utvalget vil påpeke at det aldri med sikkerhet kan sies at en straffesak der alle gjerningsmennene ikke har fått en strafferettslig reaksjon, er avsluttet før foreldelsesfristen er ute. Brevet fra norske myndigheter om at saken nå ble ansett for avsluttet, kunne derfor ikke være bindende for en eventuell strafferettslig forfølgning. Brevet har heller ikke vært ment som noe annet enn en oppsummering med takk til israelske myndigheter for en positiv avslutning på en vanskelig erstatningssak.⁵⁶² Da erstatningene ikke dekket alle saksomkostningene for de etterlatte, fattet Justisdepartementet senere vedtak om å imøtekomme krav om dekning av disse.⁵⁶³ Utvalget har på denne bakgrunn ikke vesentlige merknader til hvordan saken ble behandlet fra norsk side.

554.UD, 1995, jnr. 3337/95, norske ambassaden i Tel Aviv til UD, 03.05.95.

555.LH-utvalget, perm 4, jnr. 52, intervju med Jan Egeland, 14.1.00.

556.UD, 1996, jnr. 743-1/96, norske ambassaden i Tel Aviv til UD, 08.01.96.

557.*Dagbladet*, 08.01.96.

558.LH-utvalget, perm 5, jnr. 19/99, notat fra telefonsamtale med Håkon Blankenborg, 03.01.00.

559.UD, 1996, uten jnr., UD til israelske ambassaden i Oslo, 29.02.96.

560.JD, 1998, H-jnr. 173/98 P, internt notat, 03.09.98.

561.UD, 1996, jnr. 2094-6/96, norske ambassaden i Tel Aviv til UD, 25.09.98.

562.LH-utvalget, Perm 4, jnr. 52/99, intervju med Jan Egeland, 14.1.00.

563.LH-utvalget, perm 4, jnr. 34/99, intervju med Grete Faremo, 30.09.99; JD, 1996, jnr. 362/96, JD til advokat Johansen, 21.03.96.

6.8.8 Anmeldelsen av riksadvokaten og setteriksadvokatens henleggelse

Som kjent ble Georg Fredrik Rieber-Mohn og Tor Aksel Busch politianmeldt 13. november 1997 for sin befatning med Lillehammer-saken i egenskap av henholdsvis tidligere riksadvokat og assisterende riksadvokat. Saken ble henlagt ved setteriksadvokat Jon Karlsruds beslutning av 27. januar 1998.

Anmeldelsen var basert på det faktum at det var vanskelig å nå frem med henvendelser om innsyn i saksdokumentene og det hadde tatt lang tid før full etterforskning mot Mike Harari kom i gang. Samtidig var det stadig kommet nye opplysninger om Harari i media som påtalemyndigheten burde ha visst om. Setteriksadvokat Karlsrud har i sin henleggelse konstatert at Overvåkingssentralens benektende svar i 1989 var utilfredsstillende sett i forhold til de opplysninger som forelå i etterforskningsdokumentene, og uriktig sett i forhold til opplysningene i overvåkingssjefens notat. Karlsrud fant Riksadvokatens standpunkt om ikke å iverksette etterforskning for forsvarlig også dersom opplysningene fra 1973 om Harrar/Harari hadde vært kjent for Riksadvokaten. Etter utvalgets vurdering var det imidlertid et meget vel fundert standpunkt førstestatsadvokaten i Oslo inntok når han iverksatte full etterforskning og fikk forhørsrettens medhold i å etterlyse Harari internasjonalt i 1998.

Setteriksadvokat Karlsrud har i sin henleggelse konkludert med at de anmeldtes behandling av sakskomplekset ikke på noen måte var av slik art at spørsmålet om straffeansvar oppsto. Utvalgets undersøkelser viser som nevnt at det ikke har foreligget noe bevisst ønske fra påtalemyndighetens side om å tildekke informasjon. Med det mangelfulle resultatet fra påtalemyndighetens undersøker i 1989/90 og 1993, er det forståelig at etterforskningen mot Harari ikke kom i gang for alvor før i 1996. Det beklagelige i saken er at påtalemyndighetens undersøkelser ikke var grundigere på et tidligere tidspunkt og at man ikke fullt ut fulgte opp de muligheter som tross alt forelå til å etterforske saken videre.

6.8.9 Oppsummering

Når det gjelder Lillehammer-sakens annen fase, var det etter utvalgets vurdering gode grunner som tilsa at etterforskningen kunne ha fortsatt både i 1989-1990 og i 1993. Når dette ikke ble gjort, har det etter utvalgets oppfatning dels sammenheng med det ukorrekte resultat av undersøkelser som ble foretatt fra påtalemyndighetens side, noe som skyldes at undersøkelsene var mangelfulle. Saken var omfattende og vanskelig tilgjengelig. Undersøkelsene var likevel så klart mangelfulle at det må antas å skyldes manglende nødvendig prioritering i alle ledd. Videre har det sammenheng med at utvalget vurderer behovet for å etterforske saken nærmere annerledes enn hva Riksadvokaten gjorde. Etter utvalgets oppfatning var saken så spesiell, både på grunn av forholdet til en fremmed stat og på grunn av de tiltakende spekulasjonene om norsk medvirkning, at det uansett var grunn til å søke saken bedre opplyst. Det var således på sin plass når førstestatsadvokaten i Oslo startet etterforskning med tanke på mulig norsk medvirkning i 1996. Utvalget har ikke hatt vesentlige merknader til hvordan denne etterforskningen ble gjennomført.

Utvalget finner at den informasjon som ble gitt fra Riksadvokatembet i 1989 og 1993 til Justisdepartementet var mangelfull og førte til feilaktige oppfatninger av hvilken rolle Mike Harari hadde i Lillehammer-saken. Etter utvalgets vurdering er det grunn til å kritisere dette, idet opplysninger fra Riksad-

vokatembetet til bruk for Justisministeren må forutsettes ikke å være mangelfulle når det skal avgis svar i Stortinget. Utvalget har ikke funnet holdepunkter for at det fra Riksadvokatembetets side under sakens annen fase bevisst ble søkt tildekket opplysninger om Mike Harari eller mulig norsk medvirkning. Det vises for øvrig til utvalgets oppsummering under pkt. 1.2.

Vedlegg 1

Litteraturliste

- Bergh, Trond og Knut Einar Eriksen 1998, *Den hemmelige krigen. Overvåking i Norge 1914-1997*, bd. 2. Oslo: Cappelen.
- Black, Ian og Benny Morris 1991, *Israel's secret wars: A History of Israel's Intelligence Services*. London: Hamish Hamilton.
- Bye, Ronald og Finn Sjøe 1995, *Norges hemmelige hær. Historien om Stay Behind*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Bye, Vegard 1990, *Forbuden fred: det store spillet om Mellom-Amerika i åtti-åra*. Oslo: Cappelen.
- Calahan, Alexander B. 1995, *Countering Terrorism: The Israeli Response to the 1972 Munich Olympic Massacre and the Development of Independent Covert Action Teams*. Utrykt master-oppgave ved Faculty of the Marine Corps Command and Staff College. (Se <http://www.copi.com>)
- Christensen, Chr. 1988, *Vår hemmelige beredskap. Historien om MM*. Oslo: Cappelen.
- Davenport, Elaine, Paul Eddy og Peter Gillman 1978, *Urakuppet*. Oslo: Aschehoug.
- Deacon, Richard 1977, *The Israeli Secret Service*. London: Hamish Hamilton.
- Dietl, Wilhelm 1992, *Die Agentin des Mossad. Operation Roter Prinz*. Düsseldorf: Econ Verlag.
- Eisenberg, Dennis, Uri Dan og Eli Landau 1978, *The Mossad. Israel's Secret Intelligence Service*. London: Paddington Press.
- Elvik, Halvor og Mentz Tor Amundsen 1974, *Da «Mossad» kom til Norge*. Oslo: Gyldendal.
- Eriksen, Knut Einar og Helge Ø. Pharo 1997, *Kald krig og internasjonalisering 1949-1965*, i Olav Riste (red.), *Norsk utenrikspolitikk historie*, bd. 5. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haarstad, Gunnar 1988, *I hemmelig tjeneste. Etterretning og overvåking i krig og fred*. Oslo: Aschehoug.
- Haglund, Karl Emil 1983, *Israel - elsket og hatet*. Oslo: Gyldendal.
- Hammerstad, Oddmund H. 1997, *Oppgjør. Med maktspill og overgrep i de hemmelige tjenestene*. Oslo.
- Heradstveit, Per Øyvind 1973, *Hemmelige tjenester: etterretning, spionasje og overvåking*. Oslo: Aschehoug.
- Heradstveit, Per Øyvind 1974, *De medskyldige: israelsk etterretning og mordet på Lillehammer*. Oslo: Aschehoug.
- Johansen, Viggo, Pål T. Jørgensen og Finn Sjøe 1992, *Vi som styrer Norge. Arbeiderpartiet og de hemmelige tjenestene*. Oslo: Aventura.
- Jonas, George 1984, *Øye for øye: israelsk anti-terrorisme etter München-massakren*. Oslo: Cappelen.
- Katz, Samuel M. 1990, *Guards Without Frontiers. Israel's War Against Terrorism*. London: Arms and Armour Press.
- Katz, Samuel M. 1992, *Soldier Spies. Israeli Military Intelligence*. Presido Press.
- Olsen, Heidi 1998, *Seksdagerskrigen - et vendepunkt? Norge og Midtøsten-konflikten på 1960-tallet*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- Ostrovsky, Victor 1994, *Kampen om Mossad*. Oslo: Aventura. (Originaltittel: *Mossad: The Other Side of Deception*.)
- Ostrovsky, Victor og Claire Hoy 1990, *Ved hjelp av bedrag. Mossad fra innsiden*.

- Oslo: Aventura. (Originaltittel: *By Way of Deception*.)
- Ramm, Hans Henrik og Johan M. Setsaas 1999, *De var Furre var. Maktspill og spionmistanke - et hemmelig nettverk i selvforsvar*. Oslo: Genesis.
- Raviv, Dan og Yossi Melman 1990, *Every Spy a Prince. The Complete History of Israel's Intelligence Community*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Riste, Olav og Arnfinn Moland 1997, «Strengt hemmelig». *Norsk etterretningsteneste 1945-1970*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Steven, Stewart 1980, *The Spymasters of Israel*. New York: Ballantine Books.
- Stormark, Kjetil 1999. *Bouchikhi-saken. Gransking av et politisk attentat*. Oslo: Verdens Gang.
- Tamnes, Rolf 1997, *Oljealder 1965-1995*, i Olav Riste (red.), *Norsk utenrikspolitikk historie*, bd. 6. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thomas, Gordon 1999. *Gideon's Spies. The Secret History of the Mossad*. London: Macmillan.
- Tinnin, David B. og Dag Christensen 1976, *Nummer tretten*. Oslo: Cappelen.
- Tinnin, David B. 1976, *The Hit Team*. Boston.
- Tofte, Ørnulf 1987, *Spaneren. Overvåking for rikets sikkerhet*. Oslo: Gyldendal.
- Tveit, Odd Karsten 1996, *Alt for Israel. Oslo-Jerusalem 1948-78*. Oslo: Cappelen.
- Waage, Hilde Henriksen 1989, *Da staten Israel ble til: et stridsspørsmål i norsk politikk 1945-49*. Oslo: Gyldendal.
- Waage, Hilde Henriksen 1996, *Norge - Israels beste venn: norsk Midtøsten-politikk 1949-1956*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 2

Redegjørelse til lagmannen Lillehammersaken

Innhold: Antatt bakgrunn for drapet

Personaliaopplysninger om de tiltalte

Marianne Gladnikoff

Sylvia Rafael

Abraham Gehmer

Dan Ærbel

Zvi Steinberg

Mochaël Dorf

Opplysninger om de ettersøkte

Oversikt over gruppens leiebiler

Opplysninger om Ahmed Bouchickhi

Melding om drapet

Åstedet

Opplysninger gitt på åstedet

Toril Bouchickhis opplysninger om drapet

De første opplysninger om de siktede

Sammendrag av de tiltaltes forklaringer

Marianne Gladnikoff

Sylvia Rafael

Abraham Gehmer

Dan Ærbel

Zvi Steinberg

Michael Dorf

Oslo, den 20. desember 1973 Angår: Straffesak mot Marianne Gladnikoff m/fl. - tiltalt for forbrytelse mot straffelovens § 233, og 2. ledd m.v. - berammet til mandag 7.januar 1974.

Under henvisning til tiltalebeslutning av 4. desember 1973 og til straffeprosesslovens § 292 i.f., skal jeg gi følgende redegjørelse for saken og dens bevisligheter.

På grunn av sakens særegne karakter finner jeg det riktig å gjøre redegjørelsen langt mer omfattende enn vanlig er. Jeg har også funnet grunn til å referere de tiltaltes politiforklaringer og da særlig forklaringene fra tiltalte nr. 1 Marianne Gladnikoff, nr. 2 Sylvia Raphael og nr. 4. Dan Ærbel temmelig detaljert for å gi lagmannen et best mulig grunnlag for avhør av de tiltalte under hovedforhandlingen. Jeg akter imidlertid å gi min muntlige saksfremstilling i retten en noe mer sammentrengt form.

Disposisjonen fremgår av vedlagte innholdsfortegnelse.

I bevisoppgaven har jeg tatt forbehold om dokumentasjon, men det er på det nåværende tidspunkt umulig for meg å angi hvilke dokumenter i saken som vil bli begjært fremlagt i retten. Dette avhenger i stor grad av de tiltaltes forklaringer under hovedforhandlingen. Som jeg skal komme tilbake til har de tiltalte nr. 2 Sylvia Raphael, nr. 3 Abraham Gehmer, nr. 5 Michael Dorf og nr. 6 Zvi Steinberg enten helt eller bare i liten grad vært villige til å gi opplysninger om seg selv og sin virksomhet før de kom til Norge.

Etterforskningen i denne saken har bydd på særlige problemer. Dette skyldes bl.a. sakens særegne karakter og den omstendighet at det norske politi med de begrensede ressurser man har hatt til disposisjon, i meget stor grad har vært avhengig av bistand fra utenlandske politimyndigheter. Jeg peker bl.a. på at alle de tiltalte er utenlandske statsborgere, og at iallfall to av disse, nemlig nr. 2 Sylvia Raphael og nr. 3 Abraham Gehmer, har opptrådt i Norge under falske identiteter. Nr. 3 Gehmer har hittil ikke vært villig til å bekrefte den identitet som påtalemyndigheten nå vil hevde er fastslått. Israelske myndigheter har riktignok bekreftet at Steinberg og Dorf er israelske borgere, men jeg antar at det under hovedforhandlingen vil kunne dokumenteres at ihvertfall Steinberg har oppgitt forskjellige personalopplysninger.

De vanskeligheter jeg her har nevnt har naturligvis påvirket etterforskningstempoet. Selv om etterforskningen har vært forsøkt forsert, har den utenrettslige behandling nødvendigvis måttet ta tid. Jeg vil imidlertid understreke at etterforskningen i saken fremdeles pågår. Dette kan medføre at det like til hovedforhandlingen vil kunne komme frem nye opplysninger som jeg forbeholder meg rett til å benytte under bevisførselen. Slike eventuelle nye opplysninger vil selvsagt omgående bli meddelt forsvarerne.

Jeg ønsker innledningsvis til slutt å fremholde at påtalemyndigheten klart har innsett behovet for å få denne sak fremmet for domstolen så snart som mulig, men tidspunktet for berammelsen er fastsatt etter adskillig påtrykk fra forsvarers side. På grunn av vår avhengighet av det intereuropiske politisamarbeide kan det som nevnt fremdeles tenkes å komme frem relevante etterforskningsopplysninger, og jeg gjentar at slike eventuelle opplysninger vil jeg kreve fremlagt under hovedforhandlingen.

Antatt bakgrunn for drapet av Bouchikhi

Som kjent vedtok FN's Generalforsamling den 19. november 1947 at Palestina skulle deles i en jødisk og en arabisk stat. Da staten Israel ble proklamert den 14. mai 1948, motsatte araberne seg delingen av Palestina, og konflikten mellom jøder og arabere førte fra første stund av til blodige sammenstøt. Man vil huske at de pålegg om våpenhvile som FN og Sikkerhetsrådet har gitt bare har ført til midlertidige løsninger. Konflikten mellom jøder og arabere resulterte også meget tidlig i terrorpregede handlinger. FN's oppnevnte meglingsmann i Palestinakonflikten, grev Folke Bernadotte, ble f.eks. skutt ned og drept den 17. september 1948 av jødiske terrorister i Jerusalem.

Som et resultat av «6-dagerskrigen» (som ble innledet 5. juni 1967) fikk Israel kontroll over arabisk væpnet motstand i selve landet og i de okkuperte områder. Særlig gjennom kraftige militære represalier klarte Israel å nøytralisere geriljagruppen som opererte over grensene fra Syria, Jordan og Libanon. Disse gruppene utvidet imidlertid sitt aksjonsfelt også til Vest-Europa.

De israelske myndigheter har i flere år med vekslende hell søkt et nærmere samarbeide med blant andre vest-europeiske etterretnings- og sikkerhetstjenester for å spore opp arabiske gerilja- og terroristgrupper og avverge deres anslag mot særlig israelske og jødiske mål.

Etter israelsk oppfatning har dette ikke lyktes i den grad man gjerne skulle sett. Etter israelsk lov er det, så vidt man kjenner til, en forbrytelse mot staten Israel å skade israelere eller israelske eiendommer og institusjoner i utlandet. På dette grunnlag har Israel forsøkt å få i stand traktater om utlevering av forbrytere med en rekke land. Dette har ikke ført til noen resultater.

Det må ansees alminnelig kjent at det i årene 1968 - 1973 har funnet sted en rekke konfrontasjoner mellom jøder og arabere i form av terrorhandlinger fra begge sider.

Fra arabisk side har aksjonene gått ut på både flykapringer, bombeattentater og andre former for terror. Man vil huske bl.a. massakren på Lod-flyplassen i Tel Aviv 31. mai 1972 og tragedien under sommerolympiaden i München 5. - 6. september samme år som den arabiske terroristorganisasjonen Black September sto bak. I pressen har det vært hevdet at lederen av denne massakren (*uklart - falt ut fra nederst på siden, jss*).

I januar 1973 ble angivelig en israelsk etterretningsagent skutt ned og drept i Madrid, og i juli ble Israels assisterende militærattache i USA skutt og drept utenfor sitt hjem i Washington. Dette drap har f.eks. tiltalte Dan Ærbel hatt kjennskap til.

Den 16. oktober 1972 ble den jordanske diplomaten Wael Abu Zwaiter skutt ned og drept innenfor inngangen til blokken hvor han bodde i Rom.

Den 5. april 1973 ble professor Basil al-Kubaisi skutt ned og drept utenfor sitt hjem i Paris.

Den 28. juni ble Muhammed Boudia drept i Paris. Han var angivelig mistenkt for å stå bak drapet av den forannevnte israelske etterretningssmann i Madrid.

Den 21. juli 1973 ble Ahmed Bouchikhi skutt ned og drept utenfor sitt hjem på Lillehammer.

Drapene av Wael Abu Zwaiter i Rom den 16. oktober 1972, av professor Basil al-Kubaisi i Paris den 5. april 1973 og av Ahmed Bouchikhi på Lillehammer den 21. juli 1973 har mange utpregede likhetspunkter. Det antas å ha vært benyttet samme type våpen, de er alle skutt av to personer med omtrent samme antall skudd og alle tre er drept utenfor sitt hjem av personer som har unnsloppet i bil. (I Rom og på Lillehammer er det klarlagt at kjøretøyene har vært leievogner).

Det sterkeste ankepunktet Israel har hatt mot de vest-europeiske land er at de etter israelsk oppfatning ikke har tatt trusselen fra de arabiske grupper alvorlig nok. Dessuten har angivelig pågrepne terrorister ofte unngått straffeforfølgning, og i tilfelle domsfellelse er de blitt løslatt så snart dette har vært mulig. I de tilfelle arabiske terrorister er blitt dømt, har de etter israelsk oppfatning fått altfor milde dommer i de land hvor de er blitt anholdt.

Denne påståtte mangel på samarbeid og unnfalighet overfor terroristgrupper fra vest-europeisk side, har i hovedtrekk ført til at Israel åpenbart har ansett seg berettiget til å ta saken i egne hender. Israelske interesser har etter landets mening ikke fått den beskyttelse i de respektive vertsland som Israel mener de har et rimelig krav på. Israel kan derfor bare stole på seg selv og de foranstaltninger landet selv tar.

Særlig etter at 11 israelere ble drept under olympiaden i München i september 1972, begynte Israel en systematisk internasjonal kampanje mot arabiske terrorister. Tidligere sjef for det militære etterretningsvesen, general Aharon Yariv, ble knyttet til statsminister Golda Meirs kontor som rådgiver for sikkerhetsspørsmål, i realiteten som koordinator for de organer som fører Israels aktive kamp mot arabiske terrorister i utlandet.

Jeg understreker at det fra offisielt israelsk hold aldri har vært innrømmet at landets sikkerhets- og etterretningstjeneste har gått til likvidasjon av terroristledere i utlandet. Indisier på dette har imidlertid vært sterke. Etter massakren på Lod-flyplassen og München-affæren i henholdsvis mai og september 1972, ble det fra israelsk side offisielt og ved flere anledninger under-

streket at kampen mot terroristene hadde høyeste prioritet i landets utenrikspolitikk. Dette gjenspeilet seg i offisielle uttalelser fra fremstående israelske regjeringsmedlemmer, også fra statsminister Golda Meir.

Jeg skal nevne noen eksempler på slike uttalelser:

På en pressekonferanse 8. september 1972 om München-tragedien erklærte utenriksminister Abba Eban:

«For Israel er saken klar, det er landets plikt og hensikt å bekjempe disse terroristene hvor de enn oppholder seg og med alle de midler som står til rådighet»

I en tale som statsminister Golda Meir holdt i den israelske nasjonalforsamling (Knesset) den 12. september 1972 fremholdt hun bl.a.:

«Plikten til å bekjempe de anti-israelske terroristorganisasjoner til den endelige slutt, er vår selvklaare rett. Vi har ikke noe annet valg enn å slå til mot terroristorganisasjonene hvor vi kan. Dette er vår plikt mot oss selv og mot freden. Vi skal oppfylle denne plikt med all vår styrke.»

Etter debatten om foranstående regjeringserklæring vedtok den israelske folkeforsamling en resolusjon hvor det bl.a. heter:

«

5. Staten Israel vil gjøre sin plikt og bruke sin rett til å beskytte sine representanter og borgere. Den vil fortløpende handle mot terroristorganisasjonene, deres baser og støtter, inntil deres kriminelle aktivitet er brakt til ende.»

Ifølge London-avisen «The Guardian» for 28. juli 1973 uttalte general Akarow Yariv i et avskjedsintervju til en israelsk avis at Israel hadde forhindret 37 av 48 planlagte angrep mot israelske mål i utlandet siden april 1972.

Iflg. London-avisen «The Daily Telegraph» av 30. juli 1973 uttalte statsminister Golda Meir i en tale ved avslutningen av en kongress som Religious Zionists of America holdt i Jerusalem 29. juli 1973:

«Staten Israel kjemper faktisk et slag over hele verden. Dere kan ikke kjenne til, Israels befolkning kan ikke kjenne til detaljene omkring hvor mange jøder eller israelere som er i live i dag på grunn av vår evne til å forhindre tragedier og redsler planlagt av terroristbander over hele verden.»

I august 1973 ble sikkerhetsoffiseren ved den israelske ambassade i Norge, Yigal Eyal erklært uønsket her og han måtte forlate landet. I forbindelse med utvisningen av attache Eyal hevdet statsråd uten portefølge, Israel Galili i en tale i Ness Ziona den 14. august 1973:

«Man må imidlertid merke seg at den norske kunngjøringen ikke viser forståelse (appreciation) for det som skaper bekymring for Israel og landets behov for å kjempe mot morderisk terrorvirksomhet».

Den 17. august 1973 brakte «Jerusalem Post» et intervju med general Akaron Yariv om hans oppgave og rolle ved statsministerens kontor. I dette intervju uttalte han bl.a.:

«De trengte en «vakhund» for å se til at de små ting fikk den nødvendige oppmerksomhet. Jeg tok jobben og sørget for, sammen med statsministeren at det var passende midler slik at hele oppgaven kunne

utføres effektivt –. Til tross for våre anstrengelser for å bekjempe terroristene i utlandet, ville det være tåpelig ikke å vente at de vil ha en viss suksess i fremtiden».

General Yariv var ikke sikker på om det som hendte i Norge hadde tilknytning til Israel eller ikke, men det og at det ikke lyktes å fange Habash, var de to store feilslag som kunne registreres i den lange, farlige og kompliserte kamp mot terrorismen.

Fra tiltalte i Lillehammersaken er det oppgitt at gruppens aksjon i Norge var et oppdrag fra den israelske stat. Formålet var angivelig å hindre anslag mot israelsk ambassade i Norden eller mot det israelske flyselskapet EL AL. Aksjonen ville ha som virkning at Israel ble et tryggere sted å bo for jøder.

Som nevnt antar påtalemyndigheten at de forhold tiltalebeslutningen gjelder synes å ha sin bakgrunn i de politiske interessekonflikter som eksisterer i Midt-Østen. De forhold som er beskrevet i tiltalen antas å være eksempler på metoder og kampmidler som brukes i den arabisk-jødiske strid. Det er påtalemyndighetenes standpunkt at slike kampmidler ikke kan tillates brukt på norsk territorium uansett hvilke politiske grupperinger som forsøker seg på det.

Før jeg går inn på saksforholdet og de tiltaltes forklaringer, skal jeg gi en del opplysninger om de tiltalte og om personer som er ettersøkt av politiet som mistenkt for å ha deltatt i gruppens virksomhet her i Norge. For oversiktens skyld tar jeg også med en oppstilling over de kjøretøyer som er benyttet eller som er nevnt av de tiltalte og vitner i saken. Deretter følger et avsnitt om den drepte, Ahmed Bouchikhi.

Personalopplysninger om de tiltalte Marianne Ethel Gladnikoff

Marianne Ethel Gladnikoff er født den 13. August 1943 i Stockholm. Hennes far er overlege Herman Gladnikoff som nå bor i Ringvägen 64 i Stockholm. Morens navn er Doris.

Marianne Gladnikoff er ikke døpt eller konfirmert. Hun har gått på Eriksdals folkeskola i Stockholm og deretter på Högre Allment Läroverk för Flickor i 7 år. Etter 4 års studier ved Stockholms Universitet avla hun eksamen som filologisk kandidat. Hun er svensk borger og har førerkort utstedt i Stockholm. Hun er ugift.

De siste tre år før hun ble pågrepet av politiet i Norge har hun bodd og arbeidet i Israel.

Hennes bopel der har vært Livorno 26, Bat Yam. Hun har opplyst at hun har hatt stilling som programmerer i firmaet Elda, i byen Ashod. Arbeidet består så vidt jeg forstår i data- og systembehandling av graderte opplysninger. Hun har avgitt taushetsløfte til arbeidsgiveren og anfører derfor at hun ikke kan gi ytterligere opplysninger om sitt arbeidsforhold. Hun ville angivelig ha blitt israelsk borger i august 1973.

Hun har forklart at når hun tidligere har reist utenfor Israel har hun alltid på forhånd fått oppgitt en «dekkhistorie» med det for øye å unngå å fortelle sannheten om sitt arbeide hvis hun skulle bli spurt om det. Av et notat som foreligger i saken fremgår det at hun før juni 1973 hadde ordre om å melde seg for sikkerhetsoffiseren ved vedkommende israelske ambassade når hun befant seg utenfor Israel. Denne opplysningen har hun gitt til politiet, men hun har ikke villet undertegne noen forklaring om det.

Sist sommer var hun på ferie i Sverige sammen med sine foreldre inntil 1. juli. Mandag 2. juli 1973 begynte hun på et kurs som var arrangert av Forsvarsdepartementet i Tel Aviv. Hun hadde da permisjon fra sitt arbeide i Elta. Kurset ble holdt på et kurssted (internat) som var bevoktet. Hun ønsker ikke å oppgi hvor kursstedet ligger. Kurset som omfatter både dag- og kveldsundervisning skulle vare til 10. august 1973. Hun har også avgitt taushetsløfte om kurset og vil derfor ikke gi nærmere opplysninger om det.

Marianne Gladnikoff hevder at den eneste av gruppens medlemmer som hun har truffet tidligere er Dan Ærbel. Han arbeidet også i Ashod, og en gang ringte han til Elta for å spørre om det var noen dansktalende der. Dette skjedde i begynnelsen av 1973. Bakgrunnen for telefonhenvendelsen var ifølge hennes forklaring at Dan Ærbel trengte et vitterlighetsvitne som kunne bekrefte oversettelse av fødselsattesten for hans sønn. Senere har hun truffet Dan Ærbel og hans familie noen ganger i deres hjem.

Marianne Gladnikoff er av jødisk avstamning, og såvidt jeg forstår er hennes familie sterkt pro israelsk. Hun har som nevnt oppholdt seg i tre år i Israel, men hun hevder at hun snakker og forstår svært lite hebraisk. Foruten sitt svenske morsmål snakker hun engelsk.

Sylvia Raphael

Sylvia Raphael er født 1. april 1937 i Syd-Afrika. Hun har oppgitt sin adresse til 6, Rh. Idmit Giupieam, Israel. Hun har nektet å gi ytterligere opplysninger om seg selv.

I slutten av oktober var hennes bror David Ronald Raphael, født 24.7.1947, i Syd-Afrika, i Norge for å besøke sin søster. Han opplyste i en politiforklaring avgitt den 29.10.1973 overfor politibetjent Leif A. Lier at hans søster heter Sylvia Lee Raphael og at hun er født 1.4.1936 eller 1937 i Graaff-Reynet i Syd-Afrika. Han har oppgitt hennes adresse til 6, Rh. Pashah, Tel Aviv. Ifølge hans forklaring arbeider tiltalte som freelance journalist. Deres far er død, men moren lever og bor i Syd-Afrika sammen med sin sønn. Moren heter Miriam Raphael. Siste gang han så sin søster var ca. 4 måneder tidligere i Tel Aviv da han selv bodde der i en kibbutz. Broren opplyste at han ikke visste hvor hans søster har oppholdt seg de siste årene. Han trodde at søsteren har bodd på forskjellige steder.

Tiltalte Sylvia Raphael kom til Norge på falsk kanadisk pass FK 209291 lydende på navnet Leslie Patricia Roxburgh, f. 17.9.1936 i Montreal, Canada. Passet er angivelig utstedt 4/9 1969 i Ottawa. I et Interpol-telegram av 29. august 1973 fra Ottawa er det opplyst at et tilsendt fotografi av tiltalte ikke er identisk med foto av Leslie Patricia Roxburgh på søknaden om kanadisk pass FK 209291. Leslie Patricia Roxburgh som det autentiske pass ble utstedt til, befinner seg i Canada, og hennes pass har aldri vært meldt tapt eller stjålet. De kanadiske passmyndigheter hevdet derfor at tiltaltes oppgitte identitet måtte være falsk. Leslie Patricia Roxburgh som befinner seg i Canada, er der ansatt i et jødisk saksførerfirma i Montreal. Hun har aldri vært i Israel.

Da Sylvia Raphael ble pågrepet, var hun også i besiddelse av internasjonalt førerkort utstedt til Leslie Patricia Roxburgh av Canadian Automobile Association og internasjonal vaksinasjonsattest lydende på samme navn.

Som nevnt har tiltalte bekreftet sin identitet. I en politiforklaring av 7. august 1973 har hun forklart at hun fikk overlevert det falske pass av «Mike» (Edouard Laskier) ved avreisen fra Lod-flyplassen den 18. juli 1973.

Hun fortalte samtidig at hun på forhånd hadde levert ham fotografi av seg selv og en hel side full av signaturer. Dels hadde hun skrevet L.P. Roxburgh og dels Patricia Roxburgh. Det falske passet viser imidlertid en rekke ut- og innreisestempler for reiser i Europa og Midtøsten i tiden 18. februar 1970 til 12. desember 1970. Dessuten viser passet innstempling på Schipol flyplass, Amsterdam, den 28. mai 1973. Passet er videre stemplet 16. juni 1973 i Frankrike og på ny inn på Schipol flyplass 28. juni 1973.

Under den falske identitet Leslie Patricia Roxburgh oppga tiltalte at hun bodde i 3 Quai Bl'Riot, Paris XVI. Politiet i Paris har bekreftet at Patricia Roxburgh står som eier av en leilighet under denne adresse. Leieforholdet ble inngått i mai 1973. Leien for leiligheten betales fortsatt, men det er ukjent av hvem. Politiet har funnet tiltaltes fingeravtrykk i leiligheten.

Dan Ærbel har forklart at han og Sylvia Raphael under navnet Patricia Roxburgh utførte et oppdrag for Mossad høsten 1970. De reiste da til Tyrkia, Libanon og andre land i Midt-Østen for å inspisere lystbåthavner. Tiltalte Sylvia Raphael har nektet å svare på spørsmål om dette oppdraget, idet hun hevder at reisen var en privatsak som intet har med nåværende sak å gjøre. Hennes falske pass viser bl.a. at hun den 3. juni 1970 fikk visum til Libanon for 6. måneder. Den 22. juni 1970 ble hun gitt transittvisum til Iran for 14 dager. 1. august 1970 ble hun meddelt visum til Libya og i september/oktober 1970 er passet påført diverse stempler fra Hellas, Tyrkia og Kypros. Hun har bekreftet at har møtt Dan Ærbel privat i Israel, men hun husker ikke nå når og hvor.

I sin første politiforklaring opplyste Sylvia Raphael at hun kjente Leslie Orbaum (Abraham Gehmer) fra tidligere. I sin siste politiforklaring retter hun dette til at hun aldri hadde sett ham før hun traff ham den 18. juli 1973 om morgenen i Tel Aviv.

Abraham Gehmer

Påtalemyndigheten vil hevde at Abraham Gehmers identitet må ansees fastslått. Under forutsetning av at dette er riktig, er han født den 1. november 1937 i Rehovat i Israel. Han er gift og skal være ansatt i Mossad med kontor i The Ministry of Defence i Tel Aviv.

Tiltalte har nektet å gi noen opplysning om sin identitet eller sitt liv før 18. juli 1973. Han nekter å svare på spørsmål om personalia.

Tiltalte har reist i Norge på engelsk pass nr. 604285 utstedt til Leslie Orbaum, født 12/3 1940 i Leeds. Hans adresse er oppgitt å være: 49 Queens Hill, Drive, Leeds, England. Tiltalte har selv oppgitt at han er book-keeper ved Queens Hill School i Leeds. Det er klarlagt at dette passet er falsk.

Abraham Gehmer ankom den 8. september 1965 til Paris som 2. sekretær ved den israelske ambassade der. Han står oppført i diplomatlisten for Frankrike for året 1966 (Affaires Culturelle). Fra 1967 var Abraham Gehmer 1. Sekretær ved ambassaden, og han finnes oppført på diplomatlisten for Frankrike til og med året 1969. Jeg nevner i denne forbindelse at tiltalte Zwi Steinberg var ansatt som sjåfør ved den israelske ambassade i Paris fra 20. Februar 1969 til antagelig august 1971.

Abraham Gehmer overtok stillingen som 2. sekretær ved ambassaden i Paris etter Arie Sivan, som i diplomatlisten for Frankrike for 1973 står oppført som 1. sekretær ved den israelske ambassade i Paris (Affaires Commercialle). Arie Sivan skal visstnok nå tjenestegjøre ved den israelske ambassade i Haag.

Politiet har skaffet til veie et fotografi av Abraham Gehmer. Fotografiet vil bli fremlagt i retten. Og det viser åpenbart likhet med tiltalte.

Dan Ærbel

Dan Ærbel er født 28. Februar 1937 i Gentofte i Danmark. Han har oppgitt sin nåværende adresse til David Hamlech street 38, Herzliya i Israel. Han er gift med Debra Ærbel, født Kook. Hustruen er av israelsk opprinnelse. (Det er opplyst at hennes bestefar var med ved opprettelsen av staten Israel). Ekteparet har tre barn på henholdsvis 8, 5 og 1 år.

Hans far heter Mario Meier Erteschek. Han er født i Krakow som den gang lå i Østerrike, men som nå tilhører Polen. Faren er av jødisk avstamning. I 1916 flyttet han til Danmark.

Tiltaltes mor heter Gertrud, født Nathan. Hun er fra Tyskland. Etter at faren kom til Danmark startet han Scandinavia Trikotasje og hans forretning kom etterhvert til å omfatte en rekke manufakturforretninger i København. Under krigen flyktet familien til Sverige, men flyttet tilbake til Danmark i 1945.

Tiltalte har to søstre. Den eldste, Mirjam Vainer, lege og bor i Lyngby i Danmark. Den yngre søster flyttet for noen år siden til Israel fra U.S.A., hvor hun hadde bodd i flere år.

I 1951 reiste tiltalte sammen med sine foreldre til U.S.A. De returnerte etter kort tid til Danmark, mens tiltalte ble igjen i U.S.A., hvor han først gikk på High School og senere studerte business administrasjon ved New York University. Tiltalte ble værende i U.S.A. til i 1955 da han ble innkalt til militærtjeneste der. Han unngikk dette ved å reise tilbake til Danmark, hvor han begynte i sin fars forretning. I 1957 startet han firmaet Dansk Form som visstnok var en møbelengrossforretning med betydelig salg til amerikanske baser i Vest-Tyskland. Senere kjøpte han seg inn i en fabrikk i Lællinge, et firma som senere gikk under navnet Viking. Hans arbeide i dette firma medførte en hel del reisevirksomhet, og tiltalte var i årene inntil 1963 bosatt i Köln, Brussel, Paris og London. I 1963 begynte dette firma å eksportere møbler til Israel, hvor han etter en tid fikk tilbud om å kjøpe 25% av aksjene i et firma som kalles Danish Interiors. Etter dette flyttet tiltalte til Israel. Hans foreldre og yngre søster hadde da allerede bodd der i to år.

Tiltalte giftet seg i 1965, og ekteparet bodde i Israel til 1967 da de flyttet til Paris, hvor hans hustru begynte å studere. Selv dro han til København hvor han startet firmaet Viking Furnitures som drev med import/eksport av møbler. Så vidt jeg forstår drev han dette firma fra Paris, men flyttet fra 1969 forretningsvirksomheten til Brussel. Angivelig av skattemessige grunner flyttet han senere til Rom, hvor han bodde inntil 1971, da han sammen med sin familie igjen flyttet til Israel.

I en forklaring av 14. august 1973 til politibetjent Steinar Ravlo, har tiltalte forklart at han allerede i 1963 kom i forbindelse med den israelske etterretningstjeneste. Han ble den gang spurt om han kunne gi opplysninger om personer han kjente. Dette var opplysninger han uten videre kunne gi uten å foreta nærmere undersøkelser. Han har ikke vært villig til å opplyse hvilke personer dette dreide seg om. Til å begynne med var han ikke klar over at det var den israelske etterretningstjeneste som ønsket disse opplysningene, men det forsto han etterhvert.

I august/september 1968 mens tiltalte bodde i Paris var han på et par måneders besøk i Israel hvor hans datter Dorit ble født 29. august s.å. Under dette oppholdet fikk tiltalte forespørsel fra «Mike» (identisk med Edouard

Laskier) «om å ordne forskjellige forretningssaker». Tiltalte har ikke villet komme nærmere inn på hva slags «saker» dette dreide seg om, men det var lovlige forretningstransaksjoner. I juni 1970 hadde tiltalte igjen forbindelse med det israelske etterretningsvesen. Han bodde da i Brussel, men under et kort besøk i Israel ble han på nytt kontaktet av «Mike». Som første gang traff han «Mike» på hans kontor i The Ministry of Defence i Tel Aviv. «Mike» ba ham denne gang om å reise til Tripolis i Libya i forbindelse med nasjonaldagen der. Oppdraget gikk ut på å fotografere en del offentlige bygninger, men tiltalte har ikke villet fortelle hvilke bygninger dette var. Han utførte oppdraget alene, og oppholdt seg i Libya i tre dager. Fra Libya reiste han tilbake til Israel hvor han leverte fotografiene og avga rapport om det han hadde iaktatt. Deretter fikk han et nytt oppdrag som han ikke har villet gi opplysninger om utover at han skulle inspisere lysthavner i Tyrkia, Libanon og en del andre land i Midt-Østen. Under dette oppdraget som ble utført høsten 1970, var han sammen med Patricia Roxburgh (Sylvia Raphael). Etter dette har han ikke hatt noe oppdrag utenlands før han ble bedt om å reise til Skandinavia sommeren 1973. Han har imidlertid utført en del oversettelsesarbeide for den israelske etterretningstjeneste.

Ellers har Dan Ærbel forklart at hans kontaktmann i den israelske etterretningsorganisasjonen Mossad har vært «Leslie Orbaum» (Abraham Gehmer). Han kjente til at denne mannens fornavn var Abraham, men etternavnet hans visste han ikke. Ærbel har forklart at «Abraham» delte kontor med en mann som ble kalt «Miko» i The Ministry of Defence i Tel Aviv. Tiltalte har i sin siste politiforklaring benektet at han noen gang har vært på «Abrahams» kontor.

Like etter at Dan Ærbel i begynnelsen av 1971 flyttet tilbake til Israel sammen med familien, ble han oppsøkt av en agent for Jewish Agency som spurte om han var villig til å stille sitt pass og førerkort til disposisjon. Dokumentene skulle tjene til legitimasjoner for jødiske flyktninger som skulle bringes ut fra Nord-Afrika. Tiltalte erklærte seg villig til dette, og han fikk beskjed om å melde sine egne dokumenter tapt neste gang han var i Europa. Det vises i denne forbindelse til foranstående opplysning fra politiets passkontor i København under punkt 5. Ved tilbakekomsten til Israel leverte han angivelig tapte pass og førerkort til Jewish Agency i hovedkvarteret i Tel Aviv.

Dan Ærbel har opplyst at han i 1971 arbeidet i 6 uker i et firma som heter Eisenberg & Co. i Israel.

Senere begynte han som eksportsjef i firmaet Sunfrost, og i forbindelse med dette arbeidet besøkte han også Norge ved et par anledninger, nemlig i februar 1972 og i mars 1973. Fra 1. april 1973 har han vært eksportsjef i matvarefirmaet OSEM.

I følge opplysninger fra København og Folkeregister meldte Dan Ærbel den 30. mars 1962 utflytting til ukjent adresse i Vest-Tyskland. Den 8. februar 1968 forandret tiltalte sitt etternavn fra Erteschek til Ert. Den 10. mars 1972 forandret han sitt etternavn til Ærbel, visstnok fordi dette navnet var lettere å uttale i Israel.

Politiets passkontor i København har opplyst at tiltalte i tiden fra 24. april 1968 til 2. mars 1973 har fått utstedt i alt syv forskjellige pass, nemlig følgende:

1. Pass nr. K 295621 til Dan Ert den 24. april i København.
2. Pass nr. A 57642 til Dan Ert den 25. november 1969 i Rom. (Pass nr. 1 var da overvisert).
3. Pass nr. A 57685 til Dan Ærbel den 5. august 1970 i Rom. Tiltalte opplyste at pass nr. 2 var mistet (falt i vannet).

4. Pass nr. A 63324 til Dan Ærbel den 29. oktober 1970 i Rom.
5. Pass nr. P 2031866 til Dan Ert den 17. mai 1971 i København. Tiltalte opplyste til passmyndigheten at pass nr. 4 var bortkommet.
6. Pass nr. P 2108374 til Dan Ærbel den 24. april 1970 i København,
7. Pass nr. P 220552 til Dan Ærbel den 2. mars 1973 i København.

Ved utstedelse av pass nr. 5 opplyste tiltalte at hans adresse var Nørregade 43 A i København. Dette er imidlertid adressen til et firma som heter Telefonsekretæren hvor tiltalte har vært abonnent.

Firmaet har opplyst at alle meddelelser til tiltalte skulle videreformidles til adressen: CP 7162 Ramer, Normentare i Italia.

Zwi Steinberg

Zwi Steinberg («Zvika») er født 18. august 1943 i Rio de Janeiro. Han har oppgitt sin adresse til Hagibon Hualmoni 44, i Tel Aviv. Han har israelsk pass nr. 628040 og har ifølge egen forklaring både israelsk og brasiliansk borgerskap. Hans israelske borgerskap er gjennom et Interpol-telegram fra Tel Aviv bekreftet av Israelske myndigheter.

Zwi Steinberg er født og oppvokst i Brasil. Han har forklart at han i 1955 flyttet til Israel sammen med sine foreldre. Han snakker hebraisk, fransk og engelsk. Han har opplyst å ha 12 års skoleutdannelse i Kibbutz, Gan Shmuel i Israel. Tiltalte har bekreftet at han i tiden 20. februar 1969 til august 1971 var ansatt som sjåfør ved den israelske ambassade i Paris. Steinberg benekter å ha hørt navnet Abraham Gehmer tidligere. Han ønsker ikke å gi opplysninger om navn fra sitt Paris-opphold.

Han har forklart at han arbeider som kontormann i firma Hogla i Tel Aviv som produserer toalettpapir, bleier m.v. Han har etter egen opplysning avtjent 2¹/₂ års militærtjeneste i infanteriet i Israel. Han er gift, forsørger hustru og to mindreårige barn. Forøvrig nekter han å gi ytterligere opplysninger om personlige forhold.

I april 1973 bestemte han seg for å ta en lang ferie og fikk innvilget 4 måneders permisjon av sin arbeidsgiver. Han reiste alene fra Israel i slutten av april 1973 og besøkte deretter bl.a. Frankrike og Nederland. Han har forklart at han oppholdt seg i Amsterdam 18. juli 1973, men han ønsket ikke å forklare seg nærmere om hvor han befant seg før dette tidspunkt. Han reiste til Norge for å besøke sin venn Yigal Eyal som var sikkerhetsoffiser ved den israelske ambassade i Oslo. Tiltalte kjente ham fra vernepliktjenesten i Israel. Han har ikke ønsket å gi ytterligere opplysninger om personlige forhold før han kom til Norge.

Zwi Steinberg ble arrestert i attache Yigal Eyals leilighet i Oslo tirsdag 24. juli 1973 sammen med Michael Dorf.

Michael Dorf

Michael Dorf er født 10. april 1946 i Tel Aviv. Han har oppgitt at han er israelsk borger og bor i 48 Amishar Shut, Tel Aviv. Han har israelsk pass nr. 555512 utstedt i Tel Aviv 10. august 1970, gyldig til 10. august 1975. Tiltalte snakker hebraisk og engelsk. Han er ugift.

Han har forklart at han ble ferdig med sin militærtjeneste i 1968. Han hadde da tjenestegjort som sersjant i hæren i Israel. I februar 1969 begynte han som telefonoperatør for internasjonale forbindelser i Tel Aviv. Fra 1970

har han studert økonomi og statsvitenskap ved siden av sitt arbeide som telefonoperatør. Han hadde aktet å avslutte sine studier neste år, altså i 1974. I følge hans pass var han i Italia fra 5. til 29. oktober 1970. Han har oppgitt at han oppholdt seg i Italia for å undersøke om han kunne få begynne å studere der. Dette lyktes imidlertid ikke. Hans pass er forsynt med et utreisestempel fra Israel 21. mai 1973. Passet har senere ikke stempel for retur til Israel.

Til å begynne med forklarte han at han reiste til Paris for å besøke (*uleselig, falt ut fra siden, jss*) I sin siste forklaring har han sagt at han ikke var i Paris. Han ønsker ikke å gi opplysninger om hvor han ellers har befunnet seg. Han er heller ikke villig til å gi opplysninger eller forklare seg om hva han har foretatt seg i tiden før han kom til Norge.

Michael Dorf ble pågrepet sammen med Zwi Steinberg i attache Yigal Eyals leilighet tirsdag 24. juli 1973.

Ettersøkte

Lillehammer forhørsrett avsa den 31. juli 1973 slik beslutning:

«Politimesteren i Gudbrandsdal har begjært rettens beslutning om pågrepelse av følgende:

1. Gustav Pistauer, f. 27.8.1929
2. Jean Luc Sevenier, f. 15.5.1947
3. Gerard Emilie Lafond, f. 13.2.1945
4. Rolf Baehr, f. 11.7.1930
5. Jonathan Inglery, f. 11.12.1934
6. Edouard Laskier, f. 3.12.1928
7. Nora Hefner, ca. 30 år
8. Raoul «Danny» Cousin, ca. 30 år.

I begjæringen anføres at de forannevnte mistenkes for forbrytelse mot straffelovens § 233 for med overlegg å ha forvoldt en annens død eller medvirket hertil, ved den 21. juli 1973 ca. kl. 2240 i Furubakken i Lillehammer å ha skutt ned Ahmed Bouchikhi med døden til følge.

Retten finner at de forannevnte med skjellig grunn mistenkes for den handling som er nevnt foran.

På grunn av straffens størrelse og de øvrige omstendigheter ved saken er det grunn til å frykte for at de mistenkte vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrdelsen av straffen. Det er videre grunn til å frykte for at de ved å påvirke vitner eller medskyldige, vil forspille bevis i saken.

I henhold til straffeprosesslovens § 228 og 231 beslutter derfor retten:

De foran under nr. 1- 8 nevnte personer skal pågripes av politiet såsnart de kan påtreffes. De skal deretter bringes til Lillehammer og fremstilles for Lillehammer forhørsrett.

Foruten disse er også en 9. person ettersøkt for medvirkning til gruppens virksomhet på Lillehammer, nemlig en kvinne som er blitt kalt «Tamar» eller «Tamara». Hennes slektsnavn eller nærmere identitet er ikke kjent.

Gustav Pistauer

Etter de opplysninger mistenkte selv har gitt, er Pistauer født den 27. august 1929 i Wien.

Han har oppgitt sin adresse til Erdberg Str. 46, Wien.

Dan Ærbel har forklart at Gustav Pistauer er ansatt i The Ministry of Defence i Israel. Den 10. juli 1973 bodde Pistauer på Grand Hotel i Stockholm og senere i en leilighet i Hasselstigen 2, c/o Eriksson.

Gustav Pistauer ble fredag den 20. juli 1973 behandlet på Ritz Hotell i Oslo av lege Nils Øhre Nilsen for en smertefull hevelse i venstre tykklegg. Legen har gitt følgende beskrivelse av mannen:

Alder ca. 40 år, ca. 170 cm høy, muligens noe mindre, undersetsig, relativt kraftig brystkasse uten å virke påfallende fet, «kulemuskulatur» på armer og ben, antakelig helt normal hårvekst, mørk askeblond, håret var ikke langt og ikke kort, bølget, muligens bakoverstrøket, antakelig blå øyne, blek hudfarge, grå skjeggrot, fyldig ansikt litt markerte kinnben, litt liten hake, tilløp til dobbelthake, smilerynker, smilende, brukte ikke briller, øynene var langovale eller brede, nesefasongen kan ikke beskrives sikkert, totalinntrykket av ansiktet beskrives av legen som jødisk/semittisk, mannen hadde lys, glatt hud på kroppen med sparsom hårvekst, intet spesielt med ørene.

Det oppgitte navn er antakelig falsk. Det førerkort vedkommende har vært i besittelse av her i riket må ifølge opplysninger fra Interpol Wien være falsk.

Kriminalassistent Køpper ved politiet i København meddelte den 30. juli d.å. at politibetjent Hansen som fredag 27. juli 1973 hadde passkontroll ved Rødby av passasjerer med tog fra København kl. 2200 samme dag, hadde kontrollert passet til en mann ved navnet Pistauer.

Såvidt man kjenner til forlot Gustav Pistauer Oslo lørdag 21. juli 1973 om dagen.

Jean Luc Sevenier

Dan Ærbel har forklart at han ble presentert for Jean Luc Sevenier mandag 16. juli i Stockholm. Av hotellskjemaer fremgår det at Sevenier bodde på Grand Hotel i Stockholm fra tirsdag 10. til mandag 11. juli 1973 samtidig med Pistauer. Han har under oppdraget i Norge også vært kalt «Francois».

Ifølge det passet Sevenier har benyttet skal han være født 15. mai 1947 i Crest (Drôme). Som adresse har han oppgitt 1 Rue Nationale i Vaureal (Val d'Oise).

Interpol Paris har i skriv av 11. september 1973 opplyst at det eksisterer en person med de oppgitte personalia og at det er utferdiget pass til vedkommende. Politiet i Norge har fått tilsendt fotografier av denne mannen, og ved fotokonfrontasjon synes det å være fastslått at «Francois» har opptrådt under falsk identitet. I det nevnte skriv fra Interpol Paris bemerkes det at den genuine passinnehaver har forlatt den oppgitte bopel «for noen måneder siden». Hans nåværende oppholdssted er ikke kjent.

Gerard Emilie Lafond

Gerard Emilie Lafond er angivelig født 13. februar 1945 i Bergen. Han skal være fransk borger.

Det er kjent at Gerard Emilie Lafond har hatt værelse på Garden Hotell i Oslo fra torsdag 19. til lørdag 21. juli 1973. Hotellbetjeningen har gitt en usikker beskrivelse av ham.

I Interpoltelegram av 4. september 1973 er det opplyst at «Lafond Gerard, født 13 02 45 i Bourg en Bresse, har bodd i Kibbutz «Ein» i Hohoresch ved Madera, Israel i de to siste årene». Det må antas at Lafond også har oppholdt seg i Norge under falsk identitet.

Rolf Baehr

Den ettersøkte Rolf Bahr har hatt rom på Nobel Hotell i Oslo fra onsdag 18. juli i to netter. Det foreligger få opplysninger om ham. I et interpoltelegram av 7. august 1973 fra Wiesbaden er det meldt at det i Frankfurt/ Main ikke er utstedt noe tysk eller internasjonalt førerkort for angivelig tysk borger Rolf Bahr, født 11. februar 1930. Det førerkort som er registrert under nummer 10414/72 er utferdiget til en annen person. Den angivelige Baehr er ikke innført i folkeregisteret i Frankfurt/ Main. Reisepassformular nr. 108918 L eller 408948 L blir ikke laget ved forbundstrykkeriet i Berlin. I fødselsregisteret for byen Köln er det registrert en person under navnet Rolf Baehr, født 11. februar 1930. Hos regjeringspresidenten der ligger det en søknad om oppreisning for urett fra nasjonalistisk (nazistisk) side fra Rolf Baehr, bopel Rom/ Italia, Via Cattome 3. Det var Rolf Baehr som leiet Mercedes personbil med kjennetegn DA 52452. Bilen er ikke gjenfunnet.

Jonathan Ingleby («James»)

Jonathan Ingleby er angivelig født den 11. desember 1934 i Manchester. Under oppdraget i Norge er han blitt kalt «James». Det foreligger opplysninger som kan tyde på at det oppgitte personalia er riktig.

Når det gjelder *Eduard Laskier, Nora Hefner og Raoul «Danny» Cousin* har man meget få opplysninger. Det må antas at de alle har opptrådt i Norge under falske identiteter.

Som allerede nevnt er alle disse personene ettersøkt av politiet.

Oversikt over gruppens leiebiler*RE 36 108,*

Mazda 616, hvit, leiet av Avis Bilutleie tirsdag 17. juli 1973 kl. 1900 av Gustav Pistauer. Funnet igjen ved Maihaugen kort tid etter drapet av Ahmed Bouchikhi. Kjør 539 km. Denne bilen ble antakelig leiet samtidig med

DA 99 716,

Volvo 144, lys grønn, leiet av Avis Bilutleie tirsdag 17. juli 1973 kl. 1930 av Dan Ert. Funnet igjen 23. juli 1973 på Fritjof Nansens plass i Oslo.

DA 48 527,

Peugeot 504, grønn, leiet av Patricia Roxburgh på Fornebu onsdag 18. juli 1973 om kvelden. Bestilt samme dag ca. kl. 1320 fra Zürich. Kjørt 465 km. frem til 20. juli 1973 da den ble byttet i

DA 97 943

Peugeot 504, hvit, leiet av Patricia Roxburgh fredag 20. juli kl. 1417. Funnet igjen på Fornebu søndag 22. juli 1973 ca. kl. 1000. Kjørt 508 km.

DA 52 452

Mercedes 220, mørk grønn leiet onsdag 18. juli kl. 1730 av Rolf Baehr. Bilen er ikke funnet igjen.

DB 15805

Volvo 142, mørk grønn, leiet av Dan Ert fredag 20. juli 1973 ca. kl. 1215 av Hertz Bilutleie. Kjørt 510 km. Funnet igjen på Fornebu søndag 22. juli 1973 ca. kl. 1215 av Hertz Bilutleie. Kjørte 510 km. Funnet igjen på Fornebu søndag 22. juli 1973 ca. kl. 1000 etter at den var innlevert til utleierfirmaet av Dan Ert.

Det er dessuten under etterforskningen kommet frem opplysninger om en bronsefarvet (metallic) antagelig Ford Granada personbil som er sett i nærheten av drapsstedet og på Jernbanetorget, Lillehammer. Vitner har antatt at denne bilen ble benyttet av de samme personer som disponerte grønn Volvo eller hvit Mazda. Dessuten har Marianne Gladnikoff hevdet å ha sittet i en hvit Volvo lørdag 21. juli 1973 om kvelden på Lillehammer. Ingen av disse bilene er identifisert.

Ahmed Bouchikhi.

Så vidt man kjenner til kom Ahmed Bouchikhi første gang til Norge den 16. juli 1965. Han oppga da å komme fra Stor-Britania og han reiste på algirsk pass nr. 002964 1S utstedt i Oran, Algerie. Ifølge passet var han født den 13. april 1943 i Hennaya, Tlemen, Algerie. Hans bopel var oppgitt å være Tlemen, Algerie. Han benektet den gang å ha gjort militærtjeneste.

I tiden fra 28. juli til 8. august 1965 deltok han på International dugnad i Risør. Deretter søkte han arbeidstillatelse i Bergen, men reiste til Oslo før søknaden var avgjort. I Bergen arbeidet han på hotel Norge som kjøkkenhjelp i 5 - 6 måneder. Han har forklart at han sluttet frivillig i arbeidet. I august måned 1965 var Bouchikhi en kort tid i Oslo, hvor han var ansatt på Frascati Restaurant og bodde i St. Halvardsvei 4. Det er opplyst at han fikk sparken på Frascati. I 1967 oppholdt Bouchikhi seg vesentlig i Bergen, men flyttet på vårparten i 1968 til Kristiansand, hvor han til å begynne med arbeidet som servitørlærling ved Christiansholm sommerrestaurant. Om høsten ble han opptatt på et yrkesopplæringskurs som servitør. Etter kurset som varte i to måneder, skaffet arbeidskontoret i Kristiansand ham arbeide ved Sjusjøen Fjellstue i Ringsaker, hvor han var til februar/mars 1969. Han likte seg visstnok dårlig på fjellet og i mai s.å. begynte han ved Lillehammer Turisthotell. I månedsskiftet september/oktober ble han gjennom Lillehammer arbeidskontor skaffet arbeide på Sjusjøen hvor han var til midten av november da hotellet stengte for vinteren. Vinteren 1969/70 var han arbeidsledig og hevet arbeidsledighetstrygd med kr. 16,- pr. dag. Den 30. november 1969 begynte han ved Fagernes Hotell og var der til 1. april året etter da han flyttet til Raufoss og begynte ved Raufoss Hotell. I januar 1971 fikk han arbeide ved Strand Hotell, Gjøvik, men sluttet der etter kort tid. Han forsøkte å skaffe seg arbeide i Oslo uten at dette lyktes. Visstnok i januar 1971 ble han ansatt ved Nordseter Sportell & Fjellkro, hvor han var frem til slutten av april s.å. da det er kjent at han reiste til Algerie på ferie. Ved avreisen opplyste han at han aktet å komme igjen for å gifte seg med en pike i Ålesund, Tove Rutgersen som han hadde et barn med. Dette barnet var født 20. desember 1969. I juli 1971 arbeidet han ved Norefjellstua i Krødsherad. Under oppholdet her ble han skadet ved en trafikkulykke og var sykemeldt i lengre tid. I slutten av juli 1972 fikk han arbeide ved Restaurant grenaderen i Lillehammer, hvor han var ansatt til han i mars måned 1973 begynte ved Skogly Badesanatorium, hvor han var ansatt frem til sin død.

Ahmed Bouchikhi giftet seg den 10. februar 1973 med Torill Larsen, som han hadde kjent siden påske 1972. Hun var ansatt ved Lillehammer

Fylkessykehus, og hadde gjennom sin arbeidsgiver fått leilighet i Rugdeveien 2A. Bouchikhi har fortalt sin frue at han under frigjøringskrigen i Algerie opererte som sabotør på grensen mellom Algerie og Marokko på frigjøringsbevegelsens side. Fru Bouchikhi har ikke merket noen politisk interesse hos sin mann.

En rekke vitner har gitt opplysninger om Bouchikhi fra hans forskjellige opphold i Norge. Forfatterinnen Margit Sandemo intervjuet en gang Bouchikhi for Oppland Arbeiderblad og i dette intervjuet opplyste han:

«Da jeg var 17 år ble jeg partisan for Algerie, stasjonert i Sahara ved grensen til Marokko. Jeg begynte som idealist, men gled mer og mer over til nasjonalist. I to år var jeg partisan - vil ikke snakke mer om dette».

Ahmed Bouchikhis svigerfar Lorentz Larsen fikk et godt inntrykk av avdøde. Overfor svigerfaren ga han uttrykk for at han sympatiserte med araberlandene.

Overfor svogeren Guttorm Larsen har Bouchikhi fortalt at han hadde vært med i frigjøringskampene i Algerie, men svogeren visste ikke hvilken eventuell organisasjon han hadde tilhørt.

Avdødes bror, Boubekour Bouchikhi, født 28.10.19(uklart) er avhørt av politiet etter drapet. Han har forklart at Ahmed var eldst av syv søsken. Familien bodde til å begynne med i Algerie, senere en tid i Marokko hvorfra de flyttet til Frankrike i 1955. Broren mente at Ahmed bodde hos foreldrene i Arles i Frankrike til 1958-1959 da han flyttet til en onkel i Marokko og gikk på skole der.

Broren hevdet at Ahmed var marokkansk statsborger og at han følte seg knyttet til sitt hjemland og den arabiske verden. Han mente at Ahmed var i Marokko et par års tid før han reiste til Algerie og fortsatte sin utdanning. Han skulle også ha virket som lærer der.

Broren nekte å svare på spørsmål om Ahmed deltok i krigen i Algerie. Etter et kortere opphold i Frankrike reiste Ahmed visstnok tilbake til Algerie hvor han var til han i 1965 reiste til Norge.

Såvidt broren kjente til var ikke Ahmed medlem av noen politisk organisasjon. Med Torill Bouchikhis samtykke ble avdødes bære ført til Marokko. I den marokkanske opposisjonsavisen «L'Opinion» for 19. august 1973 er inntatt en notis som i oversettelse lyder:

«I forbindelse med overfallet som ble utført av en bande sionister på tidligere regionalsekretær i U.G.T.M. (Union Generale des Travailleurs de Maroc) i Gharb, «militanten» Ahmed el Bouchikhi, har Sentralkomiteen i U.G.T.M. sendt oss følgende kommunike: Ahmed el Bouchikhi er blant de «militante» som har gjort opprør mot fagforeningsforbundet i Marokko ved å peke på alle de vanskeligheter som vil hindre arbeidernes fremgang.

Tidligere regionalsekretær i U.G.T.M. i Gharb, el Bouchikhi sparte seg ingen anstrengelser når det gjaldt å hjelpe arbeiderne med å overvinne de forskjellige vanskeligheter de møtte, særlig når det gjaldt arbeiderne i distrikt Had Kout.

Som følge av den undertrykkelse som han var gjenstand for, valgte han å gå i eksil, uten likevel å tape kontakten med U.G.T.M. i Marokko og med de marokkanske arbeidere i utlandet. Faktisk fortsatte han å følge det kall som ble ham pålagt av hans arabiske og islamittiske innstilling og ga sin støtte til den arabiske sak. Han var således en av de glødende forsvarere av den arabiske sak i utlandet hvilket førte til at de imperialistiske terroristene likviderte ham.

Men til tross for at Ahmed el Bouchikhi er død, lever hans ideer og prinsipper videre, prinsipper som var inspirert av U.T.G.M's prinsipper, og oppflammer enhver antisjonistisk og antiimperialistisk araber, og symboliserer arabernes faste fortsett om å befri sine okkuperte territorier.

Det er nå den norske regjeringens plikt å sette en stopper for virksomheten til de sjonistiske terroristbander som er opphavsmenn til den mest avskyelige kriminelle virksomhet.

De ideene og prinsipper som el Bouchikhi ofret seg for vil stå inngravert i historien om arabernes kamp for verdighet og uavhengighet. Og U.G.T.M. som ble stiftet for å forsvare frihet, verdighet og rettferd, er stolt over å se en av sine «militante» ofre livet for denne sak».

Jeg går nå over til å omtale drapet av Bouchikhi og den etterforskning som førte til pågripelsen av de tiltalte. Jeg gir deretter et sammendrag av de tiltaltes forklaringer under etterforskningen.

Melding om drapet

Den første melding om drapet av Ahmed Bouchikhi ble ringt inn til vekten ved Gudbrandsdal politikammer på Lillehammer lørdag 21. juli 1973 kl. 2250. Det var Kvalheim i Furubakken 9 som ba politiet hurtigst mulig om å rykke ut til gaten utenfor hvor en mann var blitt skutt. Lensmannsbetjentene Rusten og Madslie ved Fåberg lensmannskontor rykket straks ut sammen med politikonstabel Libekk ved Gudbrandsdal politikammer. Da politiet kom frem, var Bouchikhi allerede hentet av en ambulanse fra Lillehammer fylkessykehus.

Åstedet

Bouchikhi ble funnet liggende i Furubakken vis á vis bussholdeplassen ca. 40 m nordvest for krysset Cathinka Guldbergsvei i Lillehammer. Når det gjelder åstedet viser jeg til oversiktskart, detaljsskisse og fotografier i fotomappe nr. 1, dok III/7. I tilknytning til foto- og kartmaterialet skal jeg kort få gi en (*uklart, falt ut fra siden, jss*).

Furubakken er en grusvei som går i sløyfe fra Martin Seips vei ved Nybuveien øst for Lillehammer sentrum. Nordøst for åstedet er det to åtte-etasjes boligblokker som er forbundet med en lav garasjebygning. Høyblokkene har nr. 2 A og 2 B til Rugdeveien. Fra vinduene i sydvestveggen i blokken lengst mot syd (Rugdeveien 2B) er det fri sikt til åstedet. Syd for bussholdeplassen er det rekkehus oppført i to etasjer og sydvest for åstedet er det en firemannsbolig i to etasjer. Fra disse bygningene er sikten delvis hindret på grunn av trær og annen vegetasjon.

Opplysninger gitt på åstedet.

Lensmannsbetjent Per Leif Rusten fikk straks vite at mannen som var skutt het Ahmed Bouchikhi. Han bodde sammen med sin frue i 6 etasje i Rugdeveien 2 A. Det ble opplyst at ekteparet var kommet fra byen med ringbussen som ifølge ruteplanen stoppet på holdeplassen like ved kl. 2240. Dagny Bring fortalte at hun hadde stått i et vindu i 5 etasje i en av boligblokkene til Cathinka Guldbergs vei og sett ekteparet Bouchikhi skrå over Furubakken fra bussholdeplassen. Samtidig kom en lys bil kjørende ovenfra Furubakken og vitnet mente at denne bilen hadde stoppet i kjørebanelen ved siden av paret. Dagny

Bring hadde lagt merke til at en person hadde kommet ut av bilen og pekt mot mannen. Hun hørte en dump lyd og så Bouchikhi falle sammen. Hun hørte også skrik og så at mannen som var kommet ut av bilen igjen kastet seg inn i denne, hun iakttok at bilen deretter kjørte med stor fart videre nedover Furubakken. Mannen mente hun var mørk i håret, og hun så han var iført et lyst plagg oventil. Hvor mange personer som ellers befant seg i bilen, kunne hun ikke si.

Olav Granum sto sammen med Jostein Kringen utenfor Cathinka Guldbergs vei 15 B og derfra hadde de begge iaktatt det samme som Dagny Bring. Granum mente at mannen som var ute av bilen var mørkhåret, kortklippet, og han hadde også lagt merke til at han var iført lyse plagg oventil.

Tore Bergstrøm og Anne Marit Braaten hadde tilfeldigvis truffet ekteparet Bouchikhi på kinoen i Lillehammer og begge parene hadde hatt følge fra kinoen til forretningen Bergseng i Storgaten hvor Bouchikhi og frue gikk på bussen for å kjøre hjem. Tore Bergstrøm og Anne Marit Braaten som bodde i Cathinka Guldbergs vei i henholdsvis nr. 13 og 11, fortsatte til fots hjem, og på veien hadde de i Bankgaten ovenfor Anders Sandviks gt. møtt en hvit bil som i stor hastighet kjørte nedover i retning mot Storgaten.

Flere vitner fortalte på åstedet at de i løpet av lørdagen på forskjellige tidspunkter hadde lagt merke til en lys Mazda like i nærheten av åstedet. Flere av disse vitnene hadde sett at denne bilen var RE-registrert og at den var av type 616. Kristian Rønningen hadde lagt merke til at den RE-registrerte Mazda personbilen var bulket på en av bakskjermene. Flere vitner hadde dessuten sett en grønn nyere Volvo 142 eller 144 i samme område i løpet av lørdagen. Noen av vitnene hadde sett en slik Volvo samtidig med den lyse Mazda personbilen.

Fru Bouchikhis opplysninger om drapet

Toril Bouchikhi hadde fulgt med sin mann i ambulansen til sykehuset. Der ble det konstatert at han var død. På sykehuset forklarte hun til lensmannsfullmektig Madslie at hun og mannen etter kinobesøket hadde gått på bussen til Nyby i Storgaten. Bussturen til Furubakken tok bare noen få minutter. Det var bare noen få passasjerer med og hun og mannen var de eneste som gikk av ved holdeplassen i Furubakken. Fru Bouchikhi gikk først av bussen, og ekteparet skrådde deretter over veien bakenfor bussen. Hun så at det sto en helt lys bil med lysene på venstre siden av veien litt lengre oppe. Bilen sto med front mot henne, og hun innbilte seg at bilen ville svinge over til motsatt side av veien i det det så ut som om føreren ventet på at bussen skulle kjøre videre. Bilen sto helt stille inntil bussen hadde passert dem. Hun og mannen hadde da kommet helt over på venstre side av Furubakken og var begynt å gå oppover i retning mot Cathinka Guldbergs vei. Hun la da merke til at den lyse bilen kom sakte imot dem og den passerte helt inntil hennes mann. Like etter at den hadde kjørt forbi dem, stoppet den, og både hun og mannen reagerte på dette. De snudde seg derfor begge to og fru Bouchikhi så med det samme at det kom personer ut av bilen, en på hver side. Hun la med en gang merke til at mannen som kom ut på bilens høyre side hadde en pistol i hånden. Hun mente at pistolen var utstyrt med lydtemper, idet hun hadde sett slike våpen på film. En person som kom ut på venstre side av bilen, la hun ikke så godt merke til, men hun mente det var en mann. Hennes mann så også våpenet og ropte «Nei». Med det samme smalt det, og hun trodde at begge mennene skjøt. Ingen av disse sa noe og hun hørte heller ikke at Ahmed sa noe mer.

Hun begynte straks å løpe, men kunne ikke sikkert si om skytingen da var begynt. Det smalt flere ganger, nærmest som kinaputter og hun så flere lysglimt fra våpenet til mannen på høyre side av bilen. Det samme mente hun å iaktta fra pistolen til mannen på venstre side. Hun antok at skuddene ble avfyrt på en avstand av ca. 3 - 4 meter. For henne så det ut som om Ahmed nærmest kastet seg ned, og hun kastet seg da ned på magen ved siden av mannen med hodet kanskje en meter ovenfor Ahmed. Da skytingen stanset, forsvant bilen nedover Furubakken. Hun så på kjennemerkeene, men husket ikke disse. Hun erindret imidlertid at bilen trolig var norsk og at kjennetegnet var forsynt med to bokstaver. Hun hadde aldri sett noen av de som skjød tidligere. Den ene antok hun var ca. 30 år og ca. 180 cm høy. Han hadde alminnelig kroppsbygning og mørkt (sort?) hår som var helt glatt og kammet forover. Håret så ut til å være kortklippet. Mannen hadde lys hudfarge. Han var trolig iført en mørk rutet dressjakke. Buksen var ikke lys. Pistolen holdt han trolig i høyre hånd. Den andre mannen var mørkkledd og det så ut som han hadde hodeplagg, men det kunne også være at han hadde mye hår. Fru Bouchikhi fikk inntrykk av at det var flere personer i bilen, men dette så hun ikke helt sikkert.

Første opplysninger om de siktede

Ikke lenge etter drapet ble en hvit Mazda personbil med kjennetegn RE-36108 funnet parkert i Maihaugveien, ca. 3 - 400 m fra åstedet, jfr. Kartutsnittet og foto 5 og 6 i mappe I. I løpet av natten ble det brakt på det rene at bilen tilhørte Avis Bilutleie. Bilen var den 17. juli kl. 1900 leid ut i Oslo til Gustav Pistaver.

Meldingen om drapet ble straks rutinemessig distribuert til politikamrene på Østlandet. Etter hvert ble det også gitt opplysning om de biler som vitner mente å ha iaktatt i området rundt åstedet i løpet av lørdagen. Ca. kl. 2330 var tjenestemenn fra Hamar politikammer i ferd med å sette opp en veisperring nord for Hamar. Før sperringen var etablert passerte en hvit Peugeot 504 med kjennetegn DA-97943. Politiet fikk ikke stoppet bilen for kontroll, men det ble lagt merke til at det var flere personer i den. Jeg bemerker at på det tidspunkt forelå det heller ingen opplysninger om noen aktuell ettersøkt Peugeot personbil.

Peugeot 504 med kjennetegn DA-97943 ble opplyst å tilhøre Scandinavia Bilutleie i Oslo. I løpet av natten ble det brakt på det rene at bilen 20. juli 1973 kl. 1415 var leid ut til Lesley Patricia Roxburgh. Ifølge bilutleiefirmaet hadde hun kanadisk pass og førerkort.

Søndag morgen var det klart at verken Gustav Pistaver eller Lesley Patricia Roxburgh var registrert av Interpol. Navnene forekom heller ikke i Riksregistraturen i København eller ved hovedregistret tilhørende Rikspolisstyrelsen i Stockholm.

Kl. 1000 søndag 22. juli 1973 meddelte politibetjent Trøan ved Asker og Bærum politikammer at hvit Peugeot 504 med kjennetegn DA-97943 sto parkert på Fornebu. Noen minutter senere ble Marianne Gladnikoff pågrepet i nærheten av bilen. Hun opplyste at hun ventet en mann som skulle ha tilknytning til samme bil, og straks etter ble Dan Ært (Dan Ærbel) også pågrepet av politiet. Dan Ært hadde like før levert tilbake til Hertz Bilutleie på Fornebu en Volvo personbil med kjennetegn DB-15805. Denne bilen var grønn. Ved pågripelsen opplyste Dan Ært at han bodde i Otto Ruges vei 77 C på Østerås sammen med Patricia Roxburgh.

Politiet rykket straks ut til den oppgitte adressen, og i en leilighet der pågrep politiet Lesley Patricia Roxburgh og Leslie Orbaum.

Både Peugeot personbil med kjennetegn DA-97943 og Volvo 142 personbil med kjennetegn DB-15805 ble tauet inn av politiet. Disse bilene hadde kjørt henholdsvis 508 km og 510 km etter at de var utleid. Den sistnevnte bilen var leiet av Dan Ært fredag 20. juli kl. ca. 1210 av Hertz Bilutleie. I den førstnevnte bilen fant politiet bl.a. tre plastposer med diverse matvarer, en bag med diverse kart over Norge og Oslo m.v. og et dansk pass tilhørende Dan Ært. I passet som lå i futeral, var det innlagt kr. 6.480,-.

De fire pågrepne ble transportert til Gudbrandsdal politikammer på Lillehammer hvor de ble satt i varetektsarrest og begjært fengslet mistenkt for medvirkning til overlagt drap av Ahmed Bouchikhi. Om de opplysninger som fremkom under avhørene av de tiltalte, viser jeg til etterfølgende avsnitt.

Under et avhør den 24. juli 1973 forklarte Dan Ærbel at han bakerst i sitt pass hadde notert telefonnummeret til en mann som ble kalt «Zvika» og som var den som hadde ansvaret for pengene gruppen brukte under oppdraget. «Zvika» skulle angivelig oppholde seg hos en mann som var ansatt i flyselskapet El Al. Han kjente ikke adressen til vedkommende.

Ved Televerket fikk politiet oppgitt at abonnenten til telefonnummer 14 15 89 som var notert i Ærbels pass var Xigal Eyal, Tuengen alle 14 C. Ca. kl. 2245 samme dag, tirsdag 24. juli 1973 ble tiltalte nr. 5 Zwi Steinberg og nr. 6 Michael Dorf pågrepet i denne leiligheten som viste seg å tilhøre attache Yigal Eyal, sikkerhetsoffiseren ved den israelske ambassade i Norge. Høyestrett har senere fastslått at pågripelsen av de to tiltalte var rettsmessig.

Sammendrag av de tiltaltes forklaringer Marianne Gladnikoff:

Marianne Ethel Gladnikoff ble avhørt første gang av politibetjent Leif A. Lier søndag 22. juli 1973 kl. 2025 på Gudbrandsdal politikammer. Som nevnt tidligere gikk Marianne Gladnikoff sommeren 1973 på et kurs i Forsvarsdepartementet i Tel Aviv.

Tirsdag 17. juli 1973 ble hun om kvelden kontaktet av en mann som kalte seg «Geva» Denne mannen var ukjent for henne, og hun visste ikke om han oppga sitt riktige navn. «Geva» spurte frk. Gladnikoff om hun var villig til å utføre et oppdrag for staten Israel. Hun fortalte at hun ikke hadde avtjent noen vernepliktstjeneste i Israel og hun følte det selv som en plikt å gjøre noe for sitt nye hjemland. Hun fikk inntrykk av at «Geva» representerte en eller annen organisasjon, men «Geva» fortalte ikke noe om dette, og hun visste ikke hva slags organisasjon det kunne dreie seg om. «Geva» spurte henne om hun kunne reise med fly til Norge dagen etter da de trengte henne «i en spesiell sak» fordi hun snakket svensk og forsto norsk. Hun ble gjort oppmerksom på at hun ikke ville få noe honorar for det arbeid hun skulle utføre, men hun ville få beholde sin lønn på arbeidsplassen. Reisen og oppholdet i Norge ville bli betalt for henne.

Marianne Gladnikoff sa seg villig til å reise til Norge, og hun ble deretter bedt om å møte utenfor sin bopel i Livorno 26, Bat Yan i Israel kl.0530 onsdag 18. juli 1973. Der ville hun bli hentet. «Geva» instruerte henne om at hun ikke måtte ta med seg noe som kunne forbinde henne med Israel. Samtalen med «Geva» foregikk delvis på hebraisk og delvis på engelsk. Dette kom av at hun ikke snakket «så godt hebraisk ennå». Hun møtte opp som avtalt og ble hentet av en mann som var ukjent for henne og ble kjørt til Lod-flyplassen i Tel Aviv med en Volkswagen buss med israelske kjennetegn. På flyplassen introduserte den ukjente mannen henne for en kvinne som kaltes «Tricia». Denne kvinnen snakket engelsk, og hun fortalte at hun var fra Canada. Av den

ukjente mannen fikk hun utbetalt kr. 5000,- i amerikanske, tyske og franske penger og ble overlevert en flybillett til Zürich med flyselskapet EL AL. Hun kjente ingen andre på flyet enn «Tricia» eller «Patricia Roxburgh» som hun visstnok het. Marianne Gladnikoff var ikke helt sikker på om hun fikk rede på dette navnet under flyreisen.

Marianne Gladnikoff ønsket ikke å gi noen nærmere beskrivelse av «Geva» eller av den ukjente mannen som hentet henne utenfor bopel og kjørte henne til flyplassen. Hun visste ikke hva oppdraget i Norge skulle gå ut på, men det regnet hun med å få nærmere kjennskap til senere.

På flyplassen i Zürich ble hun og «Tricia» kontaktet av to ukjente menn. Hun kunne ikke si om disse hadde vært med flyet fra Tel Aviv, eller om de kom fra et annet sted. Mennene presenterte seg som «Leslie» (antas å være identisk med tiltalte Abraham Gehmer) og «James» (formentlig identisk med Jonathan Ingleroy eller Ingleby). Disse to fortalte at de skulle reise med fly til Oslo, men Marianne Gladnikoff husket ikke hva de ellers snakket om. Hun og «Tricia» kjøpte hver sin billett til Oslo via København med SAS. På forespørsel opplyste Marianne Gladnikoff at de to mennene hun hadde truffet, «hadde forbindelse med den saken hun og «Tricia» var ute på». SAS-flyet landet på Fornebu ca. kl. 2030 - 2100. Hun mente å huske at «James» ba henne ta drosje til Panorama Hotell sammen med ham. Hun visste ikke hvor det ble av «Tricia» og «Leslie». På hotellet skrev hun seg inn i gjesteboken med sitt rette navn. Det var ikke bestilt hotellrom til henne på forhånd. Hun gikk rett opp på rommet og la seg til å sove.

Torsdag 19. juli 1973 sto hun opp kl. 0800 og traff like etter «James» i frokostsalen. «James» som bare snakket engelsk, ba henne ringe til hoteller i Oslo for om mulig oppspore en mann ved navn «Noman». Hun ringte deretter til alle hotellene i Oslo som sto oppført i telefonkatalogen, men uten å finne frem til noen mann ved navn «Noman».

En stund senere kom «Leslie» alene i bil til Panorama Hotell. Marianne Gladnikoff betalte hotellregningen og kjørte deretter med «Leslie» til Oslo sentrum.

Hun bemerket at «Leslie» var en av dem som ble pågrepet av politiet søndag morgen 22. juli 1973 og som ble transportert til Lillehammer samtidig med henne. Hun visste ikke noe annet navn på ham, og hun gikk ut fra at han var britisk borger siden han snakket engelsk hele tiden.

På «James» oppga hun følgende signalement: Ca. 30 år, ca. 180 cm høy, middels legemsbygning, brunlig moderne klippet hår, brukte formentlig briller. Han hadde ingen spesielle kjennetegn. Han snakket engelsk, men Marianne Gladnikoff kunne ikke si noe om hans nasjonalitet. Han var formentlig britisk eller kanadisk. Hun husket ikke hva slags klær han var iført.

«Leslie» parkerte bilen i nærheten av Rådhuset i Oslo, hvoretter «Leslie» hentet to menn som ble med i bilen. Disse presenterte seg som «Raoul» (Raoul Cousin eller «Danny»), og «Francois» (antas å være identisk med Jean Luc Sevenier).

Fra Oslo kjørte alle fire til Lillehammer, hvor de parkerte på en parkeringsplass i nærheten av jernbanestasjonen. «Raoul» forlot bilen, men kom like etter tilbake og fortalte at de skulle ta inn på Hotell Skotte. På veien fra Oslo til Lillehammer snakket de andre om en «mann som var på Lillehammer, og som det var noe mistenkelig ved». «Francois» snakket bare fransk og samtalen i bilen ble derfor ført både på fransk og engelsk, mens «Leslie» bare snakket engelsk. Mannen de pratet om skulle hete «Benomin» eller noe lignende. «Benomin» var egentlig medlem av organisasjonen «Black Septem-

ber», og han skulle være kommet til Norge på et falsk algirsk pass. De snakket videre om at de på Lillehammer skulle skygge «Benomin» for å se om han tok kontakt med noen der. Han husket ikke hvem som kom med opplysningene om «Benomin», men de snakket om ham alle sammen.

Marianne Gladnikoff og «Raoul» leide et dobbeltrom sammen på Hotell Skotte, og hun skrev seg inn i gjesteboken der med riktig navn.

Etter at forklaringen var lest opp for henne, nevnte hun at hun allerede i Tel Aviv og formentlig av (*uklart, falt ut fra siden, jss*) mann i Norge. Hun ville heller ikke utelukke at hun allerede før hun reiste fra Israel hørte navnet «Benomin». Videre korrigerste hun opplysningen om at hun betalte hotellregningen på Panorama Hotell. Hun lot nemlig bagasjen sin stå igjen da hun reiste derfra sammen med «Leslie». Hun visste ikke hvem som betalte hotellregningen og hun ante ikke hvor det ble av bagasjen hun hadde med seg. Videre tilføyde hun at «Raoul» skrev seg inn i gjesteboken på Hotell Skotte som «Raoul Cousin» eller et navn som lignet på «Cousin».

Avhøret av Marianne Gladnikoff fortsatte mandag 23. juli 1973 kl. 09.00. Hun ga da uttrykk for at hun angret at hun hadde forklart seg til politiet og oppga som grunn at hennes forklaring kunne få store konsekvenser for andre. Under avhøret kvelden og natten i forveien hadde hun gitt endel opplysninger som ikke var blitt nedskrevet. Hun samtykket i at hennes forklaring for såvidt ble satt opp i rapports form, men var ikke villig til å svare på ytterligere spørsmål eller å gi opplysninger utover dem politiet allerede hadde fått. Resten av hennes forklaring gikk ut på følgende:

Fredag 20. juli 1973 fulgte hun sammen med «Raoul» etter «Benomin» som «Raoul» hadde oppdaget på Hotell Skotte kvelden i forveien. De skygget ham til en utekafeteria like i nærheten av politikammeret på Lillehammer. Da så hun at «Benomin» snakket med en mann med mustasje. Denne mannen hadde ikke Marianne Gladnikoff sett tidligere. Mannen hadde et arabisk utseende. Etter en stund gikk «Benomin» fra kafeterian og han reiste med toget fra Lillehammer. «Raoul» og Marianne Gladnikoff skygget deretter mannen med mustasje, men mistet ham av syne etter en stund.

Lørdag 21. juli 1973 gikk hun sammen med «Raoul» rundt i sentrum i Lillehammer for å se etter mannen med mustasje. De oppdaget ham i sentrum og fulgte etter ham til svømmehallen i byen. Marianne Gladnikoff fulgte etter ham inn i svømmehallen, hvor hun leide seg badedrakt. Inne på badet la hun merke til at mannen med mustasje snakket med et par tre andre menn, og hun hørte at han snakket fransk. Da han forlot svømmehallen, var det andre som fulgte etter ham. Selv var hun redd for at han skulle legge merke til henne og (*uklart, falt ut fra siden, jss*) Om kvelden lørdag 21. juli 1973 sto Marianne Gladnikoff utenfor kinoen i Lillehammer og ventet på mannen med mustasjen. Hun så at han kom ut fra kinoen etter forestillingen sammen med en dame og hun fulgte etter dem til de gikk på en buss. Deretter satte hun seg inn i en bil hvor «Leslie», «Tricia» og Dan Ert befant seg. De kjørte etter bussen et stykke inntil de møtte en bil hvor «Raoul» og «Francois» satt. Disse ga da beskjed om at de skulle kjøre «hjem».

Marianne Gladnikoff så at det var en walkie-talkie i bilen hvor hun var, og hun mente å huske at den ble brakt over i bilen til «Raoul» og «Francois». Dette var hun imidlertid ikke sikker på. Den bilen hun satt i sammen med «Leslie», «Tricia» og Dan Ert var en hvit Peugeot. «Raoul» og «Francois» kjørte i en mindre hvit bil. Hun så også en grønn Volvo som gruppen hadde benyttet i Lillehammer.

Etter at de hadde fått beskjed om å kjøre «hjem», dro de rett til en leilighet som «Tricia» hadde i Oslo. Hun overnattet i leiligheten sammen med de tre som var i den hvite Peugeot personbilen. Inntil dette tidspunkt hadde Marianne Gladnikoff angivelig ingen formening om hva som var skjedd på Lillehammer.

Søndag 22. juli 1973 om formiddagen ringte en eller annen til leiligheten hvor hun var. Hun husket ikke hvem som tok telefonen, men fikk etterpå vite at mannen de hadde fulgt etter på Lillehammer var skutt og drept. Like etter fikk hun beskjed om å reise til Fornebu og vente utenfor avgangshallen. Hun husket ikke hvem som ba henne om dette. Hun etterkom anmodningen, og det var mens hun sto og ventet utenfor lufthavnen at hun ble arrestert.

Marianne Gladnikoff visste ikke hvem som skjøt mannen på Lillehammer. Det kunne ha vært «Raoul» og «Francois», men det kunne også ha vært andre som hun ikke kjente, men som hadde vært med på oppdraget.

Marianne Gladnikoff ønsket ikke å undertegne den siste delen av forklaringen. Hun hevdet at rapportskriveren hadde misforstått noe av det hun hadde forklart dagen før, men tilføyde at hennes forklaring i det vesentlige var riktig.

Marianne Gladnikoff ble fremstilt i Lillehammer forhørsrett mandag 23. juli 1973 sammen med «Lesley Patricia Roxburgh» og «Leslie Orbaum». De ble alle tre begjært fengslet siktet for medvirkning til forbrytelse mot straffelovens § 233 1. og 2. ledd. Som forsvarer for alle tre møtte advokat Trygve Heiberg, Lillehammer.

I rettsbok av samme dato er det protokollert et konsentrat av den forklaring hun avga overfor politiet 22. og 23. juli 1973. Jeg trekker her bare frem de punkter som enten representerer tilføyelser eller rettelser til de tidligere avgitte forklaringer.

I retten fortalte hun bl.a. at hun om morgenen torsdag 19. juli 1973 fikk rede på at «også «Leslie» og «Patricia» bodde på Hotell Panorama». Hun forsto at «James» og «Leslie» var interesserte i å få rede på hvor «Benomin» bodde, og hva han gjorde. Hun trodde at «Benomin» og «Noman» var samme person.

Ellers nevnte hun at hun ut på ettermiddagen lørdag 21. juli 1973 satt i en bil sammen med «Raoul» utenfor huset mannen med mustasje var gått inn. Formålet med oppholdet der var å bringe på det rene om han gikk ut igjen. Dette var ca. to timer før kinoforestillingen begynte. De satt og ventet til de så at mannen kom ut av huset sammen med en dame. «Raoul» fulgte da etter dem til fots, mens hun kjørte bilen. Det var «Raoul» som registrerte at paret gikk på kino. Selv kjørte hun til jernbanestasjonen på Lillehammer for å spise. Dit kom også «Raoul». Etter at hun hadde spist gikk hun til kinolokalet sammen med «Leslie» for å holde vakt, mens «Raoul» satt i en bil. Da forestillingen var slutt, så hun at mannen kom ut. Det var avtalt at «Francois» skulle følge etter mannen, og det var han som så at mannen med mustasje og damen han var i følge med gikk på en buss. Hun gikk etter «Francois», og hun fortalte at også Dan Ert hadde vært med og holdt vakt utenfor kinolokalet. Hun forklarte videre at «Raoul» satt i en bil i nærheten av kinoen «og at begge biler hadde walkie-talkie. «Raoul» befant seg i og den bilen som «Patricia» brukte). Hun hørte at «Raoul» ga beskjed over walkie-talkie «åk hem».

I retten fortalte hun at de var fremme i Oslo noe senere enn kl. 01.00 og at den leiligheten de tok inn i tilhørte Dan Ert. Som tidligere nevnt var det først i denne leiligheten hun fikk rede på at mannen med mustasjen var skutt. Hun tilføyde at hun før hun reiste fra Tel Aviv, ikke hadde anelse om at noen skulle bli drept under det oppdraget hun ble bedt om å være med på. Hadde hun fått

rede på dette, ville hun ha kommet seg tilbake til Tel Aviv med en gang. I forhørsretten sa hun at hun burde «ha forstått at vedkommende som var gjenstand for «etterforskning» kunne bli utsatt for fare, men dette skjønnte hun ikke før det var for sent».

På spørsmål i retten uttalte hun at hun ikke ville gå nærmere inn på når hun første gang traff Dan Ert. Heller ikke ville hun si noe nærmere om hvilke type biler som var i bruk til og fra Lillehammer, og hun ønsket ikke å oppgi fargene på disse bilene. Under oppdraget hadde hun overhodet ikke sett at noen av de personer hun var sammen med hadde hatt våpen på seg.

Det ble avsagt fengslingskjennelse over Marianne Gladnikoff med frist til 15. oktober 1973. Det ble videre gitt brev- og besøksforbud i medhold av fengselslovens § 54.

Marianne Gladnikoff ble avhørt på nytt sammen kveld, altså mandag 23. juli 1973. Hun fastholdt at de forklaringer hun allerede hadde gitt til politiet i hovedtrekkene var riktige. Hun opplyste imidlertid at hun bevisst hadde endret rekkefølgen på enkelte begivenheter og dessuten utelatt en del for å hjelpe de hun hadde vært sammen med. Overfor politibetjent Leif A. Lier opplyste hun at hun den kvelden ville gi en så korrekt forklaring som det var mulig for henne, men hun tilføyte at hun kanskje var den som visste minst om den saken de hadde vært med på. Hun fastholdt at hun ikke kunne si noe om hvilket kurs hun gikk på i Forsvarsdepartementet i Tel Aviv. Hun var pålagt taushetsplikt om dette. «Geva» hadde ikke nevnt noe om Norge, men han hadde sagt at hun ikke skulle være med på noe ulovlig. Han hadde bedt henne møte på en kafe i Tel Aviv, men hun ønsket ikke å oppgi navnet på kafeen. Her ble hun oppsøkt av «Leslie» og det var han som fortalte henne at «jobben skulle gjøres i Norge og at det overhodet ikke var noe ulovlig ved dette». «Leslie» hadde tilføyte at det oppdrag hun skulle være med på var en jobb for staten Israel og at de trengte en person som snakket og forsto språket i Norge.

På Lod-flyplassen om morgenen onsdag 18. juli 1973 ble Marianne Gladnikoff vist inn på et lite rom hvor det var flere personer. Hun kjente ingen av disse bortsett fra «Leslie» som hun hadde truffet dagen før. Senere hadde hun fått høre navn som noen av disse personene brukte. Hun husker at foruten «Leslie» var «Tricia», «James», «Raoul», «Mike», «Tamar» og «Nora» der. Alle disse reiste til Norge. Det var også noen andre personer tilstede på møtet som hun ikke kjente navnene på og som heller ikke ble med til Norge. Under møtet på Lod-flyplassen ble det snakket endel, bl.a. om en mann og et fotografi, men samtalene foregikk på hebraisk og hun klarte ikke å følge med i alt som ble sagt. Det ble bestemt at de skulle reise til Norge i to grupper. Den gruppen som hun ble med i skulle reise via Zürich, og hun trodde den andre gruppen skulle reise via Amsterdam. Hun mente det var «Mike» som ledet samtalene på Lod-flyplassen, men det var hun ikke helt sikker på. Hun reiste sammen med «Leslie», «Tricia» og «James». Deres fullstendige navn kjente hun ikke. Hun tilføyte at hun formentlig var den eneste som reiste under riktig identitet, og at de øvrige følgelig brukte falske pass. «Systemet er slik at hver enkelt har et navn som brukes av de øvrige, og det er ingen som spør nærmere om navn».

Da de kom til Fornebu ca. kl. 21.00, ble de møtt på flyplassen av en mann som var ukjent for henne. Det virket imidlertid som de andre kjente ham på grunn av måten de snakket sammen på, men hun fulgte ikke med i samtalen. Mannen presenterte seg for henne som «Zvika». («Zvika» er identisk med tiltalte Zwi Steinberg).

Under forklaringen som ble avgitt mandag kveld den 23. juli 1973, ga Marianne Gladnikoff en del nærmere detaljer om oppholdet på Panorama Hotell,

men jeg finner ikke grunn til å gå inn på disse. Hun nevnte at da hun og «James» var i Oslo om formiddagen torsdag 19. juli 1973 var de inne i en forretning og kjøpte bl.a. en fil og modelleire. De så også på låser, men kjøpte ingen. Etter det hun forsto var det meningen at verktøyet skulle brukes til å lage falske nøkler, men dette kjente hun ikke nærmere til.

Senere på dagen kjørte Marianne Gladnikoff fra hotellet igjen sammen med «James» og «Leslie». I bilen fikk hun beskjed om å ringe rundt til forskjellige hoteller i Oslo og spørre etter «Noman». Denne mannen het egentlig Benoman, men hun skulle bare bruke «Noman» og hun måtte ikke «si for mye» når hun ringte. Mannen skulle være fra Algerie. Fra telegrafbygningen i Oslo ringte hun rundt til alle hoteller i byen mens «Leslie» og «James» ventet på henne. Telefonhenvendelsene var imidlertid negative.

Ved 17-tiden samme dag fikk hun beskjed av «Leslie» om at mannen fra Algerie var lokalisert i Lillehammer. «Zvika» og «James» var også tilstede. Hun fikk videre vite at de snart skulle reise til Lillehammer, og at de sannsynligvis ville være der over natten, men at oppholdet kunne bli lenger.

Om kjøreturen fra Lillehammer forklarte Marianne Gladnikoff seg i samsvar med det hun tidligere hadde fortalt. I forklaringen av 23. juli 1973 kom tiltalte med flere detaljer om oppholdet på Lillehammer og deres virksomhet der, men jeg finner ikke grunn til å referere disse. Om kvelden lørdag 21. juli 1973 ca. kl. 21.00 befant hun seg angivelig i en hvit Volvo sammen med «Raoul», «Lesley» og «Dan Ert». Denne hvite Volvoen er hun den eneste som har forklart seg om. Hun mente å huske at hun så «James» i Lillehammer lørdag, og det var mulig det var han som var kommet med den hvite Volvoen. De hadde med walkie-talkie. «Raoul» betjente denne.

I forklaringen 23. juli opplyste hun at en eller annen ga beskjeden «all cars go home» over walkie-talkie en stund etter at Bouchikhi og fruen var gått på bussen. Frøken Gladnikoff skjønte angivelig ikke noe av dette, men de kjørte av gårde i stor fart. En av de andre som var til stede i bilen, enten «Patricia», «Dan Ert» eller «Leslie» sa da «they took him» e.l. og tiltalte skjønte da at «de hadde drept mannen med mustasjen. Hun visste imidlertid ikke hvem som hadde gjort det eller på hvilken måte». På forespørsel ville hun ikke si hvem som kom med denne bemerkningen.

Hun forklarte også at hun hadde hørt at «Benoman» var medlem av organisasjonen «Black September» og at han var nr. 10 - 15 på rangstigen. De trodde at Benoman skulle treffe en som var høyere på rangstigen og at dette var grunnen til at han ble skygget. Hun kunne ikke huske når hun hørte dette, men hun trodde at dette var på veien opp til Lillehammer. Benoman skulle visstnok bo i Geneve, og han reiste formentlig på et falsk algirsk pass.

Marianne Gladnikoff trodde at «Mike» var sjefen for aksjonen i Norge, men dette visste hun ikke sikkert. Hun trodde at det var ca. 15 personer med på aksjonen. På forespørsel opplyste hun at aksjonen i Norge ble utført av en «kontraintelligens organisasjon i Israel. Hun trodde at navnet på organisasjonen var enten «Shin Beit» eller «Mossad». Hun så ingen i besiddelse med våpen og hørte heller ikke om noen som var med på aksjonen hadde våpen. Hun ønsket ikke å gi noen beskrivelse av dem som var med på aksjonen utover det hun tidligere hadde gitt.

I en forklaring av 22. november 1973 fremholdt Marianne Gladnikoff at når hun tidligere hadde opplyst at aksjonen i Norge ble utført av en «kontraintelligens organisasjon» var dette noe hun fikk inntrykk av. Grunnen til at hun nevnte «Mossad» og «Shin Beit» var at dette var de eneste organisasjonene hun hadde hørt navnet på.

På forespørsel opplyste tiltalte at hun verken hadde hørt eller lest om tilfeller hvor israelske grupper hadde likvidert arabiske terrorister. I «Jerusalem Post» hadde hun riktignok lest om «spekulasjoner i forbindelse med drap på israelere og arabere», men hun satte ikke sin reise til Norge i samband med noe slikt. Hun trodde hensikten med oppdraget i Norge var å lokalisere den personen som «Benomin» skulle treffe, men utover dette trakk hun ingen konklusjoner.

Sylvia Raphael

Tiltalte opplyste til politiet den 22. juli 1973 at hun het Lesley Patricia Roxburgh og at hun var født den 17. september 1936 i Montreal. Hun arbeidet angivelig som freelance journalist og bodde fast i Paris.

I midten av juli 1973 reiste hun fra Paris til Zürich på ferie og hun aktet å besøke noen amerikanske venner. Onsdag 18. juli traff hun tilfeldigvis Leslie Orbaum på gaten i Zürich. Hun hadde truffet ham i London en gang for ca. 5 år siden, men hadde ikke siden hatt noen forbindelse med ham.

Fra Zürich hadde tiltalte samme dag tenkt å reise til Norge på ferie, og hun ba Orbaum om å bli med seg. De kom til Fornebu om kvelden og tok inn på Panorama Hotell hvor hun med en gang gikk til sengs.

Neste dag var de i Oslo sentrum en tur, men snakket ikke med noen der. På formiddagen en gang traff de Dan Ert og en pike som het Mariann i lobbyen på hotellet. Tiltalte hadde ikke truffet noen av disse før.

Fredag 20. juli 1973 kjørte alle fire rundt i Oslo og omegn. Hun fikk vanskeligheter med bilen hun hadde leiet ved ankomsten, en Peugeot personbil, og hun byttet derfor den i en annen bil av samme merke. Om kvelden flyttet alle fire til en leilighet i Otto Ruges vei som Dan Ert hadde leiet. Fredag kveld og natt til lørdag hadde tiltalte en trette med Orbaum og dette førte til at han ble igjen i leiligheten da de tre andre neste dag, lørdag 21. juli kjørte en tur i en grønn bil som Dan Ert disponerte. Hun sov for det meste under turen og husket av den grunn ikke hvor de hadde vært. De kom tilbake til leiligheten en gang mellom kl. 2000 og 2100 om kvelden. En stund senere kom også Orbaum som hadde vært på en spasertur i Oslo om dagen.

Dagen etter, søndag 22. juli skulle bilene leveres tilbake til et bilutleiefirma på Fornebu. Dan Ert og Marianne besørget dette, mens tiltalte og Orbaum ble tilbake i leiligheten. Hun benektet å ha noe kjennskap til drapet av marokkansk borger på Lillehammer.

Som nevnt fikk politiet bekreftet at den identitet tiltalte hadde oppgitt var falsk. Hennes riktige identitet ble antatt å være Sylvia Raphael. Under et avhør den 7. august 1973 innrømmet tiltalte at de opplysninger hun hadde gitt om sitt personalia var uriktige. Hun ønsket imidlertid bare å oppgi sitt fornavn som hun hevdet var *Ilana*. Hvis hun oppga fullt navn til politiet, var hun redd for at hennes mor som hadde svakt hjerte, skulle få rede på at hun satt arrestert i Norge. Videre innrømmet hun at den forklaring hun hadde gitt til politiet den 22. juli ikke var riktig. Den 7. august forklarte hun følgende: En eller annen gang i mai 1973 fikk hun telefon fra en mann som het «Mike» med anmodning om å møte ham på en kafé i Tel Aviv. Hun kjente ikke ham fra før, men han visste tydeligvis hvem hun var. Under møtet på kafeen spurte «Mike» henne om hun var villig til å være med på en jobb som ville gjøre Israel til et trygt sted å bo for jødene. Han lovet at oppdraget ikke ville være farlig og at det ikke forutsatt noe ulovlig. Han spurte henne om hun hadde med seg fotografier. Noen dager senere ringte «Mike» og fortalte at det ville komme noen og hente

fotografier og signaturer. Jeg viser om dette til det som er referert under avsnittet om personlige opplysninger. Den 17. juli 1973 ringte «Mike» igjen og spurte om hun kunne reise utenlands i 3-4 dager. Dagen etter ble hun hentet i sin leilighet av en ukjent mann og kjørt til Lod-flyplassen ved Tel Aviv. Hun ble vist inn i et rom hvor det var 12 personer. Av disse kjente hun bare «Mike». Det ble der gitt en kort forklaring om at de skulle reise til Norge for å lete etter en mann som angivelig var kjent som medlem av «Black September». Hun merket seg ikke navnet på vedkommende. Hun antok at alle som var tilstede «var temmelig ubetydelige» og at de derfor ikke behøvde å vite særlig mye, ihvertfall ikke på det daværende tidspunkt. Ved denne anledning fikk hun utlevert pass, flybillett, internasjonalt førerkort og penger. Passet var kanadisk og lød på Leslie Patricia Roxburgh. Passet og det internasjonale førerkortet var de samme som tiltalte hadde overlatt til politiet.

Om turen til Oslo og ankomsten om kvelden onsdag 18. juli 1973 viser jeg til Marianne Gladnikoffs forklaring idet denne ikke inneholder vesentlige uovrensstemmelser med tiltaltes.

Tiltalte forklarte at hun på forespørsel til Gustav Pistauer torsdag 19. juli i Oslo at de skulle reise til Lillehammer for å finne en araber. Hun husket ikke om navn ble nevnt, men det ble sagt at han hadde skjegg.

Jeg finner heller ikke grunn til å referere tiltaltes forklaring om reisen til Lillehammer og om oppholdet og oppdraget der frem til fredag idet hennes fremstilling om dette også stort sett faller sammen med Marianne Gladnikoffs og Dan Ærbels.

Fredag 20. juli innfant tiltalte seg på jernbanestasjonen på Lillehammer. Det var «Mike» som hadde bedt henne om det. Der møtte hun «Mike», «Lesley» og en pike som hun tror ble kalt «Tamara». Dan Ærbel hadde tatt toget til Oslo meget tidlig om dagen. På jernbanestasjonen fikk hun beskjed av «Mike» om å reise til Oslo sammen med «Lesley» i en grønn Peugeot.

I Oslo dro de til Panorama Hotell. De byttet bl.a. som tidligere nevnt bilen i en annen av samme merke og var to ganger på Jernbanestasjonen i Oslo for å se om arabereren (Benamane) kom med toget fra Lillehammer. Den andre gangen de var der, kom han. På jernbanestasjonen så hun også Dan Ærbel og en annen mann hun hadde sett i Tel Aviv den morgenen hun reiste derfra. Hun så arabereren gå av toget og ta en drosje. «Den andre mannen» sa hun skulle vente, og etter ca. en og en halv time kom han tilbake og ga henne beskjed om å møte Dan og «Lesley» ved en kafé i sentrum. Araberen var da funnet. Hun og Dan overvåket senere på kvelden hotellet hvor arabereren bodde (Stephan) inntil «Lesley» kom og meddelte at hun og Dan skulle reise tilbake til Lillehammer. De kom meget sent dit og tok inn på et hotell som lå i en ås.

Lørdag 21. juli 1973 fikk tiltalte vite at den araber de da var interessert i befant seg i en leilighet i en høyblokk og hun var med på å overvåke denne. Temmelig sent på ettermiddagen viste «Francois» henne et walkie-talkie-sett og fortalte henne hvordan hun skulle betjene dette. Hun ble gitt code-ordet «number five». Hun skulle bare høre etter og hun ville da få nærmere ordre om hva hun skulle gjøre. Hun kunne ikke huske om hun ble fortalt at også den andre arabereren skulle være «Black September»-medlem eller om hun bare antok at det forholdt seg slik.

Da filmforestillingen som arabereren overvar var slutt, ble det gitt ordre over walkie-talkie: «Number five come to main street». Hun visste ikke hvem som sa dette. Før denne ordre kom hørte hun noen si: «He is on the bus». I hovedgaten plukket hun opp Dan, Marianne og «Lesley» og de kjørte et

stykke før en stemme sa i walkie-talkien: «Go home». Dette oppfattet hun slik at de skulle reise tilbake til Oslo.

På veien ble de stoppet av en annen bil (grønn eller grå) og noen spurte: «Have you got the walkie-talkie». Hun leverte da fra seg settet. Tiltalte hevdet at hun i det hele tatt ikke visste noe om hva som var skjedd på Lillehammer.

Den 5. september 1973 bekreftet tiltalte sin identitet overfor politiet. Forøvrig viste hun til sin forklaring av 7. august 1973 og fastholdt den som riktig.

Tiltalte ble foreholdt at gruppen hadde hatt fotografier av en person som muligens var Bouchikhi. Hun hevdet at hun ikke hadde sett noen slike bilder. Imidlertid fortalte hun at mens hun satt i bilen og ventet utenfor kinoen på Lillehammer lørdag kveld, kom «Francois» og leverte henne noe som var pakket inn i papirlommetørklær. Han ba henne ta vare på pakken og levere den til «Mike» dagen etter hvis hun skulle se ham. «Francois» fortalte ikke hva pakken inneholdt og hun selv så ikke etter hva det var. Hun puttet pakken inn under blusen bak stroppen på brystholderen fordi hun ikke hadde noen lommer. Hun husket at pakken lå på gulvet ved siden av klærne hennes i leiligheten i Otto Ruges vei, men kunne senere ikke huske å ha sett den.

Tiltalte ønsket ikke å fortelle om reiser hun hadde foretatt før hun kom til Norge. Hun ble bl.a. foreholdt Dan Ærbels opplysning om at han og tiltalte hadde foretatt reiser i Tyrkia, Libanon og andre land i Midt-Østen høsten 1970, og hun ble spurt om hva hensikten med disse reisene var. Hun ønsket ikke å svare på det og hevdet at disse reisene var en privatsak som intet hadde med Lillehammer-saken å gjøre.

Tiltalte ville heller ikke gi nærmere forklaring om det falske passet hun var i besittelse av. Det tilhørte ikke henne hevdet hun, og hun kunne derfor ikke si noe mer om det.

Abraham Gehmer

Abraham Gehmer forklarte overfor politibetjent Ulf Valstad søndag 22. juli 1973 på Gudbrandsdal politikammer at han oppholdt seg i Norge på ferie. På spørsmål om hvor lenge han skulle ha ferie svarte han at han ikke kunne skjønne hva det hadde med det å gjøre. Onsdag 18. juli 1973 reiste tiltalte alene til Zürich med fly fra London. Det var en ferietur uten nærmere plan. På flyplassen i Zürich møtte han tilfeldigvis Patricia Roxburgh som han kjente fra før. Han hadde truffet henne for noen år tilbake i et privat selskap i Leeds hvor han var fra. Han visste at hun var kanadier og at hun bodde i Paris i nærheten av Seinen. Hennes leilighet lå like ved fjernsynshuset og han visste at hun var reporter for en avis. Han hadde aldri besøkt henne i Paris, men hadde møtt henne 2 eller 3 ganger hos en venn i London som het Frank, men som han ikke ville oppgi nærmere adresse til.

Han og Patricia ble enige om å reise til Norge sammen «to have some fun» og de ankom Fornebu ca. 2120 den 18. juli 1973. Patricia leide en bil på Fornebu, men det var ikke avtalt at de skulle ha denne sammen, og mente at bilen var en Peugeot 504. De tok begge tilfeldig inn på Hotell Panorama etter å ha bestilt rom fra flyplassen.

Dagen etter kjørte de rundt med bilen i og utenfor Oslo. Han kunne ikke si hvor de reiste. De var bare vanlige turister på ferietur. Torsdag 19. juli 1973 traff han første gang Dan Ert på Panorama Hotell. De pratet bare «nonsens» sammen.

Dagen etter, fredag den 20. juli 1973 oppsto det krangel mellom tiltalte og Patricia. Det var enkelte ting ved hennes oppførsel han ikke likte. Om kvelden foreslo Dan at tiltalte kunne flytte til en leilighet som Ert disponerte. Gehmer mente å huske at Dan disponerte en grønn Volvo.

Lørdag 21. juli 1973 spaserte tiltalte i Oslo uten å foreta seg noe spesielt. Ut på dagen sjekket han ut fra Panorama Hotell og tok bagasjen med seg. Den satte han til oppbevaring på en jernbanestasjon, og ved 21-tiden (*uklart, falt ut fra siden, jss*) låst og ingen var hjemme. Etter ca. en halv times tid kom Dan gående sammen med Patricia og en pike som het Marianne, og det ble til at alle fire overnattet i leiligheten.

Han benektet noen gang å ha vært på Lillehammer og kjente ikke til at det var begått noe drap der. Dermed avsluttet tiltalte avhøret. Han ønsket ikke forklaringen opplest for seg, og han ville ikke undertegne den.

Avhøret foregikk på engelsk.

Mandag 23. juli 1973 ble tiltalte fremstilt i forhørsretten på Lillehammer siktet for medvirkning til overlagt drap. Han ble bistått av forsvarer og engelsk tolk, men han ønsket ikke å forklare seg for retten, idet han ville vente noen dager og han fikk tak i en forsvarer fra England.

Onsdag 8. august 1973 ble tiltalte forsøkt avhørt igjen av politibetjent Valstad. Tiltalte ønsket heller ikke da å gi noen opplysninger om seg selv, sin familie eller venner fra tidligere før han kom til Norge. Han ville ikke «ta noen som helst sjanse i forbindelse med hevnaksjoner fra «cartain people»».

For en tid tilbake var han blitt anmodet av en venn om å oppsøke Dan og Marianne for å spørre dem om de ville reise til Skandinavia. Omtrent samtidig ble han spurt av en «venn», men husket ikke om det var den samme som han tidligere hadde nevnt, om tiltalte ville reise til Norge for å skygge en mann ved navn Kemal Benamane. Han ble fortalt at Benamane var algirsk borger, og at han skulle reise til Norge, Benamane var mistenkt for å planlegge «noe til skade for en eller annens interesser». Han ble aldri vist noe fotografi av Banamane. Når han kom til Norge ville han møte «venner» og få videre instruksjoner av disse. Han kunne ikke huske om det ble nevnt hvilken organisasjon araberer skulle tilhøre. Tiltalte trodde han var medlem av en eller annen illegal arabisk organisasjon som kunne være til skade «for noens interesser, enten Israels, Storbritanias eller til og med Norges interesser». Det ble ikke nevnt at noen skulle drepes. Tiltalte hørte forøvrig ingen ting om at noen var drept før han ble pågrepet av politiet. Hans oppgave under oppdraget var å holde øye med Benamanes bevegelser og rapportere sine iakttagelser til sine «venner». Det var så «vennene» som ville avgjøre hva som skulle gjøres. Selv hadde han ingen rett til å bestemme noe «som falt utenfor oppgaven med å skygge Benamane». Han skulle ikke gi noen ordrer. «Han oversendte meldinger til andre «venner», men ikke av noen betydning».

Tiltalte reiste fra Lod-flyplassen i Tel Aviv onsdag 18. juli 1973 om morgenen. Han fulgte noen «venner» på flyet, men ønsket ikke å oppgi deres navn. Han husket at noen i Zürich bestilte en bil som skulle vente på Fornebu flyplass. Han kunne ikke si hvor mange «venner» som reise med samme fly som ham. Pengene han var i besittelse av hadde han mottatt fra «venner» i Israel og han hadde fått dem «til bruk i jobben».

Han reiste fra Zürich om ettermiddagen med fly til København. Det var noen «venner» med dette flyet også, men han husket ikke om det var de samme som han reiste sammen med fra Tel Aviv. På Fornebu var det en «venn» som ventet ham og som foreslo at tiltalte skulle dra til Panorama Hotell. Dit reiste han sammen med en annen «venn» i en Peugeot som visst-

nok var grønn. Han trodde at «vennen» som møtte ham på flyplassen ga han beskjed om å dra ned i byen dagen etter for å treffe en «venn».

Torsdag 19. juli 1973 ved 1100-tiden møtte han en «venn» på en kafé som kunne være «Tivoli». Det var muligens flere «venner» der. Ved 1600-tiden samme dag traff han en «venn» samme sted. Han ble da fortalt at Benamane var reist til Lillehammer og at han var der. Tiltalte fikk ordre om å reise etter for å skygge mannen. Han kjørte til Lillehammer i en Peugeot og det var noen «venner» med i bilen.

De kom til Lillehammer om kvelden og tiltalte møtte der en «venn» i nærheten av jernbanestasjonen. Denne hadde ikke vært med i bilen. Dette møtet skjedde etter avtale. På dette tidspunkt fikk tiltalte en beskrivelse av Benamane. Han skulle ha svart hår, være ca. 30 år gammel og ha to uker gammelt skjegg. Om kvelden dels kjørte, dels gikk han rundt i byen for å oppspore Benamane. Han fikk så opplyst at han skulle tilbringe natten i Lillehammer, og han overnattet på Victoria Hotell sammen med en «venn».

Tiltalte trodde at noen fortalte ham at Benamane var sett og at han hadde møtt «noen mennesker», en eller to av disse kunne være arabere, men han traff visstnok også nordmenn. Dette betraktet tiltalte som viktig.

Fredag fikk tiltalte beskjed om å reise til Oslo for å sjekke alle tog som kom fra Lillehammer for å kontrollere om Benamane var med. I såfall skulle han skygges i Oslo. På jernbanestasjonen i Oslo var det andre «venner». Før Benamane kom, ble bilen han brukte byttet i en hvit Peugeot 504.

Så vidt tiltalte husket kom Benamane med et tog ca. kl. 1600. Hver gang et tog fra Lillehammer kom inn på stasjonen, gikk tiltalte til bilen sin som han hadde stående utenfor. Meningen var at tiltalte skulle underrettes når Benamane dukket opp.

Da araberer forlot stasjonen og tok drosje fra holdeplassen, fikk tiltalte oppgitt nummeret på den drosjen som kjørte ham. Denne bilen fulgte han etter. Det ble ikke tid til å vente på noen av «vennene».

Tiltalte fulgte Benamane til Stefanhotellet hvor araberer gikk inn. Selv ventet tiltalte utenfor til Benamane kom ut igjen etter nærmere en halv time. Han var da alene og tiltalte fulgte etter ham til fots. Det var da allerede kommet flere «venner» til Stefanhotellet, og tiltalte trodde at nok en bil hadde skygget drosjen. Sammen med en eller flere «venner» skygget tiltalte Benamane utover kvelden.

Det forelå avtale om at det «på hele klokkeslett» skulle være «venner» å treffe på Tivoli-kaféen i tilfelle den eller de som skygget Benamane skulle miste ham av syne. På Tivoli-kaféen fikk tiltalte ordre av en «venn» om å dra tilbake til Lillehammer fordi Benamane angivelig kunne dra tilbake dit. Noen «venner» ville møte tiltalte på Lillehammer neste morgen, lørdag 21. juli 1973. Han reiste fra Oslo sent fredag kveld og tok inn på et hotell på Lillehammer hvor det var reservert rom til ham. Lørdag morgen skulle han etter avtale møte en «venn» i nærheten av jernbanestasjonen på Lillehammer, og han fikk der igjen beskjed om å gå rundt i byen for å se etter Benamane. Ved 1000-tiden ble han bedt om å gå til svømmehallen for å se etter ham. Der ville han se en mann med svart hår og bart som hadde møtt Benamane før. Det var flere «venner» i svømmehallen, og tiltalte fant mannen med bart der.

En eller annen gang etter kl. 1200 fikk tiltalte ordre om å følge etter en buss. I denne befant seg den mannen som tidligere hadde truffet Benamane. Tiltalte fulgte etter mannen til noen store, røde boligblokker. Der fikk han vite at mannen med barten hadde gått inn i en av blokkene sammen med en pike. Tiltalte fikk ordre om å parkere og han ble stående på stedet i ca. to timer og

holdt da øye med omgivelsene for å se om Benamane ville dukke opp igjen. Tiltalte brukte ved denne anledning den hvite Peugeotten, og det var også en annen bil med «venner» der.

På Lillehammer hadde de samme avtale som i Oslo om at «venner» kunne treffes hver hel time på parkeringsplassen i nærheten av jernbanestasjonen. Etter å ha spist lunsj traff han noen venner der og fikk da beskjed om fortsatt å se etter Benamane i byen. Senere fikk han ordre om å hente sakene sine på hotellet, hvilket han gjorde, men han betalte ikke for seg. På hotellet så han at det ble tatt ut et walkie-talkiesett ut av en koffert. Såvidt jeg skjønner skjedde det da han hentet sakene sine.

Om kvelden fikk han vite at mannen med barten var gått inn på kinoen sammen med en pike. Tiltalte ble bedt om å vente utenfor kinolokalet, men han hevdet at det var Benamane han skulle se etter. Han ble værende der til filmforestillingen var slutt. Han så publikum komme ut, men iakttok ikke mannen med bart. Da dørene til kinolokalet stengte så han ingen «venner» der og heller ingen biler som han kjente. Han bestemte seg derfor for å gå til hovedgaten (handlegaten) og der oppdaget han Peugeotten og gikk inn i den. Han ble fortalt at mannen med bart var gått på en buss sammen med en pike. Det var flere «venner» i bilen som tidligere hadde stått på parkeringsplassen syd for kinoen. Det var «venner» utenfor bilen også. I bilen var det en walkie-talkiesett, og kort tid etter at han var kommet inn i den, hørte han det ble sagt «go home» over radioen. De ventet «noen få sekunder» på noen «venner» som også gikk inn i bilen og deretter kjørte de til Oslo. På veien så han to eller tre biler «med venner», men han husket ikke merker eller farger på disse. Et stykke syd for Lillehammer ble de stoppet av en bil som blunket med lyset. Han var sikker på at han ikke hørte noe om at det var begått drap, det ble bare sagt at de skulle kjøre til Oslo.

Om turen til Oslo og oppholdet i leiligheten i Otto Ruges vei inntil tiltalte ble pågrepet av politiet (*uklart, falt ut fra siden, jss*)

Dan Ærbel

Dan Ærbel ble første gang avhørt søndag den 22. juli 1973 kl. 2100 av politibetjent Steinar Ravlo på Gudbrandsdal politikammer. Det er neppe grunn til å referere til særlig meget fra denne forklaring fordi tiltalte senere har fragått den. Jeg nevner bare at han opplyste at han kom til Oslo fra Stockholm tirsdag 17. juli 1973 og at han om kvelden tok inn på Ritz hotell, hvor han bodde til neste dag da han flyttet til Panorama hotell i Oslo. Der hadde han truffet en svensk dame som het Marianne og 2 kanadiere, hvorav den ene var en dame ved navn Patricia Roxburgh. Han hadde leiet en bil da han kom til Oslo, for en mann som het Gustav Pistauer, en tysk borger som også bodde på Ritz. Tiltalte og Pistauer hadde reist med samme fly fra Stockholm. Bilen var en lysegrønn Volvo 144 (DA 99716). Dan Ert kjørte ikke bilen i det hele tatt med overlot den straks til Pistauer. Denne mann kjente han angivelig ikke fra før.

Dan Ert forklarte videre at Gustav Pistauer ble syk fredag kveld 20. juli 1973. Han hadde angivelig falt og slått benet. Det ble tilkalt norsk lege til ham.

Torsdag 19. juli brukte Dan Ert da til å skaffe seg en leilighet. Han fikk tak i en leilighet i Bærum gjennom eiendomsmegler Bømark & Rygh A/S. Dagen etter, fredag 20. juli, traff han den tidligere leier Toril Nilsen hos eiendomsmegleren og leiekontrakt vedrørende leiligheten i Otto Ruges vei 77 ble satt opp og undertegnet. Han overtok leiligheten samme dag og kjøpte også inn en del møbler og diverse utstyr til leiligheten i firma Ikea på Nesbru. Om kvelden fre-

dagen var han innom Panorama for å hente sin bagasje og betale regningen. Der traff han Patricia som flyttet med ham til leiligheten. Marianne og den mannlige kanadier så han da ikke noe til.

Lørdag 21. juli ble han og Patricia enige om å kjøre en tur. Han mente de kjørte til Drammen og senere nordover til Hamar. Der møtte de Marianne og kanadieren som kjørte i en hvit Peugeot 504. Han mente det var Patricia som bestemte hvor de skulle reise. Hun var «en type som gjerne bestemmer». De bare kjørte rundt og så på naturen og reisen foregikk uten plan. De kom tilbake til Oslo mellom kl. 2000 og 2100 lørdag kveld, og tiltalte inviterte da også Marianne og kanadieren til å bo i leiligheten til mandag da de skulle reise videre. Han benekter ethvert kjennskap til drapet av Bouchikhi. Han oppga at han og Patricia var turister på besøk i Norge.

Dagen etter ble tiltalte Dan Ert avhørt påny av politibetjent Ravlo. Han fastholdt til å begynne med den forklaringen han hadde gitt dagen før, men under avhøret uttalte han at han ønsket å forklare «all den befatning han hadde hatt med denne saken». Han hadde kjennskap til drapet av en arabisk statsborger på Lillehammer lørdag 21. juli 1973. «Ett av formålene med siktedes reise til Norge var å bistå ved drapet». Drapet er en politisk aksjon utført av den israelske stat mot bevegelsen «Black September».

Han oppga at hans riktige navn var Dan Ærbel. De øvrige personaliaopplysninger han har gitt var korrekte bortsett fra at han flyttet til Israel for 2 år siden. Tidligere hadde han bodd i Italia, Frankrike og Belgia.

Ca. 3 uker før pågripelsen fikk Dan Ærbel en henvendelse fra «Lesley». Hans riktige navn var Abraham, men tiltalte kjente ikke hans etternavn. Abraham var ansatt i det israelske Ministry of Defence, og tiltalte ble innkalt til hans kontor. Han ble da foreholdt at «Black September» hadde planlagt en terroraksjon i Skandinavia, trolig i Sverige. Aksjonen ventet man ville bli rettet mot en israelsk ambassade eller flyselskapet El Al. Han fikk også opplyst at medlemmene av organisasjonen alle skulle være i Norge klar til å utføre aksjonen. Han ble forespurt om han ville hjelpe Israel, og hans oppgave skulle være å fungere som tolk. Det ble ikke sagt hva som skulle gjøres med medlemmene av «Black September», men han antok «at han ville bli drept, eventuelt kidnappet». Tiltalte sa seg villig til å delta i aksjonen. Etter det tiltalte visste, hadde ca. 20 personer direkte vært innblandet i aksjonen ved å oppholde seg i Norge. Etter det han visste startet aksjonen på grunnlag av en henvendelse fra en høytstående security officer i den israelske stat, som for tiden oppholdt seg i Norge. De eneste han kjente ved navn av deltakerne var Patricia, Marianne, Abraham (Lesley), Pistauer og Sevenier. Han antok at alle disse hadde operert under falske navn, bortsett fra Marianne. Ærbel mente for øvrig at flere personer med diplomatisk status var innblandet i saken. Tiltalte reiste fra Israel den 9. juli 1973 med fly fra Tel Aviv til Frankfurt, hvor han overnattet på hotell Intercontinental. Reiseruten var lagt opp av andre og dagen etter dro han med fly til Stockholm, hvor han tok inn på Grand hotell. Han var ikke kjent med at Abraham skulle delta under aksjonen i Norge.

På Grand hotell ble tiltalte møtt av Pistauer, som han hadde sett tidligere og visste var ansatt i The Ministry of Defence i Israel. Pistauer ga han beskjed om å leie en leilighet i Stockholm, og han fikk tak i en leilighet i Hagelundsvei 42. Den 16. juli ble Ærbel presentert for Sevenier som tidligere var ukjent for ham. Det var klart at også Sevenier skulle delta under aksjonen i Norge og natt til 17. juli overnattet han i Ærbels leilighet.

Den 17. juli 1973 reiste alle 3 til Oslo, og det var Pistauer som hadde kommandoen. Allerede før de reiste fra Stockholm var det klart at en araber i

Norge var sterkt involvert i en planlagt terroraksjon. Det var ikke kjent hvor denne araber bodde, men det var klart at en annen araber som var bosatt i Irland skulle reise til Norge og oppsøke den man ville ha tak i. Dette var klarlagt gjennom den israelske etterretningstjeneste. Mannen fra Irland skulle allerede være kommet til Oslo og han opptrådte under navnet Kader Benamane og reiste på algirsk pass. Ærbel fikk av Pistauer i oppdrag å finne denne mannen i Oslo, og ved å ringe hotellene i alfabetisk rekkefølge fikk han endelig opplyst at Benamane bodde på Panorama hotell, og at han var algirer. Han fikk også oppgitt hvilket rom han bodde på, og straks det var klart ble araberens skygget. Ærbel var med på det sammen med Pistauer og Sevenier. Det var også flere andre med på oppdraget, men tiltalte traff ingen av dem.

Den 18. juli flyttet Dan Ærbel til Panorama fra Ritz hotell. Den 18. juli om morgenen kl. 0900 reiste Benamane med tog fra Oslo. Pistauer og Sevenier skygget araberens. Selv fikk Ærbel i oppdrag å leie en leilighet i Oslo. Han kjente ikke grunnen til dette, men han klarte å ordne det slik han allerede har forklart.

Onsdag kveld kom Pistauer tilbake til Oslo og han fortalte at de hadde funnet ut hvor araberens bodde. Pistauer fortalte videre at de samme kveld ville komme «noen» mennesker til Panorama og at Ærbel ville treffe dem i baren. Der kom han da i kontakt med Patricia, Marianne, Lesley (Abraham). Etter det tiltalte forsto, hadde de først fått beskjed om å reise til Oslo etter at det var klarlagt hvor araberens bodde, (i forklaringen er det angitt at tiltalte var kjent med at navnet på araberens var Bouchikhi, men det fremgår ikke klart når han fikk rede på dette navn).

Dan Ærbel kjente Marianne fra tidligere, idet han hadde truffet henne privat i Israel. Han hadde også truffet Patricia før i et privat selskap. I Israel ble hun kalt Ilana, men han visste ikke om dette var hennes riktige navn.

Torsdag den 19. juli kjørte tiltalte ved 1100-tiden til Lillehammer sammen med Patricia i den Volvo personbil han hadde leiet (DA-99716). Reisen ble foretatt etter telefonisk ordre fra Pistauer og oppdraget gikk ut på å finne hvem Benamane møtte på Lillehammer. De hadde på forhånd fått beskjed om å ta inn på Lillehammer Turisthotell og der traff de Pistauer og Heffler («Nora»), som også var med på aksjonen. Pistauer overtok bilen og tiltalte og Patricia fikk ordre om å gå til «Grillen» ved svømmehallen i Lillehammer, hvor de skulle vente på nærmere ordre. Mens de satt på «Grillen» observerte de Benamane som kom fra svømmehallen på vei til Skotte hotell hvor han bodde. De visste for øvrig ikke at han hadde vært i svømmehallen, og det var tilfeldig at de fikk øye på ham.

I «Grillen» ble han og Patricia oppsøkt av Pistauer og en annen mann som Ærbel trodde var en av lederne for aksjonen. Denne mann var ca. 40 år, ca. 180 cm høy, slank, kraftig mørkt kort hår, smalt ansikt og lys hudfarge. Tiltalte så denne mannen flere ganger sammen med en pike som antakelig var mellom 20 - 30 år, ca. 175 cm høy, slank, velskapt, trolig glatt rødt hår som var skulderlangt.

På «Grillen» fikk han og Patricia beskjed om å flytte til Victoria hotell, og neste morgen, fredag den 20. juli, gikk de til jernbanestasjonen hvor de hadde avtalt å møte Pistauer. Derfra reiste tiltalte med tog til Oslo kl. 0700. Grunnen var at han skulle ordne med en leie av leilighet i Oslo og at han hadde avtale med eiendomsmegleren kl. 1000. Han visste ikke med sikkerhet hvordan Patricia kom seg til Oslo, men han traff henne ihvertfall på Panorama hotell om kvelden fredag den 20. juli. De flyttet begge ut til leiligheten i Otto Ruges vei. Derfra kjørte de til Lillehammer igjen om natten og tok inn på et hotell

som han fortsatt ikke husket navnet på og hvor de traff Heffler som avtalt. Lesley innfant seg også der og av ham fikk de beskjed om å kjøre bilen til jernbanestasjonen i Lillehammer om morgenen, hvor de skulle vente på nærmere ordre. De hadde stått på jernbanestasjonen ¹/₂ times tid før Lesley kom dit sammen med Heffler, antakelig i den hvite Peugeot personbil.

Om dagen hadde tiltalte i oppdrag å følge Bouchikhi og han hadde ordre om å rapportere mannens bevegelser til Lesley, som virket som et slags kontaktledd mellom de forskjellige deltakere i gruppen. Tiltalte hadde ikke sett Bouchikhi tidligere og det var Heffler som første gang pekte ham ut.

Om ettermiddagen kjørte han rundt i byen i en Volvo sammen med Patricia og de hadde i oppdrag å se etter Bouchikhi. De overvåket også hans bopel ca. 1 time om gangen. Der ble de avløst av andre, og tiltalte så mange biler i nærheten av Bouchikhis hjem. Det satt alltid en som tiltalte kjente i den bil som avløste på stedet. Det var enten Marianne, Lesley, Sevenier, Heffler eller mannen som han hadde spist lunch sammen med tidligere. Han husket ihvertfall 3 forskjellige biler som var utenfor Bouchikhis bopel, nemlig Volvo'en som han hadde leiet for Pistauer, en Peugeot og en hvit Mazda.

Etter Pistauer ble skadet i benet og av den grunn reiste ut av landet lørdag, var det Lesley som var tiltaltes forbindelsesmann. Utpå ettermiddagen fikk han beskjed om å kjøre tilbake til leiligheten i Oslo sammen med Patricia. Han kom dit ved 2000-tiden og kort tid etter kom også Lesley sammen med Marianne.

Til slutt i forklaringen uttaler tiltalte at han ikke visste noe om de videre planer og når aksjonen mot Bouchikhi skulle iverksettes. Han trodde heller ikke at noen av de 3 andre visste noe om det. Han ble først kjent med hva som var skjedd etterat han ble pågrepet av politiet.

Under opplesingen av forklaringen ønsket tiltalte å korrigere noen punkter. Blant annet bemerket han at han ikke ville ha vært med hvis han hadde visst at det skulle begås drap. Han antok imidlertid at han ville ha fullført arbeidet om han like før hadde fått beskjed om at mannen f.eks. skulle kidnappes. Videre rettet han på opplysningen om at han allerede før han reiste fra Israel visste at «offeret» befant seg i Norge. Han trodde den gang at aksjonen skulle utføres i Sverige. Han ville også rette på forklaringen om at han før han reiste fra Israel antok at «Black Septembers» medlemmer i Norge ville bli drept eller eventuelt kidnappet. Han var nemlig ikke kjent med at det skulle begås kriminelle handlinger her.

Siktete ble fremstilt i forhørsretten på Lillehammer den 24. juli 1973 hvor det ble avsagt fengslingskjennelse over ham til 15. oktober 1973, idet retten fant at det var skjellig grunn til å mistenke ham for medvirkning til forbrytelse mot straffelovens § 233, 1. og 2. ledd.

Samme dag, tirsdag den 24. juli, ble Ærbel avhørt påny av politibetjent Steinar Ravlo. Han fortalte at de forklaringer han hadde gitt i store trekk var riktige, men at han hadde holdt tilbake en del opplysninger på grunn av de følger disse opplysningene kunne få for andre som var med på oppdrag for staten Israel.

Han ga ved denne anledning nye opplysninger som seg selv. Forsåvidt viser jeg til avsnittet om Dan Ærbel under personaliaopplysninger om de tiltalte.

Dan Ærbel forklarte at hans oppdragsgiver på reisen til Norge var det israelske etterretningsvesen MOSSAD. Han kjente lite til organisasjonen, men visste at den hørte inn under det israelske Ministry of Defence. Han hadde aldri gjennomgått noen form for opplæring i denne organisasjonen.

Han visste at den hadde et verdensomspennende kontaktnett og at en av dens oppdrag var å motarbeide arabiske terroraksjoner og også utføre såkalte hevnaksjoner. Han fortalte at da en israelsk diplomat ble drept i Washington for en tid tilbake, ble det noe senere utført en hevnaksjon i Paris overfor en arabisk diplomat der. Diplomaten ble drept ved eksplosjon etterat et sprenglegeme var plassert i hans bil. I «siste» nummer av TIME hadde han lest at denne aksjon var utført av Israel, og han antok at det kunne være riktig. Han hevdet «at den eneste mulighet for å stanse myrderiene på israelske borgere eller andre med tilknytning til Israel» var å gjøre gjengjeldelse. Han var kjent med at etterretningsvesenet stadig var opptatt med å spore opp planer som gikk ut på slike terroraksjoner, og at man forsøkte å få tak i disse planene på forskjellige måter. Imidlertid trodde han at de fleste av slike aksjoner ble utført innenfor lovens ramme i de enkelte land, og det var neppe et slikt oppdrag han regnet med å være med på i Skandinavia. Han understreket at aksjonen i Paris kjente han bare til gjennom artiklen i TIME.

Søndag den 8. juli 1973 ble tiltalte kontaktet pr. telefon av Lesley som var den som hadde forestått kontakten mellom ham og MOSSAD tidligere. Lesley ba ham komme til sitt kontor ved Ministry of Defence i Tel Aviv, hvor han ble spurt om han var villig til å være med på et oppdrag i Skandinavia. MOSSAD hadde opplysninger om at det forelå planer om en terroraksjon mot flyselskapet El Al eller en israelsk ambassade i Skandinavia. Han var ikke sikker på om det på det tidspunkt ble opplyst at det var «Black September» som sto bak disse planer, eller om han fikk høre det senere. Det oppdrag han skulle være med på gikk ut på å forhindre at disse planene ble satt ut i livet. Det ble ikke sagt noe om hvilken måte dette skulle skje på og han gjorde seg heller ikke opp noen mening om det.

Han skulle være med som tolk og han skulle reise sammen med 2 andre. Han fikk beskjed om å komme tilbake til Lesleys kontor dagen etter kl. 1000 og gjøre seg klar til å reise. Mandag den 9. juli møtte han Gustav Pistauer og Jean Luc Sevenier, som under oppdraget i Norge også ble kalt Francois, og det var disse 2 han skulle reise sammen med. Pistauer var sjefen. Han prøvde å få vite noe mer om oppdraget, men dette lyktes ikke.

Om turen til Skandinavia viser jeg til det han tidligere har forklart. Tiltalte reiste på sitt gamle danske pass under navnet Dan Ert. Pistauer reiste på et tysk pass. Han er israeler og Ærbel antok at hans pass var falsk. Sevenier brukte trolig et fransk pass som antakelig også var falsk.

I Oslo og senere på Lillehammer kom tiltalte i kontakt med flere personer som alle deltok i oppdraget. Han forsøkte å telle dem og var kommet til at det måtte være mellom 15 og 20 stykker. Han kjente ikke navnet på alle, og de navn som ble brukt var for de flestes vedkommende falske. Det var mannen som ble kalt Mike som var sjefen for aksjonen. Det var ham han traff på «Grillen» på Lillehammer sammen med damen med det røde håret. Hun ble for øvrig kalt Tamara. Mike har en meget høy stilling innen MOSSAD og hans assistent eller nestkommanderende viste seg å være Lesley. Det var ukjent for Ærbel at Lesley skulle være med inntil han traff ham i Oslo. Han kom også i kontakt med en mann som ble kalt Danny (Raol Cousin). Han reiste på syd-amerikansk, trolig argentinsk pass. Videre møtte han en mann som ble kalt Zvika og det var ham som hadde ansvaret for pengene de brukte. I Oslo kom tiltalte i kontakt med Zvika pr. telefon da han skulle ha penger til å betale leiligheten han leiet. Zvika oppholdt seg hos en mann som er ansatt i El Al og telefonnummeret til denne mann hadde tiltalte notert bakerst i sitt pass.

Fredag den 20. juli ved 17-tiden så Ærbel 2 mann kjøre i en bil med CD-skilte, og disse hadde samme oppdrag som tiltalte. Ærbel så ikke selv bilen men Lesley pratet om det. Han trodde ikke disse 2 var fra ambassaden i Oslo men muligens fra den israelske ambassade i Brussel eller Haag. Tiltalte antok at de var fra den europeiske Sentral til MOSSAD, som flyr mellom forskjellige. Han pratet ikke med disse 2, men han hørte at de snakket hebraisk.

Jeg går ikke nærmere inn på hans forklaringer om oppholdet i Oslo og Lillehammer men nevner at Ærbel overfor politibetjent Ravlo den 24. juli fortalte at han hadde sett endel bilder av Bouchikhi på «Grillen» på Lillehammer da han spiste lunch der sammen med Mike og Tamara. Det var Mike som hadde disse bildene og de ble forevist for å få bekreftet at de da hadde funnet frem til riktig mann. Det var ingen uenighet om det. Heller ikke da ble det sagt noe om hva som skulle foretas med mannen «men de mente det var klart at han var innblandet i planene om terroraksjonen». Tiltalte hadde ingen formening om hva som skulle skje med Bouchikhi og han var slett ikke klar over at han skulle drepes.

Etter at Bouchikhi hadde forlatt kinoen på Lillehammer lørdag kveld sammen med sin kone, var alle de som deltok i aksjonen tilstede i aksjonen tilstede i området, bortsett fra Pistauer som var reist. Ærbel fulgte etter Bouchikhi til bussen i den hvite Peugeot personbil sammen med Marianne, Lesley og Patricia. 5 minutter etterat bussen hadde kjørt fra holdeplassen i Storgaten, kom det ordre over walkie-talkie at alle biler skulle kjøre hjem. Tiltalte trodde det var Mike som ga ordren gjennom radio.

Da denne ordre kom så tiltalte ingen av de andre bilene og han visste heller ikke hvor de forskjellige bilene befant seg eller hvem som brukte de forskjellige bilene på det tidspunkt. Han hadde derfor intet kjennskap til hvem som skjøt Bouchikhi og han hadde heller ikke senere hørt noe om det. Han hadde ikke sett noen bære våpen.

Tiltalte hadde i en tidligere forklaring fremholdt at han ikke ville blitt med på oppdraget hvis han hadde hatt kjennskap til formålet. På spørsmål svarte han politibetjent Ravlo den 24. juli at han ikke utelukket at det ville ha blitt lagt press på ham hvis han hadde tatt et slikt standpunkt.

I en forklaring av 26. juli 1973 på Lillehammer kom tiltalte overfor politibetjent Ravlo inn på at det oppdrag han hadde vært med på hadde som formål å trygge israelske interesser. For å gjøre dette ennå mer klart ville han opplyse at han ved 12-tiden onsdag den 18. juli ble med Pistauer og Sevenier på en kjøretur til den israelske ambassadørs bolig i Oslo for å se om det var mistenkelige personer i nærheten. Uten at det ble sagt noe direkte på det tidspunkt oppfattet Ærbel situasjonen slik at man fryktet en aksjon mot boligen. Utenfor huset hvor ambassadøren bodde sto en uniformert politibil, og da de så denne uttalte Pistauer at alt var i orden og de returnerte derfor med det samme.

På spørsmål fra politibetjent Ravlo fortalte Ærbel at det var lørdag ettermiddag han fikk beskjed om at han skulle reise tilbake til Oslo samme dag. Det var Lesley som sa dette like før de dro til Langseth hotell på Lillehammer for å betale regningen. Det ble ikke oppgitt noen grunn for tilbakereisen.

Zwi Steinberg

Zwi Steinberg ble som nevnt pågrepet i Yigal Eyals leilighet i Tuengen alle 14 C tirsdag 14. juli om kvelden. Den 25. juli 1973 forklarte han til politibetjent Leif A. Lier at han både er israelsk og brasiliansk borger. Når det gjelder personlige opplysninger forøvrig, vises til redegjørelsen side 16-17.

Tiltalte ankom Fornebu tirsdag 17. juli 1973 (eller 18. juli) med fly fra Frankrike via Amsterdam. Ut fra en hotell-liste bestemte han seg for å bo på Hotell Norum. I hotellboken skrev han seg inn som Waldemar Henrique Steinberg som er hans brasilianske navn. Zwi som han bruker og kalles i Israel er en oversettelse av hans brasilianske navn. Like etter at han hadde pakket ut på hotellet, tok han en drosje til Tuengen alle 14 C hvor hans venn Yigal Eyal bodde.

Tiltalte hevdet at han husket svært dårlig hva han foretok seg om kvelden etter ankomsten og de etterfølgende dager. Han bodde på hotell Norum til enten lørdag 21. eller søndag 22. juli. Han hadde ikke vært utenom Oslo bortsett fra en gang da han reiste til Fornebu for å sjekke flytider. Det var meningen han skulle ha reist fra Oslo til København med tog den 25. juli og han hadde allerede ordnet med billett til toget.

Hos Yigal Eyal hadde han truffet en del mennesker både menn og kvinner. Han husket ikke navn på disse med unntak av en mann han kjenner under navnet «Mickie». (Antas å være Micael Dorf). Dessuten kunne han huske navnet på en mann han hadde snakket med i den israelske ambassade som han kjente under navnet «Gino». Han hevdet at han overhodet ikke kjente noe til den saken han var arrestert i forbindelse med, og han kjente heller ikke navn på personer som eventuelt (*uklart, falt ut fra siden, jss*)

Lillehammer forhørsrett avsa den 25. juli 1973 fengslingskjennelse over tiltalte som ble siktet for forbrytelse mot straffelovens § 233, 1. og 2. ledd.

Hos tiltalte ble det beslaglagt et eksemplar av Cappelens bykart 60 for Stor-Oslo og indre by. På dette kartet var stedet Østerås ringet inn med blått, og på hver side av Ovenbakken og Otto Ruges vei var det trukket en blå strek.

I en forklaring av 17. august 1973 overfor politiavdelingssjef Rolf Harry Jahrman og politibetjent Leif A. Lier opplyste tiltalte at han under sitt opphold i Amsterdam den 18. juli 1973 ble kontaktet av en venn som han ikke ønsket å oppgi navnet på. Vennen sa at han skulle reise til Oslo hvor han ville bli kontaktet av en person ved navn «Iosi» (dvs. Josef på hebraisk). Allerede i Amsterdam ble det bestemt at han i Oslo skulle kontaktes enten på sitt hotell eller hos Yigal Eyal i Tuengen alle 14 C.

Men han oppholdt seg hos vennen Yigal Eyal under det første besøket hos ham, ble han oppringt av en mann som han ikke kjente da, men som var «Iosi». «Iosi» ba tiltalte gå til Tivoligrillen for å møte ham der. Tiltalte oppga hvordan han ville være kledd.

På Tivoligrillen kom det en mann bort til tiltalte og sa at han het «Iosi». Mannen som var alene, snakket hebraisk. Etter en kort stund kom det to menn til som tiltalte ikke kjente. Den ene hadde skjegg. Han fikk senere rede på at disse var Dan Ærbel og Gustav Pistauer. «Iosi» sa at han ikke hadde bruk for tiltalte for øyeblikket, men at han måtte holde seg klar og vente enten på hotellet eller i Eyals leilighet. Videre fikk tiltalte i oppdrag å dra til Fornebu for å møte noen personer som ville komme med fly i løpet av kvelden. Tiltalt fikk oppgitt flight-nummeret og signalementet på en av personene som var ventet. Han skulle si til vedkommende at han skulle bo på Panorama Sommerhotell.

På Fornebu var det ikke mange mennesker om kvelden og tiltalte hadde ingen vanskeligheter med å finne den personen han skulle møte. Det var en mann som kom sammen med to kvinner. Etter å ha møtt disse tre, reiste han tilbake til Hotell Norum hvor han oppholdt seg resten av kvelden.

Torsdag 19. eller fredag 20. juli fikk tiltalte en telefonoppringing fra «Iosi» som ba ham komme til en restaurant i sentrum. Tiltalte oppholdt seg da i Yigal Eyals leilighet. Han husket ikke om det var Theaterkafeen eller Tivoligrillen

som ble oppgitt som avtalt møtested. Av Iosi» fikk tiltalte ved denne anledning overlevert kr. 15.000,- som han ble bedt om å beholde inntil han fikk beskjed fra Dan Ert. Det var ham pengene var bestemt for. Deretter dro tiltalte tilbake til Eyals leilighet, og mens han var der, fikk han en telefon fra Ert som ba ham møte seg på en restaurant i sentrum. Pengene ble like etter utbetalt til Ert på restauranten «Busy Butler».

Av «Iosi» fikk tiltalte også beskjed om å hente Gustav Pistauer på hans hotell og kjøre ham til Fornebu. Pistauer hadde vondt i ene benet og hadde vanskelig for å gå. «Iosi» oppga avreisetidspunktet, og neste morgen (lørdag 21. juli 1973) hentet tiltalte Gustav Pistauer på Ritz Hotell i en drosje som han hadde bestilt fra Hotell Norum. Han trodde at Pistauer reiste til København.

Om aften lørdag 21. juli ringte «Iosi» til tiltalte som da befant seg i Eyals leilighet og avtalte et møte søndag morgen ved frokost-tid. Ved 0800-tiden søndag morgen forlot tiltalte sitt hotell i drosje og dro til Østbanen hvor han satte sin bagasje i en oppbevaringsboks. Deretter reiste han til Rådhuset hvor han ved trappen møtte «Iosi» som avtalt. Her fikk tiltalte beskjed om å kjøre en blå eller grønn Volvo til en nærmere oppgitt adresse i en av Oslos forsteder. Ved ankomsten til det oppgitte sted traff han Dan Ert utenfor, og begge gikk inn i leiligheten hvor det befant seg to kvinner og en mann. Det var disse tiltalte tidligere hadde møtt på Fornebu. Mens tiltalte var i leiligheten, dro Dan Ert - og så vidt han husket en av kvinnene - for å kjøpe noe å spise. Etter ca. 1 times tid returnerte tiltalte til Oslo i drosje og traff ved 1200-tiden «Iosi» som han trodde da var alene. Han skulle visstnok reise til København etterpå.

Hver gang tiltalte snakket med «Iosi» i telefonen skjedde det i Yigal Eyals leilighet. Såvidt han husket ringte «Iosi» ham 2-3 ganger, og han trodde at samtalene kom fra Lillehammer. Han husket ikke hva de snakket om og han trodde ikke at det var om noe av særlig interesse. Imidlertid mente han at «Iosi» en gang hadde spurt om noen hadde ringt ham.

Tiltalte besøkte Yigal Eyals leilighet hver dag i tiden fra 18. til 24. juli. Noen ganger gikk han ditt på eget initiativ, noen ganger ba Eyal ham komme. Flere ganger møtte han Dorf der og ved en anledning traff han også «Gino». Eyal var til stede flere ganger når «Iosi» ringte, og det var mulig at også Dorf var der, men såvidt tiltalte visste, var det bare ham «Iosi» snakket med.

På spørsmål om han hadde fått instruks om å forlate landet, erklærte tiltalte at han ikke ønsket å uttale seg om det.

I en forklaring av 20. august 1973 nevnte tiltalte bl.a. at det under hans opphold i Eyals leilighet ikke ble snakket om noe spesielt. Man diskuterte bare norske forhold, og han husket det ble fremholdt at de som var knyttet til ambassaden følte seg noe isolert fordi de ikke forsto norsk. Tiltalte hadde aldri selv vært i den israelske ambassade.

Tiltalte mente at han hadde hatt to eller tre telefoner fra Lillehammer, men han utelukket ikke at det kunne vært flere. Han mente å huske at han fikk den siste telefonen fra «Iosi» lørdag kveld mens han var hos Yigal Eyal. Han hadde ingen formening om når og hvorfra «Iosi» ringte, men han forlot selv Eyals leilighet ca. kl. 2300, og han måtte derfor ha hatt nevnte telefonsamtale mellom kl. 2200 og kl. 2300. Det var under denne telefonsamtalen «Iosi» avtalte møte foran Rådhuset søndag morgen ca. kl. 0830 eller kl. 0900. De skulle spise frokost sammen. Tiltalte husket ikke hvilke ord telefonsamtalene ble åpnet med, men han utelukket ikke at man begynte med «shalom» da dette er vanlig.

Før tiltalte ble arrestert, visste han ikke at han hadde hatt noen «forbindelse» med Lillehammer-saken. Han foretrakk ikke å opplyse noe om sine forbindelser eller sine forhold før han kom til Norge.

Michael Dorf

Som Zwi Steinberg ble Michael Dorf pågrepet i Yigal Eyals leilighet tirsdag kveld den 24. juli 1973. Han oppga å bo på Filidelfia Hotel. Det vises til personopplysningene om ham på side 17-18.

Han ble foreholdt at han ifølge passet var reist ut av Israel siste gang den 21. mai 1973. Retur-innreise kunne ikke ses innstempelt. Tiltalte opplyste at dette var en tur han tok til Paris for å besøke venner. Han nektet å oppgi deres navn.

Omlag en måned før han ble arrestert begynte han å tenke på å ta en tur til Norge og Sverige. Det var ikke noe spesielt som fikk ham på tanken. Han hadde ingen venner her, og han orienterte seg ikke i ambassaden på forhånd. Han kjøpte flybillett i El Al's kontor i Tel Aviv for egne penger og hadde med seg US \$ 600-700 ved avreisen.

Han reiste alene fra Tel Aviv og han traff ingen kjente på flyet hit eller på flyplassen i Zürich eller i København hvor han for øvrig ikke var ute av flyet. Han kom til Oslo onsdag 18. juli 1973 ved 17-18-tiden og gikk rett til den israelske ambassaden som imidlertid var stengt. I nærheten fant han et hotell han tok inn på (KNA), og neste dag, torsdag den 19. juli oppsøkte han ambassaden for å skaffe seg arbeide under oppholdet i Norge som han regnet med ville vare 8-10 dager. Han fikk straks arbeide av ambassadøren, men han ville ikke opplyse noe om hva dette arbeidet gikk ut på.

På ambassaden traff han Dov Lapidot som hadde bodd på Filadelfia Hotell en måneds tid. (Lapidot er ikke oppført i diplomatlisten). Lapidot fortalte at det var billigere der enn på KNA, og tiltalte flyttet derfor dit allerede den 19. juli 1973. Om dagen arbeidet han i ambassaden, og om kveldene ruslet han rundt i Oslo. Nesten hver kveld var han innom hos Yigal Eyal. Av etterforskeren, politibetjent G. Andreassen ble han på tre forskjellige måter spurt om det bodde andre israelere på Filadelfia Hotel enn han og Lapidot. Dette benektet han og svaret at det var ingen andre israelere der da han kom til hotellet. Senere under avhøret ble han spurt om dette igjen, men han fastholdt det han hadde sagt. Da han ble foreholdt at det på rommet ved siden av han bodde en israelsk attache ved navn Joseph Gonen og som hadde kommet til hotellet samme dag som ham, bemerket tiltalte at han hadde glemt ham. (Joseph Gonen har senere overtatt stillingen som sikkerhetsoffiser ved den israelske ambassade etter at Yigal Eyal ble erklært persona non grata og ble utvist fra riket).

I en forklaring av 26. juli 1973 fastholdt tiltalte i store trekk sin første forklaring, men ga noen flere og detaljerte opplysninger om hotelloppholdene og sine bevegelser i Oslo. Jeg finner imidlertid ikke grunn til å referere denne forklaring.

I tiltaltes bag som ble beslaglagt av politiet, ble det bl.a. funnet et håndskrevet skriftstykk på hebraisk. Dette vil bli dokumentert i retten i original og i oversettelse. Jeg nevner at dette skriftstykk som tiltalte har erklært å ha nedtegnet, inneholder seks punkter hvorav de fire første er ordrer til tiltalte Zwi Steinberg og de to siste beskjeder til tiltalte. Skriftstykket lyder i foreløpig oversettelse:

- a) «Forlat Norges hovedstad med tog i kveld (natt) til Danmarks hovedstad.
- b) Utreisen (skal foregå slik at) når du (kommer) i passdokumentasjon (passkontroll?) er israeler.
- c) Fra Danmarks hovedstad fortsett og reis til Amsterdam og slutt deg til SNT.

- d) Ta ikke med deg noen (som helst) dip-post eller dokumenter – bare den forgitte dokumentasjon (det falske passet?).
- e) Miqi (Micky?) vil forbli i ambassade (boligen)/ambassaden (uklart om det dreier seg om adj. eller subs.) i Norges hovedstad med/i den nåværende dekning/skjul og vil opprette forbindelse med QHT (?) for å utsette/holde tilbake at QHT oppretter forbindelsen (el.: for å lokalisere at QHT vil opprette forbindelsen, el.: etter at QHT har (egentlig kommer til å ha) opprettet (forbindelsen)).
- f) Miqi vil rapportere avismeldingen til MSD (Mosad institusjon, organisasjon. Mosad= fundament, hovedsete?) om saken».

Professor i semittisk ved Universitetet i Oslo, Ebbe E. Knudsen har oversatt skriftstykket slik:

1. «Dra bort fra Norges hovedstad med jernbane. Han anbefalte til Danmarks hovedstad.
2. Avreise så snart du er i dokumentasjon av israelsk pass.
3. Fra Danmarks hovedstad skal du reise videre til Amsterdam og ta kontakt med «cent»/SNT.
4. Du må ikke ta med deg noe kontroversiell post eller noen dokumenter - bare nevnte dokumentasjon.
5. Miki skal bli igjen i ambassaden i Norges hovedstad i dekning for øyeblikket og opprette kontakt med KHT for å lokalisere/spore at KHT (hvere???) kontakten.
6. Miki skal rapportere til «basis» særlige nyheter om emnet.

I en forklaring av 21. august 1973 overfor politibetjent Ulf Valstad opplyste tiltalte at han ca. en uke før den 18. juli av noen i Israel som han ikke ville eller kunne oppgi navnet på, ble bedt om å reise til Norge for å utføre et oppdrag. Han var heller ikke villig til eller kunne ikke si hvem han skulle utføre oppdraget for. Det eneste han kunne fortelle var at han av sin oppdragsgiver fikk overlatt penger og en flybillett til Norge.

Han fikk beskjed om å finne «et dekke» i Norge for den tiden han skulle være beskjeftiget med oppdraget. I Norge skulle han bli kontaktet av en person han ikke kjente. Tiltalte ordnet selv med en jobb i den israelske ambassade i Oslo gjennom en venn av faren. Han mente selv at dette var et godt «dekke» da han er student og det er vanlig for studenter å reise over hele verden. Oppdragsgiveren ble informert om at han hadde skaffet seg arbeide ved ambassaden som «dekke», og han fikk da beskjed om å dra til Oslo den 18. juli. Samtidig fikk han vite at han ville bli kontaktet i ambassaden i Oslo den 20. juli (fredag). Vedkommende person ville gi ham en beskjed som han i sin tur skulle overbringe til et oppgitt telefonnummer i Haag. Han noterte straks dette telefonnummer i sin lille notisbok. Han fikk ingen opplysning om varigheten av oppholdet i Norge eller hvem som skulle gi ham ordre om å returnere til Israel.

Fredag den 20. juli ble han i ambassaden oppringt av en mann som sa: «Jeg heter Gil og er mannen som skulle kontakte deg, og så vidt jeg vet har du et telefonnummer til Haag. Når du ringer dette telefonnummeret må du spørre etter en bestemt person». Gil nevnte navnet på denne personen, men tiltalte verken kunne eller ville oppgi dette navnet. Det eneste han ville si var at han etter denne telefonsamtalen med Gil, noterte bokstavene SNT (CNT) ved

siden av telefonnummeret til Haag. Han ville eller kunne ikke si noe mer om meningen med bokstavene SNT (CNT).

I nevnte forklaring redegjorde tiltalte for sine bevegelser og gjøremål i Oslo frem til lørdag 21. juli, men jeg finner ikke grunn til å referere hans fremstilling for så vidt. Ved 1400-tiden lørdag 21. juli fikk han en ny telefonhenvendelse fra GIL som heller ikke da hadde noen beskjeder som skulle formidles til Haag. Han ville ringe igjen søndag 22. juli til tiltaltes hotell.

Søndag til avtalt tid ringte Gil og spurte tiltalte om han kunne få tak i nyheter fra norske aviser. Da verken tiltalte eller Gil forsto norsk, ble tiltalte spurt om muligheten for å få nyhetene oversatt. Gil ga ham beskjed om å se etter om han kunne finne nyheter vedrørende et drap på Lillehammer. Videre fikk han ordre om å ringe den tidligere nevnte personen i Haag og rapportere til ham enten han fant noe om drapet på Lillehammer i avisen eller ikke. Gil opplyste at han ville reise og at tiltalte deretter ville få instruksjoner fra mannen i Haag om hva han skulle gjøre.

Mandag 23. juli noterte han det han kunne finne om drapet i morgen- og kveldsavisene. Han merket seg alt han kunne finne om offeret, om at en internasjonal organisasjon kunne stå bak, at folk fra forskjellige land var involvert og at drapet kunne ha forbindelse med narkotika. Senere på dagen ringte han til Haag fra en telefonkiosk i Oslo sentrum og meddelte sin kontakt hva han hadde funnet i avisene. Han brukte temmelig mye penger på denne samtalen. Tiltalte fikk beskjed om å ringe igjen tirsdag 24. juli mellom kl. 1900 og kl. 2000. Det ble spesielt understreket at han måtte få tak i opplysninger om de personer som var arrestert.

Tiltalte ringte til avtalt tid på tirsdag, og det hadde da lyktes ham å få vite en del om de personer som var pågrepet, deres nasjonalitet og kjønn bl.a. Under denne telefonsamtalen var det tiltalte mottok den håndskrevne ordre på hebraisk som er referert i oversettelsen foran. Da han fikk denne beskjeden forsto han at Zwi Steinberg var i Oslo i samme oppdrag som han selv. Han hadde truffet Zwi hos Yigal Eyal. Mannen i Haag ga ham ordre om ikke å ringe flere ganger da han selv ville reise. Han sa ikke hvor.

Tiltalte visste hvem som skjulte seg bak QHT, men han kunne ikke gi noen opplysninger om denne betegnelsen. På grunn av at denne redegjørelse er blitt detaljert og lang akter jeg under hovedforhandlingen å oppsummere hovedpunktene i den og herunder gjøre bruk av visuelle hjelpemidler. Jeg antar at det er tilstrekkelig å kommentere vitneoppgaven under hovedforhandlingen.

Vedlegg 3

Rettsbok for Eidsivating lagmannsrett

Hovedforhandling

År 1974 den 3. januar ble rett holdt i rettssal nr. 3, kl. 0900 Oslo Tinghus

Rettens formann: Lagdommer Erling Haugen.

Meddommere: lagdommer Karl Lous, lagdommer Astri Rynning.

Domsmenn:

Husmor Grete Olsen Berger, Oslo.

Skolestyrer Jan Deschington, Nesodden.

Husmor Karin Synnøve Nilsen, Oslo.

Sivilingeniør Øivind Jentoft Aksnes, Oslo.

- som alle avga forsikring.

Protokollfører: Liv Jensen.

Sak nr. 182/1973.

Den offentlige påtalemyndighet

Statsadvokat Håkon Wiker

mot

1. Marianne Gladnikoff (Forsv.: H.r.advokat J.W. Myhre, Oslo).
2. Sylvia Rafael.
3. Abraham Gehmer. (Forsv.: Advokat Jon Christophersen, Oslo)
4. Dan Ærbel (Forsv.: H.r.advokat Thorvald Wiig, Trondheim)
5. Zwi Steinberg.
6. Michael Dorf. (Forsv.: H.r.advokat Annæus Schjødt, Oslo)

- i. strl. § 233, 1. og 2. ledd,
- ii. strl. § 91 a,
- iii. strl. § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ.

Til stede: Statsadvokat Håkon Wiker, hjelpestatsadvokat Holen og forsvarerne.

De tiltalte møtte ikke i det de av sikkerhetsmessige grunner ikke kunne fremstilles. Det var imidlertid spørsmål av ren prosessuell art som burde drøftes og avgjøres før realitetsforhandlingene begynner 7. ds. og det var enighet om at det var unødvendig at de tiltalte var tilstede under dagens rettsmøte. Rettens formann gjorde domsmennene oppmerksom på at de var utelukket fra å gjøre tjeneste dersom de var i noe tilfelle som er nevnt i § 106 eller § 107 i domstolsloven. Han oppfordret domsmennene og partene til å si fra om dette var tilfelle. Han oppfordret også domsmennene til å si fra om det for deres vedkommende forelå slike omstendigheter som er nevnt i § 108 i domstolsloven.

H.r.advokat Schjødt forutsatte at ingen av domsmennene hadde nær tilknytning til noen arabiske eller israelske organisasjoner. Det fremkom ingen bemerkninger fra domsmennene. H.r.advokat Jonas W. Myhre meddelte at forsvarerne ville ta opp spørsmål om de juridiske dommers habilitet, om anvisning av saken for så vidt angår tiltalens I for Marianne Gladnikoff og om saken skal gå for lukkede dører. På forespørsel fra lagmannen erklærte statsadvokat og forsvarere seg enig i at alle tre spørsmål kunne prosederes i dag og kjennelsene og beslutningene kunne avsies i rettsmøte i morgen.

H.r.advokat Jonas W. Myhre mente at den redegjørelse som statsadvokaten hadde sendt rettens juridiske medlemmer og forsvarere, var altfor detal-

jert og omfattende og også på visse punkter feilaktig. At de juridiske dommere hadde lest redegjørelsen, måtte få virkning for deres habilitet og han nedla denne påstand:

«*De tre juridiske dommere viker sete.*»

De andre forsvarere sluttet seg til h.r.advokat Myhres påstand.

Statsadvokaten mente at lesningen av redegjørelsen ikke kunne ha noen følger for de juridiske dommers habilitet.

H.r.advokat Jonas W. Myhre tok deretter opp spørsmålet om anvisning av pkt. I i tiltalen for tiltalte nr. 1 Marianne Gladnikoff idet han mente at denne del av tiltalen burde føres etter straffelovprosesslovens regler.

Statsadvokaten anførte at tiltalens I og II burde forenes til felles behandling, og saken skal da gå etter landssvikrettergangslovens regler.

Dørene ble lukket, jfr. domstollovens § 124 2. ledd.

H.r.advokat Annæus Schjødt tok med tilslutning av de øvrige forsvarere opp spørsmålet om lukkede dører, idet hensynet til del tiltaltes sikkerhet absolutt talte for det, jfr. domstolslovens § 126, 1. ledd i.f.

Statsadvokat Wiker fremholdt at påtalemyndigheten gjerne ville følge straffeprosesslovens hovedregler om at hovedforhandlinger skal foregå for lukkede dører.

Kl. 12,30 utsattes forhandlingene til neste dag fredag 4. januar 1974 kl. 13,30.

Retten hevet kl. 13,30.

År 1994 fredag den 4. januar kl. 13,30 fortsatte behandlingen av saken med de samme dommere.

Til stede statsadvokat Håkon Wiker, hjelpestatsadvokat Holen og forsvarerne med unntak av h.r.advokat Thorvald Wiig.

Lagmannen meddelte at retten har besluttet å overføre behandlingen av saken fra Hedmark og Oppland lagsogn til Oslo lagsogn, jfr. strpl. § 137.

Etter rådslagning og stemmegivning for lukkede dører avsa retten slik

Kjennelse:

Ved tiltalebeslutning av 4. desember 1973 har statsadvokatene i Eidsivating satt de 6 tiltalte Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer, Dan Ærbel, Zwi Steinberg og Michael Dorf under tiltale til fellelse etter

I: Straffelovens § 233, 1. og 2. ledd ved med overlegg å ha voldt Ahmed Bouchikhis død 21. juli 1973 i Lillehammer eller å ha medvirket til dette drap:

II.: Straffelovens § 91 a ved i dagene forut for drapet hemmelig eller ved ulovlige midler å ha søkt å samle opplysninger om personlige forhold vedrørende Kemal Benamane og/eller Ahmed Bouchikhi idet de visste at slike opplysninger kunne volde fare for de nevnte personers eller andres liv eller helbred eller å ha medvirket hertil.

III: Straffelovens § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ, for nr. 2 Rafael og nr. 3 Gehmer ved å ha benyttet falske pass.

I tiltalebeslutningen er anført at saken blir å behandle etter lov om rettergang i landssviksaker av 21. februar 1947 nr. 2 § 1, punkt 1 a og f. Etter at retten var konstituert med 4 domsmenn, trukket ut av utvalget for lagrettmenn, ble det fra forsvarernes side reist innsigelser mot sakens fremme, idet det dels ble gjort gjeldende at de juridiske dommere måtte anses inhabile til å delta i sakens behandling, dels fra forsvareren for tiltalte nr. 1 Gladnikoff, om at tiltalen etter strl. § 233 ikke kunne behandles etter lov av 21. februar 1974.

Til begrunnelse for det første punkt har forsvarerne i fellesskap i det vesentlige anført at påtalemyndigheten har utarbeidet en redegjørelse om saken på 69 sider. Denne er tilstillet de juridiske dommere i saken. Forsvarerne har først fått denne umiddelbart før hovedforhandlingens begynnelse, en av forsvarerne 2. januar 1974 og en først samme morgen som rettsmøtet skulle holdes 3. januar 1974.

Forsvarerne gjør gjeldende at en redegjørelse av dette omfang ligger klart utenfor det straffeprosesslovens § 292, 4. ledd sikter til med «kort redegjørelse for saken og dens beviser».

Redegjørelsen gir inngående opplysninger om de tiltaltes personlige forhold, har et avsnitt om «bakgrunnen for drapet» som ikke har støtte i sakens dokumenter og inneholder videre omfattende referater av de tiltaltes politiforklaringer.

Forsvarerne mener at det på forskjellige punkter kan rettes innvendinger mot riktigheten av redegjørelsen.

Det er vist til at redegjørelsen skal ha til hensikt å orientere lagmannen slik at denne skal kunne lede forhandlingene og eksaminere de tiltalte. Det må imidlertid stilles strenge krav til redegjørelsens objektivitet og upartiskhet, de samme krav som må stilles til statsadvokatens innledningsforedrag.

Ved en redegjørelse av den art og det omfang som her er gitt mener forsvarerne at det før hovedforhandlingens begynnelse er fremlagt for dommerne bevisstoff som er egnet til å påvirke dommernes oppfatning av saken. Dette må være i strid med de regler som gjelder om at hovedforhandlingen skal være muntlig og bevisførselen skjer umiddelbart for den dømmende rett.

Forsvarerne anser det av prinsipiell betydning å få fastslått at dommerne ikke på forhånd skal kunne påvirkes på denne måte.

Forsvarerne mener at konsekvensen på dette standpunkt må være at de dommere som har fått tilstillet redegjørelsen og har lest denne, må anses ugitte til å delta i sakens behandling. Det antas å foreligge særegne omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til dommernes uhildethet, slik at disse må vike sete etter domstolslovens § 108.

Forsvareren for tiltalte nr. 1 Gladnikoff, h.r.advokat Jonas Myhre, har med tilslutning av de andre forsvarerne nedlagt påstand om at de juridiske dommere i saken viker sete.

Statsadvokaten har avvist denne innsigelse og har pekt på at det etter straffeprosessloven er hans plikt å gi en redegjørelse til retten, forsvarerne har i og for seg ikke krav på å få redegjørelsen. Redegjørelsen inneholder påtalemyndighetens syn på saken og grunnlaget for tiltalebeslutningen. Den er alene ment som en støtte til å kunne sette seg inn i saken og er i seg selv ikke noe bevis.

Det kan ikke innrømmes at det forhold at dommerne har lest redegjørelsen skulle være særlige omstendigheter som kan føre til inhabilitet.

Forsvareren for tiltalte nr. 1, Gladnikoff, h.r.advokat Jonas Myhre, har videre reist innsigelse mot at tiltaleposten om drap fremmes etter lov om rettergang i landssviksaker av 21. februar 1947.

En sak om drap skal fremmes etter straffeprosesslovens vanlige regler, slik at skyldspørsmålet avgjøres av en jury.

Det innrømmes at lov om rettergang i landssviksaker her kommer til anvendelse når det gjelder tiltalen etter strpl. § 91 a som hører til straffelovens kapitel 8. Det innrømmes likeledes at det etter landssvikretterganglovens § 1 nr. 1 f er adgang til en forening når «de straffbare handlinger finnes å burde

behandles i en sak». Forsvareren mener at det her foreligger sterke grunner som taler for en oppdeling av saken og at domstolen må vurdere dette.

Det pekes på at drapet er den alvorligste tiltalepost, at straffeloven § 91 a ble tilføyet i straffeloven i 1950, altså etter at lov om rettergang i landssviksaker var gitt, at denne bestemmelse nærmest ved en tilfeldighet ble plassert i straffelovens kapitel 8 uten at man overveiet konsekvensene av dette.

Det dreier seg her om 2 forskjellige straffbare handlinger, de objektive og subjektive sider ved handlingene er forskjellige og de 2 straffbare handlinger skal ordinært behandle etter forskjellige rettergangsregler.

Av hensyn til tiltalte og av rettssikkerhetshensyn bør tiltalen for drap behandles etter de vanlige rettergangsregler. idet lov om rettergangsordning i landssviksaker instruerer en spesialordning for visse arter saker.

Forsvareren mener at straffeprosesslovens § 133 ikke inneholder noe påbud om kumulasjon, som skulle gjelde for alle tilfelle.

Forsvareren har nedlagt påstand om at saken for Marianne Gladnikoff avvises forsåvidt angår tiltalebeslutningen post I.

De øvrige forsvarere har ikke uttalt seg om spørsmålet.

Statsadvokaten har forlangt saken fremmet som nevnt i tiltalebeslutningen.

Han anfører at når det gjelder tiltalen etter straffeloven § 91 a, er det påbudt at saken skal behandles etter lov om rettergang i landssviksaker.

Det er her sterke grunner som taler for at saken behandles under ett og da må det skje etter rettergangslov. Det er de samme faktiske forhold som ligger bak begge de 2 straffbare forhold som er omhandlet i tiltalebeslutningen, idet det i virkeligheten er et og samme saksforhold. Dette fremgår av den faktiske beskrivelse i tiltalebeslutningen.

En oppdeling av saken ville i dette tilfelle vært helt upraktisk, og ville betegne brudd på sikker praksis.

Retten vil om de spørsmål som er reist bemerke:

Etter straffeprosesslovens § 292, 4. ledd skal statsadvokaten sende lagmannen en kort redegjørelse for saken og dens beviser. Det er ikke foreskrevet at redegjørelsen skal sendes forsvarerne, men dette har i de senere år vært praksis, i hvert fall i større saker.

Redegjørelsen er i dette tilfellet overensstemmende med vanlig praksis også tilstillende de to øvrige juridiske dommere.

Den redegjørelse som statsadvokaten her har gitt er mer detaljert og mer omfattende enn vanlig.

Retten kan imidlertid forstå at det i denne omfattende sak med en rekke detaljer kan ha vært ønskelig for statsadvokaten å gi en så omfattende redegjørelse. Det vil også etter rettens mening være en fordel såvel for dommere som for forsvarerne med en så omfattende redegjørelse, og retten kan ikke bebreide statsadvokaten at redegjørelsen har fått dette omfang.

Hensikten med redegjørelsen er at den skal danne grunnlaget for bevisførselen i saken, men redegjørelsen er i seg selv ikke noe bevismiddel. Hvis redegjørelsen skulle inneholde uriktigheter, vil dette bli klarlagt under forhandlingenes gang, blant annet ved eksaminasjon av de tiltalte og ved forsvarernes prosedyre.

Retten kan ikke anta at det skulle være til skade for de tiltalte om dommerne har lest redegjørelsen på forhånd.

Det er klart at avgjørelsen i saken overensstemmende med straffeprosesslovens § 249 må bygges på de beviser som er fremført under hovedforhandlingen.

Retten kan ikke se at det er noe holdepunkt for at dommerne om de skulle ha lest redegjørelsen på forhånd, ikke skulle stå helt fritt til å bedømme de bevis som fremkommer under hovedforhandlingen.

Retten kan derfor ikke anta at det skulle foreligge særlige bestemmelser som skulle tilsi at noen av dommerne burde vike sete overensstemmende med domstolslovens § 108.

Om den annen innsigelse som er reist fra forsvareren, bemerker retten at etter lov om rettergang i landssviksaker av 21. februar 1947 § 1 nr. 1 a, skal saker etter straffelovens kapittel 8 og 9 behandles etter denne lov, altså uten jury. Etter § 1 f kan også saker etter andre straffebud behandles etter de samme bestemmelser.

Det er etter rettspraksis på det rene at også forbrytelser begått etter frigjøringen skal behandles etter loven av 21. februar 1947 når det gjelder overtredelser av straffelovens kapitler 8 og 9, altså som i dette tilfelle § 91 a. Retten anser det likeledes på det rene at det er formell adgang til å behandle hele saken etter de to straffebestemmelser under ett overensstemmende med § 1 nr. 1 f.

Det spørsmål retten må ta standpunkt til er om forbrytelsene mot de to forskjellige straffebud «finnes å burde behandles i en sak».

Retten viser her til straffeprosesslovens § 133 hvoretter forfølgning for flere straffbare handlinger som regel blir å forene i en sak. Retten antar at dette alminnelige prinsipp også må legges til grunn ved behandling av saker etter landssvikrettergangsloven.

Det er videre etter rettens mening sterke saklige grunner som taler for at saken i sin helhet behandles etter denne rettergangsordning.

De to handlinger som er beskrevet i tiltalebeslutningen henger nøye sammen. Dette fremgår allerede av tiltalebeslutningens tekst. De opplysninger som må skaffes til veie og de bevis som vil måtte føres, vil stort sett være de samme for begge de straffbare handlinger.

Det er vanskelig å forstå at en oppdeling her i det hele tatt kan la seg gjennomføre.

Forsvarerens påstand om at saken delvis skal avvises kan derfor ikke tas til følge.

Kjennelsen er enstemmig.

Slutning

Påstanden om at de juridiske dommere i saken, nemlig lagdommer Erling Haugen, lagdommer Karl Lous og lagdommer Astri Rynning, viker sete tas ikke til følge.

Saken blir i sin helhet å fremme overensstemmende med lov om rettergang i landssviksaker av 21. februar 1947.

Det ble truffet slik

Beslutning

De fire forsvarere har begjært saken behandlet for lukkede dører. De har under henvisning til domstolslovens § 126, 1. ledd i.f. hevdet at det foreligger fyldestgjørende grunner for de tiltaltes anmodning om lukkede dører. Offentlig behandling vil medføre en fare for såvel de tiltaltes egen som for deres families og venners sikkerhet. For to av de tiltaltes vedkommende er det ennå ikke i pressen fremkommet opplysninger om deres personalia, og det

har ikke vært bilder av dem i avisene. Men også for de øvriges vedkommende gjelder det at det vil bety øket risiko for dem om saken blir behandlet for åpne dører. Det er pekt på den forbitrede situasjon som foreligger mellom arabere og israelere og at saken derfor er spesiell. Bestemmelsen om at rettsforhandlinger normalt skal være offentlig, er ment som en beskyttelse for tiltalte. At offentlig rettsforhandling i dette tilfelle tvert om vil medføre en fare for de tiltalte, er en omstendighet som bør tillegges adskillig vekt ved rettens avgjørelse.

Spørsmålet om dommen i tilfelle skal hemmeligholdes, vil forsvarerne eventuelt senere komme tilbake til.

Statsadvokaten har hevdet at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å behandle saken for lukkede dører. Den risiko som forsvarerne har påberopt, foreligger allerede på forhånd, og det kan ikke ha noen vesentlig sikkerhetsmessig betydning for de tiltalte om saken behandles for åpne dører. Et annet spørsmål er om enkelte sekvenser av forhandlingene bør holdes for lukkede dører. Offentlig behandling vil i et tilfelle som dette ha en sterk preventiv virkning, og samfunnet har også krav på beskyttelse.

Statsadvokaten pekte videre på at det ikke var bedt om hemmeligholdelse av dommen, og i denne vil alle relevante opplysninger i saken fremkomme.

Lagmannsretten er enig med statsadvokaten i at det ikke kan antas å ha noen særlig betydning for de tiltaltes sikkerhet om saken behandles for åpne dører. Saken har allerede vært gjenstand for adskillig publisitet, og de tiltaltes navn antas kjent. Under en hver omstendighet vil forøvrig domsslutningen bli avlest for åpne dører, og av denne vil navn og fødselsdata for de tiltalte fremgå. Lagmannsretten finner etter dette at det ikke foreligger fyldestgjørende grunner til å fravike hovedregelen om at rettsmøter skal være offentlige. Lagmannsretten forutsetter at spørsmålet om å holde enkelte deler av forhandlingene for lukkede dører, blir tatt opp senere.

Beslutningen er enstemmig.

Slutning

Begjæringen om å holde saken for lukkede dører tas ikke til følge.

Kjennelsen og beslutningen ble lest opp.

Forsvarerne anså det overflødig å forkynne kjennelsen og beslutningen for de tiltalte.

Kl. 14.00 ble behandlingen av saken utsatt til mandag 7. januar 1974 kl. 09.00 i rettslokalet i Apollonia.

Retten hevet kl. 14.00.

Etter rådslaging og stemmegivning for lukkede dører ble det avsagt slik

Dom

Tiltalte nr. 1 Ethel Marianne Gladnikoff, er født 13. august 1943 i Stockholm og er svensk statsborger. Hun er av jødisk avstamning, og de siste år har hun bodd og arbeidet i Israel. Hun er programmerer i firmaet Elda hvor hun arbeider med date- og systembehandling av graderte opplysninger. Etter fulle 3 års opphold i Israel, d.v.s. i august 1973, ville hun ha blitt israelsk statsborger. Hun er ugift.

Tiltalte nr. 2, Syvlia Rafael, er født 1. april 1937 i Syd-Afrika. Hun er av jødisk avstamning, og hun oppgir at hun i mars 1973 kom til Israel med planer om å immigrere dit. Av yrke oppgir hun å være lærer (filolog), men hun til-

føyer at hun de siste 16 år hovedsakelig har reist rundt i en rekke forskjellige land idet hun har ernært seg ved mulig forefallende arbeid. Hun er ugift.

Tiltalte nr. 3, Abraham Gehmer, er født 1. november 1937, oppgir at han er student i statsvitenskap. Fra 1965 var han ansatt ved den israelske ambassade i Paris, men vendte i 1969 tilbake til Israel for å gjøre ferdig sitt hovedfag. Han er gift og har 3 barn.

Tiltalte nr. 4, Dan Ærbel, født 28. februar 1937 i Gentofte i Danmark, er dansk statsborger, men av jødisk avstamning. Han har bodd i forskjellige land, men fra 1970 har han bodd i Israel, og hvor han nå er eksportsjef i matvarefirmaet Osem. Han er gift og har 3 barn.

Tiltalte nr. 5, Zwi Steinberg, er født 18. august 1943 i Rio de Janeiro. Han er av jødisk avstamning, og i 1955 flyttet han til Israel sammen med sine foreldre. Han er både israelsk og brasiliansk statsborger. I tiden februar 1969 til august 1971 var han ansatt som sjåfør ved den israelske ambassade i Paris. Senere har han arbeidet som kontormann i Tel Aviv. Han er gift og har 2 barn.

Tiltalte nr. 6, Michael Dorf, er født 10. april 1946 i Tel Aviv. Han er israelsk statsborger og ugift. Fra februar 1969 har han arbeidet som telefonoperatør for internasjonale forbindelser, og ved siden av dette arbeid har han studert økonomi og statsvitenskap.

Ved tiltalebeslutning utferdiget av statsadvokatene i Eidsivating den 4. desember 1973, er de tiltalte satt opp under tiltale ved Eidsivating lagmannsrett, Hedmark og Oppland lagsogn til felles etter:

straffelovens § 233, 1. og 2. ledd, for med overlegg å ha forvoldt en annens død, eller å ha medvirket hertil, nr. 1 – 6 ved som deltakere i en gruppe på ca. 15 personer å ha medvirket til at Ahmed Bouchikhi lørdag den 21. juli 1973 ca. kl. 22.40 i Furubakken i Lillehammer med overlegg ble skutt og drept med 13 pistolskudd avfyrt av 2 av de øvrige deltakerne, idet de etter en nærmere plan skygget Bouchikhi og/eller formidlet opplysninger om hans bevegelser frem til Furubakken og/eller formidlet beslutningen om at han skulle likvideres, eller på annen måte medvirket til drapet.

straffelovens § 91 a, for hemmelig eller ved ulovlige midler til fordel for fremmed stat å ha søkt å samle opplysninger om politiske eller personlige forhold, hvis meddelelse til annen stat, han vet eller bør forstå kan skade Norges interesser eller vold fare for enkeltpersoners liv, helbred, frihet eller eiendom, eller medvirker hertil, nr. 1 - 6, ved i tiden onsdag 18. til lørdag 21. juli 1973 i Norge hemmelig og/eller ved ulovlige midler til fordel for den israelske stat å ha søkt å samle opplysninger om personlige forhold vedrørende Kemal Benamene og/eller Ahmed Bouchikhi, hvilke opplysninger vedkommende visste eller burde forstå kunne skade Norges interesser og/eller volde fare for de nevnte personers og andres liv, helbred, frihet eller eiendom, eller å ha medvirket hertil,

straffelovens § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ, for i rettsstridig hensikt å ha benyttet som ekte eller uforfalsket et ettergjort eller forfalsket utenlandsk offentlig dokument, nr. 2 Sylvia Rafael,

a) ved onsdag 18. juli 1973 i passkontroll på Fornebu flyplass, Bærum, i den hensikt å skjule sin rette identitet, å ha benyttet falsk kanadisk pass nr. FK 200201 lydende navnet Patricia Roxburgh, og med fotografi av henne selv innklebet, som ekte eller uforfalsket, nr. 3 Abraham Gehmer,

b) ved onsdag 18. juli 1973 i passkontroll på Fornebu flyplass, Bærum, i den hensikt å skjule sin rette identitet, å ha benyttet falsk engelsk pass nr. 604285 lydende på navnet Leslie Orbaum, og med fotografi av ham selv innklebet, som ekte eller uforfalsket.

Straffelovens § 62 får anvendelse.

For de forhold som er beskrevet i tiltalebeslutningens post I og II er tiltale uttatt etter Riksadvokatens ordre.

Saken blir å behandle etter lov om rettergang i landssviksaker av 21. februar 1947 nr. 2, jfr. lovens § 1 punkt 1 a og f.

Lagmannsretten har besluttet å overføre behandlingen av saken fra Hedmark og Oppland lagsogn til Oslo lagsogn, jfr. strpl. § 137.

Ved siden av de tiltalte er det mange personer som mistenkes for å ha deltatt i de forbrytelser som tiltalen gjelder. Lillehammer forhørsrett avsa således 31. juli 1973 beslutning om pågrepelse av følgende personer som mistenkes for den forbrytelse som er nevnt i tiltalens I:

- Gustav Pistauer, f. 27. august 1929,
- Jean Luc Sevenier, f. 15. mai 1947, i saken kalt Francois,
- Gerard Emilie Lafond, f. 13. februar 1945,
- Rolf Baehr, f. 11. juli 1930,
- Jonathan Ingleby, f. 11. desember 1934, i saken kalt James,
- Edouard Laskier, født 3. desember 1928, i saken kalt Mike,
- Nora Hefner, ca. 30 år,
- Raoul «Danny» Cousin, ca. 30 år.

De fleste av de ettersøkte har sannsynligvis opptrått under falsk identitet i Norge.

Lagmannsretten finner grunn til først å gi en oversikt over hovedtrekkene i det faktiske hendelsesforløp når det gjelder de forhold som omfattes av tiltalens I og II. Oversikten bygger i det vesentlige på de tiltaltes forklaringer, og gjelder derfor først og fremst deres befatning med de handlinger som tiltalen gjelder.

I begynnelsen av juli 1973 må det ha blitt kjent i Israel at noe var i gjære i Skandinavia, og ifølge Dan Ærbels rettslige forklaring ble han den 8. juli 1973 spurt av Gustav Pistauer som han visste tilhørte det israelske etterretningsvesen, om han ville være med på et kortere oppdrag som tolk i Skandinavia. Han var villig, og alt dagen etter dro han sammen med Pistauer og Francois til Stockholm hvor de kom om ettermiddagen den 10.

I Stockholm kjøpte Ærbel svenske aviser og oversatte noe av politiske nyheter og annonser om leiligheter for Pistauer. Han leiet også etter Pistauers anmodning to leiligheter - én i Pistauers navn. Leiligheten i Ærbels navn ble leiet i møblert stand for 6 måneder, og det ble anskaffet sengetøy for 6 personer og 6 nøkler til inngangsdøren.

Tirsdag 17. juli 1973 dro Pistauer, Francois og Dan Ærbel til Oslo hvor de tok inn på hotell Ritz. Samme dag leiet Ærbel etter anmodning av Pistauer to leiebiler - én i eget navn og én i Pistauers navn. Videre ringte Ærbel - også på anmodning av Pistauer - rundt til en rekke hoteller og spurte etter en person hvis navn han oppfattet som Ben Noman. På Panorama hotell ble det svart at det der bodde en algirer som het Benamene, og da Pistauer fikk høre det, sa han at det var greit.

Onsdag 18. juli flyttet Dan Ærbel etter beskjed fra Pistauer til Panorama hotell. Ærbel skulle dessuten forsøke å få leid en leilighet, og sammen med Pistauer og Francois bilte han ut og så på den israelske ambassadørbolig. Ifølge Ærbel ble Pistauer beroliget da han så en norsk politibil utenfor boligen.

På aftenen ble Ærbel hentet av Pistauer til et møte med Zwi Steinberg i Tivoli-grillen. Ærbel fikk Steinbergs telefonnummer, og han fikk beskjed om å ringe dette nummer hvis han trengte penger.

Steinberg var samme dag kommet til Oslo fra Amsterdam for å utføre mindre oppdrag som han ville få beskjed om når han kom til Oslo. Etter ankomsten ble han kontaktet av en mann som kalte seg Iosi. Denne innkalte ham til møtet i Tivoligrillen og ba ham dessuten om å reise ut til Fornebu for å ta i mot noen som skulle komme dit senere på kvelden.

Onsdag morgen var nemlig en ny gruppe reist med fly fra Tel Aviv til Oslo. Før avreisen ble det på Lod-flyplassen holdt et møte hvor flere av dem som senere kom til Norge, var til stede. Det gjaldt således Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer, James, Raoul, Nora Hefner, Mike og en pike ved navn Tamara eller Tamar. I Norge var denne pike som regel sammen med Mike. Mike ledet antagelig møtet, og lagmannsretten legger til grunn at det ble gitt visse opplysninger og instruksjoner vedkommende det oppdrag som reisen gjaldt.

Reisen til Oslo foregikk ikke samlet. En gruppe som besto av Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer og James, dro med fly over Zürich til Fornebu. Dit kom de ca. kl. 21 om kvelden og ble kontaktet av Steinberg. Han ba dem dra til Panorama hotell. Sylvia Rafael kjørte en leiebil som hun hadde bestilt fra Zürich.

Etter beskjed fra Pistauer hadde Dan Ærbel onsdag kveld og torsdag morgen ringt rundt til hotellene i Oslo og spurt etter 3 - 4 personer med navn som han mente var arabiske. Henvendelsene førte ikke til noe. Ærbel inngikk også avtale om å leie en større leilighet i Bærum. Den skriftlige avtale skulle undertegnes fredag kl. 10.

Torsdag morgen var Benamene ikke lenger på Panorama hotell, og Marianne Gladnikoff ringte etter anmodning av James og Gehmer til hotellene og spurte etter ham (under navnet Noman), Også disse henvendelsene var negative.

Benamene var reist til Lillehammer. Det er usikkert hvordan han ble lokalisert der, men ca. kl. 12 reiste Pistauer, Nora, Sylvia rafael og Dan Ærbel dit i den bil som sistnevnte hadde leid.

Etter ankomsten til Lillehammer var Pistauer en kort tur i byen og kunne så meddele sine reisefeller at Benamane hadde tatt inn på hotell Skotte. Dan Ærbel og Sylvia Rafael fikk ordre om å sette seg på en benk hvor de kunne se inngangen til hotellet for å holde øye med Benamanes bevegelser. De så at han kom inn, og de fikk avløsning en times tid av Pistauer og Nora, men ble forøvrig sittende på benken (senere på en kafé i nærheten) til sent på kvelden. Da fikk de beskjed av Mike eller Pistauer om å ta inn på Victoria hotell.

Da Gehmer og hans reisefølge kom til Lillehammer, var Raoul ute av bilen et øyeblikk og kunne så fortelle at Benamane var på Hotell Skotte. Raoul og Marianne Gladnikoff tok inn på hotellet for å skygge mannen, og blant annet satt de sammen med ham i TV-salongen til sengetid.

Dan Ærbel reiste fredag morgen kl. 7 til Oslo med jernbane for å undertegne kontrakten om leie av leiligheten i Bærum. Etter telefonisk henvendelse til Steinberg traff han denne på Busy Butler og fikk utbetalt kr. 15.000 til utgifter i forbindelse med leiligheten. Deretter tok Ærbel kontakt med eiendomsmekleren og ordnet det formelle med leiekontrakten. Leiligheten som ble leidd for et år, hadde en stor stue, 3 soverom, bad og kjøkken. Leien var kr. 1.600 - 1.700 pr. måned, og det ble krevd 3 måneders forskudd.

Ærbel kjøpte inn en del inventar, og han leiet en ny leiebil og kjøpte en takgrinn for å få med seg en del av møblene til leiligheten. Mens han oppholdt seg i leiligheten, ringte Pistauer og ba ham dra til Østbanen, idet det var ventet at Benamane ville komme til Oslo fra Lillehammer med toget.

Fredag morgen hadde nemlig Marianne Gladnikoff og Raoul oppholdt seg i resepsjonen da Benamane kom og spurte etter togtabeller. De mente at de hørte at kl. 10 ble nevnt og trodde at Benamane ville dra til Oslo med tog på denne tid. Dette ble meddelt videre, og Mike bestemte da at Gehmer og Sylvia Rafael skulle reise til Oslo i den bil som hun hadde leidd. Pistauer dro også, idet han brukte den bilen som Dan Ærbel hadde leid.

Benamane reiste imidlertid ikke straks til Oslo. Han gikk en tur i byen og ble borte for dem som skygget ham. Senere på dagen ble det imidlertid kjent for Marianne Gladnikoff og Raoul at Benamane først var sett på terrassekafèen ved Kronen og senere på utekafeteriaen ved politikammeret. På sist nevnte sted fant de ham sammen med to andre. Den ene av disse hadde bart og viste seg senere å være Ahmed Boushikhi. Andre av gruppen var også i nærheten, men da Benamane og de to andre gikk fra kafeteriaen, ble Bouchikhi borte for dem som skygget selskapet. Benamane dro tilbake til hotellet og deretter med tog til Oslo.

Toget kom til Oslo ca. kl. 16.35, og på stasjonen ventet Sylvia Rafael, Abraham Gehmer, Dan Ærbel samt to menn som tiltalte ikke vet navnet på. Da Benamane kom ut, skygget de tre førstnevnte ham til Stefanhotellet hvor han tok inn. Senere var han en liten tur i byen og ble da skygget av Gehmer. Ellers satt det alltid to stykker på vakt i bil utenfor hotellet utover kvelden.

For å holde kontakten var det avtalen at de som var i Oslo, skulle forsøke å komme til Tivoligrillen hver hele time. Da Gehmer møtte opp der ut på kvelden, traff han Mike, Tamara og Nora. Mike ga da beskjed om at Gehmer, Sylvia Rafael og Dan Ærbel skulle reise tilbake til Lillehammer. Gehmer dro sammen med Nora og kom til Lillehammer kl. 2 - 3. natt til lørdag. Sylvia Rafael og Dan Ærbel kom noe senere, og Mike og Tamara må også ha kommet tilbake til Lillehammer i løpet av natten. Pistauer ble igjen i Oslo og forlot landet neste dag.

De av gruppen som ble igjen i Lillehammer, hadde lett etter mannen med bart - Bouchikhi - også fredag ettermiddag, men uten hell. Lørdag formiddag ble han imidlertid observert på vei til svømmehallen, og Marianne Gladnikoff og Abraham Gehmer gikk inn. Begge to badet, og Marianne Gladnikoff svømte bort til Bouchikhi og en mann han snakket med, for å høre hvilket språk de snakket. Det var fransk.

Utenfor svømmehallen var det flere av gruppens medlemmer, og da Bouchikhi kom ut, ble han iallefall skygget av Raoul, Ærbel, Nora, Sylvia Rafael, Gehmer og Marianne Gladnikoff. Bouchikhi ble skygget helt til han gikk inn i Rugdeveien 2A, hvor han bodde. Ifølge vitneforklaring fra fru Bouchikhi skjedde det ca. kl. 12.

Gruppen etablerte deretter vakt utenfor Bouchikhis bolig. Det sto hele tiden en av gruppens leiebiler, men som regel to eller kanskje flere utenfor boligblokken, og i hver bil var det to personer. Det ble skiftet på å holde vakt, og både Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer, Dan Ærbel, Raoul og Nora var med. Mike og Tamara reiste forbi boligblokken en eller flere ganger om ettermiddagen. Blant annet skjedde det ca. kl. 19,30 da Bouchikhi kom ut sammen med en dame (hans hustru). Marianne Gladnikoff og Raoul satt på vakt, og da ekteparet spaserte til byen, fulgte Raoul etter til fots, mens Marianne Gladnikoff kjørte bilen ned i byen.

Da Marianne Gladnikoff kom ned til jernbanen, var mange av gruppens medlemmer der. Om morgenen hadde hun fått høre at oppholdet på hotell Kronen hvor hun bodde, skulle være et par dager til. Nå fikk hun beskjed om at hotellrommet var sagt opp, og at hennes bagasje var brakt inn i en av bilene. I løpet av ettermiddagen hadde også alle andre kjente medlemmer av gruppen sjekket ut fra de hotellrom som de bebodde og hadde brakt bagasjen til bilene.

Mike som øyensynlig hadde overtatt som leder etter at Pistauer var reist, bestemte at kinoen skulle bevoktes, og han fordelte oppgavene mellom gruppens medlemmer. Av de tiltalte var Marianne Gladnikoff og Dan Ærbel plassert ved kinoutgangen i syd, mens Abraham Gehmer ventet ved utgangen i nord. Sylvia Rafael satt i de bilen som hun hadde leidd, på en parkeringsplass like ve kinoen. Hun hadde fått en walkie-talkie inn i bilen av Francois, og han viste henne hvorledes den skulle brukes. Hun fikk code-ordet «number five», og retten går ut fra at også de andre bilene som gruppen disponerte hadde walkie-talkies. Gruppen disponerte på dette tidspunkt 5 leiebiler.

Da kinostykket var slutt, ble ekteparet Bouchikhi sett av Marianne Gladnikoff og Dan Ærbel. De fulgte etter ekteparet oppover Storgaten, og Francois som også fulgte etter Bouchikhi og frue, så at de gikk inn i en buss. Han sa fra om det, og like etterpå fikk Sylvia Rafael ordre over walkie-talkie om å kjøre opp i Storgaten. Her tok hun opp Marianne Gladnikoff, Dan Ærbel og Abraham Gehmer. Egentlig skulle hun også ha hatt med Francois, men tross noe leting fant hun ham ikke.

Over walkie-talkie ble det gitt beskjed om at «All cars go home» eller «Go home». Ifølge Marianne Gladnikoff sa en av de andre i bilen. «They took him» eller noe lignende. Hun vet imidlertid ikke hvem som sa disse ordene, eller om alle de tre andre var kommet inn i bilen da ordene ble sagt. Ingen av de andre i bilen kan huske at ordene falt.

Det som hadde skjedd var at da Bouchikhi og frue gikk av bussen ved holdeplassen i Furubakken i nærheten av sitt hjem, kom en lys bil kjørende sakte mot dem. Den passerte tett forbi Bouchikhi, og like etterpå hoppet to mann ut, en på hver side, og drepte ham på stedet med revolverskudd. Bouchikhi hadde 13 skudd i hode og kropp og dessuten 1 streifskudd.

Det er ikke klarlagt hvem som skjøt Bouchikhi, men det er på det rene at ingen av de tiltalte var med på selve drapshandlingen eller var tilstede på åstedet.

Bilen med de 4 tiltalte kjørte mot Oslo. Et stykke syd på Lillehammer ble den stoppet ved at en annen bil blunket med lysene. Fra denne bilen kom en mann som fikk overlevert walkie-talkien, Marianne Gladnikoff mener at det var James, og hun forklarer at han sa noe på engelsk om at «en jobb er en jobb». Gehmer husker at bilene stoppet, men kan ikke si noe om at en mann kom bort til deres bil og hørte ingen bemerkning. Sylvia Rafael husket at bilene stoppet og at en mann kom bort for å få walkie-talkien, men på grunn av halvmørket så hun ikke hvem det var. Dan Ærbel kan angivelig ikke huske at bilene stoppet i det hele tatt.

De tiltalte kjørte til den leilighet Dan Ærbel hadde leidd i Bærum hvor de overnattet. Søndag morgen ringte Mike og spurte angivelig hvordan de hadde det. Senere kom Steinberg til leiligheten. Han hadde med seg den bil som Dan Ærbel hadde leidd fredag, og etter beskjed fra Iosi skulle bilen leveres tilbake. Det ble da bestemt at Ærbel skulle levere den tilbake på Fornebu, og at Marianne Gladnikoff skulle kjøre ut dit i den bil som selskapet hadde brukt til Oslo fra Lillehammer samme natt, for å kjøre Ærbel tilbake til leiligheten.

Nummeret på sist nevnte bil, DA-97943, var imidlertid blitt notert da politiet var i ferd med å sette opp en veisperring nord for Hamar etter drapet. Den ble etterlyst og funnet på Fornebu kl. 10 søndag morgen, og Marianne Gladnikoff ble pågrepet i nærheten mens hun ventet på at Dan Ærbel leverte inn sin bil og kjøpte inn mat til selskapet. Han ble også pågrepet, og da han opplyste at han bodde i Otto Ruges vei 77 C sammen med Patricia Roxburgh, rykket politiet ut til denne adresse. Der ble også Sylvia Rafael og Abraham Gehmer pågrepet.

Bakerst i sitt pass hadde Ærbel notert det telefonnummer - 14 15 89 - som han skulle bruke når han skulle ha tak i Steinberg. Ved Televerket fikk politiet opplyst at abonnenten som hadde dette nummer, var Yigal Eyal, Tuengen allé 14 C. Politiet rykket ut til denne adresse tirsdag 24. juli 1973, og der ble Zwi Steinberg og Michael Dorf pågrepet. Det viste seg at leiligheten tilhørte attaché Yigal Eyal, sikkerhetsoffiseren ved den israelske ambassade i Oslo.

Mannen som ble skygget i Oslo og på Lillehammer, heter Kemal Benamane og er bosatt i Genève. Han ble avhørt av sveitsisk og norsk politi den 28. og 30. juli 1973. Ifølge hans forklaring er han algirsk statsborger, men har vært fast bosatt i Genève siden han inngikk ekteskap den 28. april 1973. Etterat han avsluttet sine studier i Marokko, har han besøkt flere land i Europa, Nord-Afrika, Det nære østen, Midtøsten og Østen til India samt Romania, Ungarn, Bulgaria og Jugoslavia. Alle reisene foregikk ved hiking, og i flere av landene vanket han i universitetskretser uten å ha vært innregistrert på noe universitet. I Genève arbeider han som ufaglært arbeider. Benamane forklarte videre at han oppholdt seg i Norge 14. - 21. juli 1973. Han hadde tenkt å ta ferie i Spania, men på reisebyrået ble det foreslått at han skulle reise til Norge. Dette aksepterte han og kom til Oslo den 14. juli ca. kl. 16. Han tok inn på Panorama hotell hvor det var bestilt rom for ham for en uke. Samme kveld ble han kjent med en ung marokkaner som het Mohamed til fornavn, og som han var en del sammen med i de følgende dager. Den 17. juli undersøkte han i et reisebyrå muligheten av å komme til et badested. På kartet hadde han funnet at Larvik kunne være passende, men på reisebyrået ble han anbefalt Lillehammer som et roligere og hyggeligere sted. Han hadde aldri hørt om Lillehammer før men fulgte rådet og reiste til Lillehammer 18. juli. Her ble han kjent med en fransk familie, og dagen etter så han under besøk i svømmehallen en mann som så sydlandsk ut. Han snakket til ham på fransk og fikk svar på arabisk. På den måte kom han i kontakt med Bouchikhi, og de var sammen lenge utover dagen. De diskuterte sport, spesielt karate som begge var interessert i. De møttes også neste dag på en utekafé og utvekslet adresser. Bouchikhi ba om å få tilsendt plater med arabisk musikk hvis det var mulig. Benamane reiste til Oslo samme ettermiddag og tok inn på Stefanhotellet. Om kvelden traff han igjen Mohamed, og denne fulgte ham på flyplassen da han dro tilbake til Sveits neste dag kl. 13,15.

Benamane benektet at han var medlem av «Svart September» eller noen lignende organisasjon. Videre opplyste han at han aldri har talt til fordel for palestinerne, og han trodde at noen har misbrukt hans navn.

Den unge marokkaneren, Mohamed, som Benamane traff i Oslo, og en funksjonær som Benamane traff på reisebyrået i Oslo, er avhørt av politiet. De har begge forklart at Benamane overfor dem har fortalt om sin bakgrunn og hensikten med reisen til Oslo. Begge deler er til dels betydelig annerledes enn det Benamane forklarte overfor politiet.

Om Ahmed Bouchikhi er det opplyst at han første gang kom hit til landet 16. juli 1965. Han har oppholdt seg og arbeidet en rekke forskjellige steder, for

det meste i restaurantbransjen. Fra juli 1972 har han vært på Lillehammer hvor han i mars måned 1973 begynte på Skogly Badesanatorium. Han giftet seg 10. februar 1973 med Torill Larsen, men verken hun, hennes far eller hennes bror merket noen gang noen politisk aktivitet fra Bouchikhis side. Han hadde fortalt at han hadde fått opplæring som sabotør under frigjøringskrigen i Algerie, men fordi han var så ung, hadde han ikke deltatt noe større i kamper. Han ønsket ikke å snakke om sin militærtjeneste. Derfor ble bare noen få episoder nevnt.

Lagmannsretten er enig med statsadvokaten i at denne sak må ses på bakgrunn av situasjonen i Midtøsten. I de senere år har det foregått en rekke terrorhandlinger mot israelske borgere og interesser, og disse har arabiske organisasjoner som «Svart September» påtatt seg ansvaret for. Fra offisielt israelsk hold er det gitt klart uttrykk for at Israel vil bekjempe disse terrororganisasjoner hvor de enn oppholder seg og med alle midler som står til rådighet. Endelig er det alminnelig kjent at det i løpet av de par siste år har funnet sted drap av israelere og av arabere i forskjellige land, og disse drap er både i pressen og på annen måte ansett for å være ledd i den jødisk-arabiske strid. Noen form for bevis for at drapene er forøvet i denne strid er ikke ført.

Hvis foranstående ikke has som bakgrunn, vil det være vanskelig å forstå at en gruppe på 15-17 personer blir sendt fra Israel til Norge for å utføre et oppdrag som det her er tale om. Men i alle tilfelle er det en rekke spørsmål som ikke er blitt besvart eller avklart gjennom bevisførselen under hovedforhandlingen. Det er således uklart om Benamane var en alminnelig turist, eller om han hadde noen spesiell hensikt med besøket i Norge. Videre er det ikke på det rene hvilket motiv israelerne hadde for å skygge Benamane og Bouchikhi for til slutt å drepe sistnevnte.

Statsadvokaten har antydnet at gruppens egentlige mål kunne være Ali Hassan Salame som anses for å være ansvarlig for tragedien under de olympiske leker i München i 1972. Israelerne må i tilfelle ha ment at Benamane var kurer for «Svart September», og at han ville føre dem til Salame. Denne måtte være et meget attraktivt mål for israelerne, ikke bare på grunn av hevnlyst, men også fordi han måtte betraktes som en uhyre farlig mann innen «Svart September» for Israel. Statsadvokaten mente imidlertid at Bouchikhi ikke var Salame, og at en rekke ting peker i retning av at feil mann ble skutt. Statsadvokaten henviste i denne forbindelse til et israelsk ukeblad som alt den 1. august 1973 brakte en notis om drapet. I avisen var inntatt fotografi av Bouchikhi og fotografi av Salame, og overskriften var «Unnskyld, feil offer». Notisen ble senere gjengitt i aviser i Lillehammer.

Fra forsvarersiden er det anført at den israelske ukeavisen langt fra er seriøs, og at det ikke er ført noe bevis for at israelerne var på jakt etter Salame, eller for at det ble skutt feil mann.

Lagmannsretten er enig i at bevis som nevnt ikke er ført, og at det eneste man vet er at et par av de tiltalte har forklart at etter opplysninger som de hadde fått, gjaldt skyggingen av et høytstående medlem av «Svart September» som var kommet hit til landet for å treffe et annet høytstående medlem av denne organisasjon, jfr. nedenfor.

For lagmannsrettens avgjørelse av skyldspørsmålet er uklarheten med hensyn til motivet for israelernes virksomhet her i landet og den mulige feiltagelse med hensyn til hvem Bouchikhi virkelig var, uten særlig betydning. Rettens eneste oppgave er å fastslå om de tiltalte har gjort seg skyldige i handlinger som strider mot norske straffebestemmelser. Har de det, skal de straffes. Ved avgjørelsen kunne motivet ha vært et moment av betydning. Når

motivet ikke er kjent, må avgjørelse treffes på grunnlag av de andre bevisligheter i saken, og det er i alle tilfelle påtalemyndigheten som må føre bevis for at de tiltalte er skyldige. Det virker imidlertid ikke straffebefriende om handlingene er foretatt som ledd i en hard og bitter strid mot en mulig terrororganisasjon. Det kan ikke tillates at noen driver geriljavirksomhet på norsk jord selv om virksomheten er rettet mot utenlandske myndigheter eller organisasjoner, og det gjelder uansett hvem som står bak virksomheten.

Videre er det uten betydning for handlingens straffbarhet om Bouchikhi ble drept i den tro at han var Salame, mens han i virkeligheten var en helt annen mann. Det samme er tilfelle om Benamane og Bouchikhi er skygget i den tro at de var helt andre personer enn de i virkeligheten var.

Hele måten oppdraget i Norge ble utført på, viser imidlertid at det må ha vært ansett for å være meget viktig. Det ble som nevnt satt inn minst 15 personer, og operasjonen må ha ført med seg meget store utgifter. Det må derfor ha vært israelsk etterretningsvesen som har stått bak, og at så var tilfelle, bekreftelse også av måten enkelte av de tiltalte ble engasjert på, og av at andre av de tiltalte hadde annen tilknytning til etterretningsvesenet.

Av hele opplegget og gjennomførelsen fremgår at oppdraget opprinnelig gikk ut på hemmelig å søke å samle opplysninger om politiske eller personlige forhold til fordel for staten Israel. Opplysningene må ha blitt meddelt rette vedkommende, og på grunnlag av opplysningene må det ha blitt besluttet at Bouchikhi skulle drepes. Skyggingen eller medvirkningen til denne dekker da alle objektive betingelser for straff etter strl. § 91 a.

Lagmannsretten finner ikke å kunne legge til grunn at gruppen på egen hånd kunne avgjøre om liv skulle tas.

Beslutningen om det måtte sannsynligvis fattes eller iallfall godkjennes av et sentralt organ.

Beslutningen om å drepe Bouchikhi må ha vært tatt samme dag som drapet skjedde - lørdag 21. juli 1973.

Han hadde da hele dagen vært under kontinuerlig og sterk oppsikt. Ut på dagen begynte gruppens medlemmer å bryte opp fra sine hotellværelser, og bagasjen ble lagt i bilene. Medlemmene samlet seg i sentrum, og hver enkelt fikk anvist den oppgave som han skulle ha om kvelden. Noen ble satt til vakt rundt kinoen, andre satt i bilene med radiosamband og klar til hurtig forflytning. Det var øyensynlig bestemt hvem hver enkelt bil skulle ta opp, og hele situasjonen vitnet avgjort om at nå var man inne i slutfasen av oppdraget, nå skulle det settes i gang et angrep. I virkeligheten var det hele da også en felleksaksjon hvis hensikt det var å hindre at Bouchikhi unnslopp, men ble tilgjengelig for dem som skulle ta livet av ham. For alle som deltok i denne fellesaksjonen - enten det var som vakt eller sjåfør - finner lagmannsretten at de objektive betingelser for medvirkning til drap er tilstede.

Marianne Gladnikoff, Sylvia Rafael, Abraham Gehmer og Dan Ærbel deltok såvel i skyggingen av Benamane og Bouchikhi som i fellesaksjonen som førte til Bouchikhis død. Spørsmålet blir så for deres vedkommende om de subjektive betingelser for straff er til stede når det gjelder tiltalens I og II. Dette vil lagmannsretten behandle særskilt for hver av dem. Samtidig tar den for tiltalte nr. 2 og 3 stilling til spørsmålet om de er straffeskyldige etter tiltalens III.

I forbindelse med avgjørelsen av skyldspørsmålet har forsvarerne anført at de tiltalte av hensyn til sitt land og dets interesser kanskje ikke har funnet å kunne gi opplysninger om forhold som det ellers kunne ha vært gitt en rimelig forklaring på. I denne sak bør derfor nektelse av å forklare seg eller svare på

spørsmål ikke anses som en omstendighet som taler mot vedkommende. Lagmannsretten forstår at dette moment kan ha vekt. Den er også enig med forsvarerne i at det må antas at i etterretningsoppdrag får hver enkelt av de impliserte regelmessig ikke vite mer enn det som er nødvendig for å utføre hans del av oppdraget. Det må likevel tilføyes at når flere er sammen i lengre tid, har opplysningene erfaringsmessig lett for å sive ut til de andre. Dessuten vil den enkelte selvsagt sammenholde de opplysninger som han har, med det han ser og opplever under utførelsen av oppdraget, og av dette vil han trekke sine slutninger.

Tiltalte nr. 1, Marianne Gladnikoff, forklarte for retten at hun sommeren 1973 gikk på et kurs i Tel Aviv. Om kvelden den 17. juli ble hun kontaktet av en ukjent mann som kalte seg Geva, og som spurte om hun var villig til å utføre et oppdrag til beste for Israel. Da hun ikke hadde avtjent noen verneplikt for Israel og følte det som en plikt å gjøre noe for sitt nye fedreland, sa hun ja. Hun ble så spurt om hun kunne reise til Norge dagen etter da hun trengtes i en spesiell sak som tolk idet hun snakket svensk og forsto norsk. Det ble ikke sagt noe om hva oppdraget skulle gå ut på, og fra sitt arbeid med hemmelige saker i firma Elda var hun fortrolig med at hun ikke måtte spørre for meget. Hun undret seg over hva oppdraget egentlig gjaldt, men gjorde seg ikke opp noen mening. Hun forsto at noe statlig sto bak oppdraget, og at dette skulle foregå hemmelig. Det ble sagt at det ikke skulle være noe ulovlig. Hun ble gjort oppmerksom på at hun ikke ville få noe honorar for sitt arbeid, men hun ville få beholde sin lønn i Elda, og reise og opphold i Norge ville bli betalt for henne.

Videre forklarte Marianne Gladnikoff at på møtet på Lod-flyplassen dagen etter ble det snakket om en mann og vist et fotografi, men samtalen foregikk på hebraisk, og hun klarte ikke å følge med i alt som ble sagt.

Under oppholdet i Norge fikk hun vite at den mannen som hun hadde ettersøkt ved å ringe til Oslo-hotellene torsdag 19. juli 1973, ikke het Noman men Benamane, og hun forsto at han var araber. Hun fikk også høre at Benamane var et fremtredende medlem av «Svart September», og at han skulle møte en person som var et enda mer fremtredende medlem. Hun forsto det slik at gruppen skulle skygge Benamane for å finne frem til den han møtte. Så skulle denne skygges for å finne hvilke planer han måtte ha. Var det planer om terroraksjoner, mente hun det skulle meldes fra til norske myndigheter.

Marianne Gladnikoff kunne ikke si når hun fikk vite alt dette. Det ble snakket om saken i bilen oppover til Lillehammer torsdag ettermiddag, men det meste mener hun at hun fikk høre først etterat hun kom til Lillehammer. Hun forklarer også at hun både fredag den 20. og lørdag den 21. juli 1973 så fotografi av den mann som det ble fortalt at Benamane skulle møte, og hun var i sterk tvil om at Bouchikhi var rette mannen. Bildet lignet nemlig ikke, og dette fortalte hun til de andre.

Tiltalte tenkte seg ikke noen gang muligheten av at skyggingen hun var med på, skulle volde fare for noens liv eller helbred, og hun benekter at hun kunne tenke seg at aksjonen ved kinoen i Lillehammer lørdag kveld skulle føre til Bouchikhis død. Gruppen var ikke sikker på om Bouchikhi bodde i den boligblokk hvor han hadde oppholdt seg lørdag ettermiddag, og tiltalte trodde at vaktholdet ved kinoen ble satt i verk for å hindre Bouchikhi forsvant etter kinoens slutt. Skyggingen av ham skulle fortsette inntil hans bosted med sikkerhet ble funnet. deretter skulle gruppen forsøke å få rede på hans planer. Hun visste ikke noe om drapet før politiet fortalte det etter at hun var arrestert.

Etter lagmannsrettens mening har tiltalte iallfall fra og med reisen til Lillehammer torsdag 19. juli forstått at hun hemmelig (ved skygging) var med på å samle personlige eller politiske opplysninger om Benamane og senere Bouchikhi til fordel for Israel. Videre har hun forstått at de innhentede opplysninger ville bli meddelt israelske myndigheter, og hun burde ha forstått at dette kunne volde fare for noens liv eller helbred. Når hun har bodd i Israel siden 1970, må hun iallfall ha fått en del kjennskap til den terrorvirksomhet som «Svart September» har påtatt seg ansvaret for, og når det fra statlig hold settes igang en stor operasjon mot to høytstående medlemmer i denne organisasjon, burde det til og med fortone seg som meget mulig at fare for noens liv eller helbred ville kunne oppstå. Lagmannsretten finner etter dette Marianne Gladnikoff skyldig i forbrytelse mot straffelovens § 91 a.

Følelsen av at menneskeliv kunne gå tapt, må ha økt betraktelig under den intense skyggingen drapsdagen, og særlig gjelder det etterat forberedelsen til slutfasen var innledet da Bouchikhi hadde gått på kino. At Bouchikhi som gruppen hadde skygget i to dager i Lillehammer, plutselig skulle dra sin vei sent lørdag kveld etter å ha vært på kino med en dame og reise så langt at det ikke lenger var bruk for hotellrom for noen av gruppens medlemmer på Lillehammer, lyder helt usannsynlig. Hele situasjonen utenfor kinoen lørdag kveld pekte tydelig i den retning at nå skulle det skje et angrep mot Bouchikhis liv, og deretter skulle gruppen forsvinne. At tiltalte fortsatt var i tvil om Bouchikhi virkelig var den mann som gruppen søkte, kan lagmannsretten i denne forbindelse ikke legge noen vekt på.

Marianne Gladnikoffs forklaring har imidlertid virket troverdig. Lagmannsretten godtar hennes forklaring om at hun ikke tidligere har drevet etterretningsvirksomhet, og både hennes manglende erfaring og hennes mangelfulle kjennskap til det hebraiske språk, kan ha ført til at hun ikke var fullt klar over betydningen av det som skjedde utenfor kinoen lørdag kveld. Lagmannsretten finner det derfor ikke godtgjort at hun forsto at fellesaksjonen sikkert eller overveiende sannsynlig ville føre til Bouchikhis død. Derimot burde hun ha forstått at aksjonen ville få denne utgang. Hun er følgelig skyldig til straff for medvirkning til uaktsomt drap etter straffelovens § 239.

Lagmannsretten anser det etter tidligere rettspraksis ikke tvilsomt at den medvirkning hun har ydet ved iverksettelsen av drapet kan straffes etter strl. § 239. Partene har hatt anledning til å uttale seg om anvendelse av denne straffebestemmelse.

Tiltalte nr. 4, Dan Ærbel, forklarte i retten at han kom i forbindelse med Gustav Pistauer i 1963 da han ble bedt om å foreta noe oversettelsesarbeid for det israelske etterretningsvesen. Han antok at Pistauer hadde en overordnet stilling der.

Da det ble spørsmål om å reise til Skandinavia 8. juli 1973, sa Pistauer at det ville dreie seg om reise på 2 - 3 dager. Pistauer ville ordne det slik at Ærbel fikk fri fra sitt arbeid i firma Osem med full lønn. Ærbel holdt på å bygge nytt hus, og var interessert i å komme til Skandinavia blant annet for å kjøpe lamper og gardiner og erklærte seg villig. Han trodde at oppdraget gjaldt oversettelsesarbeid.

Oppholdet i Sverige og Norge ble langt lenger enn det Ærbel hadde regnet med, og han spurte gjentatte ganger Pistauer om han kunne dra tilbake til Israel. Pistauer ba ham imidlertid hver gang om å vente ennå et par dager for å utføre noen nye småjobber, og Ærbel bøyet seg. Han forsto ikke hvorfor de oppdrag som han fikk, skulle utføres, og da han av natur var meget nysgjerrig, spurte han ofte om hva som var meningen med det han skulle gjøre. Han fikk

aldri noe svar, og derfor holdt han opp å spørre. De andre hadde avlagt taushetsløfte. Det hadde ikke han, og han ble bevisst holdt utenfor. Derfor følte han seg heller ikke som medlem av gruppen selv om han var sammen med de andre.

Først da Ærbel besøkte Pistauer på hotell Ritz mens han var i Oslo fredag 20. juli 1973 fikk han vite noe om hva han var med på. Pistauer fortalte at det var planer om en terroraksjon mot et flyselskap eller en ambassade, og mannen med bart (Bouchikhi) var implisert. Det gjaldt for israelerne å skaffe seg rede på de andre impliserte og på planene for aksjonen.

På grunnlag av dette fikk Ærbel den oppfatning at det gjaldt å finne fram til planene og så kontakte politiet. Han hadde ingen tanke på at det skulle foregå drap eller andre kriminelle handlinger. Ved å drepe mannen med bart, ville man ikke finne fram til hans kontakter, og planene om terror kunne da ikke forpurre. Ærbel hadde ikke noe kjennskap til at det var begått drap på Lillehammer før politiet fortalte ham det etter arrestasjonen.

Denne Dan Ærbels rettslige forklaring er i sterk motstrid med de forklaringer som han avga til politiet under etterforskningen, og under hovedforhandlingen ble han foreholdt disse.

Det er opplyst at Ærbel ble avhørt av politiet i alt 11 ganger. Første gang var søndag 22. juli 1973. Han benektet da et hvert kjennskap til drapet på Bouchikhi, og at han i det hele tatt hadde vært på Lillehammer.

Da han ble avhørt dagen etter, fastholdt han stort sett sin første forklaring, men innrømmet at han hadde vært i Lillehammer lørdag 21. juli. Et stykke ut i rapporten er det imidlertid uttalt at siktede nå ville forklare all den befatning han hadde hatt med saken. Han hadde kjennskap til drapet av en marokkansk statsborger i Lillehammer 21. juli 1973. Et av formålene med hans reise til Norge var å bistå med drapet, og dette var en politisk aksjon utført av den israelske stat mot bevegelsen «Svart september». Han forklarte også at det var Abraham som hadde spurt ham om å bli med på aksjonen. Etternavn kjente han ikke, men vedkommende var ansatt i Ministry of Defence i Israel. Det er på det rene at mannen som han nevnte, er Abraham Gehmer.

Det ble ikke sagt hva som skulle gjøres med medlemmene av «Svart september», men han mente at de ville bli drept eventuelt kidnappet. Alt før han, Pistauer og Francois reiste fra Stockholm, var det klart at en araber i Norge var sterkt involvert i en planlagt terroraksjon. Det var ikke kjent hvor denne araber bodde, men en annen araber som bodde i Irland, skulle reise til Norge.

I slutten av rapporten av 23. juli 1973 er inntatt at under opplesningen av forklaringen ønsket tiltalte å rette noen punkter. Han ville således ikke ha vært med til Skandinavia hvis han hadde visst at det skulle begås drap. Han var i det hele tatt ikke kjent med at det skulle begås kriminelle handlinger her.

Tirsdag 24. juli ble Ærbel avhørt på ny, og han forklarte da at hans oppdragsgiver på reisen til Norge var det israelske etterretningsvesen MOSSAD. Han kjente lite til denne organisasjonen, men visste at den hørte inn under det israelske Ministry of Defence. Han visste at organisasjonen hadde et verdensomspennende kontaktnett, og at en av dens oppdrag vart å motarbeide arabiske terrororganisasjoner og å utføre hevnaksjoner.

Under etterforskningen ga Dan Ærbel mot taushetsløfte en del opplysninger til politibetjent Ravlo, som foretok avhørene av ham. Om disse opplysningene ble det satt opp 3 forskjellige notater, og ved rettens kjennelse er Ravlo blitt pålagt å fremlegge notatene.

I følge notat av 27. juli 1973 kom det den 13. eller 14. juli en mann ved navn Kadar Benamane til Oslo på algirsk pass. Han kom angivelig fra Geneve, og

skulle møte en av toppmennene innen organisasjonen «Svart september». Det var antatt at denne var nr. 1 innen organisasjonen. Mannens fødselsnavn var oppgitt å være Ben-Salame e.l., og han skulle være sønn av en meget kjent araber, trolig politiker. Ben-Salame skulle ha studert i U.S.A., Frankrike og England og ble regnet for å være intellektuell. Han kan ha oppholdt seg i Norge i noen tid, mens hans opphold her først ble kjent da Benamane reiste hit. Ben-Salame har visstnok brukt forskjellige syriske, israelske og algirske pass, tilsammen 5 stykker. Passene var utstedt på forskjellige navn som Ærbel oppga.

Ifølge notat av 16. august 1973 har Ærbel oppgitt at den siktede som inntil da hadde gått under navnet Leslie Orbaum, i virkeligheten het Abraham Gehmer. Videre har Ærbel opplyst at Gehmer arbeidet fast i Mossad og har kontor i The Ministry of Defence.

I et annet notat av 16. august 1973 er det på grunnlag av Ærbels opplysninger referert en del personlige opplysninger om den siktede som inntil da hadde gått under navnet Patricia Roxburg. Hennes riktige navn skulle være Sylvia Rafael. Hun hadde i flere år vært knyttet til israelsk etterretningstjeneste og hadde utført flere oppdrag for denne. Trolig i 1971 ble hun tatt ut av tjeneste og flyttet til Syd-Afrika hvor hun var bosatt inntil april 1973.

Den 2. oktober 1973 ble Dan Ærbel forevist 7 forskjellige fotografier av Ben-Salame. Etter å ha studert bildene lenge, sa han at vedkommende var meget lik den person som han hadde sett bilde av på Lillehammer og som skulle være Salame. Han hadde dog ikke studert bildet som ble vist på Lillehammer.

Da Dan Ærbel ble foreholdt politiforklaringene og notatene i retten, sa han at det meste av det som sto der var diktet opp. Grunnlaget var dels nyheter fra aviser og radio som han ved feiltagelser hadde fått adgang til, dels hadde han gjettet seg til hva etterforskeren ønsket å høre. Når han hadde trukket israelsk etterretningsvesen så sterkt fram og sagt at Gehmer hørte til der, var det fordi han mente at saken ville bli ansett for å være en politisk sak hvis politiet kom i kontakt med den israelske ambassade. Navnet Ben-Salame hadde han husket fra avisskriveriene omkring tragedien i München. Uttalelsen om at Mossad hadde et verdensomspennende kontaktnett, og at den blant annet drev med motterror, hadde han lest i Sverige og i en europeisk utgave av Time. Han led av klaustrofobi og var også ellers syk. Derfor var det om å gjøre å trekke ut avhørene så meget som mulig slik at han i det lengste slapp å komme tilbake til cellen.

Ærbel hevdet at det ikke er riktig når det i rapporten av 23. juli 1973 står at han ville ha den rettet. Det riktige er at politibetjent Ravlo skrev rapporten, men da den ble lest opp, fant Ærbel at den ikke stemte med den forklaring han hadde avgitt. Derfor ble rapporten omredigert slik at den kom i samsvar med forklaringen.

Politibetjent Ravlo forklarte som vitne at da første del av rapporten 23/7-73 var ferdig nedskrevet, ble det en pause. Så sa Ærbel at Ravlo vel ikke trodde ham likevel, og da dette ble bekreftet, sa han at han ville forklare all den befatning han hadde hatt med saken. Hans forklaring kom så spontant, og uten at han var gjort kjent med noe av det politiet visste. Forklaringen ble skrevet direkte ned på maskin, og Ærbel satt og leste det som ble skrevet etter hvert. Da forklaringen ble lest opp, fikk Ravlo inntrykk av at Ærbel ble redd for å ha sagt for meget. Ravlo trodde at hovedtrekkene i det Ærbel forklarte var riktig.

Den artikkel i den europeiske utgave av Times som Ærbel hadde lest i Sverige, sto i bladet datert 16. juli 1973. Det er omtalt at den algirske skuespill-

erforfatter Mohammed Boudia ble drept i Paris den 28. juni 1973. Han var mistenkt for å være «Svart septembers» hovedmann i Europa og var etterlyst av politiet i to land i for avhør i forbindelse med terroristaksjoner. Tre dager senere ble oberst Yosef Alon, som var israelsk flyattache i Washington, drept utenfor sitt hjem. Boudia og Alon, heter det i artikkelen, ble stort sett ansett for å være de seneste ofre i den harde undergrunns-kampen som raser mellom israelske agenter og arabiske partisaner i byer over hele verden. Slike hendelser er nå blitt nesten dagligdagse.

I artikkelen er sagt at forsvarsminister Moshe Dayan skulle ha svoret på at terroristene skulle likvideres hvor de enn befant seg.

På lagmannsretten virket ikke Dan Ærbels forklaringer overbevisende. Forklaringene virket vaklende, og det syntes som om forklaringene var preget av den situasjon de var avgitt under og av ønsketenkning.

På den annen side er det i forklaringene en hel del detaljer som er riktige så langt de lar seg kontrollere. Han opplyste således allerede den 27. juli 1973 at Benamane var kommet til Oslo 13. eller 14. juli. Han kom den 14. juli, og han ble først avhørt av politiet den 28. juli. videre oppga Dan Ærbel navnene på Abraham Gehmer og Sylvia Rafael, og dette førte til at deres identitet ble fastslått. Det er mulig at ikke alle detaljer i hans forklaringer om israelsk etterretningsvesen og dem som er tilknyttet dette, er riktige, men rettens bestemte hovedinntrykk er at han måtte sitte inne med adskillige opplysninger om etterretningsvesenet og særlig om det oppdrag som han var med på. Etter lagmannsrettens oppfatning har han vært fullt klar over at han var med på hemmelig å søke å samle opplysninger om politiske eller personlige forhold ved skyggingen av Benamane i Oslo og i Lillehammer og ved skyggingen av Bouchikhi i Lillehammer. Videre har han vært klar over at innsamlingen skulle være til fordel for Israel, og at opplysningene skulle meddeles israelske myndigheter.

Lagmannsretten tar ikke standpunkt til om han selv hadde knyttet navnet Ben-Salame til skyggingen. Med de opplysningene han satt inne med, måtte han i alle tilfelle ha gått ut fra at det var meget høytstående medlemmer av «Svart september» som skulle skygges, og han visste at israelsk etterretningsvesen sto bak skyggingen. Han visste også om de offisielle uttalelser om at terrororganisasjoner skulle bekjempes med alle midler som sto til rådighet, og av artikkelen i Time som han nettopp hadde lest, må han ha fått en sterk antydning om hva det kunne innebære. Han må derfor ha forstått at innsamlingen og videresendelse av opplysninger kunne volde fare for noens liv eller helse, og utenfor kinoen lørdag kveld var situasjonen slik at han hadde forstått at han medvirket til en aksjon som sikkert eller høyst sannsynlig ville føre til Bouchikhis død. Han er da skyldig til straff både etter straffelovens § 91 a og § 233. Det er ikke godtgjort at Ærbel har veiet for og mot om han skulle medvirke til drapet og betingelsene for å bruke § 233, 2. ledd er da ikke til stede.

Domsmann Jan Deschington finner det ikke godtgjort at Ærbel har forstått at fellesaksjonen sikkert eller overveiende sannsynlig ville føre til Bouchikhis død, men Ærbel burde ha forstått det. Domsmannen finner derfor at Ærbel bør straffes for medvirkning til uaktsomt drap etter straffelovens § 239.

Tiltalt nr. 2, Sylvia Rafael, har i retten forklart at hun i mai 1973 ble kontaktet av Mike, som spurte om hun ville hjelpe til å gjøre Israel til et sikkert sted å bo. Hun var villig, men forutsatte at hun ikke ble innblandet i noe ulovlig. Det lovet Mike. Hun forklarte at det er mulig at det ble holdt et møte på Lod-flyplassen ved avreisen 18. juli 1973, men hun husker ikke hva som ble sagt, og

hun husker ikke noe fotografi. Det kan være at hun tenkte på «Svart September», men hennes inntrykk var at ingen riktig visste hvorfor de skulle reise til Oslo.

På flyplassen fikk hun utlevert et falsk pass mot å innlevere sitt eget. Det falske passet var kanadisk pass nr. FK 200201 og lød på Patricia Roxburgh, og det ble brukt i passkontrollen på Fornebu flyplass. Hensikten var å skjule hennes rette identitet. Hun erkjenner seg straffskyldig for forholdet og blir å dømme for forbrytelsen mot straffelovens § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ.

I Oslo hørte hun rykter om en mulig terroristbevegelse i de nordiske land, og hun forsto de skulle finne en araber med mørkt krøllet hår og skjegg for å få fastslått hva som var i gjære. Ingen visste hvilket land han var fra. Mannen ble funnet i Lillehammer, og hun var med på å skygge ham der og i Oslo da han dro tilbake dit. Sent fredag kveld 20. juli 1973 fikk hun og Dan Ærbel beskjed om å reise tilbake til Lillehammer. Hun hadde da fått vite at mannen de skygget het Benamane, og de fikk beskjed at han hadde truffet en annen mann på Lillehammer. Denne mann var interessant, og de skulle finne ut hvem han var, og hvor han bodde. Lørdag kveld kom Francois og fortalte at mannen var gått på kino, og at de skulle følge ham fra kinoen. Hun trodde derfor at de skulle fortsette skyggingen etter kinotid.

Hun forklarte at navnet Salame kanskje ble nevnt i Oslo eller på Lillehammer, men navnet betyr ikke noe for henne. Hun vet ikke hvem som sto bak München-tragedien, idet hun ikke var i Israel den gang.

Sylvia Rafael opplyste at hun to ganger har bodd i Paris. Begge ganger har hun hatt oppdrag for Mike, men ikke noe som lignet oppdraget i Norge. Det er på det rene at hun bodde i Paris fra høsten 1969 til våren 1970 under navnet Patricia Roxburgh, og hun leide i mai 1973 en leilighet i dette navn, under adresse 3 Quai Bleriot, Paris XVI. Leien ble betalt til i begynnelsen av september. I Zwi Steinbergs leilighet ble det funnet 11 nøkleknipper. Nøklerne i et av disse går til Sylvia Rafael's leilighet, jfr. senere. I en notisbok tilhørende Gehmer er det videre notert telefonnummeret (i kode) til hennes leilighet. Endelig har hun i sin notisbok notert telefonnummeret til en leilighet som er leiet av Jonathan Ingleby.

Sylvia Rafael forklarte at Mike ba henne leie leiligheten. Hun har bodd i den, men har aldri hatt besøk av Mike, Steinberg eller Gehmer. Telefonnummeret i notisboken har hun skrevet ned for ca. 1 år siden. Hun fikk det av en som heter Jean, men nærmere opplysninger om ham kunne hun ikke gi. Nummeret skulle brukes når hun hadde spesielle problemer eller manglet penger. Det kom som en overraskelse på henne at Ingleby eiet leiligheten.

Det falsk passet som Sylvia Rafael brukte under reisen til Norge, har hun erkjent at hun også har brukt under forskjellige reiser i Europa de par siste år.

Sylvia Rafael's forklaring har vært meget forbeholden men på grunnlag av foranstående finner lagmannsretten det godt gjort at hun er tilknyttet det israelske etterretningsvesen, og det er ingen grunn til å tvile på at hun har fått de samme opplysninger med hensyn til de personer som skulle skygges, som Marianne Gladnikoff og Dan Ærbel. Hun har visst at det var det israelske etterretningsvesen som sto bak aksjonen i Norge, og at skyggingen gjaldt terrorister. Med sin profesjonelle bakgrunn kjente hun uttalelsene fra høyeste hold om at terrororganisasjonene skulle bekjempes med alle midler, og hun har forstått at skyggingen var hemmelig, og at denne rapporten om den kunne volde fare for noens liv og helbred. Hun kan ikke høres med at hun mente skyggingen skulle fortsette etter kinotid lørdag kveld. Slik det hele ble satt i verk, og slik hele situasjonen lå an, finner retten at hun har forstått at hun med-

virket i en aksjon som sikkert eller høyst sannsynlig ville føre til Bouchikhis død. Hun er følgelig skyldig til straff både etter straffelovens § 91 og § 233. Men heller ikke for hennes vedkommende finner lagmannsretten at det er godtgjort at det foreligger overlegg.

Domsmann Jan Deschington finner det ikke godtgjort at Sylvia Rafael har forstått at fellesaksjonen lørdag kveld sikkert eller overveiende sannsynlig ville føre til Bouchikhis død, men også Sylvia Rafael burde ha forstått det, og hun bør derfor straffes for medvirkning til uaktsomt drap etter straffelovens § 239.

Tiltalte nr. 3, Abraham Gehmer, har i retten forklart at han 2 - 3 uker før reisen til Norge ble spurt av en venn om han var villig til å ta et oppdrag. Han gikk med på det og ble innkalt til et møte hvor han traff blant annet Mike.

Denne spurte om han ville reise til Norge for å samle opplysninger av interesse for Israel og også for andre land. Gehmer ble valgt fordi han hadde reist en del og blant annet hadde vært i Norge tidligere. Nærmere detaljer skulle han få siden, men han skulle reise under falsk pass. Han var villig og leverte fotografier og underskrifter for å få passet.

På flyplassen 18. juli 1973 var han til stede på et møte, men han ble tatt til side av en mann som fortalte ham en del om England fordi han skulle reise som engelskmann. Han forsto likevel på møtet at det gjaldt å skaffe informasjon om mulig flykapring, og han hørte muligens navnet Benamane nevnt. Han så ikke noe fotografi.

På flyplassen fikk han utlevert det falske passet. Det var engelsk pass nr. 604285 lydende på navnet Leslie Orbaum og med fotografi av ham selv innklebet. Han har aldri brukt passet før, men brukte det i passkontrollen på Fornebu for å skjule sin identitet. Han erkjenner seg straffeskyldig for det, og lagmannsretten finner ham skyldig for forbrytelse mot straffelovens § 182, 1.ledd, 2. straffealternativ.

På møte med Mike torsdag 19. juli 1973 i Oslo fikk Gehmer nærmere signalement på Benamane. Denne skulle være araber, omtrent 30 år og ha 2 uker gammelt skjegg. Gehmer kunne ikke huske om han forbant ham med «Svart september» idet det er så mange arabiske terrororganisasjoner, men han forbant ham med terrorvirksomhet. Det ble fortalt at Benamane var reist til Lillehammer og Gehmer ble bedt om å reise dit for å være med å skygge ham. Benamane ble funnet i Lillehammer, og Gehmer var med på å skygge ham der og senere i Oslo da han dro tilbake dit. Fredag kveld 20. juli 1973 fikk Gehmer beskjed av Mike om å dra tilbake til Lillehammer og vente der fordi Benamane kanskje ville reise opp dit igjen.

Lørdag var Gehmer med på å skygge Bouchikhi, men han så også etter Benamane, og han hadde fått beskjed om at hvis han ikke innen kvelden hadde funnet Benamane eller fått andre instruksjoner, skulle han dra tilbake til Oslo. Han visste ikke om dette gjaldt alle de andre i gruppen.

Også ved kinoen lørdag kveld så Gehmer etter Benamane, men han så også etter Bouchikhi som han fikk høre hadde gått på kino sammen med en dame. Han visste ikke noe om drapet på Bouchikhi før han fikk det fortalt etterat han var arrestert.

Gehmer benekter at han har hatt oppdrag for israelsk etterretningsvesen, og han har lagt fram attest fra universitetet i TelAviv om at han i årene 1968/69 - 1972/73 har studert statsvitenskap der.

Som nevnt foran er det imidlertid Zwi Steinbergs leilighet i Paris funnet 11 nøkleknipper, og 6 av nøkleknippene svarer til leiligheter som det har lyktes fransk politi å oppspore. I Gehmers notisbok er telefonnumrene (i kode) til 5

av leilighetene. Blant disse er den leilighet som Sylvia Rafale har leidd under navnet Patricia Roxburgh. I notisboken står Pat. foran telefonnummeret.

En av de andre leilighetene som Gehmer har notert telefonnummeret til, er leidd av Jonathan Ingleby. Her står John foran nummeret. I et tredje tilfelle står navnet Iosi foran telefonnummeret, og i et fjerde tilfelle er navnet Francois brukt.

Alle leilighetene er nå forlatt.

Abraham Gehmer forklarte at han fikk oppgitt disse nummer og navn på Lod-flyplassen og skrev dem ned der. Hvis det ble nødvendig, skulle han få beskjed om hva navnene og numrene skulle brukes til. Han fikk ikke forklart koden.

Etter lagmannsrettens mening må denne forklaring åpenbart være uriktig. At Gehmer skulle få oppgitt telefonnummer til 5 leiligheter, til mulig fremtidig bruk etter nærmere veiledning er helt usannsynlig. Leilighetene må være dekkleiligheter til bruk for israelsk etterretningsvesen, og lagmannsretten finner det godtgjort at Gehmer må være tilknyttet dette etterretningsvesen.

For så vidt står Gehmer omtrent i samme stilling som Sylvia Rafael. Også han må ha fått de samme opplysninger om de personer som skulle skygges som Marianne Gladnikoff og Dan Ærbel. Han visste følgelig at israelsk etterretningsvesen sto bak skyggingen, at denne skulle foregå hemmelig og gjaldt terrorister, og at når opplysningene som ble innhentet ved skyggingen, ble meddelt israelske myndigheter, kunne det volde fare for noens liv eller helse.

Gehmers forklaring om at han også lørdag skulle se etter Benamane, kan ikke være riktig. Lederen av gruppen må ha visst at Benamane forlot landet allerede lørdag middag, og det må være klart at også Gehmers vakthold gjaldt Bouchikhi. Og med den innsikt som Gehmer hadde med hensyn til etterretningsvirksomhetens mål og virkemidler, må han i den situasjon som utviklet seg lørdag kveld foran kinoen, etter lagmannsrettens mening ha forstått at den fellesaksjon han var med i, sikkert eller høyst sannsynlig ville føre til Bouchikhis død. Også han er da skyldig til straff etter straffelovens § 91 a og § 233, men lagmannsretten kan ikke finne det godtgjort at han handlet med overlegg.

Domsmann Jan Deschington finner det ikke godtgjort at Abraham Gehmer har forstått at fellesaksjonen lørdag kveld sikkert eller overveiende sannsynlig ville føre til Bouchikhis død, men han burde ha forstått at dette ville bli følgen, og han blir da å straffe for medvirkning til uaktsomt drap etter straffelovens § 239.

Tiltalte nr. 5, Zwi Steinberg, har forklart at han i august 1973 skulle begynne i et firma i Paris som handlet med brasilianske halvedelstener. Han ville ikke oppgi innehaverens navn for ikke å trekke han inn i saken.

Steinberg kom til Paris i begynnelsen av mai for å sette seg inn i forholdene. Den 8. juni leiet han leilighet i Paris og har siden bodd i denne. Først i juli kom hans hustru og barn etter til Paris, og også de bodde i leiligheten.

Onsdag 18. juli 1973 oppholdt Steinberg seg i Amsterdam. En personlig venn spurte ham da om han var villig til å reise til Oslo i forbindelse med jødiske og israelske interesser. Det var ikke meget han skulle gjøre, men han ville få nærmere beskjed i Oslo av en person som het Iosi. Steinberg, som kjente attache Yigal Eyal, og hadde lyst til å treffe denne, sa seg villig. Han sa at han ville komme til å oppholde seg meget hos Eyal og kunne kontaktes der.

Steinberg kom til Oslo den 18. juli mellom kl. 16 og 17. Han tok inn på Norum hotell og reiste deretter opp til Eyal. Denne visste at han arbeidet i Paris, og Steinberg sa at oppholdet i Oslo var i forbindelse med arbeidet.

Steinberg ble kontaktet av Iosi mens han var hos Eyal, og etter å ha møtt denne, Pistauer og Ærbel i Tivoligrillen, dro Steinberg ut på Fornebu for å møte gruppen som kom fra Tel Aviv. Han nekter at han har gitt Marianne Gladnikoff en lapp med telefonnummer slik hun mener å huske.

Det ble til at Steinberg oppholdt seg meget hos familien Eyal. De følte seg utenfor og ensomme i Oslo og var glad over at han kom. De visste intet om hans oppdrag i Oslo.

Torsdag 19. juli ble Steinberg igjen kontaktet av Iosi, og på et møte på en kafé fikk Steinberg overlatt kr. 15.000,- som Iosi ba ham overlevere til Dan Ærbel når denne kontaktet ham.

Neste morgen ringte Iosi ca. kl. 8 til Eyals hus fra Lillehammer for å høre om Steinberg var på plass, og etter at Ærbel hadde fått pengene, ringte Iosi igjen fra Lillehammer for å høre om pengene var blitt utbetalt. Like etter var det en ny samtale fra Iosi med spørsmål om han ville bli inne eller gå ut, og noe senere på dagen kom det ennå en samtale hvoretter Iosi ville møte ham på en kafé i Oslo samme kveld. På møtet ble Steinberg bedt om å hente Pistauer på Ritz hotell neste dag og bringe ham til flyplassen. Det ble gjort og Steinberg tror Pistauer dro til København. Også lørdag ringte Iosi et par ganger fra Lillehammer. Første gang var for å høre hvordan det var gått med Pistauer. Neste gang fortalte Iosi at han ville komme til Oslo og ville ha et møte med Steinberg, men han ville ringe opp senere for å avtale møtet nærmere. Denne oppringning kom kl. 22 – 23 lørdag kveld, og Steinberg trodde ikke den kom fra Lillehammer. Iosi ville da møte Steinberg ved rådhuset neste morgen, og der ble Steinberg bedt om å bringe den bil som Ærbel hadde leidd fredag ut til Ærbel i leiligheten i Otto Ruges vei med beskjed om å levere den tilbake til utleiefirmaet.

Da Steinberg hadde utført sitt verv, traff han igjen Iosi og spiste frokost sammen med ham. Deretter flyttet Steinberg etter invitasjon fra Eyal til dennes leilighet, og her ble han arrestert 24. juli 1973 om kvelden.

I Steinbergs leilighet i Paris ble det den 10. desember 1973 funnet 11 nøkleknipper. På 8 av nøklemerkene er det navn, og det franske politi har funnet at 6 av nøkleknippene passer til 6 leiligheter hvor leieren er forsvunnet for lenger tid siden. Det antas derfor at leilighetene er dekkleiligheter for etterretningsvirksomhet, jfr. foran under omtalen av Abraham Gehmers forhold.

Steinberg nekter ethvert kjennskap til disse nøkleknipper. Hans familie reiste tilbake til Israel en tid etter hans arrestasjon. Familien ble hjulpet av en venn, og han har muligens brukt leiligheten etterpå og har etterlatt nøkleknippene der. Steinberg benekter enhver tilknytning til israelsk etterretningsvesen.

Lagmannsretten er enig i at funnet av nøkleknippene ikke er noe bevis for at Steinberg er tilknyttet israelsk etterretningsvesen. Derimot finner lagmannsretten det godtgjort at han var klar over at han medvirket til hemmelig innsamling av opplysninger om personlige eller politiske forhold under oppholdet i Oslo. Måten han ble engasjert på, måtte få ham til å forstå at oppdraget skulle være til fordel for Israel, og at det skulle foregå hemmelig. Når han videre fikk beskjed om å utbetale kr. 15.000,- til en mann som han bare hadde sett en gang tidligere, og uten kvittering, bekrefter det at det hele skulle foregå hemmelig, og at det må også vise at det var en storaksjon på gang.

De rikstelefoner fra Lillehammer som Steinberg har forklart seg om, er det gitt oppgave over fra Telegrafverket. Dessuten har det vært en rikstelefon-samtale fra det rom som Mike bebodde på Victoria hotell, lørdag kl. 19,18 til Eyals telefon. Denne samtale kunne Steinberg ikke huske.

Lagmannsretten kan ikke godta at samtalene fra Lillehammer, har hatt et så uskyldig innhold som han forklarte. Etter hele situasjonen finner lagmannsretten det godtgjort at han har medvirket som sambandsmann mellom gruppen og sentrale organer i den israelske etterretningstjeneste. Han må ha formidlet opplysninger om gruppens virksomhet og beskjeder fra og til denne, og selv om han ikke tidligere hadde drevet etterretningsvirksomhet, må han ha hatt kjennskap til det offisielle israelske syn på bekjempelse av terrororganisasjoner. Etter lagmannsrettens mening har han derfor forstått eller burde han ha forstått at opplysninger som gruppen hadde samlet, kunne volde fare for enkeltmenneskers liv eller helbred når han meldte dem videre. Han er da straffskyldig etter straffelovens § 91 a.

Derimot kan lagmannsretten ikke finne det godtgjort at han er skyldig til straff for medvirkning til drap. Riktig nok er det så at noen av telefonsamtalene slutter seg nær til sentrale punkter i utviklingen av skyggingen. Telefonen fra Victoria fant således sted omtrent på den tid da Bouchikhi gikk på kino, og Mike som samme morgen hadde bestilt rom på Victoria for 4 dager, sa opp rommet og flyttet ut uten begrunnelse mellom kl. 21 og 22. Men lagmannsretten kan ikke finne det godtgjort at Steinberg av denne samtale eller av andre samtaler eller forbindelser som han hadde med personer som var implisert i saken, forsto eller burde forstå at aksjonen gjaldt noe bestemt menneskeliv. Gruppen kunne ha hatt også andre sambandsledd, og selv om hebraisk kanskje i seg selv er god nok kode på det norske telefonnett, kan det ikke utelukkes at det ble brukt kode når det gjaldt selve avgjørelsen av hva som skulle skje med Boushikhi.

Steinberg blir derfor å frifinne for tiltalens post I.

Tiltalte nr. 6, Michael Dorf, forklarte at han aldri har hatt noe med israelsk etterretningsvesen å gjøre. Han ble kontaktet på en kafé i Tel Aviv av en mann som sa at han kom etter anbefaling fra en god venn av Dorf ved universitetet. Mannen spurte om Dorf var villig til å gjøre noe for jødiske og alminnelige interesser. Jobben ville sannsynligvis være forbundet med å reise til utlandet. Dorf erklærte seg villig, og det ble sagt at han skulle til Oslo og ville bli kontaktet av en bestemt mann som ville gi ham nærmere beskjed. Han fikk også oppgitt to telefonnummer i Haag som han skulle ringe og gi beskjeder til.

Dorf reiste til Oslo onsdag 18. juli 1973 og tok inn på KNA-hotellet. Dagen etter flyttet han over til Filadelfia hotell. Samme dag besøkte han den israelske ambassade og fikk arbeid. Arbeidet besto i arkivering og forsendelse av post.

Fredag 20. juli fikk Dorf telefonhenvendelse fra en person som presenterte seg som Gill, og som var mannen som skulle kontakte ham. Gill ga Dorf kodenavn på den person som han skulle spørre etter når han ringte til Haag. Oppringningen skulle foregå fra en kiosk. Gill hadde foreløpig ingen beskjeder, og det hadde han heller ikke ved neste telefonoppringning lørdag ettermiddag.

Tidlig søndag morgen ble Dorf vekket av telefon fra Gill som ville ha ham til å se etter i avisene om et mord som skulle ha foregått på Lillehammer. Dorf forsto ikke norsk, men på ambassaden skjedde det en oversettelse av første side av norske aviser, og Dorf skulle se etter om han fant noe der. Gill ba ham rapportere til Haag uansett om han fant noe eller ikke.

Mandag var mordet på Lillehammer omtalt på første side i avisene. Omtalen ble oversatt i ambassaden, og Dorf tok et sammendrag og ringte det oppgitte telefonnummer fra en kiosk om kvelden. Han ble bedt om å gjøre det samme med avisene neste dag, og han ble bedt om å skaffe detaljer om de personer som var arresterte.

Tirsdag 24. juli laget Dorf igjen sammendrag av det som sto i oversettelsen av avisene om mordet, og ringte det til Haag. Her fikk han en beskjed til seg selv og en beskjed til Steinberg som han muligens ville treffe hos Eyal. Han hadde også tidligere vært hos Eyal, og han tok drosje dit ca. kl. 22 tirsdag kveld. Like etterpå ble han arrestert.

Det er ikke tvil om at Dorf ble sendt til Oslo i forbindelse med den aksjon som de andre tiltalte er implisert i. Det er imidlertid ikke noe bevis for at han før drapet på Bouchikhi visste hva aksjonen gjaldt, og det er ikke noe bevis for at han før drapet gjorde noe annet enn det han selv har forklart. Betingelsen for straff etter straffeloven § 91 a og § 233 er da ikke til stede, og han blir å fri-finne.

Straffeutmålingen i denne sak byr på helt spesielle vanskeligheter. Retten har ikke noen veiledning i tidligere rettspraksis.

På den ene side dreier det seg om en planlagt aksjon som endte med et drap i Norge, begått på åpen gate. Disse hensyn tilsier i og for seg en streng straffereaksjon.

På den annen side viser retten til det som tidligere er nevnt om den spesielle bakgrunn for saken i situasjonen i Midt-Østen. De tiltalte har i større eller mindre grad følt seg forpliktet til å delta i aksjonen, som de hadde forståelse av ville være til fordel for deres fedreland, Israel.

Statsadvokaten har gitt uttrykk for at aksjonen og dermed de tiltaltes deltakelse i denne må sees på som en del av krigshandlingene. Retten deler dette synspunkt.

Et avgjørende moment ved straffeutmålingen er hvilken del hver enkelt av de tiltalte har hatt i aksjonen.

Det dreier seg om en samlet aksjon, ledet av en eller annen av de øvrige ettersøkte og hvor hver enkelt av de impliserte var tildelt sin spesielle oppgave. De fire første tiltaltes virksomhet har således også vært nødvendige ledd i den samlede plan. Når de tiltalte nr. 2 Rafael og nr. 3 Gehmer ble utstyrt med falske pass, er dette også et ledd i hele aksjonen, for å lette deres adkomst til Norge og skjule deres rette identitet.

På den annen side er det på det rene at ingen av disse har hatt noen bestemmende innflytelse på planene, og de er på et forholdsvis sent tidspunkt blitt klar over at det dreiet seg om et drap. På det tidspunkt kunne det være vanskelig for noen av dem å trekke seg ut av affæren. Man må i hvert fall kunne anta at protester eller innsigelser på det tidspunkt ville være uten noen virkning slik at ingen av de 4 tiltalte hadde det i sin makt å kunne forhindre det endelige resultat, nemlig at Bouchikhi ble drept.

Retten finner at hver enkelt av de tiltaltes medvirkning til drapet kan sies å ha vært av ringe betydning i forhold til hovedmennene. Strl. § 58 vil da få anvendelse slik at retten har adgang til å gå under den vanlige minimumsstraff for forsettelig drap.

Retten kan derimot ikke se at noen av de tiltalte har stått i noe avhengighetsforhold til lederne av aksjonen. De er alle frivillig blitt med på turen til Norge og det er ikke opplyst at de har gjort noe alvorlig forsøk på å reise hjem.

Om straffeutmålingen for hver enkelt vises stort sett til det som foran er nevnt om hver enkelts deltakelse i aksjonen.

For Marianne Gladnikoff, som alene dømmes for uaktsomt drap, bemerker retten at hennes uaktsomhet må sies å ligge nær opp til forsett. På den annen side tar retten hensyn til den utførlige og oppriktige forklaring hun avga på et tidlig tidspunkt under etterforskningen.

Etter en vurdering av disse momenter finner retten å kunne fastsette straffene slik, idet straffelovens § 62 tas i betraktning for de tiltalte nr. 1 – 4.

For tiltalte nr. 1 Marianne Gladnikoff, som dømmes etter strl. § 239 og § 91 a fengsel i 2 år og 6 måneder.

For tiltalte nr. 2 Sylvia Rafael, som dømmes etter strl. § 233, 1. ledd, § 91 a og § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ, fengsel i 5 år og 6 måneder.

For tiltalte nr. 3, Abraham Gehmer, som dømmes etter de samme straffebestemmelser, fengsel i 5 år og 6 måneder.

For tiltalte nr. 4, Dan Ærbel, som dømmes etter strl. § 233, 1. ledd og § 91 a fengsel i 5 år.

For tiltalte nr. 5, Zwi Steinberg, som dømmes etter strl. § 91 a fengsel i 1 år.

For alle de tiltalte vil fragå utholdt varetektsarrest, for de tiltalte nr. 1 – 4 fra 22. juli 1973, for tiltalte nr. 5 Steinberg fra 24. juli 1973.

Påtalemyndigheten har ikke nedlagt påstand om saksomkostninger og saksomkostninger vil ikke bli idømt.

Dommen er enstemmig bortsett fra dissensen om domfellelse etter strl. § 233, 1. ledd for de tiltalte nr. 2, 3 og 4.

Domsslutning

- i. Tiltalte nr. 1 Ethel Marianne Gladnikoff, født 13.8-1943, dømmes for forbrytelser mot strl. § 239 og § 91 a jfr. § 62 til fengsel i 2 – to – år og 6 – seks – måneder med fradrag av 195 – ethundreogntifem – dager for utholdt varetektsarrest. Hun frifinnes for tiltalen etter strl. § 233.
- ii. Tiltalte nr. 2 Sylvia Rafael, født 1.4.1937, dømmes for forbrytelser mot strl. § 233, 1. ledd, § 91 a og § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ, jfr. § 62 til fengsel i 5 – fem – år og 6 – seks – måneder med fradrag av 195 – ethundreogntifem – dager for utholdt varetektsarrest.
- iii. Tiltalte nr. 3 Abraham Gehmer, født 1.11.1937, dømmes for forbrytelser mot strl. § 233, 1. ledd, § 91 a og § 182, 1. ledd, 2. straffealternativ, jfr. § 62 til fengsel i 5 – fem – år og 6 – seks – måneder med fradrag av 195 – ethundreogntifem – dager for utholdt varetektsarrest.
- iv. Tiltalte nr. 4 Dan Ærbel, født 28.2-1937, dømmes for forbrytelser mot strl. § 233, 1. ledd og § 91 a, jfr. § 62 til fengsel i 5 – fem – år med fradrag av 195 – ethundreogntifem – dager for utholdt varetektsarrest.
- v. Tiltalte nr. 5 Zwi Steinberg, født 18.8-1943, dømmes for forbrytelser mot strl. § 91 a til fengsel i 1 – ett – år med fradrag av 193 – ethundreogntititre – dager for utholdt varetektsarrest. Han frifinnes for forbrytelser mot strl. § 233.
- vi. Tiltalte nr. 6 Michael Dorf, født 10.4.1946, frifinnes.

Dommen ble lest opp for de tiltalte og den frifunne.

Det ble så meddelt de domfelte innen hvilken frist og på hvilken måte de skulle si fra om anke.

De domfelte tok betenkningstid og fikk utlevert et eksemplar av »Rettledning til domfelte».

Retten hevet kl. 16,15.

Astri Rynning, Fung. lagmann Erling Haugen, Karl Lous, Grete Olsen
Berger, Karin Synnøve Nilsen, Jan Deschington, Øivind Jentoft Aksnes
Protokollfører: Liv Jensen.

Vedlegg 4

Innstilling fra førstestatsadvokaten i 1999

Sendes med vedlegg Riksadvokaten, i det jeg foreslår at straffesak mot israelsk statsborger Michael Harari, f. 1926 henlegges etter bevisets stilling.

Innledning

Ahmed Bouchikhi ble skutt ned og drept 21. juli 1973 på Lillehammer. Kort tid etter drapet ble 6 personer arrestert. De ble alle tiltalt for overtredelse av strl. § 233, 1. og 2. ledd samt strl. § 91 a. En av de tiltalte ble også tiltalt for overtredelse av strl. § 182. En av de tiltalte ble helt frifunnet, mens tre ble dømt for medvirkning til overtredelse av § 233 1. ledd og § 91 a. En av de tiltalte ble dømt for overtredelse av § 239 og 91 a og en ble kun dømt for overtredelse av § 91 a. Straffene varierte fra 5 år og 6 måneder til ett års fengsel.

I januar 1996 ble etterforskningen gjenopptatt. Formålet var å klargjøre hvorvidt man kunne identifisere andre medvirkende enn de som ble tiltalt. Etterforskningen har rettet seg mot såvel mulige norske eller utenlandske medvirkere. Selv om det ikke har vært noe primærmål for etterforskningen, har man selvsagt også vurdert mulig etterfølgende bistand eller tjenesteforsømmelse fra offentlige tjenestemenn. Slike forhold vil imidlertid uansett nå være foreldet, men dersom etterforskningen hadde gitt grunn til antagelser om slike forhold, ville dette eventuelt blitt fulgt opp, jfr. strl. § 66.

Hensett til sakens svært spesielle karakter, antar jeg at det er hensiktsmessig at jeg gir en ganske bred fremstilling av saken slik faktum nå fremstår. Som De er inneforstått med, har etterforskningen dels vært drevet av en egen gruppe ved Kripos under direkte ledelse av meg. En del opplysninger er også innhentet direkte av meg. Alle avgjørelser i saken er truffet av meg eller på mitt ansvar. Fremstillingen er delvis bygget på vanlige etterforskningsdokumenter, men også på kildeopplysninger. Jeg vil i den forbindelse bemerke at flere tilleggsopplysninger er innarbeidet direkte i denne innstilling. Enkelte av kildene må regnes som svært pålitelige.

Sakens bakgrunn

Etter kort tid under etterforskningen ble det klarlagt at de arresterte hadde utført drapet på vegne av en fremmed stat - Israel - og at de var knyttet til den israelske etterretningstjeneste «Mossad». Saken hadde sitt utgangspunkt i konflikten i Midt-Østen.

Frem til «Seksdagers»-krigen sommeren 1967 hadde konflikten mellom Israel, araberstatene og palestinerne i det vesentlige foregått i Midt-Østen. Krigen resulterte - som kjent - i at Israel okkuperte «Vestbredden», Golanhøydene og Siani-ørkenen frem til Suez-kanalen. Krigen hadde blant annet vist at Israel var militært sett helt overlegne og at man neppe kunne påregne å nedkjempe dem med ordinære militære virkemidler.

Høsten 1970 søkte den relativt tallrike palestinske befolkning i Jordan å vise sin misnøye med kong Hussein med demonstrasjoner og annen sosial uro. Disse demonstrasjonene ble hardt slått ned på og som følge av disse begivenheter ble det dannet en ny gruppe innenfor den palestinske bevegelsen - «Svart September». Forholdet mellom denne gruppen og andre synes delvis uklart, men det fremstår som sannsynlig at gruppen ble indirekte god-

tatt av blant annet P.L.O. som ble hardt rammet av begivenhetene i Jordan. P.L.O. fikk etter dette sin base i Beirut.

Fra slutten av 1967 var det relativt klart at ulike palestinske grupperinger innledet en ny form for kamp mot Israel, og at man tok i bruk terror-aksjoner også utenfor Midt-Østen. Slike aksjoner bar i og for seg intet nytt. På ulike trinn i konflikten hadde begge sider anvendt slike virkemidler, men etter etableringen at staten Israel ble det anvendt mot Israel. Det nye i 1968 var at man nå anvendte terror mot israelske borgere og interesser uansett hvor i verden disse måtte befinne seg. Slike angrep rettet seg også i noen grad mot land som man anså støttet Israel.

Fra 1968 til sommeren 1972 hadde det funnet sted over 20 ulike terroraksjoner utenfor Midt-Østen som direkte eller indirekte rammet israelske interesser. De fleste land reagerte med stor usikkerhet på slike aksjoner. Der ulike gjerningsmenn ble tatt, ble de stort sett løslatt etter kort tid - ofte etter nye terroranslag. Det synes rimelig klart at man ikke ønsket å bli trukket inn i den «krig» som pågikk, og at frykten for nye terroranslag var motiverende.

Dette medførte en stor grad av frustrasjon i Israel. De ulike israelske etterretningsorganisasjoner presset på regjeringen for at man skulle svare med drastiske virkemidler og blant annet innlede likvidasjoner av de personer som hadde medvirket i slike aksjoner og som man antok ville begå nye anslag. Den israelske statsminister Golda Meir nektet imidlertid å godkjenne dette. Dette var gjeldende israelsk politikk helt frem til den såkalte «München-massakren» i september 1972. Under OL i München i 1972 tok palestinske terrorister 11 israelske idrettsfolk som gisler. Under et forsøk på å befri disse omkom samtlige israelere på flyplassen i München. Denne tragedien - som opprørte en hel verden - førte til en endring i israelsk politikk hva gjaldt bekjempelse av terrorhandlinger. Statsminister Golda Meir godkjente nå at den israelske utenlands etterretning Mossad - om nødvendig - skulle drepe de personer som spilte en fremtredende rolle i terroristbevegelsene. Til grunn for denne beslutning lå visse forutsetninger. Aksjonene skulle bare rettes mot personer som man med stor grad av sikkerhet visste var sentrale i terroristorganisasjonene. Det var videre en forutsetning at utenforstående ikke skulle rammes og videre at man regnet de aktuelle personer som farlige i fremtiden.

Selv om dette aldri er direkte bevist, synes det relativt sikkert at Israel fra våren 1973 likviderte flere personer som et ledd i den endrede strategi. Ingen gjerningsmenn ble pågrepet.

Et hovedmål for Mossad ble den person som man anså for den operative leder bak «München-massakren» - Ali Hassan Salameh. Ut fra de forutsetninger som var gitt satset man mye på å identifisere ham og rette et attentat mot ham.

Generelt om «Mossad»

Israel har satset relativt store ressurser på sine etterretningstjenester. Dette er en direkte følge av landets utsatte situasjon siden opprettelsen av staten Israel. Hensett til Midt-Østen konflikten store politiske implikasjoner samt at man anser det som sin oppgave å beskytte jødiske interesser, er Israel et av de få land som i prinsippet arbeider verdensomspennende. Det primære satsningsområde er selvsagt landene i Midt-Østen, men det er kjent at organisasjonen arbeider aktivt i Europa.

Israel har hatt som gjeldende politikk at man aldri offisielt stiller seg bak organisasjonen. Hemmeligholdet har vært omfattende og det er først i den

aller siste tid at man delvis har sett en endring. Det kan blant annet nevnes at det er først nå man har offisielt bekreftet organisasjonens eksistens ved at man har offisielt gjort sjefens navn offentlig (Nåværende sjef: Efraim Halevy).

Det må likevel understrekes at israelske etterretningstjenester fortsatt opprettholder en betydelig grad av hemmelighet. Dette er antakelig et resultat av de til dels ekstreme arbeidsforhold i Midt-Østen og landets utsatte stilling. Det er også kjent at Mossad har en sentral stilling internt i Israel, blant annet ved at sjefen er direkte underlagt statsministeren. Gjennomgående anvender organisasjonen en betydelig intern skjerming av informasjon. Dette innebærer at man arbeider strengt etter «kneed to know»-prinsippet og at også enkeltoperasjoner søker å skjeme unødvendig informasjon i forhold til de enkelte aktører. Dette er et velkjent trekk i alle etterretningsorganisasjoner, men prinsippet anvendes antakelig mer omfattende enn i de øvrige vestlige tjenester. Prinsippet anvendes først og fremst for å sikre seg operasjonelt.

Det som er fremholdt ovenfor forhindrer ikke at israelsk etterretning ikke samarbeider med andre lands etterretningstjenester. Dette samarbeidet retter seg primært mot terroristbekjempelse ved utveksling av informasjon. Dette samarbeidet har pågått i mange år. Det bør understrekes at slikt samarbeid sjelden innebærer operasjonelt samarbeid. Israelsk som øvrige lands etterretningstjeneste søker i en slik sammenheng å beskytte sine kilder - av åpenbare sikkerhetsgrunner.

Disse mer generelle synspunkter har en viss betydning ved forståelsen av «Lillehammer-saken».

Opptakten til «Lillehammer-saken»

Som nevnt ovenfor var Hassan Salameh et hovedmål for «Mossad». I arbeidet med å identifisere og finne ham anvendte man de tradisjonelle etterretningsmetoder. Israelsk etterretningstjeneste hadde - og har - et betydelig informasjonsnettverk rettet inn mot ulike organisasjoner og land i Midt-Østen. I det vesentlige ble den aktuelle informasjon vedr. Salameh skaffe tilveie ved hjelp av «kilder». Disse kan til dels ha vært åpne, men det sier seg selv at i den konkrete saken anvendte man seg av flere personer med ulike grad av pålitelighet.

Utover våren 1973 hadde man lokalisert Salameh i Beirut og man mente å ha fastslått at han oppholdt seg mest der. Man hadde blant annet lyktes med å sikre seg fotografier av ham. Forutsetningen var i utgangspunktet at man ønsket å gjøre anslag i Beirut. Salameh var imidlertid svært sikkerhetsbevisst og flyttet stadig på seg. Det var kjent at han reiste mye og benyttet ulike identiteter.

Som nevnt overfor benyttet man ulike «kilder» for å innhente informasjon om Salameh. Noen av disse hadde forbindelse med Khalid Ben'Naman. Ben'Naman var antakelig fra Algerie eller Marokko og arbeidet i Svissairs caterings tjeneste på flyplassen i Geneve. Stillingen var helt underordnet og dårlig betalt. Israelsk etterretning visste ikke meget om Ben'Naman, men fikk etter hevert en del informasjon om ham. Han hadde reist svært meget over hele verden og hans reisevirksomhet sto ikke i noe rimelig forhold til hans inntekt. Det var kjent at han bodde i en ganske kostbar leilighet som tilsa inntekter langt over hans lønn. Til omgivelsene ga han inntrykk av å være knyttet til den palestinske frigjøringskampen og «Svart September». For Mossad ble han derfor en svært interessant person. Særlig ble han viktig ved at han

ved noen anledninger ga uttrykk for at han hadde forbindelse eller kontakt med Ali Hassan Salameh. Utover forsommeren hadde han også kommet med flere uttalelser som pekte i retning av at han skulle treffe Salameh i Skandinavia. Ben'Naman var antakelig opphavsmannen til terroradvarselet som ble sendt til de skandinaviske land sommeren 1973. De meldinger som ble mottatt inneholdt ingen konkrete angivelser om hvor aksjonen skulle foregå. De inneholdt heller ikke opplysninger om Salameh var kilde for opplysningene. Såvidt man kjenner til, mottok Mossad informasjon i løpet av første halvår 1973 om at Danmark eller Sverige ville bli terrormål for «Black September». I begynnelsen av juli antok man at Salameh skulle reise til Sverige eller Danmark for å møte «noen». Det var på denne bakgrunn den svensktalende Marianne Gladnihoff og den dansktalende Dan Aerbel ble trukket inn i saken.

Aerbel reiste fra Israel 9. juli 1973 til Frankfurt. Reiseruten var lagt opp på forhånd og dagen etter reiste han videre til Stockholm der han tok inn på Grand hotell. Her ble han møtt av «Gustav Pistauer» som var leder for oppdraget. Aerbel var ikke i detalj informert om oppdragets art, men antok at det hadde tilknytning til «Black September». Aerbel fikk beskjed om å leie en leilighet i Stockholm. Dette gjorde han. Antakelig reiste han sammen med «Gustav Pistauer» og «Jean Luc Sevenier».

Den 16. juli fikk Aerbel beskjed av «Pistauer» om at de dagen etter skulle reise til Oslo. Dette tidspunkt stemmer med at Ben'Naman forlot Geneve 14. juli 1973. Ben'Naman hadde ingen tilknytning til Mossad, derimot hadde man kilder som kunne gi opplysninger om ham og hans bevegelser. Det ligger selvsagt et visst forsinkelseselement i tilbakerapporteringen, slik at opplysningene ikke nådde Stockholm før noen dager senere. I henhold til de mottatte opplysninger mente man nå å vite sikkert at Ben'Naman var reist til Oslo for å møte Salameh i Oslo. Det var på denne bakgrunn at gruppen i Stockholm ble dirigert til Oslo.

De øvrige deltakere i «Lillehammer-aksjonen» hadde reist fra Israel noe etter Aerbel. Det er uklart når de enkelte forlot Israel, men en mener nå å ha sikre opplysninger om at de fleste reiste til Amsterdam der man skulle avvente nærmere ordre. De øvrige deltakere ankom til Oslo 18. juli 1973. På de pågrepne ble det funnet papirer som forøvrig indikerte at Nederland var «hovedkvarter» for operasjonen. Det har tidligere vært antatt at gruppen besto av «minst» 15 deltakere. Nyere opplysninger angir at det var 15 deltakere i aksjonen. Tidligere forklaringer fra de pågrepne har angitt en annen reiserute. Antakelig er disse ikke korrekte, men det kan likevel ikke utelukkes at enkelte deltakere reiste på annen måte. Det er grunn til å tro at de pågrepne søkte å holde Amsterdam utenfor sin reiserute når de forklarte seg.

Ben'Naman ble ikke fulgt av Mossads folk på sin reise fra Geneve til Oslo. Israelerne kjente ikke til hans avreise på forhånd. Dette er bakgrunnen for at de øvrige deltakere i gruppen etter ankomsten til Oslo den 17. juli straks begynte å ringe rundt til hoteller og spørre etter «Ben'Naman». På denne måten fikk man klarlagt at Ben'Naman bodde på Panorama sommerhotell. Det var Aerbel som på denne måten lokaliserte Ben'Naman. Dette skjedde 17. juli og Aerbel flyttet 18. juli til Panorama.

Torsdag 19. juli reiste deler av gruppen til Lillehammer. Det var da klarlagt at Ben'Naman hadde forlatt Oslo. Det er noe uklart om han ble «skygget» på reise til Lillehammer, men antakelig hadde Ben'Naman ringt til Sveits og fortalt at han skulle reise til Lillehammer. Dette ble formidlet til gruppen og dette var bakgrunnen for at de ble dirigert til Lillehammer. Deler av gruppen fulgte

Ben'Naman til Oslo da denne returnerte dit fredag 19. juli. Natt til lørdag returnerte disse til Lillehammer.

Når jeg har gått såvidt grundig inn på tidskronologien har dette sammenheng med påstander om at Mossad samarbeidet med E-tjenesten. En slik påstand harmonerer dårlig med gruppens bevegelsesmønster i tiden før drapet og de opplysninger som nå er fremkommet. Jeg skal komme nærmere tilbake til dette spørsmålet senere. Alt tyder på at gruppen forflyttet seg på basis av fortløpende informasjon vedr. Ben'Naman.

Nærmere om Ben'Naman

Personen Ben'Naman er svært interessant i sakens anledning. Som nevnt overfor hadde han et reisemønster som ikke på noen måte sto i forhold til hans stilling. En anser det som klarlagt at han ikke hadde noen tilknytning til israelsk tjeneste. Derimot foreligger det opplysninger som klart indikerer at Ben'Naman hadde forbindelser med palestinske organisasjoner. Det må imidlertid understrekes at det råder usikkerhet hvorvidt han hadde forbindelser med Svart September. Det som derimot synes rimelig klart, er at han ga inntrykk av å ha slike kontakter. Det må antas at Mossad i 1973 la til grunn at han ga viktige opplysninger som indirekte ble rapportert dit. Såvidt man har kunnet bringe på det rene mottok Mossad opplysninger om han noen tid etter Lillehammer-drapet. Han synes å ha fastholdt påstander om tilknytning til Svart September. Det er imidlertid også en mulighet for at et arabisk lands etterretningstjeneste anvendte Ben'Naman i et forsøk på å infiltrere Svart September. Dersom han ikke var direkte knyttet til organisasjonen, var det antakelig vedkommende land som betalte hans reiseutgifter.

Det er imidlertid rimelig sikkert at Mossad sommeren 1973 mottok opplysninger som stammet fra Ben'Naman om at han reiste til Oslo for å møte Salameh, og at han i forbindelse med reisen ringte til Sveits og fortalte at han reiste til Lillehammer. Norsk politi har aldri hatt kunnskap om at Salameh på noe tidspunkt har vært i Norge, men i henhold til opplysninger som nå er gitt, skal Salameh ha vært i Norge noen dager før Lillehammer-drapet. Denne opplysninger er imidlertid svært usikker. Det har versert opplysninger i pressen om at Salameh skal ha vært i Bergen i perioden. Dette er åpenbart basert på en misforståelse. Det synes imidlertid klart at Mossad i midten av juli hadde sikre opplysninger om at Salameh hadde forlatt Beirut.

Dersom man søker en forklaring på årsakene til hendelsene på Lillehammer i 1973, er Ben'Naman den sentrale faktor. Så langt man har kunnet klarlegge det, synes det som om det er Ben'Naman som indirekte gir de opplysninger som fører til terroradvarslene som blir sendt ut vedr. Skandinavia sommeren 1973. Tilsvarende synes opplysningene som ble gitt vedr. Salamehs angivelige reise til Norge og det påståtte møtet med ham på Lillehammer også å kunne tilbakeføres til Ben'Naman.

Hvorvidt han egentlig tilhørte Svart September eller bare ga inntrykk av å gjøre det, er usikkert. I henhold til sikre kilder har Mossad lagt til grunn – i ettertid – at han ikke hadde noen reell tilknytning til gruppen. Antakelig fikk han betaling av et annet land i Midt-Østen som søkte å anvende ham som infiltratør i Svart September. Den mest sannsynlige løsning er at Ben'Naman overhodet ikke hadde noen kontakt med Svart September, men at han mottok penger fra sin oppdragsgiver under foregivende av å ha det. Man vet ikke hvor Ben'Naman i dag oppholder seg eller hvorvidt han er i live.

Om selve drapet

Det har ikke lyktes å fremskaffe nye opplysninger om selve utførelsen av drapshandlingen. Jeg viser her til den beskrivelse som er gitt i dommen. Den er inntatt i Rt 1974, s. 383 flg. Lagmannsrettens domgrunner er gjengitt i Rt. Kopi av dommen vedlegges. Jeg vedlegger også til orientering kopi av statsadvokatens redegjørelse til lagmannen, jfr. daværende strpl. § 292, siste ledd.

Derimot har man fått klarlagt enkelte nye opplysninger som kan gi en forklaring på at israelerne skjøt feil person. Det er på det rene at Bouchiki og Ben'Naman traff hverandre fredag 19. juli. Israelerne så de to i samtale på utekafeen ved politikammeret. Deler av gruppen skygget Bouchiki på lørdag. Beslutningen om å gå til aksjon ble truffet lørdag. De israelske agentene hadde bilder av Salameh som var tatt tidligere i 1973 i Beirut. De bildene som foreligger av Salameh har en stor likhetsgrad med Bouchiki. Vi har hatt tilgang til bildene og kan bekrefte at det er en betydelig grad av likhet. Av deltakerne på Lillehammer var det 7 av disse som sammenholdt bildene med observasjoner av Bouchiki. Seks av disse var sikre på at Bouchiki var Salameh. Identifiseringen ble visstnok vanskeligere da Bouchiki hadde bart. Det var på denne bakgrunn at beslutningen om utførelsen av drapet ble truffet.

Gruppen eller lederen traff avgjørelsen på selvstendig grunnlag. Godkjenning var gitt gjennom selve oppdraget som gikk ut på å lokalisere Salameh og hvis mulig drepe ham. Så vidt man vet kommuniserte ikke gruppen med Israel om dette. Dette er også rimelig idet det kun var deltakerne selv som kunne foreta sammenlikningen.

Det har ikke fremkommet vesentlig nye opplysninger vedr. selve flukten etter drapet. Sikre kilder opplyser at opplegget var slik at ingen skulle forlate Norge med fly. De innleide bilene skulle innleveres og man skulle deretter forlate Norge i nye leiebiler, med båt/ferge eller med tog. To av deltakerne, en mann og kvinne, reiste med nattoget til København, to andre reiste med ferge antakelig fra Larvik. Alle bortsett fra de pågrepne forlot Norge senest søndag 22. juli 1973.

Nærmere om gruppen

Følgende 6 personer ble arrestert:

1. Marianne Gladnikoff
2. Dan Aerbel
3. Abraham Gehmer (Lesley Orbaum)
4. Sylvia Rafael (Patricia Roxbaugh)
5. Zwi Steinberg
6. Michael Dorf.

Gladnikoff og Aerbel ble arrestert på Fornebu søndag 22. juli ca. kl. 10.00 idet man var i ferd med å levere en leiebil. Lesley Orbaum og Sylvia Rafael ble pågrepet i Otto Ruges vei i Bærum. Det var de førstnevnte som ga opplysninger om leiligheten. Tirsdag 24. juli om kvelden ble Zvi Steinberg og Michael Dorf pågrepet i boligen til Yigal Eyal. Det var Aerbel som ga opplysninger som førte til pågripelsen. Aerbel var neppe klar over at Eyal var sikkerhetsoffiser ved den israelske ambassade.

Som nevnt ovenfor synes det å være sikkert at gruppen besto av 15 personer. De øvrige ni unnsnapp. Med unntak av en Michael («Mike») Harari er ingen av gjerningsmennene nærmere identifisert.

Det synes sannsynlig at de to som utførte drapet unnslopp. Under etterforskningen fremkom to navn som angivelig skal være drapsmennene. Det lykkes ikke å få ytterligere opplysninger om dette og det var således ikke grunnlag for å følge dette videre opp.

Om de personer som unnslopp vet man ikke meget. Det synes klarlagt at de har anvendt falske pass og identiteter.

Det ble sendt ut etterlysning og utferdiget pågripelsesbeslutning på følgende navn:

1. Gustav Pistauer
2. Jean Luc Sevenier (Francois)
3. Gerard Emil Lafond
4. Ralf Baehr
5. Jonathan Ingeby
6. Edvard Laskier
7. Nora Hefner
8. Raoul «Danny» Cousin

Foruten disse synes ytterligere en kvinne å ha deltatt. Man har ingen andre opplysninger om henne enn at hun ble kalt »Tamar» eller »Tamara».

Disse navn fremkom gjennom gransking av hotellregistre i området. Det er sannsynlig at alle er falske. Gustav Pistauer var opprinnelig leder av aksjonen. Han skadet imidlertid benet og fikk legebekandling. Han synes å ha reist fra Norge før selve drapet. Etter dette ble lederfunksjonen overtatt av Mike Harari som antakelig anvendte identiteten Eduard Laskier.

Det synes derfor sannsynlig at drapsmennene enten var »Rolf Baehr», »Jonathan Ingeby» eller »Raoul Cousin». Det har ikke fremkommet ytterligere opplysninger om disse utover det som er nevnt ovenfor. Det bør nevnes at etterlysningen av de aktuelle personene ble avlyst i 1977. Dette var rimelig. Det faktiske forhold var at etterlysningen var knyttet til så vel falske navn som uriktige bilder.

En vil nevne at det i saken figurerer 2 menn »Dov Lapidot» og »Gonen» som begge bodde på Filadelfia hotell i Oslo i det aktuelle tidsrom. Deres rolle er uklar, men man kan ikke trekke noen konklusjoner om hvorvidt de har hatt noen funksjon i saken. Dette er nok et forhold som muligens kunne vært fulgt bedre opp under etterforskningen i 1973. Det har forekommet spekulasjoner i pressen omkring »Dov Lapidots» identitet. Disse synes uten holdepunkter i forhold til de opplysninger som foreligger i saken.

Det bør nevnes at Dov Lapidot ankom Norge medio juni 1973. UD mottok note om ham 26. juni 1973 der han ble meldt som attache. Han reiste fra Norge før 1.10.73 da UD mottok note om at han var utreist. Han var i Norge så kort tid at han ikke ble ført opp på »diplomat-listen». Vi vet i dag intet om årsakene til at Lapidot forlot Norge etter så kort tid. Dov Lapidot var meldt som attache ved ambassaden og hadde diplomatisk immunitet. Han hadde leiet en leilighet som tilhørte Jan Kirkhorn. Dette har avstedkommet flere spekulasjoner at Kirkhorn skulle direkte eller indirekte være involvert i saken. Slike påstander synes helt helt ufunderte.

Det bør for fullstendighetens skyld også nevnes at den 20.7.73 ankom en dame til Orlud Autorast (ved Hamar) og bestilte et rom til en mann ved navn Tall (Thal). Senere samme dag (om kvelden) ankom 2 personer. Den ene synes å ha vært Tall og den andre skrev seg inn under navnet Sarig Yeshayahu. Begge var israelske. Begge forlot hotellet lørdag 21.7.73 ca. kl. 21.00 om kvelden. De oppga at de skulle videre til Trondheim. I henhold til vit-

neforklaring skal bilen de brukte (Volvo) ha vært utenlandsk registrert med bokstavene CD i registreringsnummeret.

Disse opplysningene ble ikke fulgt opp i 1973. Det var utvilsomt en feil. I 1973 hadde det vært relativt enkelt å forsøke og spore opp de angjeldende personer i Trondheim, og eventuelt klarlagt identitet etc. Dersom de ikke ble funnet, kunne antakelig ytterligere etterforskningsskritt være iverksatt (etterlysning). De ble ansett som helt formålsløst å søke etter disse i dag. Hotellregistreringene blir ikke oppbevart så lenge.

Det har vært spekulert i pressen om at disse to personene skulle ha hatt noe med saken å gjøre. Det eneste som konkret kunne indikert tilknytning til saken, er de to personenes oppgitte nasjonalitet. Etter min vurdering er det mest sannsynlig at de ikke hadde noe med saken å gjøre. Dette baserer seg på det faktum at de brukte israelske pass og utenlandsk registrert bil. Det er lite trolig at man ville bryte så vidt elementære krav til operasjonssikkerhet. Det bør bemerkes at man ellers anvendte norske leiebiler til operasjonen. Dersom bilen var utenlandsk registrert, må den nødvendigvis være kjørt en betydelig distanse. Dette stemmer dårlig med de øvrige opplysninger om forflyttingsmønsteret. Det kan i dag ikke trekkes noen sikre konklusjoner om disse personenes tilknytning til saken.

Michael Mike Harari. f. 1926

Som de er kjent med, fremmet jeg rettsanmodning til Israel om avhør av Harari. Denne ble avslått av Israel. Etter dette ble han etterlyst internasjonalt i juni 1998. Oslo forhørsrett har utferdiget pågripelsesbeslutning 28. juni 1998.

Det har vært rettet kritikk mot politiet for at man ikke fulgte opp Mike Harari på et tidligere tidspunkt. Jeg vil derfor gå noe nærmere inn på de opplysninger som forelå om han.

Etterforskningen fra 1996 har klarlagt at politiet i 1973 hadde »kildeopplysning» om at Mike Harari var leder av operasjonen. Dette synes å ha fremkommet i forbindelse med avhør av en av de pågrepne. Det har ikke kunnet klarlegges hvem av de siktede som opplyste dette. Det finnes ikke noen direkte rapport fra den som mottok opplysningen. Det fremkommer imidlertid at vedkommende som ga denne informasjon var engstelig. Så vidt man har brakt på det rene, ble opplysningen delvis fulgt opp med forespørsel til »samarbeidende tjenester» om hvorvidt navnet var kjent. Svaret var negativt.

Det er vanskelig å rette kritikk mot etterforskningen fra 1973 for at dette ikke ble fulgt opp på annen måte. Det er helt åpenbart at man ikke kunne sendt ut internasjonal etterlysning på det foreliggende grunnlag. En pågripelse i 3. land kunne ikke bli fulgt opp idet man ikke hadde noen formell dokumentasjon som kunne fremlegges fra norsk side.

I 1989 fremkom det gjennom POT opplysninger som var innhentet fra »samarbeidende tjeneste» vedr. Mike Harari. Han ble utpekt som leder for Lillehammer-aksjonen. Også denne informasjonen lider av samme svakhet som den fra 1973. Den ville ikke kunne gitt noe formelt grunnlag for pågripelse av Harari i 3. land, og det er – mildt sagt – lite trolig at noen norsk domstol ville utferdiget pågripelsesbeslutning på et så løst grunnlag. For ordens skyld vil jeg nevne at selv om det på denne tiden var hevdet i pressen at Mike Harari var hovedmann bak Lillehammer-drapet, hadde man heller ikke her navngitte kilder.

I den forbindelse vil jeg også nevne at det har vært reist kritikk for at man i 1989 eller 1993 ikke gjenopptok etterforskningen av saken. Vurderingen her

kan selvsagt være noe mer skjønnsmessig, men slik jeg ser det var svakheten at man ikke hadde noen konkrete forhold å påbegynne en etterforskning ut i fra. Det bør her omerrindres at etterforskningen i 1996 startet med konkrete forhold med utgangspunkt i Norge og at det på dette tidspunkt forelå en viss mulighet til å skaffe ytterligere opplysninger vedr. Harari. Denne mulighet forelå ikke i 1989. Harari er nå avhørt. Jeg viser til den rapport som er vedlagt som dok. IV/3/25. (1996). Etter min vurdering er det klart at man nå bør ta stilling til hvorvidt Harari bør tiltales eller om saken skal henlegges. Jeg kan vanskelig se hvilke ytterligere etterforskningsskritt som nå kan foretas. Det er min bestemte oppfatning at man ikke kan forvente noen ytterligere medvirkning fra israelske myndigheter i sakens anledning. Videre bør det nevnes at det synes vanskelig å hindre at foreldelsen på nytt begynne å løpe, jfr. strl. § 69, annet ledd. Det er tvilsomt hvorvidt Harari egentlig har unndratt seg forfølgningen når han nå tross alt har møtt til utenrettslig avhør. Det bør også nevnes at det kan være vanskelig for flere land å effektivere en eventuell utleveringsbegjæring etter så lang tid. Jeg har avlyst etterlysningen av Harari.

Etter min vurdering har avhøret av Mike Harari ikke gitt opplysninger som kan bekrefte eller avkrefte den foreliggende mistanke. Ved en eventuell irrettføring ville man stå overfor åpenbare vanskeligheter hva gjelder gjennomføringen av bevisføringen. Hensett til dette og at saken nå er mer enn 25 år gammel, vil jeg foreslå at man henlegger den etter bevisets stilling.

Personell ved den israelske ambassade

En problemstilling som bør vurderes er om hvorvidt den israelske ambassade medvirket før, under eller etter aksjonen.

Det er et velkjent fenomen at utenlandske etterretningsorganisasjoner anvender diplomatiske funksjoner som dekke for ulovlig etterretningsvirksomhet. En kjenner ikke konkret til om Israel gjør dette, men som en generell presumpsjon bør dette legges til grunn. Selv om dette forutsettes for Israels del, kan man selvsagt ikke legge til grunn at dette gjelder ved alle ambassader. Spørsmålsstillingen må knyttes til Norge og situasjonen i 1973. En har mottatt kildeopplysninger som kategorisk hevder at Israel ikke hadde etterretningssoffiserer ved ambassaden.

Dette må imidlertid vurderes opp mot det faktum at to av de pågrepne ble arrestert i boligen til ambassadens sikkerhetsoffiser – Eyal. De to, Steinberg og Dorf, ble frifunnet for overtredelse av strl. § 233. Imidlertid fremgår det av deres politiforklaringer at de begge hadde kontakt med Eyal i hele perioden. Det fremgår at de regelmessig var i hans leilighet og at Steinberg mottok telefoner fra »Iosi» i Eyals leilighet og telefonene kom fra Lillehammer. »Iosi» kan være identisk med Mike Harari som »kilden» fra 1973 kalte »Mike Yousef Harari». Ved å sammenholde forklaringene fra Steinberg og Dorf synes det vanskelig å forstå at ikke i hvert fall Eyal må ha hatt kunnskap om at israelsk etterretning hadde en operasjon på Lillehammer. Steinberg hevdet i retten at han kjente Eyal fra tidligere og at det var bakgrunnen for at han hadde kontakt med ham under perioden i Oslo. Etter drapet flyttet Steinberg inn i Eyals leilighet. Dorf – som ble frifunnet – forklarte at han - på kort varsel – fikk arbeide ved ambassaden i Oslo og at han reiste hit 18. juli 1973. Når man vurderer Dorfs forklaring slik den er gjengitt i lagmannsrettens dom s. 40 i flgd. er det åpenbart at den i beste fall er ufullstendig.

Min vurdering av forholdet er at man bør kunne legge til grunn at sikkerhetsoffiseren ved ambassaden var involvert. Han ble da også erklært «Persona

non grata» i 1973. Det er imidlertid ingen konkrete opplysninger som tilsier at ambassaden for øvrig hadde kunnskap om det som foregikk. Generelt sett er det mye som tilsier at gruppen eller Mossad ikke involverte ambassaden for øvrig. Dette henger blant annet sammen med operasjonssikkerhet og mulige konsekvenser ved at noe går galt. Det er åpenbart at de politiske konsekvensene også ville forsterkes i betydelig grad. Etter mitt skjønn er det mest sannsynlig at ambassaden ikke var involvert utover Eyals engasjement. Det bør nevnes at Dorf har hatt kontakt med Dov Lapidot, jfr. pkt. 7. Noen sikre konklusjoner kan vanskelig trekkes i dag.

Medvirkninger fra norske myndigheter

Dette forhold skal nå granskes av den nylig tilsatte granskingskommisjon.

Dette var for øvrig bakgrunnen for at jeg beordret etterforskningen iverksatt i januar 1996. Det var for øvrig med utgangspunkt i påstander som ble fremsatt av Frank Siljeholt i et oppslag i Dagbladet 4. januar 1996. Der ble det antydnet at en norsk gårdsbruker, Israel Krupp, som var bosatt på Hundorp i Gudbrandsdalen skulle ha bistått i forbindelse med noe »forarbeid».

Det bør bemerkes at påstandene om norsk medvirkning ble gransket av Lundkommisjonen. Da den aktuelle etterforskning startet, tok vi kontakt med Lundkommisjonen for eventuelt å få tilgang til opplysninger som de måtte ha. Lundkommisjonen hadde på dette tidspunkt »januar 1996» ikke avsluttet sitt arbeid. Vi fikk ikke konkret tilgang til kommisjonens materiale, men fikk en generell orientering om status for så vidt gjaldt Lillehammer-saken. Fra vår side ble det foretatt en lang rekke avhør – antakelig av mange av de samme personer som forklarte seg for Lundkommisjonen. Den konklusjon som jeg vil trekke er helt sammenfallende med kommisjonen. Det vises til pkt. 13.10 i kommisjonens rapport (s. 491 i flgd) – som jeg tiltrer.

For øvrig bør det bemerkes at påstanden om «forarbeid» eller medvirkning på annen måte står i klar motsetning til de opplysninger som foreligger vedrørende gruppens bevegelsesmønster i tiden forut for drapet og andre opplysninger vi har mottatt bekrefter dette. Som nevnt ovenfor tyder dette på at gruppen forflyttet seg raskt og uten noen «plan» som var lagt på forhånd. Det bør videre bemerkes at det er helt utvilsomt at drapet av Bouchkhi var basert på en personforveksling. Det er ikke helt enkelt å forstå at norske myndighetspersoner skulle ha gjort »forarbeid» når drapet rammet feil person. Det foreligger ingen opplysninger om Ahmed Bouchiki som skulle tilsi at israelerne hadde noe motiv for å drepe ham. Det bør i den forbindelse også bemerkes at den israelske stat – reelt sett – betalte erstatning til de etterlatte. Det er neppe trolig at så ville ha skjedd dersom drapet ikke var basert på en feiltakelse av Bouchikis identitet. Jeg vil forøvrig nevne særlig at kommisjonen på s. 494 blant annet fremholder:

»Kommisjonen har studert papirene fra politietterforskningen og rettssaken uten å finne konkrete spor etter irregulær virksomhet fra de hemmelige tjenester».

Jeg vedlegger til orientering kopi av Lundkommisjonens rapport. Mine konklusjoner og vurderinger er helt sammenfallende med det som der uttales. For øvrig skal bemerkes om etterforskningen av disse forhold:

Etterforskerne har inndelt dokumentene i ulike »prosjekter»:

Utgangspunktet for etterforskningen var påstander fremsatt av Frank Siljeholt i Dagbladet i januar 1996. Påstanden gikk ut på at Israel Krupp skal ha

uttalt at han indirekte skulle ha medvirket til drapet. Israel Krupp var i en periode tilknyttet Forsvarets E-tjeneste. Han avgikk ved døden i 1991. Dokumenter vedr. undersøkelsene om Israel Krupp er vedlagt som hoveddok. III. Etter mitt skjønn synes det å ha vært slik at Krupp overfor sine omgivelser har kommet med ulike hentydninger om at han skulle ha »hjulpet til». Slike hentydninger synes å ha kommet de siste årene han levde. Etter min vurdering er det ikke noe i saken ellers som skulle tilsi at han hadde noen som helst funksjon i saken. Jeg peker her også på det faktum at israelerne åpenbart forflyttet seg raskt i dagene før drapet, jfr. pkt. 4 ovenfor. Israel Krupps rolle er drøftet av Lund-kommisjonen, jfr. pkt. 13.10.2.2 (s. 493). Jeg er enig i kommisjonens vurderinger.

Det er videre foretatt undersøkelser omkring Forsvarets E-tjeneste. Det vises til hoveddok. II. Etterforskningen har heller ikke her frembrakt opplysninger utover det som er fremkommet i Lund-kommisjonens rapport, jfr. pkt. 13.10.2.1 (s. 493).

Man har videre søkt å følge opp de påstander som er fremkommet gjennom norske mediers intervjuer av Viktor Ostrovsky som tidligere var ansatt i «Mossad». Lund-kommisjonen avhørte ikke Ostrovsky. Under vår etterforskning valgte vi å avhøre Ostrovsky. Dette skjedde ved rettslige avhør i 1997. Det vises også her til Lund-kommisjonens rapport pkt. 13.10.1. (s. 491). Det bør bemerkes at Ostrovsky ikke virket troverdig og ga unnvikende svar på de fleste spørsmål. Han navnga imidlertid to personer som angivelige drapsmenn. Vi har ikke fått noen opplysninger som kan bekrefte eller avkrefte riktigheten av dette. Etter min vurdering er de fleste av Ostrovskys opplysninger basert på ulike spekulasjoner som tidligere er fremsatt i norsk og israelsk presse.

Man har videre søkt å klarlegge hvorvidt XX har hatt noen rolle i saken. Det vises her til dok. VI. Det skal være fremsatt påstander om at XX var »Mossad-agent». Opplysningene om dette er blant annet fremsatte i det ikke utgitte manuskript fra Ramm/Setsaas. XX er avhørt av politiet. Antagelig er N.N. kilden til disse påstandene. N.N. ville imidlertid ikke forklare seg for politiet og ble innkalt til Oslo forhørsrett. Det viste seg umulig å få stevnet N.N. til rettsmøtet og høsten 1996 meddelte jeg Oslo forhørsrett at vi frafalt avhøret. Jeg forutsetter at Riksadvokaten er kjent med N.N.'s forhold til Forsvarets E-tjeneste. Det vises for øvrig til avhøret av XX (del VI/3).

Politiets overvåkingstjenestes rolle i saken

Som nevnt ovenfor er Lundkommisjonen helt klar hva gjelder påstand om medvirkning fra POTs side.

På bakgrunn av Kripos-etterforskerne i 1996 fant et notat fra overvåkingssjef Haarstad som ikke tidligere hadde vært kjent, har det oppstått enkelte spekulasjoner om POTs rolle i saken. Notatet er datert 17. august 1973. Det heter der blant annet

»(X) (En samarbeidende tjeneste, min tilføyelse). har også (med tilsvarende anmodning) fått opplysningen (foreligger ennå ikke i rapport) om at Eduard Laskier (»Mike») skal være identisk med Harari (sannsynlig fornavn Yousef), gift med »Pnina» og bosatt ca. 5 km nord for Tel Aviv[[mldr](#)]»

Det angis også i notatet at han har en høy stilling i Forsvarsdepartementet og har en høy stilling i etterretningstjenesten. Det fremholdes også at kilden var meget engstelig.

Om dette skal jeg bemerke : POT var bistandsorgan under etterforskningen i 1973. Det fremkommer av et annet dokument at »kilden» må ha vært en av de pågrepne i saken. Det kan idag ikke sies hvem dette var. Det har vært hevdet at POT har holdt denne opplysningen skjult. Forholdet er imidlertid at denne opplysningen nødvendigvis må ha blitt meddelt Haarstad fra en av etterforskerne. Det fremgår direkte av Haarstads notat at man har forespurt samarbeidende tjeneste om Harari. Resultatet var negativt.

Antakelig er dette meldt tilbake, men dette er uklart. Selv om man ser bort fra eventuell kommunikasjonssvikt mellom POT og det ordinære etterforskningsapparat, synes det klart at opplysningen ble fulgt opp med forespørsel til samarbeidende tjeneste. Det synes vanskelig å se hvilke andre alternativ man egentlig hadde. Som nevnt ovenfor kunne man ikke dokumentere opplysningen og man kunne derfor ikke sende ute en internasjonal etterlysning. (Som forutsetter dokumenterbar skjellig grunn til mistanke). Det vanlige etterforsknings-skritt – å henvende seg til Israel – burde ha fremstått som temmelig meningsløst i den aktuelle situasjon.

Det er derimot på det rene at Haarstads notat ikke ble gjort kjent for Dem ved Deres henvendelse til POT av 15.11.1989. Den mest sannsynlige forklaring på dette var at det ble oversett. Ots dokument-samling verd. Lillehammer-saken er relativt omfattende og er spredt på ulike mapper. Kripos-etterforskerne fikk god bistand under sin gjennomgang av materialet.

Generelt for etterforskningen i 1973

Når man i dag – 25 år senere – gjennomgår etterforskningsmaterialet, er det liten grunn til å kritisere etterforskningen. Det første som bør bemerkes er at drapet på Lillehammer ble delvis oppklart. Det har ikke skjedd med andre og liknende tilfelle som antakelig skjedde i 1973 og de nærmeste påfølgende år. Dette resultat var en følge av hell, men også av godt politiarbeid. Etterforskerne avdekket og dokumenterte at Israel sto bak drapet og man klarla i en viss utstrekning at gruppen opererte med utgangspunkt i Nederland. (Dette forhold ble holdt hemmelig i 1973 av hensyn til Nederland og det generelle terrorbilde i 1973/74). Israels rolle i saken ble også lagt til grunn i dommen, og av norske myndigheter i ettertid.

Det er rett nok enkelte detaljer som man – i ettertid – kan hevde burde vært fulgt bedre opp. Men det bør i den sammenheng også understrekes at etterforskerne arbeidet under et betydelig tidspress. Etter at man hadde pågrepet 6 personer, er det rimelig at etterforskningen i særlig grad konsentrerte seg om disse forhold. Det bør understrekes at de fleste av disse ikke ville samarbeide med politiet og avga delvis ufullstendige og uriktige forklaringer. Det er heller ikke urimelig dersom etterforskerne la til grunn at det ville være små muligheter til å finne øvrige gjerningsmenn. Det måtte fremstå som sannsynlig at disse befant seg i Israel og at Israel ikke ville medvirke til ytterligere oppklaring.

De forhold som nå har gitt grunnlag for å fremskaffe ytterligere opplysninger var ikke tilgjengelige for etterforskerne i 1973. Det bør videre understrekes at så vel den nye etterforskning som Lundkommisjonen har bekreftet det bilde av saken som fremkom gjennom etterforskningen og domstolsbehandlingen i 1973.

Sammenfatning og konklusjon

Etter en gjennomgang av dokumentene fra 1973 og nyere dokumenter, er det min bestemte oppfatning at det ikke foreligger grunnlag for å hevde at norske myndigheter eller andre har medvirket til Lillehammer-drapet. Derimot er det helt på det rene at av gruppens 15 deltakere unnslopp 9. Man har i dag identifisert ytterligere en av disse 9 – Mike Harari, som ble etterlyst gjennom Interpol. Etterlysningen er nå avlyst. Jeg tillater meg å foreslå at saken mot ham henlegges etter bevisets stilling.

25. januar 1999

Lasse Qvigstad (*sign*)

Vedlegg 5

Betenkning avgitt til utvalget fra professor Johs. Andersen

Forholdet mellom regjering og påtalemyndighet

I brev av 30.09.1999 har utvalget anmodet meg om en betenkning med en generell vurdering av forholdet mellom regjeringen og aktoratet i saker hvor hensynet til fremmede makter kommer inn. Bakgrunnen for oppnevningen av utvalget er kritikk av myndighetenes opptreden i Lillehammer-saken, men jeg forstår det slik at det ligger utenfor mitt oppdrag å ta standpunkt til om det foreligger konkrete kritikkverdige forhold.

Jeg skal først gi en generell omtale av forholdet mellom regjering og påtalemyndighet, og dernest ta opp de særlige forhold som gjør seg gjeldende når hensynet til fremmede makter kommer inn.

Generelt om forholdet mellom regjering og påtalemyndighet

I straffeprosessloven av 1887, som gjaldt på tiden for Lillehammer-saken, het det i § 73, 2. ledd: «Riksadvokaten har den overordnede ledelse av påtalemyndigheten. Alene Kongen kan utferdige alminnelige regler og meddele bindende pålegg angående utførelsen av hans verv».

1

Den nåværende straffeprosesslov av 1981 § 56, 2. ledd har samme innhold, bare at det i stedet for «Kongen» står «Kongen i statsråd». Dette innebærer ingen realitetsendring.

Formålet med bestemmelsene i strpl. 1887 § 73 2. ledd og strpl. 1981 § 56, 2. ledd er å sikre påtalemyndighetens politiske uavhengighet. I forarbeidene til straffeprosessloven av 1887 heter det: «Grunnsetningen bør være at ledelsen av påtalemyndigheten bør gjøres så stabil og så uavhengig av politiske svingninger og hensyn som mulig, uten at den dog kan unndras den konstitusjonelle ansvarlighet.»¹ Etter lovens ordning er riksadvokaten ikke underordnet Justisdepartementet, slik som tilfellet er i Danmark. Hvis Kongen (det vil si regjeringen) utøver sin myndighet etter straffeprosessloven, vil dette fremgå av regjeringsprotokollene, og utøvelsen av myndigheten kommer dermed under parlamentarisk kontroll.

Kongens myndighet til å gi generelle regler om påtalemyndigheten har stor praktisk betydning, og har resultert i påtaleinstruksen, fastsatt ved kongelig resolusjon. Derimot har det såvidt vites aldri hendt at Kongen har omgjort riksadvokatens avgjørelse i en konkret sak eller instruert om hvordan saken skulle avgjøres. I noen typer av saker bestemmer straffeprosessloven at påtalespørsmålet skal avgjøres av Kongen, således når det er spørsmål om tiltale for straffbare handlinger i tjenesten av embetsmenn og andre tjenestemenn tilsatt av Kongen (strpl. 1981 § 64). I slike saker følger Kongen vanligvis innstillingen fra riksadvokaten, men det har forekommet i enkelte tilfelle at innstillingen er blitt fraveket, således i Børre Knudsen-saken i 1980, hvor

1. Innstilling fra den departementale revisjonskomite (1886), Spesielle motiver s. 14

regjeringen i strid med riksadvokatens innstilling ga påtaleunntatelse for embetsforsømmelse, men senere anla sivil avskjedssak.²

2

Straffeprosesslovens regler om forholdet mellom regjering og påtalemyndighet handler om regjeringens adgang til å treffe bindende avgjørelser. Derimot taler loven ikke om uformell underhåndspåvirkning. I den utstrekning slik underhåndspåvirkning måtte forekomme, er den unndratt fra offentlig innsyn og dermed muligheten for kritikk. Slik skjult politisk innblanding i et formelt uavhengig rettsvesen er vel kjent fra ikke-demokratiske land.

Prinsippet om påtalemyndighetens politiske uavhengighet tilsier at den også skal være fritatt for påtrykk fra de politiske myndigheter. Jeg kan ikke se at spørsmålet om slike underhåndskontakter er drøftet i den juridiske litteratur. Derimot er Straffeprosesslovkomiteen så vidt inne på det i sin innstilling fra 1969 om ny straffeprosesslov. Det heter her i omtalen av behovet for å sikre påtalemyndigheten politisk uavhengighet, at «det vesentlige i den forbindelse er at riksadvokaten og påtalemyndighetens andre tjenestemenn utnevnes etter faglige kvalifikasjoner, og at de ikke blir gjenstand for politisk underhåndspåtrykk fra Regjeringens side» (Innst. s. 169, 1 sp.). Komiteen synes her å ta det som en selvfølge at slikt politisk underhåndspåtrykk er kritikkverdig.

Straffeprosesslovkomiteen bruker uttrykket «underhåndspåtrykk». En underhåndshenvendelse kan ha form av et ønske, en anbefaling, en henstilling. Uansett formen vil enhver henvendelse om saken fra en statsråd av vedkommende tjenestemann i påtalemyndigheten føles som et politisk påtrykk. Det gjelder kanskje i særlig grad for de underordnede ledd i påtalemyndigheten. Påtaleavgjørelser skal på samme måte som domstolsavgjørelser treffes på grunnlag av lovens regler og det foreliggende bevismateriale. En innblanding fra politisk hold vil være et forstyrrende moment i beslutningsprosessen, og må som utgangspunkt betraktes som kritikkverdig selv om den ikke er lovstridig.

Denne oppfatning ser også ut til å være akseptert av de politiske myndigheter.

Forholdet mellom påtalemyndighet og regjering på etterforskningsstadiet ble drøftet av Stortinget 1997 i forbindelse med den såkalte Furre-saken. Daværende statsminister Torbjørn Jagland uttalte i sin redegjørelse til Stortinget bl.a. at etterforskning hører inn under påtalemyndighetens ansvarsområde, og fortsatte:

«Vi har en lang og sikker tradisjon for at vurderinger av denne art ikke skal styres av politiske myndigheter. - Riksadvokaten har gitt uttrykk for samme vurdering. - Ut fra de samme betraktninger mener jeg meg avskåret fra å vurdere selve grunnlaget for innledningen av etterforskningen mot Berge Furre.»

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite uttalte i tilknytning til dette:

2. En kort oversikt over praksis er gitt av daværende riksadvokat Dorenfeldt i artikkelen «Påtalemyndigheten og de politiske myndigheter», Lov og frihet, Festskrift til Johs. Andenæs, 1982, s. 91-98. Spørsmålet om påtalemyndighetens stilling i forhold til de politiske myndigheter er også drøftet i Straffeprosesslovkomiteens innstilling, 1969, s. 167-169. Børre Knudsen-saken er omtalt i jubileumsskriftet «Riksadvokater gjennom 100 år», 1990, s. 99.

«Komiteen er enig i Regjeringens vurderinger av dette forhold, og vil understreke viktigheten av at politiske myndigheter ikke legger seg opp i forhold som er underlagt påtalemakten. Komiteen vil understreke at dette forhold også må gjelde Stortinget og dets organer, slik at det ikke skapes uklarhet i forholdet mellom landets statsmakter.»³

Komiteens innstilling på dette punkt var enstemmig. En dissens fra representanten fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen, var begrunnet med at han mente statsministeren og justisministeren hadde øvd press på riksadvokaten.

3

Spørsmålet er videre om saker hvor hensynet til fremmede makter kommer inn, står i en særstilling. Jeg antar at dette må bero på hvilken type påtaleavgjørelse det gjelder.

Begjæring om lukkede dører og om hemmelighold av forhandlingene.

Ved enkelte typer avgjørelser bestemmer loven at det skal legges avgjørende vekt på hensynet til fremmede makter. Etter domstoloven § 125 kan retten beslutte at et rettsmøte skal holdes for lukkede dører bl.a. når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det. Det er retten som treffer avgjørelsen, men det vil som regel skje etter begjæring fra påtalemyndigheten. Påtalemyndigheten har ingen særlig kompetanse til å bedømme hva hensynet til fremmed makt krever. Det er Utenriksdepartementet som er det statsorgan som behandler utenrikspolitiske saker. Det er derfor naturlig at påtalemyndigheten drøfter spørsmålet med Utenriksdepartementet, og det kan heller ikke være noe i veien for at departementet selv tar kontakt med påtalemyndigheten hvis det har kjennskap til en sak hvor spørsmålet er aktuelt. At Utenriksdepartementet gjør rede for sitt syn overfor påtalemyndigheten, kan i slike tilfelle ikke betraktes som noen uberettiget innblanding i rettssaken. Utenriksdepartementet tar ikke sikte på å påvirke utfallet av saken, men på å redusere mulige utilsiktede skadevirkninger av selve behandlingen av saken. Det må være påtalemyndighetens valg om den vil opplyse retten om departementets standpunkt og i tilfelle begrunnelse, eller om den vil nøye seg med å ha dette som bakgrunnskunnskap for sin begjæring om lukkede dører. Hvis påtalemyndigheten overfor retten påberoper seg departementets standpunkt, må man regne med muligheten av at retten vil be om departementets begrunnelse og at den vil kunne bli gjenstand for diskusjon. Jeg bemerker at spørsmålet om å utelukke offentligheten alltid skal behandles for lukkede dører.

Et beslektet tilfelle foreligger når det er spørsmål om å holde sakens opplysninger hemmelige etter domstolsloven § 130 eller strpl. § 117 og tvml. § 204. Strpl. § 117 og tvml. § 204, som handler om vitneforklaringer, nevner uttrykkelig hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat som grunnlag for hemmelighold. Den generelle bestemmelse i domstolsloven § 130 taler mer i sin alminnelighet om «særlige grunner» som tilsier hemmelighold, men det er klart at forholdet til fremmed stat kan være slike særlige grunner. Det er naturlig at påtalemyndighetens standpunkt til om den skal begjære hemmelighold på dette grunnlag, skjer etter rådslagning med vedkommende administrasjonsgren (forsvarsdepartement, utenriksdepartement).

3. Innst. S.nr.235 for 1996-97 s. 18.

Åpning og gjennomføring av etterforskning.

Strpl. 1981 bestemmer i § 224: «Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.» Straffeprosessloven av 1887 hadde ikke noen tilsvarende bestemmelse, men prinsippet var det samme.⁴

Det er ikke grunnlag for å unnlate etterforskning at etterforskningen vil være ubehagelig for en fremmed stat, f.eks. fordi det kan komme frem at vedkommendes stats myndigheter står bak et lovbrudd begått i Norge. Det ville derfor være kritikkverdig innblanding om det fra Utenriksdepartementet ble rettet en henstilling til påtalemyndigheten om å unnlate etterforskning av denne grunn. Det er særlig viktig å verne om påtalemyndighetens uavhengighet på dette området fordi spørsmålet undertiden kan være partipolitisk kontroversielt.

Det samme gjelder for gjennomføringen av etterforskningen. Det ville således være kritikkverdig om Utenriksdepartementet av utenrikspolitiske grunner ville henstille til påtalemyndigheten ikke å avhøre bestemte vitner eller fremlegge bestemte dokumenter, eller å begrense etterforskningen til visse sider av de mistenkte straffbare forhold.

Avgjørelsen av tiltalespørsmålet.

Det som er sagt om etterforskningen, gjelder på tilsvarende måte for avgjørelsen av tiltalespørsmålet. Hvis påtalemyndigheten finner tilstrekkelig bevis for straffbart forhold, skal den reise tiltale med mindre den finner grunn til å unnlate påtale etter bestemmelsene i straffeprosessloven. Strpl. 1887 bestemte i § 85, 2. ledd at påtale kunne unnlates «når det antas at intet offentlig hensyn krever, at den straffbare handling påtales, navnlig når særdeles lang tid er hengått siden dens forøvelse, eller særdeles formildende omstendigheter foreligger» (opportunitetsprinsippet). Det ble allerede den gang antatt at lovens formulering var for snever når den forutsatte som vilkår for påtaleunnlatelse at *intet* offentlig hensyn krevde påtale. Påtaleunnlatelse burde kunne gis også når de hensyn som talte for påtale, ble oppveiet av motstående hensyn. Som Hagerup uttrykte det: Påtalemyndigheten har å foreta en avveining av samtlige de muligvis kryssende offentlige interesser, som ved straffeforfølgningen kan stå på spill.⁵ Ved en lovendring av 3. juni 1955 fikk bestemmelsen derfor en romsligere formulering, som senere er gått over i strpl. 1981 § 69: Påtale kan unnlates «såfremt slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for ikke å påtale handlingen». I Straffelovens begrunnelse for lovendringen er i oppregningen av hensyn som kan komme i betraktning, nevnt også hensynet til forholdet til en fremmed makt.⁶ Jeg er imidlertid ikke kjent med at det noensinne i praksis er gitt påtaleunnlatelse på dette grunnlag. De hensyn som i alminnelighet taler for påtalemyndighetens uavhengighet, gjelder i samme grad ved avgjørelser av om det skal gis påtaleunnlatelse. Jeg antar derfor at det ville være en kritikkverdig innblanding i påtalemyndighetens virksomhet om

4. Jfr. Straffeprosesslovkomiteens innstilling, 1969, s. 267, som bl.a. henviser til den daværende påtaleinstruks § 14.

5. Francis Hagerup, *Den Norske Straffeproses*, 2. utg. 1905, Bind II s. 59

6. Innstilling fra Straffelovrådet om betinget dom, 1952, s. 41. Det samme er sagt i min bok «Alminnelig strafferett,» 4. utg. 1997, s. 443.

det fra Utenriksdepartementet ble rettet en henvendelse til påtalemyndigheten med sikte på å oppnå påtaleunntatelse av hensyn til en fremmed makt.

Sammenfatning

Mitt standpunkt til komiteens spørsmål blir at bortsett fra spørsmålet om rettsmøter skal holdes for lukkede dører og om opplysninger fra rettsmøter skal holdes hemmelig, gjelder prinsippet om at politiske myndigheter ikke skal blande seg inn i påtalemyndighetens avgjørelser, også i saker hvor hensynet til fremmede makter kommer inn.

Oslo, den 22. oktober 1999

Johs. Andenæs (*sign*)